आमच्याकडे फारसी वरून मराठीत उतरलेले कित्येक सुंदर ग्रंथ अलीकडे आमचे पाहण्यांत आले आहेत परंतु तो जुना ओघ आटून च गेला.

अलीकडे प्रो. जदुनाथ सरकार यांनीं फारसी साधनांचा उपयोग करून इतिहास लिहिण्याचा उपक्रम केलेला प्रसिद्ध असून डॉ. खान, येणीप्रसाद, कानुनगो प्रभृति मंडळींचे प्रयत्न त्या दिशेनें होत असून त्याचे ग्रंथ इंग्रजी ऐतिहासिक वाङ्मय पुष्ट करीत आहेत. परंतु यां पैकीं कोणी हि अस्सल फारसी साधनें-मूळ-प्रकाशीत करीत नाहींत. निवळ उतारे देऊन अनुमानें बांधून इतिहासरचना करण्याचा उपक्रम शुद्ध शास्त्रीय दृष्टीनें गौण च म्हटला पाहिजे. जशीं आपण मराठी साधनें प्रसिद्ध करीत असतों तशींच शुद्ध फारसी साधनें हि अस्सलबरहुकुम तपासून प्रकाशित केल्याशिवाय त्यांची प्रामाण्याप्रामाण्यता ठरून त्यांचा पूर्ण सत्यसाधक उपयोग होऊं शकणार नाहीं. अस्सल फारसी साधनें प्रकाशीत करण्यास प्रारंभ करावा म्हणून मंडळातर्फे प्रो. जदुनाथ सरकार यांनीं एक खण्ड काढण्याचें अंगिकारलें आहे पण कांहीं अडचणीमुळें त्यांजकडून हें कार्य अद्यापि उरकलेले नाहीं. परंतु संशोधकांना फारसी साधनांची उपेक्षा यापुढें करणें फार च घातक वाटल्यावरून आम्हांपैकीं श्री. बाबासाहेब मुजुमदार यांनी ही शाखा काढण्याचें जबाबदारीचें व अवघड कार्य मंडळाच्या हल्लींच्या दुर्बळ सांपत्तिक स्थितींत हि अंगावर घेत व तें चिकाटीनें चालवून व मुनशी शिराजी व मुनशी अबदुल् अझीझ यांचे साहाय्य आज चालतें केलें आहे. तसा प्रयत्न केला तर **पन्नास हजार फारसी अस्सल** कागद व सेरीज ग्रंथ मंडळानें आज जमा केल्यासारखे च आहेत. **श्री. पारसनवीस** यांनीं या कामीं फार मदत केली आहे व त्यामुळें हें ग्रंथरूप फळ पदरीं पडल्यां पाहून यापुढें अधिक आत्मीयतेनें ते वाढती मदत करतील अशी खात्री आहे.

फारसी पत्रांचें वाचन किती अवघड व किचकट असतें हें स्वानुभवावाचून प्रत्ययास येणें कठिण आहे. त्यांतहि न कळणाऱ्या भाषेंत बादशाही थाटानें, मोहोरेदार कागदावर ऐटींत लिहिलेली साधनें पाहून तीं मालकांकडून मिळण्यास केवढें पुण्याई खर्चावी लागते, व तीं बिनचूक नक्कलून आणि बिनचूक छापण्यास केवढें धातायात पडते याची ज्यांना थोडी तरी कल्पना येईल त्याना प्रस्तुत खडांतील दोषांकडे दुर्लक्ष्य करून हा धाडसी, नूतन व आवश्यक उपक्रम केवळ स्वावलंबनानें मंडळानें अंगावर घेऊन रंगारूपाला आणल्याबद्दल मंडळाचें प्रेमपुरस्सर अभिनंदन च करावेंसें वाटेल यांत संदेह नाहीं.

दत्तो वामन पोतदार,
गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार,
चिटणीस भा. इ. सं. मंडळ.

॥ श्री ॥

प्रस्तावना

आपल्या या भरतभूमीमध्यें फारशी भाषेचा प्रचार सुमारें शके १२०० पासून सुरू झाला. तो इतका कीं, पेशवाई अखेरपावेतों सुद्धां फारशी ही एक प्रमुख राजकीय भाषा समजली जात असून, पेशवे व इंग्रज यांमधील तहनामेहि मूळ फारशी भाषेंतच लिहिलेले आहेत. श्रीशिवाजीमहाराजांच्या पूर्वकालापासूनच अनेक यवन राज्यकर्त्यांच्या अमलामध्यें राजदरबारांत उत्तम फारशी लिहिणारे वाचणारे मुनशी व पंडित असत व त्यांमार्फतच सर्व आवश्यक फारशी पत्रव्यवहार चाले. इंग्रजांच्या दरबारींहि फारशी इंटरप्रीटर व मुनशी यांच्या मार्फतच पत्रव्यवहार चालत असे. श्रीछत्रपतिमहाराजांच्या व पेशव्यांच्या दरबारींहि उत्तम फारशी जाणणारे ब्राह्मण, कायस्थ व मुसलमान मुनशी अनेक होते.

हिंदुस्थानचा खरा इतिहास लिहावयाचा म्हटलें तर या देशावर ज्यांच्या ज्यांच्या स्वाऱ्या झाल्या आहेत किंवा जे जे येथें कोणत्या तरि कारणानें आले गेले अथवा ज्यांची थोडी फार वसति होऊन आपणांशीं अनेक रीतीनें संबंध आलेला आहे व त्यामुळें आपल्या भाषेवर व आचारविचारावर परिणाम झालेला आहे अशा स्वकीय व परकीय कानडी, गुजराथी, तामील, तेलगु मुसलमान, फ्रेंच, पोर्तुगीज, डच्, इंग्रज वगैरे लोकांच्या भाषेचा अभ्यास करून त्यांनीं स्वभाषेंत आपणासंबंधीं लिहिलेले विचार किंवा हकीकत समजून घेणें अवश्य आहे. येथें मुसलमानांचा सहवास इतरांच्या मानानें विशेष झालेला असल्यानें त्यांच्या फारशी भाषेचें ज्ञान प्रथम करून घेऊन त्यांच्या ऐतिहासिक कागदपत्रांचा व ग्रंथांचा अभ्यास करून भारतखंडाच्या इतिहासाचें सत्यस्वरूप शक्य तितकें देणें हें एक कर्तव्य आहे.

मराठ्यांचाहि खरा इतिहास लिहिणें झाल्यें तर त्याकरितां फारशी कागदपत्रांचा आधार अवश्य घेतला पाहिजे. शिवपूर्वकालीन व शिवकालीन मराठी कागदपत्रांतून फारशी शब्दांचा भरणा अतिशय आढळून येतो, व त्यामुळेंच तत्कालीन मराठी कागदपत्रें वाचतांना वाचणारास फारशीचें ज्ञान नसल्यास अत्यंत अवघड जातें. भारत इतिहास संशोधक मंडळासारख्या जबाबदार संस्थेनें या दिशेनें जर प्रयत्न केला नाहीं व त्या त्या भाषेंतील ऐतिहासिक साधनें मूळ स्वरूपांत पुढें आणलीं नाहींत तर तो त्या संस्थेस एक मोठा उणेपणा आहे व मराठींतील ऐतिहासिक साधनें इतर भाषांच्या ज्ञानापेक्षां फारशी भाषेच्या ज्ञानावांचून बाहेर काढणें व्यर्थ समजून मुद्दाम मीं सुमारें अठीच तीन वर्षांपासून मूळ फारशी ऐतिहासिक साधनें वाचतां येऊन तीं मराठी भाषांतरासह प्रसिद्ध करतां यावींत या दृष्टीनें अभ्यासास सुरवात केली. छापलेला फारशी मजकूर वाचणें सोपें आहे. प

तोच लेसी वाचणें अवघड होतें. फारशी लिपींत अक्षरांच्या खालीं व वर एक, दोन, तीन टिंबें (नुक्ता) देण्याच्या पद्धतीमुळें व कांहीं अक्षरें मूळ स्वरूपाहून भिन्न स्वरूपांत जोडण्याच्या नियमामुळें व त्यांतहि कांहीं अक्षरांचीं रूपें तुमराय होतात यामुळें फारशीचें वाचन प्रथम प्रथम नजर बसेपर्यंत त्रासदायक होतें. परंतु जेथें एकाच अक्षराखालीं किंवा वर एक, दोन किंवा तीन टिंबें दिल्यामुळें प्रत्येक वेगळें अक्षर बनतें व जेथें फर्द्यां अक्षरांनीं लपेटींत लिहिलेलें असतें तेथें त्या टिंबांचीं जर गाळण उडते तर मग त्याबरोबरच वाचकांचीहि गाळण कां उडूं नये ! फारशी भाषेचे तज्ज्ञहि अशा प्रकारच्या हस्तलिखितांपुढें हात टेंकतात. तात्पर्य, फारशी भाषेचें ज्ञान असणें व छापील मजकूर वाचणें हें वेगळें व जुनें फारशी हस्तलिखित उत्तम रीतीनें वाचणें हें वेगळें.

अशा सर्व अडचणी पुढें असतांना सुद्धां फारशीच्या अभ्यासाबरोबरच फारशी ऐतिहासिक साधनें जमा करण्यास सुरवात केली. या कामीं कै. रु. वि. आचार्य कालगांवकर व त्यांचे विद्यमान चिरंजीव, दंतियाचे रा. करमरकर, श्री. भाऊसाहेब तुळशीबागवाले, रा. सदाशिव विष्णु ऊर्फ भाऊसाहेब रानडे, कै. पांडोबा पटवर्धन, (बऱ्हाणपूरचे श्री. मुसकुटे) व पेशवे दरबारचे फारसनवीस घराण्यापैकीं वंशज श्री. कृष्णराव केशवराव ऊर्फ बाळासाहेब पारसनवीस, श्री. नारायणराव गोविंद पारसनवीस व श्री. बाबुराव पारसनवीस, श्री. बाळासाहेब विंचूरकर, महंत दत्तराज महानुभाव, मे० महमद सलाउद्दीन, श्री. तात्यासाहेब फडके, श्री. हणमंतराव बेरे, वे० सिद्धेश्वरशास्त्री चित्राव वगैरे अनेक सद्गृहस्थांनीं, अनेक फारशी साधनें—ताम्रपट, ग्रंथ, सनदा, फरमानें, पत्रव्यवहार वगैरे मजकडे व मंडळाकडे इतिहासाचे कामाकरितां म्हणून दिलीं. याबद्दल मी त्या सर्वांचा अत्यंत आभारी आहे.

उपलब्ध फारशी लेखसंग्रहांत वेगवेगळ्या विषयांवरील हस्तलिखित ग्रंथ सुमारें १५० असून पत्रें तर अनेक राजे, महाराजे, नबाब, बादशहा, निजाम, हैदर इ. इ. यांचीं हजारों आहेत. कित्येक सरदारांच्या व दिल्ली दरबारच्या दिनचर्या फारशीमध्यें सविस्तर लिहिलेल्या आहेत. इतरत्र अनेक ठिकाणीं फारशी लिखाण असलेलें केव्हांहि प्रसिद्धीकरणार्थ मिळण्याची खात्री वाटते, परंतु, द्रव्याभावीं उपलब्ध व उपलभ्य संग्रहाचा फायदा कसा करून घ्यावा ! असो.

आज आपल्यावर राज्य करणारे **इंग्रज सरकार** यांचा व आपला परस्पर संबंध कसकसा घडून आलेला आहे याचा खरा बोध होणें परस्परास अत्यंत इष्ट आहे. याच हेतूनें एकंदर पत्रव्यवहारापैकीं इंग्रजांचा व त्यांचा ज्यांमध्यें उल्लेख आहे अशीं कांहीं दुसऱ्यांचीहि पत्रें निवडून काढून त्यांचें भाषांतर भारत इतिहास संशोधक मंडळाचे वेतनी मुनशी शेख अबदुल अजीज, महाराष्ट्र एज्युकेशन सोसायटीच्या हायस्कुलांतील फारशी मास्तर, यांच्या साहाय्यानें मीं केलेलें आहे. कोणत्याहि एका भाषेंतील मजकूर दुसऱ्या भाषेंत हुबेहुब तसाच उतरविणें फार कठीण आहे. त्यांतल्या त्यांत फारशी

भाषेत 'मिया मूठभर व दाढी हातभर' याप्रमाणें मूळ मुख्य मजकूर अगदींच थोडा असून अलंकारिक शब्दयुक्त अल्काब, मायने व प्रासाकरितां एकार्थी शब्दांची रेलचेल, यामुळें भाषांतर यथार्थ करण्यास फार अडचण होते म्हणून सोयतत्त्वा भाषांतरांत बऱ्याच ठिकाणीं मूळ फारशी अलंकारिक मायन्यांचें भाषांतर केलेलें नाहीं. मुद्यापुरता मजकूर मात्र मुळींच सोडलेला नसून भाषांतर शक्य तितकें मुळाला धरून परंतु मराठी भाषेला साजेलसें केलेले आहे.

सदर खंडांत १४३ पत्रे दिलीं आहेत. तीं सर्व संगतवार मजकुराचीं नसल्या-मुळें व कालाच्या दृष्टीनेंहि मध्यें बराच खंड असल्यामुळें सदर पत्रांचा संगतवार सारांश किंवा चोटक हकीकत येथें देतां येत नाहीं. फक्त त्यांतील कांहीं मुद्यांचे दाखण पत्रांकासह खालीं देत आहे.

१. इंग्रज व पेशवेदरबार यांजमधील परस्पर स्नेह, प्रेम व एकी यांबद्दल बहुतेक प्रत्येक पत्रांतून ओतप्रोत उल्लेख आहेत.

२. अधिकारसंपादन, बदली, नजरनजराणे व परस्पर अभिनंदन. पत्रांक– ३, १६, १८, ५०,५५,५६, ५७, ६०, ७४, ८१, ८३, ८७, ८९, १०८, ११०, १११, ११२, ११३, ११५, ११८, ११९, १२२, १२५.
सदर पत्रांपैकीं नजराण्यासंबधीं ५५, ८१, व ८९ हीं पत्रे वाचनीय आहेत.

३. विल्यम टेलर यांची पेशव्यांचे पदरीं रहाण्याची उत्कट इच्छा. ४

४. श्री. राघोबादादास लिहिलेलें पत्र १७ वाचनीय आहे.

५. जहाजें व मचवे यांबद्दल तक्रारी – ४०, ४६, ७९।७८, ८६.

६. बाणकोटचें गरम पाणी. ४७.

८. श्री. राघोबादादांनीं इंग्रजांकडे गहाण ठेविलेलें सहा लाख पंचवीस हजार रुपये किंमतीचें जवाहीर ६१, ६४.

८. गुप्त सांकेतिक लिपी. ७६.

९. श्रीक्षेत्रप्रयाग येथील यात्रेकरूंवरील कर. ९३.

१०. फ्रान्सची राज्यक्रांती व तिचा हिंदुस्थानांत परिणाम. १०९.

११. सुरत बंदराच्या चौथाई बद्दल. ४८, ५८, ५९, ७१.

१२. हैदर व टिपुसुलतान यांशीं लढाई. ३१, ३२, ३३, ७३, ९०, ९२, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९, १०१, १०२, १०३, १०४, १०५, १३३,१४०

१३. लखनौचे नबाब – ११४, १२०, १२१.

१४. सवाईंच्या लढाईस अनुलक्षून. ११६,११७.

१५. साताऱ्याचे महाराजांस लिहिलेलीं पत्रें – १२७, १२८.

१६. डच् लोकांचीं पत्रे – १३१, १३२.

१७. इतर किरकोळ, सलपते, कामकाज, हालचाली वगैरे – ४, ५, ६, ७, ९, १०, १४, १५, १९, २१ ते २७, ३०, ३१, ३२, ३६, ३७, ३९, ४९, ५०, ५२, ६५, ६६, ६७, ७१, ७२, ७७, ८०, ८२, ८५, ९१, ९४, इ०

१८. वॉरन् हेस्टिंग्जचीं पत्रें — १९, २६, २७, ३० श्री० राघोबा दादा व मुंबई गव्हर्नर यासंबंधीं.

१९. वेलेस्लीचें पत्र — "हिंदुस्थान व दखन या देशांतील सर्व रयतेस सुख व आराम मिळावा हें नेहेमीं आमचे नजरेपुढें ध्येय आहे" १२३.

भा. इ. सं मंडळानें प्रोफेसर जदुनाथ सरकार यांस एक फारशी साधनांचा खंड मंडळाच्या खर्चानें छापून काढण्याबद्दल विनंती केली होती. परंतु तें काम त्यांच्या कडून अद्याप घडून आलें नाहीं.

मंडळाची ही फारशी भाषेची शाखा मीं पतकरली याचें सर्व श्रेय मुंबई एल्फिन्स्टन् कॉलेजांतील पर्शियन **प्रोफेसर शेख अबदुल कादर शेख सर्फराज, एम्. ए.** यांसच आहे. त्यांचा व माझा परिचय सुमारें १५ वर्षांपासून असून सदर अवधींत ते अनेक वेळा मोठ्या प्रेमानें फारशी साधनांच्या संशोधनाचे कामीं मला मनापासून मदत करीत आले आहेत. मुनशी शेख अबदुल अझीज यांचाहि लाभ त्यांनीं करून दिला आहे. याबद्दल मी प्रोफेसरसाहेबांचा अत्यंत ऋणी आहे.

पत्रांकांच्या प्रारंभीं सविस्तर सूची व यादी जोडलेली आहे. सदर सूची व यादी मंडळाचे अभिमानी समासद, रा. शंकरराव जोशी, वाईकर यांनीं तयार केली आहे त्याबद्दल मी त्यांचा फार आभारी आहे.

हीं पुढें दिलेलीं बहुतेक पत्रें श्री. रा. रा. **बाळासाहेब पारसनवीस** यांनीं दिलेलीं असल्यामुळें हा खंड म्हणजे त्यांच्या कृपेचेंच फळ होय, हें मला येथें नमूद करणें जरूर आहे.

या सोबत वाचकांकरितां २४ ईंमजांच्या पत्रांवरील सह्यांचे फोटो व १९ लिफाफ्यांवरील शिक्के पत्रांकांसह तपशीलवार दिलेले आहेत.

पत्रें जसजशीं मिळालीं तसतशीं तीं छापलीं आहेत. पत्रांक १२९ ते १४१ हीं शेवटीं याच कारणामुळे दिलेलीं आहेत. सदर अस्सल पत्रें भा. इ. स. मंडळाच्या प्रदर्शनांत मांडलीं होतीं व कांहीं पत्रांचीं भाषांतरें समेलनांत वगैरे वाचलेलीं आहेत. पत्रावरील तारखा पत्रांतून किंवा वरील लिफाफ्यावर जशा आढळल्या तशा दिलेल्या आहेत. पा म्हणजे पोंहोचल्याची तारीख व रा म्हणजे लिहिल्याची किंवा रवाना केल्याची तारीख असें समजावें. कांहीं ठिकाणीं पत्रांतील मजकुराच्या संदर्भानें तारखा दिल्या आहेत.

सोबत छापलेल्या फारशी पत्रांतून मूळ फारसी पत्रांची अथपासून इतिपर्यंत अस्सल बाहुकुम नक्कल केलेली आहे.

विजयादशमी,
शके १८४५.
पुणें

गंगाधरराव नारायणराव मजमदार.

विषय-व्यक्ति-स्थळ-सूचि.

नावापुढील अंक पत्रांकाचे समजावेत

कोणाकडून कोणास किती पत्रें गेलीं त्यावद्दल पत्रांकासह यादी.

एकंदर पत्रें.	कोणाकडून	कोणास	किती.	पत्रांक.
१४	(अनामक)	पंडत साहेब	२	३१,१२९
		श्रीमंत साहेब	१	३३
		नबाब साहेब	१	७७
		मे० राजा	१	१०३
		महाराजा	१	१२०
		रावसाहेब	२	५०,१४०
		सखाराम बापू	१	३४
		सेवकराम	१	२८
		हरिपंत फडके	१	५४
		?	३	१०२,१३६,१४१.
२	अपटन्, जॉन्–	नाना फडणवीस	१	२९
		सखाराम बापू	१	३९
१	अर्काटकर नबाब	सवाई माधवराव पेशवे.	१	१०४
१	फनवे, जॉन्–	हरिपंत फडके	१	१८५
१	करी, ए. पी.–	महाराज (सातारा)	१	१२७
२७	कॉर्न्वॉलिस्, लॉर्ड–	सवाई माधवराव पेशवे	१३	७४,८५,८९ ९०,९१,९३ ९४,९८,१००,१०१, १०७,१०८,११३,
		नाना फडणवीस	६	७६,८०,८१,१०६, १०९,११०
		मे० पंडित	१	९२
		मे० रावसाहेब	१	९६
		हरिपंत फडके	२	९७,९९
		?	४	९५,११२,१३०,१३३
२	किंग्, टॉमस्–	हरिपंत फडके	२	२०,२१
२	क्लोफ, लॉर्ड–	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	२	१२४,१२५
२	गॅबीर, रॉबर्ट–	सवाई माधवराव पेशवे	१	१८
		हरिपंत फडके	१	२२

एकंदर पत्रे	कोणाकडून	कोणास	किती	पत्रांक
४	चिनापट्टण बंदर	सवाई माधवराव पेशवे	१	११५
		(राघोबादादा पेशवे)	१	१७
		मे० रावसाहेब	२	१,२
१	चेरी, जी. एफ्–	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	१	११९
१	टॉमसन्–	मेहेरबान !	१	१२८
१	टेलर, वुइल्यम्–	मोरोबादादा फडणवीस	१	४
४	डुप्रे, जोसास–	माधवराव बल्लाळ पेशवे	४	३,५,१४,१५
१	डे, थॉमस्–	सवाई माधवराव पेशवे	१	५८
१	ड्रेपर, डॅनिअल–	हरिपंत फडके	१	६
१	पी, एस्.–	नाना फडणवीस	१	१११
२३	बॉडॅम्, आर. एच्.–	सवाई माधवराव पेशवे	१८	४०,४५,४६,४७,४९,५२,५७,५९,६१,६२,६३,६४,७०,७१,७८,७९,८२,८६
		नाना फडणवीस	४	४८,५५,५६,८३
		हरिपंत फडके	१	२३
१	बार्लो, सर जॉर्ज एच्.-	बाजिराव रघुनाथ पेशवे	१	१२६
१	बेल, जनरल मूती–	मल्हारराव होळकर / परशुरामभाऊ पटवर्धन	१	१३२
१	ब्रिस्टो, जॉन्–	सवाई माधवराव पेशवे	१	२४
१	महमद आरिफ् वकील नि॥ वर्लेड्रेज	नाना फडणवीस	१	१३७
५	मॅकूफर्सन्, जॉन्–	सवाई माधवराव पेशवे	२	५३,७३
		नाना फडणवीस	२	६०,८४
		रावसाहेब	१	६६
१	मॅकलिऑड–	माधवराव पेशवे (!)	१	१३५
२	मॅलेट, सर चार्लस वार-	नाना फडणवीस	२	६५,६७
३	मॉर्गन्, चार्लस्–	नाना फडणवीस	२	३७,१३४
		नाना साहेब	१	३६
१	मॉन्टीनी–	रावसाहेब	१	३८
१	मेडोज, वुइल्यम्–	सवाई माधवराव पेशवे	१	८७
१	माकूब, वुईल्यम्	नाना फडणवीस	१	१३८

१४१ एकूण पत्रे ३८ एकूण इसम

ईस्ट इंडिया कंपनीचा पेशवे दरबाराशीं फारशी पत्रव्यवहार.

मराठी रूपांतर.

पत्रांक १ ॥ श्री ॥ (बंदर चिनापटण).

शके १६८९ फेब्रुवारी १७६८ इ.

रावसाहेब (?) यांस–विशेष–मजकडून पत्र वगैरे येऊन काहीं खबर न समजल्यामुळें शंका व आश्चर्य दर्शविणारें व मिस्तर ब्रोमसाहेब* हे बंदर मुंबईहून आपलेकडे येऊन त्यांनी इकडील काहीं बोलणें चालणें केलें नाहीं म्हणून वगैरे मजकुराचें आपलें स्नेहपत्र आलें तें पोहोंचून आनंद झाला. आपणास जें आश्चर्य वाटलें तें मला वाटणाऱ्या आश्चर्यापेक्षां जास्त नाहीं, कारण मी आपणांस आद्य व उत्तम स्नेही जाणून दोन तीन वेळां पत्रें पाठविलीं आहेत. व शिवाय मिस्तर ब्रोम यांसहि आपली मर्जी इकडील भागात येण्याची असल्यास आपणांस पसंत वाटणाऱ्या व दोस्तीचा पाया भक्कम करण्यासारख्या गोष्टी आपल्या सेवेशीं कळविण्याविषयीं ताकीद केलेली होती. परंतु आतां हातांत आलेल्या वर्तमानावरून समजलें कीं, मिस्तर मजकूर हे मुंबई बंदरास परत गेलेले आहेत. तथापि माझ्या मनांत परस्परांतील स्नेह पूर्वीप्रमाणेंच आहे म्हणून मिस्तर मजकूर यांचे मुंबईस परत जाण्याबद्दल मला विशेष कांहींच वाटलें नाहीं. आपण आज्ञा केलेल्या रीतीनें वचनाप्रमाणें असलेल्या, परस्पर मैत्रीमध्यें केव्हांहि फेरफार व बदल होणार नाहीं. नवाब वाला जाहा हेहि उभयांशीं अशाच रीतीनें वागत आहेत. व याच गोष्टीकडे लक्ष देऊन नवाब मजकुरांनीं आपलेकडे स्नेहपत्र पाठविलें आहे. आतां माझी विनंति एवढीच आहे कीं, कृपेनें वारंवार पत्र पाठविण्याची आज्ञा करावी. बहुत काय लिहूं!

---

* सदर Charles Brome हा पुण्यास ता. २५।१।१७६८ रोजीं येऊन मिस्टर मॉस्टिन् बरोबर ता. २७।२।१७६८ रोजीं मुंबईस गेला.

पत्रांक २ ॥ श्री ॥ (बंदर चिनापटण)

शके १६८९ फेब्रुवारी १७६८ इ.

रावसाहेब (!) यांस-विशेष—आपलेकडून लाला तुळजाराम वकील यांजसमागमें एक स्नेहपत्र व मोबत पेषास असे रूपेनें पाठविले ते पोहोंचून फार आनंद झाला परस्परांतील स्नेहमध्यवर्ती पत्र नसल्यामुळें नाहींसा झाल्याप्रमाणेंच जणू काय होता. वकील मजकूर हे आपणाकडे परत येत आहेत. परस्परांचे मर्जीचे संपूर्ण मजकूर सदर लाला यांच्या सांगण्यावरून समजून येतील. आपले पत्राबरोबर इकडून आपणांस पाठविलेले पहिले पत्र आलेलें पाठवीत आहे व त्याच पहिल्या पत्राबरोबर एक पत्र मिस्तर ग्रोम यांजकडे पाठविले होतें. मशारनिलेस स्नेहवृद्धीच्या गोष्टी मजाबून सांगितल्या आहेत. परंतु आस्लेच्डून किंवा लाला मजकुराकडून कांहीं पत्र नसल्यामुळें त्या गोष्टी आपणास पसंत आहेत किंवा नाहींत हें कांहींच समजत नाहीं. आपली मर्जी असेल तर एका लायक माणसास आपल्या सेवेसी पाठवीन. किंवा मिस्तर मजकूर (ग्रोम) आपणाजवळ असतील तर त्यांस पूर्वप्रमाणें तपशील ता लिहिले जाईल. नेहमीं स्नेहपत्र पाठवून सुख करावें. बहुत काय लिहिणें! ताजाकलम—स्नेहास्तव अनुसरून एक पिस्तुलजोडी नजर पाठविली आहे. त्या प्रत्येकास दोन नळ्या आहेत. आपण स्वीकारावयात. बहुत काय लिहिणें!

पत्रांक ३ जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.

शक १६९१ माघ शु. १५. ॥ श्री ॥ रा॥ १०।२।१७७० इ.

मेहरबान माधवरावसाहेब यांस—विशेष—

यापूर्वी येथील माजी गव्हर्नर मिस्तर बुचर यांनीं आपणाकडे पत्र ता० २९ रमजान रोजीं लिहून स्वतःचा गव्हर्नरी सोडण्याचा हेतु व गव्हर्नरीच्या अधिकारावर मला येथे नेमल्याची खबर कळविली आहे मी हि स्नेहपत्रानें कळवितों कीं, सदर अधिकाराचीं सूत्रें माझ्या हातांत घेतलीं आहेत आपण, सरकार कंपनी व सरकार नबाब वालाजाह यामधील परस्परस्नेह वाढविण्यांत व आपण व मी यांमधील स्नेह दृढ करण्य करितां मी मनापासून खटपट करीन अशी आपण खात्री बाळगावी. यापेक्षां जास्त काय लिहूं! चिरायुष्य, वैभव व शांति आपणांस चिरकाल लाभो. वरकड, त्यास दिवशीं गवर्नर मजकूर हे विलायतेस जाण्याकरितां जहाजावर स्वार झाले. आपल्या वकिलाची व माझी भेट होऊन फार आनंद झाला. आपलेकडून नजराण्यासह एक स्नेहपत्र माझ्या नांवें आलेलें आहे असें आपल्या वकिलाकडून समजलें. थोडक्याच अवकाशांत परस्पर दृढ दोस्तीस अनुसरून सन्मानानें त्याचा स्वीकार करीन.

पत्रांक ४ || श्री || विल्यम टेलर.

शके १६९१. १७७० इ.

मे० दादासाहेब मोरो पंडित दिवाणसाहेब यांस–विशेष, मी कलकत्त्याहून निघालों तों हिंदुस्थानांत पोहोंचून तर्से एक वर्ष पावेतों **नबाब नजीफखान** बहादर याजसमागमें तोफखाना व पलटणीसह मुक्काम होता. त्यावेळें **नाना पंडित (?)** हेहि योगायोगानें त्याच जिल्ह्यांत होते. ....**राव** यांची भेट झाली त्यांची गुणग्राहकता व मनुष्यास ओळखणें व एकंदर अंतर्यांचे गुण (या गोष्टी) पाहून माझी तबीयत फार खुष झाली. माझ्या मनांत पलटणासह येऊन आपल्या भेटीचा लाभ घ्यावा अशी अनावर इच्छा झाली आहे राव मजकूर यांनीं सांगितलें कीं, **बापूसाहेबांस** लिहून उत्तर आणवितों त्यानंतर निश्चय ठरवावा. व कांहीं गोष्टी **रावसाहेबांच्या** लिहिण्यावरून समजून घेतील. मी पलटणासह येण्याबद्दल आपली इच्छा असल्यास तावडतोब तसें लिहावें. मी पलटणीसह आपल्या सेवेशीं हजर होऊन परीक्षारूपी कसोटीस माझा पराक्रम उतरवून दाखवीन. व जे थोर सरदार हिंदुस्थानांत आलेले आहेत त्यांसह हजर होऊन त्यांस स्नेहाच्या नात्यानें आपणा पुढें सादर करून व त्यास सरकारचेच (आपले) समजून त्यास पेशवेसाहेबांच्या नोकरीच्या मार्फत गुंफतों. (त्या) सरदारांच्या नांवें आलेल्या मोहोरनिशी पत्रें जावींत. म्हणजे त्याबद्दल मी त्यांची भेट घेऊन बरोबर पत्रें लिहून खबर कळवीन व सरदारांचा मन मगरूर ठेवून सरकाराच्या कामांत दक्ष राहीन. बहुत काय लिहिणें !

|| श्री || जोसास डुप्ले गव्हर्नर

पत्रांक ५ बंदर चिनापटण.

शके १६९२ पौष व॥ ५ ता ५।१।१७७१ इ

श्री० माधवरावसाहेब पंडित प्रधान यांस–विशेष–महेरबान दुस्त **माधवराव सदाशिवराव** मजकुरांबरोबर आपलें कृपापत्र आलें तें पोहोंचून फार आनंद झाला. आपला परस्पराचे मित्र ***नबाब वालाजाहा** यांनीं सदर राव यांची व आमची भेट करविली आपल्या पत्रांत तपसीलवार हकीकत न लिहितां सदर राव यांच्या जबानीवर हवाला दिला होता. नबाब वालाजाहा यांनीं आमची भेट करविली त्यामुळें फार आनंद झाला. सदर भेटींत कांहीं गोष्टींची बातचीत झाली. परंतु सध्या खिसमस व रमजान हे दोन सण बरोबरीनें आल्यामुळें बाकी गोष्टी कांहीं दिवसपावेतों तहकूब ठेविल्या आहेत. थोड्याच दिवसांत सण संपतील व मी संवाद

---

* अर्काटचा नबाब,

त्यामधील सदरहू **माधवराव सदाशिवराव** यांच्या भेटीनें आम्हास सुख करावें कारण सदर राव हे फार हुशार व बुद्धिमान आहेत. मी हें पत्र कंपनीसरकार व आपण यांमधील जुनी चालत आलेली मैत्री दृढ व्हावी या हेतूनें पाठविलें आहे. बहुत काय लिहिणें ! सुखाचे दिवस नेहमी वृद्धिंगत होवोत.

जे. डी. एम्. पी. ?

पत्रांक ६ ॥ श्री ॥ डॅनियल ड्रेपर.

शके १६९३ ज्येष्ठ शु० ११. ता २६।५।१७७१ इ

मे० **हरिपंडत फडके** यांस–स्नेहधर्मास अनुसरून अकृत्रिम स्नेह व प्रेम दर्शवून जाहीर करितों कीं, कांहीं दिवसांपूर्वी आपलें कृपापत्र पोहोंचून तें वाचून फार आनंद वाटला. दीगर कीं, येथील आपल्या कारभाऱ्यांशीं आपल्या कामाच्या बाबतींत कांहीं बोललों नाहीं हें आपणांस माहीत झालें आहेच. तथापि मी त्यांच्याशीं बोलणें चालणें करण्यास असमर्थ नव्हतों. दुसरें असें समजलें कीं, तो वाचन बाबयाबद्दलची असून आपणांस माहीत आहेच. तरी आपण आपल्या अधिकाऱ्यांस या बाबीचा निकाल करण्याबद्दल हुकूम करावा. त्याचा निकाल नीट नव्हेनें होईल अशी मला खात्री आहे. परस्परतर्फेच्या कामाचा शेवट होईनें करण्यांत मला फार समाधान वाटतें. आपला आयुष्यसूर्य व वैभव नेहमीं चकाको. लिहिलें तारीख २६ सव्वीस माहे मे सन १७७१ इसवी. छ ८ माहे सफर सन ११८५ हिजरी.

डी. ड्रेपर

पत्रांक ७ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेनखान मोहरी

शके १६९३ १७७१ इ०

रावसाहेब मुनशी नारायणरावजी यांस–दसनहून परत निघाल्या वेळेपासून आपलें एक पत्र येथें पोहोचलें. व सरकारच्या तीन जोड्या तेथें गेलेल्या आहेत, (परंतु) सरकारचें काम कोणत्या मार्गास लागलें आहे हें मात्र समजत नाहीं. व साहेबांनीं आपलें स्वतःचें पत्र जबाबावर तहकूब केलेलें आहे. लवकरच पाठविण्यांत येईल. म्हणजे त्यामुळें समाधान होईल. पेशवेसाहेबांच्या ताब्यांतील मुलूख **शुजाउद्दौला** वगैरे माणसांनीं आपल्या ताब्यांत घेतलेला आहे हो हिंदुस्थानची खबर वाहेरून आपल्या कानावर आली असेलच. पुढील वर्षीं या गोष्टीची व्यवस्था करण्यांत अवघड जाईल. फिरंगी यांचा कारभार फार चांगला आहे. कारण, शक्ति आहे व त्यांच्या ताब्यांत **शुजाउद्दौला** व **बादशहा** असे दोघेजण अ

नूर लुतुफ हाजी महमदखान हे आपले दोस्त झालेले आहेत. **महमदखान** यांनी हुजूर पाठविलेला अर्ज व **हाजी महमदखान** यांनी आपल्या भावास पाठविलेलें पत्र अशीं दोन्हीं तपशीलवार दादासाहेबांस समजाऊन द्यावीं. हा (त्यानी पत्करलेला) जिम्मा हिंदुस्थानच्या बदोबस्ताकरितां फार चांगला व कौतुकास्पद आहे. बादशाहाजादा हि बादशाहामध्यें एक चांगला माणूस आहे. त्याच्या राज्यांत फिरंगी वगैरे हि हजर आहेतच. (ते) त्याच्याशींहि पत्र व्यवहार करीत असतात. ही सर्व गोष्ट **दादासाहेबांच्या** मनांत भरवून द्यावी. व या बाबतींत जबाब फिरंगी सरदारांच्या नजरेस पडण्याजोगा असा असावा. फिरंगी सरदारांनीं आपणांस कळवें म्हणून आपणांस व **दादासाहेबांस** पाठविलेलीं पत्रे येऊन पोहोंचतीलच. सनदेसंबंधीं इतका विलंब काय कारणानें झाला आहे ? जबाबे आली हे **दादासाहेबांकडून** फार आशा करतात. पत्राचें उत्तर लवकर पाठवावें. फिरंग्यांचे विचार हि त्या पत्रांत लिहिलेले आहेत. तीं मी अर्जीसोबत ठेविलेली आहेत. सदर बाबी बद्दल दादासाहेबांस आपण तपशीलवार समजाऊन सांगावें व जाहागीरीची सनद द्यावी. या बाबतींत कोठवर ताकीदी करावयाच ? हें छोटें पत्रहि ताकीदच समजावी. घरांत कोणींहि एक माणूस असेल तर त्यास एकच हांक पुरे आहे. **भास्करराय** यांस व **लाला फत्तेचंद** यांस सलाम.

पत्रांक ८ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन
शके १६९३ १७७१ इ.

रावसाहेब **नारायणराव (मुनशी)** यास— विशेष. काल रोजीं आपणांस एक चिठी पाठविली तिचा जबाब मिळाला केला नाहीं आपण आपले चिरंजीव व भाऊबंधूमंडळी इकडे पाठविण्याचें रहित केलें होतें परंतु दोन तीन इसम (ज्यांना येथें पाठविणार होता ते) व **भास्करराव** व **फत्तेचंद** यांस जलद रवाना करावें. कारण ते सर्व गोष्टींचा निकाल करून जातात.

पत्रांक ९ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन
शके १६९३ १७७१ इ.

मे० बापू सखारामसाहेब यांसः—

विनंति उपरि. आजेरवजी मी विश्वासरावासाह अंबाजी (?) यांच्या रुबरूंत पोहोंचलों, व भेट झाल्यानंतर आपल्या जहागीरीबाबतीत सनदा द्वाव्या केल्या व तोंडी मजकूर निवेदन केला. आज उद्यां अशा तऱ्हेनें नमेपचेनी आणिलें व साफ सांगतात कीं, "दोन लाख रुपये वसुलीचें पर तुम्हांस मिळणार

नाहीं. दोन लाख रुपये तनखा आहे. तनख्यांतील चवथा हिस्सा वसूल होत आहे, व बाकी तीन हिस्से स्वतःच्या जिम्यावर आहेत. यांत जचाब स्पष्ट आहे." व आणखी म्हणाले कीं, "बापूसाहेबांनीं परगण्याचें नांव तुमच्या सनदेंत दाखल केलेलें असतें तर या लढ्याचा निकाल चांगला लागला असता. आतां येत्या सालापासून घर तुमचें होईल. या सालाची रकम सरकारांत पोहोंचली." सारांश, आमच्या कोणत्याही कामाचा लाग आजपावेतों लागत नाहीं. जो सर्व हिंदुस्थानांत प्रसिद्ध आहे अशा नबाब वजीरास दोन लाख रुपयांचें घर रावसाहेबांनीं मेहरबानीनें दिलें, परंतु अखेर काय! तुम्ही मात्र दुबार म्हणतां कीं, श्रीमंत साहेबांनीं काय म्हणून दिलें! सबब (आतां) कायमकरार झाला आहे कीं, पावसाळा संपल्यावर आपण आल्या कुटुंबामुद्रां यावें. समक्षच सर्व होईल. परगण्याचें नांव वरक असें लेखून लिहिलें आहे. परगणे मजकुरीं लिहिलें आहे. यानंतर आल्या मर्जीप्रमाणें होणार आहे. बहुत बहुत.

पत्रांक १० ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १६९३ १७७१ इ.

मे. नानासाहेब यांस------विनंति उपरि. यापूर्वी परगणे कलसरा (!) बद्दल व विश्वासरावाबरोबर जाण्याबद्दल व हेतु साध्य न झाल्याबद्दल वगैरे हकीकत आपल्या सेवेसी लिहिलेली होती. त्यानंतर येथें म्हणजे सागरमध्ये आलीजनाब यांची स्वारी आली आहे. येथील हकीकत पूर्वीप्रमाणेच आहे. म्हणून मला साहेबजादा व सरकारचें कुटुंब व विश्वासराव यासह येथेंच ठेऊन आपण बुंदेलखंडाच्या हिंदुपतराजाकडे गेले. या कामांत जनाब आलीस फार त्रास व नुकसान आहे. व तें कामहि अद्यापपावेतों व्यवस्थित नाहीं. बाळाजी पंडिताच्या नांवें एक ताकीदपत्र व विसाजीपंडताच्या नांवें पत्र व झांशीच्या सरदारांस एक ताकीदपत्र यावें. पर मोकळे करवावें. जनाब आली तेथें आले असतां त्यांस अडचण होऊं नये. या गोष्टीची शरम तुम्हांस वाटावयास पाहिजे. बहुत काय लिहिणें, विशेष.

पत्रांक ११ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १६९३ १७७१ इ.

रावसाहेब यांस--- मी आपली परवानगी घेऊन निघून येथें पोहोंचल्या दिवसापासून प्रत्येक तासास व क्षणास आपली आठवण करण्यांत निष्काळजी नाहीं. जनाबे आली लाला सुखराम यांस तेथें राहण्याकरितां पाठविलेलें आहे,

ने तेथें आपल्या सेवेसी राहतील. आपण जनाब आलींच्या हितचिंतनामध्यें गढलेले आहांत. त्यांचेजवळ जी गोष्ट काढाल तिकडे ते लक्ष्य देतील व ती गोष्ट ते उत्तम तऱ्हेनें पार पाडतील. स्नेहांत न विसरतां नेहमीं कृपापत्र पाठवून आठवण ठेवावी. विशेष.

ताजाकलम — जयपुराहून आलेला शहाजहानी अखबाराचा कागद वगैरे आलेला होता तो पाठविला गेला आहे तो आपण नजरेखालीं घालावा, इतकेंच नव्हे तर त्यांतील मजकूर श्रीमंत सरकार पेशवा पंडितसाहेब व बापूसाहेब यांस जाहिर करालच. व जनाबे आली यांच्या सर्व कामासंबंधीं आपण पूर्णपणें लक्ष्य देऊन तयार असावें. कारण आपण आम्हांसमक्ष स्वतः तोंडानें जनाबे आलीचें काम पादशाहतीस योग्य असें व्हावें म्हणून बोलला आहांत. आपण आपलें बोलणें कायम केलें पाहिजे. विशेष काय ?

पत्रांक १२ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन
शके १६९३ १७७१ इ०

रावसाहेब बापू सखाराम यांस-विशेष-आपली या गरीबावर जी कृपा आहे तिचें वर्णन लिहून अथवा बोलून करतां येणार नाहीं. मीहि आपणांशीं असाच स्नेह व प्रेम ठेवीत आहे व तें मी जीवंत आहे तोंपावेतों ठेवीन. व तें दररोज वाढत जाईल. नेहमीं कृपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे, कारण त्यामुळें मला विशेष खुश होईल. अलीकडे शहाजहानाबादेहून अखबारी-चा पेंड आला तो भांवशाल्या माणसाबरोबर रवाना केला आहे. आपण तो वाचून श्रीमंत पंत प्रधान यांस दाखवालच. महाराज, केवळ आपल्या सांगण्या-प्रमाणें तिकडे रवाना झालों आहे. मी आपला फार आभारी आहे. बहुत काय ?

पत्रांक १३ सयद नुरुद्दीन हुसेन
शके १६९३ १७७१ इ०

मे० बहिरव पंडत यांस—

आज आपणांपासून रवाना झालो तों रात्रौ ९ वाजण्याचे सुमारास मुक्काम आमदगिरीस पोहोंचलों. कारभारीसाहेबाकडून घर कायम करण्याच्या बाबतींत जें उत्तर आलें होतें तें नबाब पहतेशामुद्दवला बहादर यांस सांगितलें. त्या-वरून महाराजांनी नबाबसाहेब यांनीं या बाबतींत मुद्दाम नानासाहेबांस व आप-णांस पत्र लिहून कायम केलेलें होतें. पर न मिळाल्यामुळें फार काळजींत आहेत. मध्यंतरीं मुंबईहून जमाल साहेबांचें पत्र श्रीमंतांचे नांवें पोहोंचलें तें माझ्या स्वतःच्या

पत्रासोबत पाठविलेलें आहे. याकडे लक्ष्य देणें अवश्य आहे. घराच्या बाबतींत उत्तर जरूर देणें. विशेष, सुखी असा. या सोबत बाजीयाची चिठी पाठविली आहे.

पत्रांक १४ ॥ श्री ॥ जोसास डुप्रे गव्हर्नर. बंदर चिनापटण.

शके १६९४ आषाढ वद्य १३ रा॥ २८।७।१७७२ इ.

श्रीमंत माधवरावसाहेब पंडत प्रधान यांचे सेवेसी विशेष. रोहिल्यावर शुकताल प्रांतांत आपल्या थोर सरदारांनीं विजय मिळविल्याबद्दल मजकुराचें आपलें स्नेहपत्र पोहोंचलें. त्यामुळें फार आनंद झाला. या शुभकार्यानिमित्त ईश्वर आपणां सर्व मित्रमंडळास सुखी व आनंदी करो. या गोष्टीमुळें मला किती आनंद झाला हें लिहिण्याची आवश्यकता नाही, कारण, आपणा परस्परांमधील असलेली दोस्ती पक्की आहे व त्यामुळें परस्पराचें काम आपलेंच आहे असें समजलें जातें, म्हणून वरील गोष्टीमुळें(मझ्याच सरदारांचा विजय झाला आहे असें वाटत असल्यामुळेंच) मला जो परमानंद झाला आहे तो सविस्तर सांगणें शक्य नाहीं. आपण इकडील सुखी विचारली तरी ती आपणांवरच अवलंबून आहे. आपण नेहमीं कृपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ! असड सुखी असा.

जे. डी. एम्. पी. (?)

पत्रांक १५ । श्री ॥ जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.

शके १६९४ श्रावण शु. ११ रा॥ ९।८।१७७२ इ. ..

श्रीमंत माधवरावसाहेब यांस-विशेष-आपणाकडून बरेच दिवसांत कुशलपत्र येऊन मला सुखी केलें नाहीं. ता. ९ जानेवारी, सन १७७१ मुताबिक छ. २२ रमजान सन ११८४ हिजरी रोजीं आपणांस एक पत्र लिहिलें होतें. त्यांत आपले वकील माधवराव सदाशिव यांची भेट झाल्याबद्दल लिहिलें होतें. हल्लीं लिहिण्यांत येतें कीं, आपले व माझे असे दोघांचे मित्र नवाब वालाजादा बहादर यांनीं सदरहु माधवराव येथें पोहोंचल्यावेळीं ज्या कांहीं गोष्टी सविस्तर निवेदन केल्या त्यासंबंधी लिहिण्याजोगा मजकूर मी पिलापतेस लिहिला आहे. थोडक्याच दिवसांत तेथून संगीन फौजेसह जहाजें पोहोंचण्याची आशा आहे. वरकड गोष्टी नवाबसाहेब आपणांस कळवितीलच.

माझी एवढीच विनंति आहे कीं, आपण कृपेनें कुशलपत्र नेहमीं पाठवीत जाऊन माझें मन काळजीमुक्त करावें. बहुत काय लिहिणें !

जे. डी. एम. पी. (?)

सिकंदर दुईच गव्हर्नरदोर

पत्रांक १६ ॥ श्री ॥ बंदर चिनापटण

शके १६९४ फाल्गुन शु० ३ २४।३।१७७३ इ.

श्रीमंत नारायणरावसाहेब-यांस-विज्ञापना विशेष. कंपनीसरकार व आपण यांमध्यें असलेल्या पक्क्या मैत्रीवर नजर देऊन इकडील हकीकत आपणांस कळविणें मला अवश्य वाटतें कीं, येथील गव्हर्नदोर **मिस्तर डुप्रे** यांचा विलायतेस जाण्याचा हेतु आहे व त्यांच्या या प्रांताच्या गवर्नदोरीच्या जागेवर मी कायम आलों आहे. **कंपनी** व आपण आणि **नबाब वालाजाह** व आपण यांमधील पक्क्या मैत्रीस जपण्यांत मी मनापासून तत्पर आहे. बहुत काय लिहावें ! नेहमीं सुखी असावें.

पत्रांक १७ ॥ श्री ॥ बंदर चिनापट्टण.

शके १६९५ कार्तिक शु. २ १७।१०।१७७३ नंतर

मे० रावसाहेब पंडित प्रधान यांचे सेवेसी-विशेष. आपलें स्वतःच्या मेहेरेनिशी कृपापत्र तारीख १७ माहे आक्टोबर सन १७७३ इ. मुताबिक छ. २९ माहे रजब सन ११८६ हिजरी रोजीं लिहिलेलें माणसाहातीं पोहोंचलें. त्यांत **नारायणराव** मृत्यु पावल्याबद्दल लिहिलेलें होतें. त्यामुळें मला इतकें वाईट वाटलें कीं, त्याच माणसाबरोबर आपला गादीवर बसण्याचा इरादा असल्याबद्दल मजकुराचें पत्र आलें नसतें तर तें दुःख मला आवरलें नसतें. ही शुभवार्ता अमलांत आल्याबद्दल समजण्याची रात्रंदिवस वाट पहात आहे. शक्य तितकें लवकर आपण ही शुभेच्छा अमलात आणून मला खबर यावी. म्हणजे समाधान होईल. सुखाचा काल असो.

पत्रांक १८ ॥ श्री ॥ रॉबर्ट गँबीर

शके १६९५ भाद्रपद शु० ७ ता २४।८।१७७४ इ०

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पेशवा साहेब यांस-विशेष.

स्नेहपूर्वक आपणांस कळावें कीं, आपणास श्रीमंत महाराजसाहेब यांनीं पेशवाईपदाचीं अनि मूल्यवान वस्त्रांची देणगी दिल्याबद्दल मजकुराचें आपलें पत्र

पोंहचून अत्यानंद झाला. प्रथम वरील गोष्टीबद्दल अभिनंदन करून नंतर ईश्वराच्या दरबारीं अशी प्रार्थना करतों कीं, त्यानें या देणगीनिमित्त आपणांस आपल्या दूर-जवळच्या सर्व स्नेह्यांस व हितचिंतकांस नेहमीं सुखी राखावें व आपणामुळें आपल्या गादीचें वैभव वृद्धिंगत व्हावें. आशा आहे कीं, आपण कृपेनें कुशलपत्र पाठवीत जाल. आपला वैभवसूर्य राज्यलक्ष्मीरूपी पूर्व दिशेकडून उगवो. लिहिलें तारीख २४ माहे आगष्ट सन १७७४ इंग्रेजी छ० १५ जमादिलाखर सन ११८८ हिजरी.

पत्रांक १९ ॥ श्री ॥ (वॉरन् हेस्टिंग्ज)
इमादुद्दौला बहादर

शके १६९७ १७७५ इ.

मेहेरबान **रावसाहेब** यांस (१) विशेष–मराठा सरकारची पूर्ण मुखत्यारी व गादी (= कारभार) आपल्या हातांत आहे अशी माझी पक्की खात्री आहे. सबब आपल्या व इंग्रजसरकारासंबंधी मुंबईस घडून आलेल्या गोष्टी आपणांस लिहिणें मी अवश्य समजतों. **रघुनाथराव** यांस पेशवाईवर कायम करण्याकरितां जो त्यांचा हेतु त्यास अनुसरून त्यास सामील होऊन मोठी फौज लढाईकरितां पाठविली म्हणून खबर तेथील गव्हर्नर व कौन्सल यांच्या पत्रावरून समजली. ही गोष्ट कंपनीच्या आज्ञेबाहेरची झाली कारण, 'हिंदुस्थानच्या सरदारांशीं लढाईच्या प्रसंगापासून दूर रहावें' याप्रमाणें कंपनीची सक्त ताकीद आपल्या प्रांतात दिली गेली आहे. वरील गोष्ट आमच्या पातशहाच्याहि आज्ञेविरुद्ध आहे. कोणाशींहि कौलकरार करणें किंवा लढाई सुरू करणें हें गव्हर्नर जनरल व कौंसल बंगाला यांच्या परवानगीशिवाय योग्य नव्हे असा हुकूम हिंदुस्थानांतील कंपनीच्या प्रांतांतील कारभाऱ्यांना दिला गेला आहे. सबब मी व येथील कौंसल यांनीं मुंबईच्या गव्हर्नरास व कौंसलास हुकूम पाठविला आहे कीं, '**रघुनाथरावांच्या** मदतीकरितां पाठविलेली फौज परत बोलावून घ्यावी व मराठ्यांच्या सरदाराशीं कोणतेहि प्रकारें स्वसंरक्षणाशिवाय लढाईंत पडूं नये.' माझा हेतु असा कीं, एक हुशार, विश्वासूक, शहाणा व चतुर माणूस पुण्यास पाठवावा. कारण, पुणे **पेशव्यांची** राजधानी असून मुंबईनजीक आहे आणि मराठासरकार व मुंबईचे सरदार यांमधील तंट्याचा निकाल लागेल व परस्पर स्नेहवृद्धिहि होईल. पण, या पत्राचें उत्तर व आपले इष्ट हेतु समजेपावेतों त्यास पाठविणें तहकूब केलें आहे. व तोंपावेतों आपणहि आपल्या प्रांतांतील सरदारांस इंग्रजी फौजेशीं लढाई न करण्याबद्दल ताकीद करावी. म्हणजे परस्पर तह ठरविण्यांना अडचण येणार नाहीं. परस्पर दोस्तीचा पूर्वीचा पाया पक्का करण्याकरितां व आपली व माझ्यावर सोंपविले कंपनीची भलाई यांवर नजर देऊन आपणांस लिहीत आहे. आपल्या हुशारीबद्दल

णाबद्दल मला थोरांकडून लौकिक ऐकूं येतो व त्यावर माझा भरंवसा आ

तरी या बाबतींत शक्य ती तजवीज करण्यास आपण मागें घेणार नाहींत. जोपावेतों परस्पर हेतु परस्परास समजणार नाहीत तोपावेतोंच काय ती कसूर होईल. बहुत काय लिहिणें.

डब्ल्यू. एच.

पत्रांक २० ॥ श्री ॥ टॉमस किंग

शके १६९७ फाल्गुन व॥ १४ ता॥ १६।३।१७७६ इ.

मेहेरबान एतेजादे दोस्तान हरिपंत बल्लाळ यांस- (आपली) लागोपाठ दोन स्नेहपूर्ण पत्रें-एक मोहरम तारीख २२ रोजीं व दुसरें तारीख २४ रोजीं लिहिलेलें-अनुक्रमें ता. २६ व २८ रोजीं पोहोंचून मजकूर समजला. मेहेरबान, यापूर्वी आपलें पहिलें पत्र मिळालें तेव्हां त्याचे उत्तरीं आपणांस दोन पत्रें पाठविलीं आहेत तीं पोहोंचून वाचलीं असतीलच अशी मला खात्री वाटते. त्यात इकडील सर्व खबर मी लिहिलेली आहेच. व हें पत्र लिहीपावेतों मला सलुखाबद्दल सार्वभौम हुकूम मिळालेला नाहीं, व मला असें वाटतें कीं, श्रीमंत पंतप्रधान साहेब हे सदर गोष्ट स्वीकारणार नाहींत. व तुम्हांहि तसें अमलांत आणणें हें योग्य आहे. असो जी गोष्ट घडेल ती नजरेसमोर येईलच. (आपण) लिहिलेलें होतें कीं, " स्नेहाचा बाग नेहमीं हिरवागार व टवटवीत राहो " (परंतु), एतेजाद, ज्याचें बीं सुद्धां पेरलेलें नाहीं त्याचें फळ कसें येईल ? इतकेंच नव्हे तर उलट, फळ येणें संभवनीयहि नाहीं. या जिल्ह्यांत योग्य सल्ला व्हावा अशी आमची मनीषा आहे. यापेक्षां जास्त तपशील काय पाठवा !

पत्रांक २१ टॉमस किंग्

शके १६९८ चैत्र शु. ५ ता॥ २४।३।१७७६ इ.

मेहेरबान एतेजादे दोस्तान हरिपंत बल्लाळ यांस—सलामत्—काल मुंबईचे कौंसलदार व जनराल साहेब यांचें आज्ञापत्र व सोबत परस्परांतील ठरलेला करारनामा माझ्या नांवें आलेला पोहोंचला. त्यांतील मजकूर श्रीमंत पेशवे साहेब यांच्या सेवेसी जाहीर करीनच. आपल्या नांवांचें माझें पत्र आपणास पोहोंचेपावेतों आपण तेथून कूच करूं नये व महाडरस्ता (सिंड) ओलांडून जाऊं नये. परस्पर सैन्यांतील दोघांनीं एकमेकांस कोणतेहि प्रकारें हरकत करूं नये व त्रास देऊं नये असें करारनाम्यांत लिहिलें आहे. तरी आपण आपल्या स्वतःच्या सर्व सैन्यास निक्षुण ताकीद करावी कीं, त्यांनीं सरकार श्रीमंत पेशवे साहेब यांजकडील जो कोणी येईल अथवा जाईल त्यास कोणतीहि हरकत व त्रास न पोहोंचेल असें

करावें. जर कदाचित् यांविरुद्ध गोष्ट अमलांत आली तर कराराप्रमाणें न वागतां विरुद्ध वागतां असें समजलें जाईल. यापेक्षां जास्त (लिहिणें) जास्त आहे.

पत्रांक २२ ॥ श्री ॥ रॉबर्ट गॅंबीर

शके १६९८ वैशाख व० ९ ता १२।५।१७७६ इ.

मे० हरिपंत बल्लाळ (फडके) यांस—विशेष—आपलीं कांहीं पत्रें मला मिळालीं. त्या सर्वांचा मजकूर समजला. ज्यामध्यें परगणे परत देण्याबद्दल मजकूर आहे असें असेरचें एक पत्र आज सकाळीं पोहोंचलें. त्याचें मार्यातर होण्यापूर्वीच हें माझ्या लक्ष्यांत आलें. सरदारांनीं **कर्नेल अपटन्** यांस पुण्यास पाठविलें आहे. आम्ही होऊन कोणतीहि एखादी गोष्ट करणार नाहीं असें आपण व इतर शहाणा विचारी माणूस खात्रीलायक समजेल असें मला वाटतें. कारण **कंपनी** इंग्रज सरकारचे आम्ही नोकर आहींत. आम्ही (आपलें म्हणणें) कबूल करीत नाहीं. कारण *त्यांचें नुकसान होईल. हुकूम करणारे ते आहेत. आम्ही त्याचे तावेदार आहोंत.* आम्ही सल्ला व दोस्तीची अपेक्षा करितों. व त्याकरितां आम्ही प्रयत्न करितों. आपली जी कांहीं आज्ञा असेल ती मुंबईच्या कौंसिलच्या साहेबांपुढें तशीच ठेवण्यांत कसूर करणार नाहीं. जीं कामें पुष्कळ दिवसांपासून व्हावींत म्हणून आपण अपेक्षा करीत होतां त्याबद्दल सल्ला मसलत **करनेल कीटन् (?)** यांशीं आमचें स्मरण न करितां जाहीर केली त्यामुळें आपलें काम लांबणीवर पडलें. यांत आपलीच चुकभूल आहे. इंग्रज हे बोलण्यांत सत्य व दोस्तीमध्यें दृढ असतात. परंतु ते कोणाचे नोकर नाहींत. आणि म्हणून त्यांच्याशीं कोणीहि त्या भाश्यानें बोलणेंचालणें करूं नये. आम्ही कोणत्याहि वेळेस आपल्या इष्ट कामास तयार आहोंत. नेहमीं खुशाल असावें. लिहिलें तारीख १२ माहे मे सन १७७६ इंग्रजी मुताबिक तारीख २१ माहे रबिलावल सन ११९० हिजरी.

पत्रांक २३ ॥ श्री ॥ यॉर्हॅम्

शके १६९८ ज्येष्ठ शु. ४ ता २१।५।१७७६ इ.

मे. हरिपंत बलाल फडके यास–आपणांवर ईश्वरी कृपा सदैव असो. मी आपणास स्नेहधर्मपूर्वक कळवितों कीं, स्नेहपत्र पोहोचलें, त्यांतील मजकूर समजला. **कारनेल अपटन** यांच्या मार्फत आमचे लार्ड व श्रीमंत **पंढत प्रधान** यांच्यामधील बळकट दोस्तीच्या संबंधानें आमच्याकडून तफावत होणार नाहीं (वरिष्ठ अधिकाऱ्यांचा) हुकूम व माझा हेतुहि असा आहे कीं, दोस्ती नेहमीं मजबूत असावी. जर पत्र प्रथम लिहिलें असतें तर फार चांगलें झालें असतें. पण कालच मी सरदारीचा ताबा घेतला आहे. माझ्या हातीं कारभार नव्हता. **दादासाहेबांची**

हजार, दोन हजार माणसें शहरांत आलेली आहेत ही गोष्ट आपणांस कोणी तरी सोटीच कळविली आहे. दोनशेंपेक्षां जास्त माणसें दादासाहेबापाशीं नसावीत म्हणून सक्त ताकीद आहे. व तीं माणसें लढाऊ नाहींत. त्यांच्या जुन्या नोकर माणसांपैकीं आम्हांस खबर न लागतां आलेलीं असल्यास त्यांस बाहेर काढून देऊं. ते लढाऊ नाहींत ते खिदमतगार व नोकरपेशाचे असतील. भेट घेऊन व मुजरा करून परत आपल्या देशीं ते जातील; या वार्तेमुळें आपण शंका घेऊं नये. असें लिहिलेलें आहे कीं, चार माणसें शहरांत आहेत. त्यांजबद्दल मला खबर नाहीं. त्या माणसांस हि परवानगीची खबर सुद्धां नसेल. मी व माझे अधिकारी केव्हांहि ते आमच्या अमलांत व आश्रयाला रहाणें-ही गोष्ट कबूल करणार नाहींत, अशी आपण खात्री ठेवावी. त्यांनीं शहरांत मुक्काम करूं नये अशी आमची सक्त ताकीद आहे. कदाचित् चोरून येतील तर व आम्हांस समजेल तर त्याचवेळीं त्यांस बाहेर-काढून देईन. खात्री असावी. यांत तकावत होणार नाहीं. दादासाहेबांचे हत्ती उंट व घोडे वगैरे-बद्दल लिहिलें होतें त्याबद्दल **मिस्टर गँबीर** यांनीं स्पष्ट उत्तरीं कळविलें आहेच कीं, ते सर्व **दादासाहेबांच्या** मालकीचे आहेत. व आम्ही ते **लॉर्डच्या** हुकुमाशिवाय आपणांस देऊं शकत नाहीं. आपली मर्जी असेल तर आमच्या **लॉर्डास** लिहीणें. आज चार दिवस झाले, आपला माणूस **लखो पंडित** यांज-बराबर हर प्रकारचीं पत्रें पाठविण्याबद्दल मजकुराचें पत्र त्यांजसमागमें आपणांकडे पाठविलें आहे. आपण असेंहि लिहिलेलें होतें कीं, "कांहीं गोष्टी लिहून कळवितां येत नाहींत तरी आपण आपला एक विश्वासुक माणूस पाठवावा. अशा माणसाजवळ तो मजकूर सांगू." सबब, **बापू कामत** यांस आपल्या सेवेसी पाठवीत आहे. त्यांस जें सांगणें तें सांगावें. रोज स्नेहाभिवृद्धि असावी. सौख्यवृद्धि असो. तारीख **२१ एकवीस मे, सन १७७६ इंग्रजी, छ० २ माहे रबिलाखर सन ११९० हिजरी.**

पत्रांक २४ **॥ श्री ॥** *** जॉन ब्रिस्टो.**

शके १६९८, श्रावण शु० १ **ता० १६।७।१७७६ इ.**

सवाई माधवराव पंडित प्रधान-यांस-विशेष. तिकडून लालपोश (दंगेखोर) वगैरे कांहीं मंडळी झांशीकडे जाऊन त्यांनीं तेथें बंडाळी केल्याबद्दल मजकुराचें आपलें पत्र पावलें. मी याबद्दल **नवाबसाहेब वजीरुलमुमालिक** यांस कळवून बंडाळी थांबविली आहे. सदर पत्र पोहोंचून फार आनंद झाला. मीं आपल्या लिहिण्याप्रमाणें **नवाब वजीरुल मुमालिक** यांस वरील गोष्टीबद्दल लिहून

---

* सदर **जॉन ब्रिस्टो** हा **नवाब वजीर** याजकडे फैजाबादेस ब्रिटिश रेसिडेंट होता.

त्यांच्या व आपल्या दरम्यानचा स्नेह जुना असल्याबद्दल हि त्यांस उत्तम रीतीनें समजाविलें आहे. व सांप्रतहि सदर **नबाब** साहेबांच्या मनांत स्नेह व ऐक्य आहे. ईश्वरेच्छेनें महाराजा **पुरुषोत्तम पंडित** पोहोंचलेले आहेत ते **मरकल रावजी (?)** यांच्या कामाचा निवाडा करतील. प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत आठवणीची अपेक्षा करीत आहे. बहुत काय !

जे. बी.

पत्रांक २५ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**
शके १६९८ १७७६ इ.

मुनशी नारायणराव किसन यांस–विशेष.– सरकारच्या इनामी काशीद जोडीबरोबर कृपापत्र एका विनंतिपत्रासह पोहोंचलें. इकडूनहि यापूर्वी दोन जोड्या रवाना झाल्या आहेत व आतां हि एक जोडी रवाना झाली आहे. सरकारीकामांत आपण कोणतेहि प्रकारें माघार घेणार नाहींत अशी आशा आहे. कारण, हें काम पार पाडणें आपणांसच हितावह आहे. असें काम केलें पाहिजे की, आपण **बापूसाहेबांकडून** अगर जो कोणी पुढाकार घेणारा असेल त्याकडून अथवा या कामाच्या मालकाकडून '**सयद नुरुद्दिन हुसेन खान** आल्यावांचून जाहागिरी-संबंधीचें काम तडीस जाणार नाहीं,' अशा मजकुराचें पत्र लिहवून पाठवावें. त्यास लौकर रवाना करावें. या बाबतींत आपलें व माझें परस्परांत झालेलें जें लिहिणें वाचणें व करार तो कायम होईल. या बाबतींत तिसरा माणूस जरी आला तरी हरकत नाहीं. कोणत्याहि गोष्टीमुळें अथवा प्रकारानें सरकारचा ज्यांत फायदा आहे त्यांत माझाहि आहे. परंतु, परस्पर समजुतीप्रमाणें तुमचें काम पूर्ण ठरेस लाविलेलें आहे. म्हणून आपण सुज्ञपणानें जें ठरवाल तें मला कबूल आहे. या बाबतींत आपण **दादासाहेबांस** निक्षून लिहिलें पाहिजे की, लौकर पाठवावें. ज्यास्त लिहिणें नलगे. **भास्कररावजी व फत्तेचंद** यांस सलाम. ताजाकलम– **राऊत यशवंतसिंग** यांच्या कामासंबंधींहि समक्ष बोलणें झालें होतेंच. संप्रत त्यानेंहि **बापूसाहेब व श्रीमंत** साहेब यांस पत्रें लिहिलीं आहेत व मुलूख व राज्याच्या हिशासबंधीं श्रीमंत **दादासो** मालक आहेत ते पाहेल तें आमच्यापासून घेतील. व **महादजी शिंद्यांच्या** *मुलखानजवळील* **दादासाहेबांचा** *जो मार्ग असेल तो दोघा राजांच्या* संमतीनें मिळूं शकेल. हल्लीं विशेषतः बुंदीचा राजा व **राजा जशवंत सिंह** हे हजर आहेत व त्यांजजवळ विशेषतः **राजा राघवदास व राजा रामसिंग** हे आहेत. व किल्ले कोसाव्हि त्यांच्या हातांत आहे. सध्या त्यांजपाशीं आठ हजार स्वार आहेत. व आणखी जरूर तर पाहिजे तितकी फौज जमा करतील. त्यांच्याजवळ

पुष्कळ इत्यादिहि आहेत. त्यांची इतकी तयारी आहे की, **राजा रामसिंग** व **जनाब आली** यांनीं **दादासाहेबांस** हिंदींत पत्र लिहिलेलें आहे व त्यांत त्यांनीं आज्ञा केली आहे कीं, त्याचा जबाब फारशींत लिहावा. कारण दुसऱ्या कोणीं तें वाचूं नये. म्हणूनच हिंदींत लिहिलें. कारण **दादासाहेब** स्वतः तें वाचतील. याउपर 'आपण **जनाब आलीच्या** नव्या सनदेबद्दल मला लिहिलें तर त्या बद्दल मीं कांहीं कळविणें योग्य नाहीं. तुम्हीच **दादासाहेबांस** स्वतःच्या पत्रांत लिहावें,' असें तुमच्या लिहिण्यावरून मी लिहिले आहे. तरी तें त्यांच्या हातीं देऊन बोलणें चालणें करावें. कळावें.

पत्रांक २६ ॥ श्री ॥ **(वॉरन् हेस्टिंग्ज्)**
इमादुदौलाबहादर.

शके १६९९ १७७७ इ.

(१) यांस–विशेष–आपणांकडून एक पत्र कोलकरारामों शर्ती अमलांत आणून पूर्ण करण्याबद्दल व मुंबई गव्हर्नर व कौंसिल या संबंधीं तक्रार दाखविणारें व दुसरें पत्र फ्रेंच वकील पुण्यास येऊन तेथें त्याचा सन्मान झाल्याबद्दल वगैरे येऊन मजकूर समजला. यापूर्वी छ. ७ माहे शाबान रोजी लिहिलेल्या पत्रात बऱ्याच तक्रारींपैकीं एकीबद्दल विशेषतः लिहिलेलें होतें, त्यावरून परस्पर करारमदाराप्रमाणें वर्तणुकीनें वागण्याचा या सरकारचा हेतु निःसंशय उघडपणें समजून आला असेलच म्हणून त्याबद्दल मी आतां पुन्हां लिहिणें अवश्य नाहीं असें समजून बाकीच्या गोष्टींबद्दल जबाब सदर पत्रांतून देत आहे. आपलें पत्र येण्यापूर्वीच फ्रेंच सरदार पुण्यास पोहोंचल्याबद्दल व त्यास मुंबईजवळील बंदर दिल्याबद्दल व त्याच्याशीं बोलणें चालणें होऊन कोलकरार झाल्याबद्दल वगैरे बातमी मला पोहोंचली त्यामुळें मला फार आश्चर्य वाटलें. ज्याच्या योगानें परस्पर फायदे आहेत अशा परस्पर करारमदारास अनुसरून अशा गोष्टी घडणें हें शहाणपणाचें कृत्य नाहीं असें आपणांसहि समजून येईल. तथापि मला खात्री आहे कीं, अशा गोष्टींमुळें कोणत्याहि प्रकारें अडथळा येऊं शकणार नाहीं व केव्हांहि येणार नाहीं. आपल्या सुखसमाचाराचा पाहिजे असें मला समजून वारंवार आनंदपत्र पाठवून आनंदवीत जावें.

डब्ल्यू. एच्.

नानाकलम–कोलकराराच्या शर्ती अमलांत आणण्यांत मी व कौंसिलचे साहेब केसाएवढी सुद्धां कसूर करणार नाहींत उलट आम्ही पक्के आहोंत. आपल्याहि मजरेत ही गोष्ट घडणें हें उचित आहे. म्हणून काय लिहिणें !

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक २७ ॥ श्री ॥ (वॉरन् हेस्टिंग्ज्)

इमादुद्दौलाबहादूर.

शके १६९९ १७७७ इ.

श्रीमंत रायसाहेब (?) यांस – विशेष – हिंदुस्थानाकडील कंपनीच्या मुलखांत धामधूम करण्याचा इरादा असल्याबद्दल तपशीलवार हकीगत मला समजल्यावरून अवश्य कर्तव्य म्हणून आमच्यासरकारच्या वरील प्रांताचें संरक्षण करण्याकरितां फौजेची टोळी पाठविलेली आहे. कदाचित् सदर टोळीचें कूच मराठा सरकारच्या कांहीं प्रांतांतून होईल. सबब आपण परस्पर मैत्रीवर लक्ष्य देऊन आपल्या अधिकाऱ्यांस रस्त्यांत तीस त्रास न होईल असें करून शिवाय शक्य ती मदत करण्याबद्दल लिहून ताकीद करण्याची मी आपणांस नम्रही देत आहे. असें केलें असतां सदर टोळी सुखानें इष्ट ठिकाणीं पोहोचेल. आम्हीहि आमच्या टोळीच्या सरदारांस परस्परस्नेहभावास अनुसरून सौजन्यानें वागण्याबद्दल सक्त ताकीद केलेली आहे. आपणामध्यें व आमच्या सरकारामध्यें झालेल्या शर्ती कायम तशाच ठेवणें हाच आमचा हेतु आहे व इकडून केव्हांहि कोणत्याहि कामांत कसूर होणार नाहीं. या बाबतींत आम्ही जसे कायम राहूं तसेच आपण हि हेंच ध्येय ठेवाल अशी मला खात्री आहे. वरचेवर पत्रद्वारें कुशलेच्छुक आनंदवीत जाणें हें स्नेहभावास अवश्य आहे. बहुत काय लिहिणें !

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक २८ ॥ श्री ॥ (?)

शके १६९९ ता २५।१।१७७८ इ.

सेवकराम यांसः—हुजूरच्या दरबारांतून तुम्हांस गव्हर्नर जनरल मिस्तर हेस्टिन् बहादर अल्लादुल्लेग यांजकडे परस्पर प्रेम व दोस्ती यांचा पाया मजबूत करण्याकरितां बंदर कलकत्ता येथें पाठविलेलें आहे. सबब हें तुमचें कर्तव्य आहे कीं, सदर साहेब व त्यांनें कौंसिल यांस इकडील सर्व गोष्टी उत्तम प्रकारें समजाऊन द्याव्यात. व बंदर सालशी सोडून देण्याबाबत सवालजबाब करावेत. व आज्ञापत्राप्रमाणें रघुनाथरावाबद्दल दुरुस्ती करावी. तुम्ही जें कांहीं कराल तें हुजुरांस मंजूर व कबूल होईल. सदर लिहिल्याअन्वयें तुम्हांस या बाबतींत मुखत्यार नेमिलें आहे. लिहिलें तारीख २५ जिल्हेज ११९१ हिजरी.

ता. २५ जिल्हेज सन ११९१ हिजरी रोजीं लाला सेवकराम यांच्या नांवें श्रीमंत पंतप्रधान यांच्या मोहोरनिशीं केलेल्या मुखत्यारपत्राची नकल असे.

पत्रांक २९ ॥ श्री ॥ जॉन् अपटन्

शके १६९९ १७७८ इ.

मेहेरबान सज्जन कृपावंत स्नेहाधार **बाळाजीपंडत नानासाहेब** यांस—सलाम उपरि—ज्याच्या कृपाळूपणास व मेहेरबानगीस सीमा नाहीं अशा आपल्या सौख्य-पूर्ण दर्शनाची इच्छा अन्तःकरणापासून प्रकट करीत आहे. ईश्वरास नमन असो. काल रात्रीं कलकत्त्याच्या बड्या कौन्सिलाकडून पत्र आलेलें पोहोंचलें. पूर्वीं मी आपल्या इच्छेप्रमाणें सालोशीर केलेलें होतें त्यास अनुमतिपत्र सदरहु कौन्सिलानीं आपल्या हेतूप्रमाणें कबूल केलेलें आहे. मी ही शुभवार्ता म्हणून तावडतोब आपल्या सौख्यपूर्ण सेवेसी या स्नेहपत्रानें कळवीत आहे. ईश्वरेच्छेनें एक दोन दिवसांच्या अवधींत तपसीलवार कळविण्यांत येईल किंवा ज्या वेळीं श्रीमंत **माधवराव अप्पासाहेब** यांची स्वारी या शहरीं येणार आहे त्या वेळीं समक्षच सर्व गोष्टी सविस्तर पुढें मांडीन. ज्यास्त लिहिणें ज्यास्त आहे. मेहेर्मी सौख्यकाल असो.

जे. अपटन्.

पत्रांक ३० ॥ श्री ॥ (वॉरन् हेस्टिंग्ज)

इमादुद्दौलाबहादूर.

शके १७०० १७७९ इ.

मे० बाळाजी पंडित यांस—विशेष—निकडील घडलेल्या गोष्टीबद्दल ज्या अकबा मला समजल्या त्या व त्याबद्दल माझ्या मनांतील गोष्टी मी आपणांस लिहून कळविल्या आहेतच. तसेंच मुंबईच्या फौजेचे सरदार व आपण यांमध्यें जो करारमदार झाला तो मला नामंजूर असल्याबद्दलहि स्पष्टपणें मी कळविलें आहेच. तें पत्र पाठविल्यानंतर आपलें एक पत्र सदर कौलकराराच्या नकलेसह आलेलें मिळाले. त्यांतील मजकूर वाचून फारच सखेदाश्चर्य वाटलें. कारण, कंपनीच्या अधि-कारांना कमीपणा आणणारें व इंग्रज नांव धारण करणाऱ्यालाहि हलकेपणा व बे-अब्रू आणणारें असें हें कृत्य घडलें. शिवाय याहिपेक्षां विशेष आश्चर्य हें वाटतें कीं, ज्याला कोणत्याही प्रकारें अधिकार नाहीं अशा माणसाकडून आपणांहि करार-*नामा कबूल करवून अशा शर्ती घातल्या कां, त्या कबूल केल्या असतां त्यानांस इंग्रज* म्हणवून घेणाऱ्या माणसानें आपली बेअब्रू कबूल केल्याप्रमाणें आहे. कारण, सदर सरदार व त्याचे वरिष्ठ मुंबईचे गव्हर्नर व कौन्सिल यांसहि हिंदुस्थानच्या सर-दारांशीं कौलकरार करण्याचा कोणत्याहि प्रकारें अधिकार नव्हता ही गोष्ट आपणांस माहीत नव्हती असें नाहीं. याबद्दल आगाऊ खबर कर्नेल अपटन् यांस पाठविलें त्याच वेळीं स्पष्टपणें आपणांस व इतर कारभारी मंडळास दिलेली होती. नाहीं तर

अशा बाबतींत मुंबईच्या कौन्सिलास व गव्हर्नरास अधिकार होता. कर्नल मजकूर यांस पाठविण्याचें कारण—त्यांनीं (मुंबईकरांनीं) रघुनाथरायाशीं केलेला कौलकरार रद्द करण्याकरितां व कंपनीच्या ताब्यांत असलेल्या हिंदुस्थानांतील मुलखासंबंधीं या कंपनीतर्फे पूर्ण अधिकार असलेले कर्नल मजकूर यांचे मार्फत (पूर्वीचा) कौल करार पुन्हां कायम करण्याकरितां—हेंच होय. याकरितां कर्नल मजकूर यांस पाठविण्याची जरूरी नव्हती. तळेगांवीं केलेल्या करारावर ज्या सरदारांनीं सह्या केलेल्या आहेत त्या लोकांस तसें करण्यास मुंबईचे गव्हर्नर व कौन्सिलाकडून कोणतेहि प्रकारें अधिकार नव्हता म्हणून तो केलेला करारनामा आम्हांस कोणत्याहि प्रकारें कबूल व मंजूर नाहीं. याकरितां कर्नल मजकूर यांस पाठविणें अवश्य झालें. केलेला करारनामा जर कायम व मंजूर असता तर इतकें करणें जरूर नव्हतें. सबब आतां मी पुन्हां लिहीत आहे कीं, केलेला तो करारनामा मुळींच कबूल व मंजूर नाहीं. तो खोटा व केवळ नामंजूर आहे. व आपणांसहि या कामीं तक्रार करण्यास आधार नाहीं. कारण, असला करारनामा आम्हांस नामंजूर असतांनाहि आपण त्यांस मानितां. हिंदुस्थानांतील राजेरजवाड्यांशीं त्यांची गादी कायम आहे तोंपावेतों सलुखानें वागावें अशी माझी मनापासून इच्छा आहे, ही गोष्ट सूर्याप्रमाणें उघड आहे. यापूर्वीं आपणांस कंपनीच्या व इंग्रजांच्या कायमच्या दोस्तीच्या शर्ती कळविल्या आहेतच. त्या आपल्यास कबूल नसल्यास माझ्या हातून जें कांहीं निरुपायानें अमलांत येईल त्याबद्दल माझ्यावर शब्द राहणार नाहीं. परंतु, माझी पक्की खात्री आहे कीं, आपण न्यायावर व परस्पर संबंधावर नजर देऊन उपरिनिर्दिष्ट शर्ती अमलांत आणाल. व असें झालें तर परस्पर कायम दोस्तीचा पक्केपणा होईल व आपलें चांगलें नांव होईल. बहुत काय लिहिणें !

डब्ल्यू. एच.

पत्रांक २१ ॥ श्री ॥ (१)

शके १७०१ फाल्गुन शु० ९ ता० १५।३।१७८० इ.

मे० पंडतसाहेब यांस—विशेष—"पंडित प्रधान व बंदगान जनाब आली यांमधील एकी इतकी आहे कीं, तीमध्यें कोणताहि भेद नाहीं. आणि म्हणूनच दक्षिण प्रांतांत बंदगानआली व पंडित प्रधान यांचा अमल चांगला पक्का आहे. असें असताहि अलीकडे दर्यावर्दी इंग्रजलोक दुष्ट हेतुपूर्वक खोडसाळपणा करण्याची इच्छा करतात. बंदगानजनाबानें त्यांस तंबी देण्याचा कट केला आहे व त्याशीं त्यांनीं इकडे हुकूम केला आहे. त्यांच्या हुकमावरून मुधोजी भोंसले व हैदरअलीखान यांसह एकमत करून अंग्रेजास तंबी देण्याच्या [illegible] सरंजामासुद्धां गुज-

राथ जिल्याकडे रवाना होतील व सदर भोसले यांची फौज बंगाल्याकडे जाईल. व हैदरअलीखान हे मोठ्या फौजेसह चिनापट्टणास जातील " या मजकुराचें आपलें कृपापत्र आलें तें पोहोंचून अत्यंत आनंद झाला. वास्तविक पहातां, दक्षिण प्रांतांत चंदगान हजरत व पंडित प्रधान यांच्याशिवाय दुसऱ्या कोणाचीहि रियासत नाहीं. या सोडसाळ लोकांनीं आपली पूर्वीची रयतेची वृत्ति सोडून कांहीं कारणानें क्रोडो रुपयांची लज्जत प्रांतांतून लागून व मळावून पहिली फराळाची चव लागल्यामुळें पुढील जेवणाची अपेक्षा करीत आहेत. (नम्रवृत्ति सोडून गर्विष्ठ झाले आहेत). जर आणखी कांहीं दिवस आपण डोळे मिटून बसलों तर या लोकांस उखडून काढणें फार मुश्किल होईल. सारांश, जो मेत (कट) ठरविलेला आहे तो अत्यंत उचित आहे. हा ठरविलेला मेत मनाजोगा सिद्धीस जाईल व त्यांत चुकभूल होणार नाहीं अशी मला खात्री वाटते. ईश्वरकृपेनें चंदगानअली हे व मी पंडित प्रधानाचे हितचिंतक आहोंत व दोघांत भेदभाव नाहीं. वरकड गोष्टी जिवाजी पंडित यास सांगितल्या आहेत ते आपणांस कळवितील. मला आपण आपला एक हितचिंतक जाणून कृपापत्र पाठवून माझी आठवण होत असावी. बहुत काय लिहिणें ! सुखकाल व इष्टसिद्धि नेहेमीं असो.

पत्रांक ३२ ॥ श्री ॥ रतन चिन बुढण सादुल्लाखान

शके १७०३ भाद्र. शु. १४ ता. ११।९।१७८१ इ.

श्रीमंत साहेब चिंतामण दीक्षित यांस—विशेष-हुजूरसेवेसी पुन्हा विनंतिअर्ज कीं, अर्ज लिहिल्यानंतर जनराल मला म्हणाले कीं, 'तुम्ही पेशवे सरकारच्या हुजूर कळवावें कीं, ' जर पेशवे सरकार आमच्या पातशाहाशीं तह करतील व गुन्हदार (!) पूर्तकेश यांचा जरूरीचा सर्व देतील व मदतीची अपेक्षा करीत असतील तर आमचे पातशाहा जरूर मदत करतील.' मला बोलणें चालणें करण्यास अधिकार नव्हता म्हणून मी त्यास उत्तर केलें कीं, " जर आपल्या पातशाहास तह व दोस्ती कबूल असेल तर आमचे सरकार पेशवे साहेबहि त्यांत कसूर करणार नाहींत. परंतु, सध्यां पेशवेसरकारास मदतीची जरूरच नाहीं. कारण, हलीं इंग्रजांशीं शिपाई सान्यामुळें दक्षिण प्रांतांतील सरदारांवर व पद्रच्या मंडळीवर पेशव्यांची हुकमत आहे, म्हणून पेशवेसरकारांनीं सदर सरदारांस हुकूम केलेला आहे कीं, 'इंग्रजांस मानूं नये. व येथें फौज तयार करावी. ' " श्रीमंतांच्या इच्छेप्रमाणें तीन लाख फौज तयार होऊं शकते आहे म्हणून दुसऱ्याच्या फौजेवर जहरी कांहीं नाहीं अशी आपण खात्री ठेवावी. याप्रमाणें नेहमीं माझे सवालजबाब जनरालसाहेबांशीं होत असतात. आणखी अशी खबर समजते कीं, हैदरच्या

बहुतेक मद्रासेत मारून त्यावर इंग्रजांनीं विजय मिळविल्याबद्दलची खबर नगरी मोठी आहे याबद्दल जनरालगोडर यांस विचारलें. त्यावर जनरालनें उत्तर दिलें कीं, 'अजून हैदराच्या मद्रासेस मारल्याबद्दल पक्की खबर आम्हांस समजली नाहीं व पत्रेंही नाहीं.' याजकरितां मदार खबर गुप्तशी गप्प आहे. हैदरच्या लष्कराबद्दल जनरालकडे पत्र ज्या वेळीं येईल त्या वेळीं मनास करून सराहिवार हकीकत आपणांस कळवीन.

पत्रांक ३३ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०३, आश्विन शु. ५ ता २४।९।१७८१ ई.

श्रीमंतसाहेबांचे सेवेसी— महाराजांच्या सेवेसी पुन्हा विनंति कीं, कर्नाटक-प्रांतीं हैदरच्यें लष्कर कुरा (?) मध्यें पोहोंचल्याबद्दल पूर्वीच खबर पोहोंचली. मी आली, कलकत्त्याचे गव्हर्नर मिस्तर हेस्टींन यांनी कर्नेल कूट यांच्या मदतीकरितां लष्कर पाठविलें आहे. हैदर व कर्नेल मजकूर यामध्यें निकराचें युद्ध झालें. या लढाईंत हैदरचा मुलगा मारला गेला. व मुसीलालीहि गोळ्याच्या गोळ्यांनीं मारला गेला. व नबाबानें पूर्ण पराभव झाला. जें कळलें तें आपल्या सेवेसी कळविलें आहे. याउपर आपल्या आज्ञेची वाट पहात आहे. आपल्या हुकमा-प्रमाणें अमलांत आणीन. जरूर तें कळविलें आहे.

पत्रांक ३४ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०३ ? १७८१ ई.

मे० सखाराम पंडित यांस— विशेष-आपणांस नबाब इमादुद्दौला मिस्टर हेस्टिंन् बहादर जलादूपजंग यांनीं बंगाल्याहून पाठविण्याकरितां दिलेलीं पत्रें त्यांच्या आज्ञेवरून हरकाऱ्यांच्या हातीं पाठविलीं आहेत. आपणांस पोहोंचतीलच. बहुत काय ? आपण खुशी असा.

पत्रांक ३५ ॥ श्री ॥ डी. पॉयस्टेन्

शके १७०४, चैत्र शु० ३ ता १७।३।१७८२ ई.

पंडतसाहेब यांस— विशेष-दर्शनेच्छा दासवून मुपाकडे वळत आहे. आपणांपासून रवाना झालों तों आज तारीख २ रबिलाखर ११९६ शनवार रोजीं परमेश्वरकृपेनें खुशालपणें मजल करीत पनवेलबंदरीं पोहोंचलों. व लागलीच जहाजा-वर स्वार होऊन मुंबईबंदरीं जाऊन जनराल गॉडर यांस भेटत आहे. आपलें —— न त्याचें उत्तर लिहून रवाना करीत आहे. मला ज्याबद्दल कौतुक वाटतें

त्या आपल्या कृपासागर अंतःकरणाचें आविष्करण मी करीन. परस्परसंमत गोष्टी इच्छेप्रमाणें अमलांत येतील. व दिवसानुदिवस परस्पर एकोचा व मैत्रीचा पाया बळकट व वृद्धिंगत होईल. वरकड, मी आपणांस कुशलपत्रें नेहेमीं लिहीत जाईन त्यांचीं उत्तरें आपणांकडून कृपेनें लिहून यावींत. कारण पत्र म्हणजे एक भेटीचा उत्तम प्रकार आहे व तें एक स्नेहाभिवृद्धीचें साधन आहे. माझ्या बरोबर असलेले आपले वकील धनुपंडीत व नोकर चाकरमाणसें असून आहेत त्यांस रवाना करीत आहे. आपलेकडे येऊन पोहोंचतील. बहुत काय लिहिणें.

डी. वॉथर्स्टन्.

पत्रांक ३६ ॥ श्री ॥ **सी. मॉर्गन्.**

शके १७०४ १७८२ इ.

मे० नानासाहेब यांसी— आपल्या अत्यंत सुखकारक भेटीची अपेक्षा दाखवून आपणास जाहीर करण्यांत येतें कीं, यापूर्वीं इकडून एक पत्र पाठवून त्यांत मी पावसाळ्यानंतर इंग्रजी फौजेसह घेऊन यमुना नदीकडे जाण्याबद्दल व पेशवा-साहेबांच्या व आपल्या सहीशिक्क्यानिशीं राहदारीचें दस्तक पाठविण्याबद्दल विनंति केलेली होती. त्याच्या उत्तरीं आपलेकडून असा जबाब आला आहे. " हल्लीं राव **महादजी शिंदे** यांजकडून पत्र आलेलें आहे कीं, 'इंग्रजी फौज बंदर सुरत प्रांतांत आहे ती वेळेस उपयोगीं पडेल.' त्यावर त्यांचें उत्तर व इतर कित्येक मनसु-ब्याच्या गोष्टी त्यांस लिहिल्या आहेत त्यांच्या उत्तराची अपेक्षा करीत आहों. त्यांचें उत्तर आल्यानंतर आपणास कळवू. इंग्रजी फौजेचें कूच पावसाळा संपणें व **महादजी शिंद्यांचें** उत्तर येणें यावर अवलंबून आहे." असा त्यांत मजकूर आहे. महाराज, **मिस्टर अँडरसन**साहेबांकडून लिहून आल्यावरून असें समजलें कीं, राहदारीचें दस्तक देण्याबद्दल आपणास पत्र लिहिलेलें आहे. सबब तसदी देत आहे कीं, राहदारीचीं दस्तकें आपण मजकडे पाठवावींत, म्हणजे फक्त पावसाळ्या-शिवाय इतर अडचण कूच करण्यास राहणार नाहीं. आपण कुशलपत्र पाठवून सुख कराल अशी उमेद आहे. बहुत काय ! चिरकाल सुखी असा.

सी. मॉर्गन्

पत्रांक ३७ ॥ श्री ॥ **सी. मार्गन्**

शके १७०४ फाल्गुन व॥ ८ ता० २५।३।१७८३ इ.

मे. **बाळाजीराव जनार्दन नानासाहेब** यांस—विशेष—हें पत्र लिहिण्या-पूर्वी आपल्या पूर्वीच्या पत्राचें उत्तर लिहिणें अवश्य होतें. तथापि आतां मोठ्या

आनंदानें तें करीत आहे. रावसाहेब माधवराव नारायण पंडत प्रधान साहेब यांच्या लग्नाबद्दल अभिनंदन करितों. व ईश्वराजवळ मी प्रार्थना करितों कीं त्यानें त्यांस व आपणांस खुशी व चिरायु करावें. हर्डी हैदरअलीखान मरण पावले असल्यामुळें आपणांस चांगली संधि मिळाली आहे. मिस्टर अँडर्सन व महादजीराव शिंदे यांच्या मार्फत त्याबद्दल केलेले सलामसलतीबद्दल झालेलें आहे तें आपण कबूल करणें फारच श्रेयस्कर होईल. कारण, त्यांत आपलें परस्पर कल्याण आहे. मी तर शिपाई माणूस आहे परंतु परस्पर कल्याणाची अपेक्षा आहे म्हणून मी हें जाहीर करीत आहे. मी एक हितचिंतक आहे. आमच्या मालकाची सेवा व आज्ञापालन करण्यांत कसूर केली तर तें मला उचित नाहीं. इतर सगळ्या गोष्टींपेक्षां आपल्या धन्याच्या अमूदर स्वस्थ देणें ही गोष्ट विशेष आहे. आपल्या राज्याविषयीं सरळपणा व निष्कपटीपणा जो कांहीं मनकडून आपल्या नजरेस दिसून आल्या त्यांत कांहीं अंतर नाहीं असें या पत्रावरून आपणांस दिसून येईल. आपणांस कळविणें मला अवश्य आहे कीं, आपले दोन हजार पेंढारी इंग्रजसरकारच्या परगण्यांत आले आहेत. परगणे मलसर व मढू व बारडोली यांतलि गांवें त्यांनीं उध्वस्त केलीं. यामुळें मी आपल्या स्वारांस कंपनीच्या प्रांतातून त्यांस हद्दपार होऊन देण्याबद्दल हुकुम केला. आपल्या ठिकाणीं आनुवंशिक व जातिसिद्ध गुण असे आहेत कीं, जी ही क्षुद्र गोष्ट पडली ती सरासर आपल्यास माहितहि नसेल अशी मला खात्री वाटते, सबब आपणांकडून कायदेशीर शासन त्यांस अवश्य केलें जावें. व दुर्व्यसनांस चुपी करावें. तरी या विनंतीप्रमाणें जरूर कराल अशी आशा आहे माझी नेहमीं नजर सत्याच्या मार्गावर आहे. यदून काय तसदी देऊं !

सी मार्गन्
कर्नल.

पत्रांक २८	॥ श्री ॥	मॉंटिनी
शके १७०५		१७८३ ई.

श्रीमंत रावसाहेब (?) यांचे सेवेशी–सलाम, विशेष, आज आठ दिवस झाले तुमचें पत्र आलें तें भोसी यास दिलें मी पत्राचा जबाब लिहून ठेविलेला आहे. परंतु आपल्या पत्राची फार वाट पहात आहे, गणेश पंडित हे आज उद्यां *वरील पत्राचें उत्तर लिहितील. सबब पत्राचे उत्तराची अपेक्षा आहे.* सदरहु पत्राचें उत्तर पाठविण्यास विलंब करणें हें बरें नव्हे माझ्या पत्राचें उत्तर व आपल्या पत्राचें उत्तर अशीं एकठिकाणीं पाठविलीं तर काम लवकर होईल.

मॉंटिनी

पत्रांक ३९ || श्री || जे. अपटन्
शके १७०५ १७८३ इ.

मे० बापू सखाराम पंडत यास–सलाम उपरि. आपल्या पूर्ण दिव्य भेटीची मी मनापासून इच्छा प्रकट करीत आहे. आपलें कृपापत्र पोहोंचून त्यांतील आपलें प्रकृतीचें कुशलवर्तमान समजून विशेष समाधान झालें. (मांहे) महाराज ! इकडील सर्व गोष्टी गवर्नर जनरल व वडे कौंसल यांचे सेवेसी निवेदन केलेल्या आहेत. व सर्व तकारी व म्हणणें याबद्दल तपसीलवार तपास केला आहे. व गव्हर्नर जनराल त्याप्रमाणें आपणास लिहितील. परंतु आश्चर्य वाटतें की, अद्युन तीन लाखाच्या मिळकतीचा निकाल लागलेला नाहीं. मी चुनारगडाच्या सरदारकीवर कलकत्त्याहून रवाना होऊन कांहीं दिवसांपासून सदर गडावरच येऊन राहीन. आपलें कुशल वर्तमान व शुभखबर ऐकून बरोबर आनंद व समाधान होणार आहे. मात्र दोन्ही सरकारामधील कामाकाजाच्या बाबतींत आपण नेहेमी गवर्नरसाहेबास लिहालच. आपला हा कायमचा एकनिष्ठ स्नेही आपले स्मरण करण्यांत नेहमी दंग असतो. बहुत लिहिणें बहुत आहे. इष्ट सिद्धि व सौख्य नेहेमीं असो.

जे. अपटन्

पत्रांक ४० || श्री || यॉर्डेम्
शके १७०५ माघ शु॥ ३ ता॥ २५।१।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंत प्रधान यांचे सेवेसी—विशेष, बंदर सुरत येथील रहिवाशी, सरकार कंपनीचा नोकर रुस्तुमजी याच्या मालकीची किश्ती (मचवा) महालक्ष्मी नांवाची ही आमचेपासून व सदर रुस्तुमजीपासून (कोणी) पकडून वसईस नेलेली आहे. सदर किश्तीबद्दल खुलासा करण्यासाठीं मी गतवर्षी वसईच्या सुभेदारास लिहिलेलें होतें. परंतु, त्याच्या उत्तरीं सुभेदार मजकुरानें 'सदर किश्तीमध्यें जुने चणे (कोल) होते म्हणून ते परत करण्याकडे लक्ष्य दिलें नाहीं' असें कळविलें. पुनः मी त्या सुभेदारास 'जे चणे किश्तीमध्यें आहेत ते सरोसर चुकभुलीनें आलेले असतील कारण तिच्या मालकानवळ पुष्कळ किश्त्या आहेत व कोल (चणे) हि पुष्कळ आहेत' असें लिहिलें. सुभेदार मजकुर यानें लिहिलें कीं, "पेशवेसाहेबांच्या आज्ञेशिवाय त्या किश्तीची सुटका होणार नाहीं." सबब मी हें स्नेहपत्र आपणांस लिहून तसदी देत आहे कीं, आपण कृपा करून 'सदर किश्ती, त्यांतील भरलेल्या मालासह व इतर जिनसांसह, मालकास परत यावी' या मजकुराचें आज्ञापत्र पाठवावें. गैरवाजवी रीतीनें सदर किश्ती

पकडली गेली असल्याचें उघड असल्यामुळें तिच्या मालकास नुकसानीचा बोजा फार झाला आहे. कळावे बहुत काय लिहिणें !

आर. एच्. बॉर्डम्
२५ जाने० १७८४.
पेशवे यांस.

पत्रांक ४१ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन
शके १७०६ चैत्र वा १४ पा १८।४।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांसः—

सलामत, आपले थोर कृपापत्र उत्तम वेळीं पावून फार आनंद झाला. आपण मला बोलावण्याची थोर आज्ञा केली होती त्याबद्दल मी आपण मासी आठवण केल्याबद्दल फार आभारी आहे. व माझीहि इच्छा अशीच होती कीं, आपल्या सेवेसी हजर होऊन स्वतःचा हेतु साधावा. परंतु, मी येथे भिन्न होतों. ईश्वरकृपेनें लवकरच आपल्या सेवेसी हजर होऊन धन्य होईन. (येथे) अवश्य गोष्टी उरक-ण्यास तीन चार दिवस लागतील. (परंतु या सर्व गोष्टीस) प्रकृतीचें स्वास्थ्य जरूर आहे. आपला काल सुखांत जावो.

पत्रांक ४२ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन
शके १७०६ चैत्र व० १४ पा. १८।४।१७८४ इ.

मे० गोपाळपंडतसाहेब यांस— विनंति उपरि. कारभारीसाहेबांचे माझ्या नांवें पत्र उत्तरीं आले ते पोंचून फार समाधान झालें. परंतु, **मुनशीसाहेब** व मी यांचे दरम्यान बधुत्वाची आठवण देणारा जो स्नेह (असावयास पाहिजे) तो आपणास माहीत नाहीं. श्रीमंत सरकारांचीं पत्रें माझ्याकरितां येतात त्यात रफअत व सियादत निशान अशा पदव्या असतात. व आणखीहि मजजवळ **नानासाहेबांचीं** पत्रें आहेत. त्यांतहि मेहर्मी मेहेरबान असा शब्द असतो. **तात्यासाहेबांच्या** तोंडुन आपलीहि प्रशंसा ऐकण्यांत आली. ज्या प्रकारचा स्नेह आपण ठेवतां त्यास अनुसरून आमची अब्रू वाढविण्यांत आपण विशेष काळजी घेणे जरूर आहे. कारण कीं, हें काम आपलें आहे. थोड्याच दिवसांत आपल्या भेटीचा लाभ होईल. येथें मी एकटाच असल्यामुळें खिन्न आहे. *मित्रांच्या सहवासांत कालक्षेप समाधानांत होईल.* आजारी असल्यामुळें घोड्यावर बसतां येत नाहीं व जडजिन्नस विकत घेतां येत नाहींत म्हणून तीन चार दिवस उशीर होईल. यानंतर मला विशेष पत्रें पाठवून उत्तर घेत असावें.

पत्रांक ४३ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०६ वैशाख शु० ८ ता २७।१।१७८४ इ.

कारभारीसाहेब यांस– विनंति उपरी. यापूर्वी माझ्या येण्याची खबर व श्रीमंतसाहेबास देण्याकरितां एक लखोटा असे आपल्या सेवेसी रवाना केला आहेच. त्याचे उत्तरी आज्ञा झाल्याप्रमाणें अमलांत आणलें आहे. व मुंबईसहि त्यांतील मार कळविला आहे. जनरालसाहेबांनीं लिहिलें आहे कीं, हल्ली उष्णता फार आहे. नानासाहेबांनींहि परत लष्कर येऊं नये. म्हणून पुण्यास कारभारीसाहेबांची स्वारी येण्याची वाट पहात आहे. आपण येथें जेव्हां याल त्या वेळीं भेटीचें सुख मिळेल. वरील गोष्टीसंबंधीं तपसीलवार अमृतरावसाहेब यास कळविलें आहे. त्यांनीं हुकूम केला कीं, तावडतोब मुंबईकडे कूच करावें. जेव्हां लष्कर पुण्यास येईल तेव्हां (तुम्हांस) येतां येईल. त्यांच्या हुकुमाप्रमाणें कूच केलें आहे. आपणांस कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आज मुकाम ... ... गांवानजीक आहे. उद्यां पुढें जाऊ. थोडक्याच दिवसांत जनरालसाहेबाकडे मुबईंत जाऊन पोहोंचूं.

पत्रांक ४४. सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०६ वैशाख शु० ८.

ता २८।१।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांसः—

विशेष–यापूर्वी आपल्या सेवेसी एक विनंतिपत्र पाठविलें होतें त्याचा उत्तरी आमची आठवण केलीत्ते समजलें. मयतांचें साहित्य मी तयार ठेविलें व त्याबद्दल जनराल साहेबांस पत्र लिहिलें. त्याविषयीं लष्कर निघण्याचा इरादा होता त्या-विषयीं त्यांजकडून उत्तर पोहोंचलें. त्यांत लिहिलेलें होतें कीं, 'सध्यां ऊष्मा आहे. जेव्हां नानासाहेब परत येतील तेव्हां मेणा घ्या तो ठेवितो पुण्यांत व मुकाम करावा.' ही हकीकत मी राव अमृतराव यास कळविली. त्यांनीं आज्ञा केली कीं, "मुंबईकडे तुम्ही कूच करावें. जेव्हां नानासाहेब येतील तेव्हां तुम्ही पुढें यावें." याची निरोप दादाभाई याच्या हातें पोहोंचला. याच मजकुराचें पत्र लिहून यावें या पत्रांतीलहि मजकूर हाच आहे. कीं, सकाळीं पहाटे कूच करावें. ईश्वर रुपेनें आतां रात्र थोडी झालेली आहे. सकाळीं कूच करीन कळावे म्हणून लिहून पाठविलें आहे. आयुष्य व वैभव विशेष हेवो.

पत्रांक ४५ ॥ श्री ॥ पॉईम्

शके १७०६ वैशाख शु० ९

ता २९।१।१७८४ इ.

पेशवासाहेब अजम महादूराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी

—पिरोन—परस्पर घडून आलेल्या ताज्या स्नेहाच्या वृद्धिकरितां एक महिम्यापूर्वी सियादत व निजाबत निशान–**सय्यद नुरुद्दिन हुसेन खान** या नांवाचा कुलीन, इंगितज्ञ व आमचा विश्वासूक असा माणूस यांस तेथें पाठविलें आहे. जुनी वहिवाट अशी आहे कीं, सरकारचा वकील तेथें असावा, व हल्लीं आपला वकील येथें हजर आहे. सदर वकील येथें राहण्यास आल्या वेळे पासून त्याचा शक्य ती व्यवस्था अमलांत आणतों. हेतु हा कीं, दोन्ही सरकारांत मनापासून दोस्ती आहे हें लोकांस जाहीर व्हावें. खान मजकूर यांनीं पुण्यास पोहोंचल्यावर मदारुलमहाम (**कारभारी नाना फडणवीस**) यांची स्वारी सैन्यासह पुण्याबाहेर गेली असल्याबद्दल कळविलें आहे. व त्यांनीं लष्कराकडे जावें किंवा **पेशवेसाहेब**याजवळच राहावें याबद्दल माझा हुकूम मागितला. "गरमीचा काल असल्यामुळें व पावसाळा नजीक आल्यामुळें **मदारुल्महाम** हें बहुतेक कामें आटोपून लवकर परत पुण्यास येतील व मोकळ्या मननें सरकारच्या कामांत दोहें घालतील. तरी त्यावेळीं तुम्ही त्यांचे सेवेसी जाऊन सरकारांनीं सोंपविलेल्या कामाबद्दल प्रश्नोत्तरें करावींत. याकरितां पुण्यासच रहावें." म्हणून मी त्यास हुकूम केला आहे. व माझ्या मनांतील हेतु असा होता कीं, पुण्यांत मुक्काम करून दोन्ही सरकारच्या पत्रांची पोहोंच माझ्या मार्फत व्हावी. काल खान मजकुराचें पत्र पावलें. त्याचा हेतु असा दिसतो कीं, कांहीं कारणाशिवाय आपण जाऊं नये. पुण्याचे कारभारी मंडळींनीं खान मजकूर यांस मुंबईस जावें म्हणून ताकीद केली आहे. **पेशवेसाहेब**, ही गोष्ट वहिवाटीच्या विरुद्ध घडून येणें व खान मजकुराबरोबर पाठविलेल्या पत्राचें उत्तर न येणें या गोष्टीचें फार आश्चर्य वाटतें. स्नेह, एकी, नेकी, व परस्पर संबंध यांचें दृढीकरण करण्याचा मात्र हेतु आहे. परंतु या वरील प्रकारच्या (पत्रोत्तर न येणें व खानास मुंबईस जाण्याची ताकीद करणें) गोष्टींवरून कारभारी मंडळी त्याच्या अगदीं विरुद्ध अमलांत आणण्याची व मन कलुषित करण्याची इच्छा करितात असें समजून येतें. आपल्या सेवेसी (आमच्या) वकीलाची शिफारस व आपलेकडील वकील जो येथें आलेला आहे त्याच्याशीं आमची वागणूक याबद्दल लिहिण्यांत येत आहे. आमच्या वकिलाशीं या प्रकारची अयोग्य वागणूक केलेली आहे ती आपल्या हुकमावांचून व लष्कराबरोबर गेलेल्या **मदारुल्महामानाहि** माहित नसेल अशी मला खात्री आहे. सबब आपल्या सेवेसी विनंति ही कीं, हें स्नेहपत्र पोहोंचताच पुण्याच्या कारभारी मंडळास सक्त ताकीद द्यावी कीं, "येथून पुढें कोणत्याहि प्रकारें आमच्या माणसाच्या वाटेंत सलेल व अडचण हरकत करूं नये व भलतीच गोष्ट बोलूं नये" आमचा माणस पुण्यास राहूं नये असें आपणांस पटत असेल तर तसेंच हुकूम

कळवावें म्हणजे त्यास अनुसरून वागूं. सौख्याभिवृद्धि होवो यापेक्षां [जास्त] काय लिहावें ! सर्वदा सुसकाल असो. ईश्वरी कृपा असो.

पेशवे यांस
मुंबई ता. २९ एप्रिल १७८४ इ.

आर्. एच्. बॉइंम्

पत्रांक ४६ ॥ श्री ॥ बॉइंम्

शके १७०६ आषाढ शु० ५ ता २३।६।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंतप्रधान यांचे सेवेसी— विशेष— आपलें कृपापत्र पोंचलें. पुण्याहून सय्यद नुरुद्दीन हुसेनखान यांच्या खानगी-बद्दल वगैरे सपशीलवार मजकूर समजला. आपण पाठविलेल्या पत्रांकडे लक्ष देण्यांत माझेकडून कदाचित् कांहींसा हलगर्जीपणा झाला असावा. आपणां परस्परांत असलेली मैत्री नित्य वाढविण्यांत मी पूर्वीप्रमाणेंच तत्पर आहे. आपल्या पत्रामुळें फार आनंद वाटला. आपल्या हेतूप्रमाणें गोष्टी अमलांत आणूं. हल्लीं आपल्या आज्ञेप्रमाणें खानमजकूर हे आपल्या सेवेसी पोहोंचून माझ्या गरजेच्या गोष्टी निवेदन करतील. यापूर्वींहि आपणास पत्र लिहिलेलें आहे तेंहि ते आपणांस सादर करतील. आपल्या चौथाईबद्दल पत्र माझ्या नांवें आलेलें यासोबत जोडलेलें आहे. सरकारच्या (आपल्या) नोकरांनीं केलेल्या तक्रारी ऐकून मनास अमळ वाईट वाटलें. परंतु, सोबत पाठविलेली नक्कल आपण मननपूर्वक वाचून पाहिली असता माझ्या वाईट वाटण्याचें कारण आपणास बरोबर समजून येईल. सुरत बंदरावरील सत्तेबद्दल सुरतेच्या नबाबांनीं तीन वर्षांपूर्वीं केलेला निकाल पूर्ण बारकाईनें चौकशी करून आपल्या समजुतीसाठीं केलेला आहे. परंतु, श्रीमंत माधवराव पेशवे-साहेब व मयत दामाजीराव गायकवाड यांचा कज्जा वेगवेगळा होता ही गोष्ट त्यांनीं लक्ष्यांत पूर्णपणें न घेतल्यामुळें तो निकाल मुद्यास धरून नाहीं. कोण-त्याहि कामांत दोन पक्षांच्या माणसांच्या मान्यतेशिवाय मान्यता समजणे हें आश्चर्य आहे. इतर माणसांच्या अभिप्रायावरून आपण जर चालू व्यवस्थेत ढवळाढवळ केलीत तर आपल्या सत्तेची घडी विघडेल. त्या परस्पर कज्ज्याच्या बाबतींत आणखी खोल चौकशी आपण केली तर बसलेली घडी मोडून जाईल. वरकड, सालबैचे येथील तहांतील गंजीमुसी याची कादरे. नौकांची गुराब, जिच्यावर इंग्रजी निशाण व कौल होता, ती धुळपराव यांनीं जप्त करतांना इंग्रजी निशाण व कौल नव्हते म्हणून ती सोडली नाहीं ' से ते जाहीर करतात. परंतु आपल्या परस्परांतील दोस्तीस अनुसरून मी म्हणतों ही गुराब इंग्रजांचा आहे असें म्हणत आहे. याबद्दल हकीकत कळविण्याम नालबेतीस लिहिलेलें आहे. सबब या पत्रानें

आपणांस पसंदी देत आहे कीं, निकडील उत्तर येईपावेतों सदरहु मालासह गुप्त सुरक्षितपणें अमानत ठेवण्याबद्दल आपणांकडून हुकूम व्हावा. विशेष काय लिहावें ?

पेशवे यांस आर्. एच्. बॉईम्

मुंबई २३ जून १७८४.
(सही सेक्रेटरीची)

पत्रांक ४७ ॥ श्री ॥ बॉईम

शके १७०६ श्रावण शु ८ ता ८।८।१७८४ इ.

श्री० माधवराव नारायण पंडत प्रधान यांचे सेवेसी. विशेष. अलीकडे येथील अनेक हकीम व वैद्य यांनीं एकमतानें, बाणकोट येथील गरम पाणी आजारी असलेल्या कांहीं मातबर इंग्रजांस हितावह आहे व त्याकरितां तेथे त्यांनीं जाणें जरूर आहे, असा विचार ठरविला आहे व त्याप्रमाणें सल्ला दिला आहे. तरी विनंति केली जात आहे कीं, आपण कृपा करून महाडच्या सुभेदारास निक्षून ताकीद करावी कीं रोगानें पछाडलेले हे किंवा इतर लोक तेथें येऊन राहतील अगर घर बांधतील तर त्यांस त्यांनीं हरकत करूं नये, व ते राहतील तोंपर्यंत त्यांस तसदी देऊं नये. अशा प्रकारच्या अवश्य गोष्टींत पेशवे सरकारांनीं पूर्वीं कृपा केलेली आहे. परस्परांतील अकृत्रिम स्नेहावर नजर देऊन यांहि कामीं आपण कोणत्याहि प्रकारची हरकत करणार नाहीं अशी खात्री वाटते. बहुत काय लिहिणें ?

लिहिलें तारीख २१ माहे रमजान आर्. एच्. बॉईम्
११९८ हिजरी. मुंबई, ८ आगष्ट १७८४
सवाई माधवराव नारायण पेशवे, यांस
सी.—

पत्रांक ४८ ॥ श्री ॥ बॉईम्

शके १७०६ आश्विन व० ६ ता ४।१०।१७८४ इ.

महाराज महाम यांसः—

(सदर पत्रांत कोणीतरी मयत झालेल्या इसमाचे मरणाबद्दल रीतीप्रमाणें खेदपूर्वक मजकूर लिहिलेला आहे. परंतु, त्यांत कोण गृहस्थ मयत झालेला आहे याबद्दल मुळींच उल्लेख नाहीं. यांतील मजकूर अगदी जनरल या संबंधीच उपचाराचा आहे. म्हणून याचें भाषांतर केलेलें नाहीं.)

पत्रांक ४९ ॥ श्री ॥ मॅलेट

शके १७०६ कार्तिक शु० ४ ता १८।१०।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष.

ता० ५ माहे जिल्काद रोजीं लिहिलेल्या स्नेहपत्रांत राजपुरीबद्दल हकीकत कळविलेली आहेच. त्यावेळीं पाठविलेल्या पत्राचें उत्तर अद्याप पावेतों पाठविण्याची आपणांकडून कृपा झाली नाहीं. हल्लीं अबदुल रहिमखान यानें मदतीबद्दल आमचेकडे पुन्हां मागणी केली. कारण त्याची व कंपनी इंग्रज बहादर यांची जुनी अकृत्रिम दोस्ती आहे. इतर मार्गानें मला असें समजलें आहे कीं, आपल्या फौजा सय्यदी अबदुल रहिमखान याच्या सरहद्दीवर लढाईकरितां जात आहेत. परंतु या वार्तेवर माझा भरंवसा बसत नाहीं. कारण, कंपनी अंग्रेज बहादराशीं असलेल्या आपल्या स्नेहामुळें मला अशी खात्री आहे कीं, माझ्या पत्राच्या उत्तरीं आपण याच्यासारख्या माणसाबद्दल कांहींहि विरुद्ध लिहिलेलें नव्हतें. इतकेंच नव्हे तर आपल्या सुचनेंच गोविंद शिवराम याच्या मदतीनें इंग्रजकंपनी बहादराशीं यांचें सख्यत्व जमलें. याशिवाय मीहि मशारनिल्हेच्या बाबतींत स्वतःच्या पत्रांत लिहिलें होतें कीं, सयदी अबदुल रहिमखान इंग्रजकंपनीच्या अकृत्रिम स्नेहापैकीं एक आहेत ही गोष्ट आपणास निवेदन करणें जरूर आहे. आपण व सयदी मजकूर यांमध्यें कांहीं मतभेद झाल्यास त्याचा निकाल करणें हें माझें कर्तव्य आहे. या कामीं आपण खात्री बाळगावी की, मी पूर्ण निःपक्षपातपणानें व न्यायानें आपणां परस्परांत समाधान करण्याकरितां विशेष तत्पर करीन. जर कदाचित् त्याची आपल्या विरुद्ध प्रवृत्ति दिसली तर कांहीं तपास न करितां आम्हीं दम धरणार नाहीं. वरकड, आपणांस कळविणें मला अवश्य वाटतें कीं, कदाचित्, इंग्रजसरकारावर कधीं हल्ला आला असतां मदतीकरितां आपणांस कळविण्यामध्यें मी जर ढोलेपणा केली तर माझ्या अधिकाराला मी नालायक होईन. चार्लस करमलीन (?) याच्या अमलांतील करारमदाराप्रमाणें मशारनिल्हेस (आमच्या) सरकारानीं मदत करणें योग्य आहे. परंतु अलीकडील महादजी शिंद्यांचे मार्फत जो करारमदार झाला तो त्यांनीं अमलांत आणलेलें आहे. हाच मार्ग कायमचा ठरलेला आहे. जो दोघांचा शत्रु अथवा मित्र तो परस्परांचाहि शत्रु किंवा मित्र होय. दिवसानुदिवस परस्पर दोस्ती वाढविली जाईल अशी मला फार उमेद आहे. आपण या पत्राचें उत्तर लवकर पाठवाल अशी आशा आहे. त्यावरून आपली दोस्तीची मर्जी कशी आहे तें मला समजेल. कळावें. बहुत काय लिहिणें ।

मुंबई, १८ आक्टोबर, १७८४. चार्. एच्. मॅलेट्

मद्. सी....

पत्रांक ५०　　　　॥ श्री ॥　　　　(१)

शके १७०६ कार्तिक शा १०

७।११।१७८४ इ. नंतर

मेहरबान रावसाहेब (१) यांस—विशेष—दोन अहपत्रे पोहोंचून मला फार आनंद झाला. त्यांत इकडील पत्रे उशीरा पोहोंचल्याबद्दल लिहिलें होते. कंपनी सरकार व आपण यांच्या दरम्यानची दोस्ती व एकी गव्हर्नर जनरल हेस्टिंग्ज बहादर इमादुद्दवला यांच्या मध्यस्थीने कायम राखण्याकरितां जडजवाहिरासह पोषाख पाठविला तो पावून फार समाधान झालें. दीगर हकीकत—जनार्दन शिवराम हे माहे जमादिवल सन ११९८ हिजरीमध्यें येथें आलेले असून मला त्याबद्दल त्यांनी कांहींच खबर दिलेली नाही. परंतु त्यांनीं आपलें पत्र तारीख २३ मोहरम सन ११९९ चें मजकडे पोहोंचविलें. तर मग त्यापूर्वी मी आपल्या पत्राचें उत्तर कसा देऊं शकेन बरें? लाचार आहे. त्यानंतर मी मशारनिलेस बोलावून आणून पत्रें न देण्याचें कारण काय म्हणून चौकशी केली. मशारनिलेनीं पोकळ सबबी सांगितल्या. त्यानंतर त्यांस सांगितलें कीं, "पेशव्याकडून तुम्ही पोषाख वगैरे जें आणिलें आहे तें, दुसरा कोणता तरि एक दिवस कायम करून त्या दिवशीं घेऊन यावें म्हणजे नेहमींच्या वहिवाटीप्रमाणें त्याचा स्वीकार केला जाईल." परंतु मशारनिलेनीं दिवस मुद्दां कायम ठरविला नाहीं. व तसें न ठरविण्याचें कारणहि सांगितलें नाहीं. कंपनी सरकार व आपण यांमधील दोस्ती जग कायम आहे तोंपावेतों कायम रहावी अशी आमची मनापासून वासना असल्यामुळें सदर जनार्दनराम यांनीं केलेली कसूर पाहून मनास दुःख झालें. शिवाय आपलीं पत्रें पोहोंचल्यानंतर तीन दिवसांनीं मेहरबान माधवराव सदाशिव यांजकडून आलेलें पत्र दिलें. त्याचेंहि उत्तर लिहून पाठविलें. तंजावरच्या राजाच्या पत्राच्या मनाईबद्दल जें आपण लिहिलें होतें तें समजलें. या बाबतींत तेथील आमच्या इलाख्याच्या माणसांस कोणीहि त्यासंबंधीं मनाई न करण्याबद्दल व आपल्या माणसास अथवा पत्रास कोणत्याहि प्रकारें हरकत न करण्याबद्दल ताकीद दिली आहे, पुढें हरकत होणार नाहीं. नेहेमी पत्रें पाठवून आनंदवीत जावें. हे विनंति—

सयद नुरुद्दीन हुसेन

पत्रांक ५१　　　　॥ श्री ॥

शके १७०६ मार्गशीर्ष शु० ९　　　　　　था २१।११।१७८४ इ.

फारमारी नानासाहेब यांस—सलामत. विशेष. आपल्या आज्ञेप्रमाणें माझ्या अल्पसमजुतीस वाटलें तें सरकारच्या सलितयासह जनरलसाहेबांच्या सेवेसी न पाठविलेलें आहे. (उपदेशाचे) शब्द ऐकणें हें सन्या दोलतीचें मूळ आहे.

ज्याच्यावर येमरूपा ईश्वरानें केलेली आहे त्या हरएक जातीस हा उपदेश मान्य आहे. माझ्या पत्रांतील 'अहद्नाम्यांतील शब्दच्छलाच्या फेरफारामुळें मला मद्रासलू महामच्या पुढें जबाब देतां येत नाहीं' हा मजकूर तुम्ही लिहिला आहे असें आपलें म्हणणें आहे तर त्याकरितां बंगाळचे साहेबांस मुद्दाम या बाबतींत त्या करारनाम्यांतील शब्दांच्या अर्थाबद्दल लिहिलें आहे. या मोठ्या कामांत आपण वाट पहाणें जरूर आहे. सरकार श्रीमंत तिकडील उत्तर येईपर्यंत त्यांजकडे कांहीं लिहिणार नाहींत अशी आशा आहे. सरकारकडून आपलेकडे उंटसांडणीस्वार पाठविण्याबद्दल पत्र पाठविलें होतें त्याच्या उत्तरीं, आपण दोन्ही सरकार एकच आहेत. व उंटसांडणीस्वार व सरकार कंपनीचा शिपाई व खलित्याचें उत्तर यासह पाठविलें आहे म्हणून लिहिलें. पत्रें नेणारास मी विचारलें कीं, " अद्याप उंटस्वारहि नाहींत व सरकारच्या खलित्याचा जबाबहि नाहीं. जनरालचेंहि पत्र "पूर्वीच पाठविलीं आहेत हें काय आहे ! व पत्रें कोणाबरोबर आहेत !" असें आलें आहे. ...

पत्रांक ५२ ॥ श्री ॥ यौर्डेम्

शके १७०६ पौष शु॰ १३ ता २४।१२।१७८४ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पेशवासाहेब यांसी—

वि॰—मौजे देगांव, परगणे सुपा, सरकार बंदर सुरत हा गांव खोजा हुजरत दीवानीसाहेब (सत्पुरुष) यांच्या दर्ग्याच्या खर्चाकरितां काजी अबुल् हसनसाहेबांस पातशाहा शहाजहान यांच्या फरमानावरून दिलेला होता त्या बाबतींत मीं आपणांस बंदर सुरत मुक्कामाहून पत्र लिहून पाठविलें होतें. खोजा मजकूर हे काजी अबुल् हसन यांचे आजे होत. याच तेजस्वी देणगीचा फरमान कबूल करून हरबाबतींतील माफीचा परवाना थोरलेबाजीराव पेशवासाहेब यांनींहि दिलेला होता. ईश्वरकृपेनें तो गांव कांहीं आबादान होता. परंतु आपले गुमास्ते गैरवाजवी कुरापत काढून दरमाल तीनसे पंन्नास रुपयांची मागणी मदर गांवावर करितात. ज्या वेळीं सदर हकीकत माधवराव पेशवासाहेबांस कळविली तेव्हां त्यांनींहि हकीचे मुजावर अबुल् हसन यांचें नांवें माफीचा परवाना दिला होता. जोंवातेवों माझा तेथे अमल होता तोपावेतों मी परवान्याप्रमाणें तजवीज करीत होतों व मौजे मजकुरास प्रांत देण्याची मदपट केली नाहीं. परंतु आपल्या अमलांत आपले गुमास्ते मौजे मजकूरचा वसूल पूर्णपणें करीत आहेत. नवाब काजीमजकूर यांचा फार नुकसान तोटा झाला आहे. काजीमजकूर हे फार सभ्य गृहस्थ आहेत व त्यांच्या घराण्यासी माझी घसली माहिती आहे. आपणांस ही मानवत नाहीत असेल अशी माझी खात्री आहे. म्हणून आपल्या सेवेशीं विनंती

करीत आहे कीं, ज्याप्रमाणें बाळाजीराव व माधवराव पेशवे यांनी मार्क्रांना परवाना दिला त्याचप्रमाणें आपणहि कृपेनें द्यावा. त्यांतच वर्तमान भावी गुमास्त्यांस सक्त ताकीद करावी. कारण, सदर गांवांस येथून पुढें कोणतेहि प्रकारें उपसर्ग लागूं नये. मी याबद्दल आपला फार आभारी होईन. वास्तविक पहातां, असें आपण केलें असतां आपल्या मलाईस व न्यायपरिणाम तें कारणीभूत होईल. बहुत काय लिहिणे !

आर. एन्. वॉर्डेन्.

सवाई माधवराव पेशवा यांस
मुंबई २४ डिसें. १७८४

पत्रांक ५२ ॥ श्री ॥ मॅकफर्सन्

शके १७०६ फाल्गुन शु॥ १

ता १०।२।१७८५ इ.

रायसाहेब माधवराव नारायण पेशवा सवाई पंडत प्रधान बहादर यांस, विशेष—ता ८ माहे फेब्रुवारी सन १७८५ इंग्रजी मुताबिक ता० २७ माहे रबिलावल सन ११९९ हिजरी. मिस्तर हेस्टिन् साहेब बहादर गव्हर्नर जनरल यांनीं ब्रिटन नावाच्या जहाजावरून निघतांना नोकरीवर असतांना येथें असलेली आपली राहण्याची जागा व बंगालच्या गव्हर्नर जनरलचा अधिकार या दोहोंचा राजीनामा लिहून पाठविला. बंगालचा गव्हर्नर जनरल मेल अथवा राजीनामा देईल अथवा त्याची बदली होईल तर त्याच्या जागीं कौंसलांतील त्याच्या दुसऱ्या दर्जाचा माणूस जो असेल त्यास नेमावें म्हणून ग्रेट ब्रिटनचे बादशाहा यांच्या कारकीर्दीच्या १३ व्या वर्षी एक व २१ व्या वर्षी दुसरा अशा लिहिलेल्या कायद्यात आहे. मिस्तर हेस्टीन यांनीं राजीनामा देतांना मीच दुसऱ्या दर्जाचा आहे. परस्परांतील पक्की मैत्री मनांत आणून मी खबर देत आहे. वर लिहिलेल्या तारखेपासून मी बंगालचा गव्हर्नर जनरल झालों व शपथहि घेतली. मिस्तर हेस्टीन बहादर यांच्या अधिकारावर आलों. मला आपण मिस्तर हेस्टिन च्या जागीं मानून यापेक्षा पत्रें पाठवून आनंदवीत जाल असी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

जॉन मॅकफर्सन्

पत्रांक ५१   ॥ श्री ॥   (१)

शके १७०७ वैशाख शु० १०

पा १८।५।१७८५ इ.

मे० हरि पंडत फडके यांस—विशेष—आपला आयुष्यक्रम उत्तम प्रकारें चालणलेला आहे. लहान मोठ्यांच्या अडचणी सारखेपणानें भागविणारे म्हणून आपण या जगांत मशहूर आहांत. आपण स्नेहाचें आश्रयस्थान आहांत व नानासाहेबांच्या (नाना फडणवीसांच्या) अत्यंत दोस्तपैकी एक समजले जात आहांत. अंतःकरणांतील गुप्त गोष्टीसंबंधीं आपल्या व आमच्या दरम्यांत मनांत निःसंशय पणे पक्का भाव नाहीं वाढवडीलहि असेंच समजत आले आहेत. सुमारें चार महिने झाले, मी आपल्या निकडील हकीकतींचे उत्तरांची मार्गप्रतीक्षा करीत आहे. प्रथम दिवसाप्रमाणेंच जबाब येण्यांत आजपर्यंत ढिलाई आहे एक नवीनच वार्ता-पूर्वीचें रंगरूप पालटलेल्या एखाद्या नवीन निर्माण झालेल्या फुलांच्या कळा-प्रमाणें-ऐकून अत्यंत आनंद झाला. ती ही की, पूर्वी लिहिल्याप्रमाणें भिकाजीपंत सुभेदार यांस तावडतोब पाठविण्याचें ठरलें होतें परंतु त्यास विशेषच विलंब झाला ही एक अत्यंत समाधानाची गोष्ट झाली या गोष्टीस जगांतील सर्व शहाणे लोक पसंत करितात. जगांतील अत्यंत उत्तम गोष्टी पैकींच ही एक घडलेली आहे. या गोष्टीस नाक मुरडण्याची कोणाची छाती आहे ! कारण तोच भला माणूस की, ज्यानें भलाईरूपी चेंडु आपल्याबरोबर जगांतून नेला. आपण आपल्या व नानासाहेबांच्या बुद्धिचातुर्यानें व शहाणपणानें इकडे येणाऱ्या माणसास समजाऊन सांगितलें व मृत्युपत्र व इतर लेख हे सर्व आपण एका चाकूस टाकून आमच्यावर कृपा केली. जगांतील चांगलें वाईट कृत्य ईश्वराचे हातांत आहे. त्याच्या हुकमापुढें सेवकाची इच्छा काय कामाची ! आपण हरप्रकारें बुद्धिमान शहाणे आहांत व शरणागतास अभीष्ट देणारे आहांत. अशा या कार्यांत फायदा, लक्ष्मी व लोकांचा आराम आहे व मृताच्या आत्म्यास शांतिप्रद होईल. त्यांत परिश्रम करीत असावे व दुनियेंतील लोकांस आराम द्यावा. मयताच्या पश्चात् त्यांनें केलेल्या सत्कृत्यामुळेंच त्याचें नांव जिवंत राहतें. हें पत्र लिहिणारा (मी) शुद्ध अंतःकरणाचा असल्यामुळें असें लिहीत आहे. आमच्या मालकाच्या हुकुमा प्रमाणें राहावें, मात्र सरदारी करण्याचा हेतु नाहीं. जर आमच्या मालकाच्या पराक्रमाशीं स्नेहसंबंध असेल तर पूर्वी लिहिल्याप्रमाणें मशारनिले (नानासाहेब) यांस पाठविण्यासंबंधीं आता व पुढें लिहूं त्याप्रमाणें तजवीज करावी पुण्याच्या मेहरबान मंडळीस माझी आठवण देण्याची कृपा करावी. जास्त काय अतिशयोक्ति करूं ! आरोग्य व स्नेह दृढ असो.

———

पत्रांक ५५ ॥ श्री ॥ वॉडॅम्

शके १७०७ आषाढ शु० ७ ता। १३।७।१७८५ इ.

मे० **नाना फडणवीस** यांस.—

विनंति विशेष. एक स्नेहपूर्ण पत्र, घोडी व हरीण **रणछोड शेणवी** यांचे-बरोबर आपण पाठविलें होतें तें सुखरूपपणें प्रविष्ट झालें, व तें पाहून मला फार आनंद झाला. परंतु घोडी आणि हरीण परत करण्याबाबत मला फार दुःख होत आहे. कारण कांहीं **हरण** वाटेंत व कांहीं येथें मरण पावले 'कोणत्याहि सबबीवर कोणीहि मनुष्यानें नजराणा घेऊं नये' असा बादशाही व कंपनीचा हुकुम त्याच्या लहान थोर नोकर अमलदारांस कडकरीतीनें सुटलेला आहे त्याच्यावर लक्ष्य देणें जरुर आहे. हुजुरच्या हुकमाचा खुलासा आमचे वकील **नुरुद्दीन हुसेनखान** व **रणछोड शेणवी** हे आपले सेवेसी जाहीर करतील हो नजराण्याची चाल नाहींशी करण्यानें परस्परांच्या मैत्रींत यत्किंचित अंतर येईल असें आपण समजणार नाहींत अशी खात्री आहे. महाराज ! जेथें अकृत्रिम व पक्का स्नेह समोर आहे तेथे नजराण्याच्या देवघेवीनें तो वाढवू पहाणे याचा अर्थ काय ! माझ्याकडून परस्पर दोस्तींत केसभर देखील कसूर होणार नाहीं **रणछोड शेणवी** यदर्शी आ यानंतर आजारी पडले; एक वेळ माझ्या भेटीस येऊन त्यांनीं आपल्या हुकुमाप्रमाणें सर्व हकीकत जाहीर केली. त्याचें उत्तर लौकरच पाठविण्यांत येईल विशेष काय लिहिणें !

आर् एच्. वॉडॅम्

नाना फडणवीस यांस.

मुंबई, ता १३ जुलै १७८५

पत्रांक ५६ ॥ श्री ॥ वॉडॅम्

शके १७०७ आषाढ शु० १० ता। ता. १७ जुलै १७८५ इ.

मे० **बाळाजी पंडत नानाफडणवीस** यांचे सेवेसी— विशेष— आपलें ता २४ माहे रजब रोजीं लिहिलेलें स्नेहपत्र उत्तम वेळीं पोहोंचलें. बरेच दिवस झाले, मिस्तर **मॅलेटसाहेबाचें** पत्र मला आलें नाहीं त्यामुळें ते पुण्यास केव्हां येतील हें मला समजत नाहीं आपल्या दरबारांत येण्याकरितां अमुक ठिकाणीं वाट चालत आहेत हे मला समजतांच त्याबद्दल मी आपणांस खबर देईन आपल्या आज्ञेप्रमाणें रिस्पेक्ट मजकूर **रणछोड शेणवी** यांनीं (आम्हांस) जाहीर केले त्याचें उत्तर त्यास दिलेलें आहे मशारनिल्हे आपल्या सेवेसी वाचनाकरितां निःशंक पणें पाठवितील अशी मला आशा आहे. दोन सरकारांमध्यें असलेला स्नेह व भलाई वाढविण्याचा माझा शक्य तितका पूर्ण हेतु आहे विशेष काय लिहिणें !

नाना फडणवीस यांस. आर्. एच्. वॉडॅम्.

मुंबई, १७ जुलै १७८५.

पत्रांक ५७ ॥ श्री ॥ चॉर्डम्

शके १७०७ श्रावण शु. १३ ता १८।८।१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी विशेष—**सयद नुरुद्दिन हुसेन खान व रणछोड शेणवी** यांनीं आम्हांस कळविलें कीं, आपणांस या पक्ष्याची फार आवड आहे. त्यावरून हल्लीं एक पिंजरा तयार करून आपल्या माणसांबरोबर पाठविला आहे. आपण त्याचा पसंतीनें स्वीकार कराल अशी उमेद आहे व त्यामुळें आम्हांसहि आनंद होणार आहे बहुत काय लिहिणें !

पेशवे यांस आर्. एच्. चॉर्डम्

मुंबई १८ आगष्ट १७८५

पत्रांक ५८ ॥ श्री ॥ थॉमस् डे.

शके १७०७ श्रावण व० ७ ता २६।८।१७८५ इ.

मे० **माधवराव पंडत प्रधानसाहेब** यांस—विशेष—आपलें कृपापत्र पावलें, त्यातील मजकूर समजला चौथाईसंबंधीं तूप व कांग (!) हे हक्काबद्दल म्हणून देण्यांत **नबावसाहेब बंदगान आली** यांचे अधिकारी दिक्कत करतात म्हणून आपण लिहिलें. या बाबतींत आपल्या चौथाईबद्दल आमचेकडे पूर्वीं कांहींच माहीत झालेलें नाहीं. **नबावसाहेबांचे** अधिकारी तीं चाथ आपणांस देण्यास हरकत करतात म्हणून आतांच माहीत झाले. आतां जर त्यांत कांहीं कसूर होईल व आपल्या माणसांनीं आम्हांस कळविलें तर जरूर ताकीद केली जाईल. कारण परस्पर सरकारांत भेद नाहीं. नेहमीं कृपापत्र पाठवून आभारी करावें. बहुत तसदी काय देऊं ? आपली लक्ष्मी व वैभव दिवसानुदिवस वाढो लिहिलें तारीख २६ माहे आगष्ट १७८५ इंग्रेजी मुताबिक छ १८ शवाल सन ११९९ हिजरी.

थॉमस् डे

पत्रांक ५९ . ॥ श्री ॥ चॉर्डम्

शके १७०७ आश्विन ध० ७ ता २४।१०।१७८५ इ

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष—आपलें कृपापत्र उत्तम वेळीं पोहोंचलें यद्दर सुरत येथील **नबाब** हे पूर्वींच्या वहिवाटीविरुद्ध वागतात म्हणून तक्रार आपण केली ती समजली. **पेशवे सरकारांची** चौथ चालु करण्यांत कोणत्याहि तऱ्हेनें हरकत करूं नये व चौथसंबंधीं वगैरे कारभार पूर्वीप्रमाणेंच चालवावे म्हणून सुरत येथें रहाव्या. **नबाबांस** पत्र पाठविलें आहे हें आपणांस जाहीर व्हावें तुमचा त्यांत संबंध आहे तेवढ्या

प्रांतांतच कारभार करावा. त्याशिवाय इतर प्रांतांत कांहीं करूं नये. पूर्वप्रमाणेंच चौथेची वहिवाट कायम ठेवून आपल्या प्रांतांत नवीन वहिवाट पाडण्याचें थांबव करूं नये म्हणून मजकुराचें पत्र आपण सदर नबाबसाहेबांच्या नांवें पाठवावें म्हणून विनंती करीत आहे. मीहि याप्रमाणें सदर नबाबसाहेबांस लिहिलेलें आहे. ईश्वरेच्छेनें त्याचें उत्तर लवकरच येईल. परस्परांतील तकार लवकर नाहींशी होईल. बहुत काय लिहिणें ?

२४ आक्टोबर १७८५. आर्. एच्. बॉडॅम्.

(सही)

पत्रांक ६० ॥ श्री ॥ - मॅकफर्सन्.

शके १७०७ कार्तिक व० ४ ता ३०।११।१७८५ इ.

मित्राचा अतिशय थोर व उच्च आधारस्तंभ बाळाजी पंडित यांस ईश्वर सुरक्षित राखो. विशेष गव्हर्नर मिस्तर हेस्टिन् यांच्या जागी बंगालच्या गव्हर्नरजनरलच्या अधिकारावर माझी नेमणूक झाल्याचें आपणांस समजल्याबद्दल आपलें प्रेमपुरःसर आनंददायक कृपापत्र व मैत्रीखातर देणगी वगैरे पाठविली ती पोहोचून अंतःकरणास दुप्पट खुषी झाली. वास्तविक पहातां आपण कंपनीचे व माझे असें दोघांचेहि अंतःकरणापासून स्नेही आहांत. इतरांपेक्षा आपणांस वरील गोष्टीमुळें जास्त आनंद वाटला असेल अशी मला खात्री वाटते. तो ईश्वर सर्व प्रकारें आपणास नेहमीं सुखी ठेवो व आपल्या स्नेहरूपी घराची भरभराट करो. आपण मला सर्व प्रकारें मैत्रींत मुरलेला व आपल्या व कंपनी सरकारच्या दरम्यानच्या दोस्तीचा एक भक्कम साखळी असें समजून याचप्रमाणें वरचेवर कृपापत्र पाठवून संतोषवीत असलें पाहिजे.

जॉन् मॅकफर्सन्

३० नवंबर ८५

पत्रांक ६१ ॥ श्री ॥ . बॉडॅम्

शके १७०७ माग० व० २ ता २१।१२।१७८५ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी—

विशेष. सुमारें दोन वर्षें झालीं असतील आपण ता. १० माहे जानेवारी सन १७८४ इसवी रोजीं लिहिलेलें कृपापत्र पोहोंचलें. त्यांतील मजकूर—मयत दादासाहेब म्हणजे रघुनाथराव यांनीं आपल्या हयातींत सहा लाख व पंचवीस हजार रुपये किंमतीचें जवाहीर सरकारांत (इंग्रजाकडे) अमानत म्हणून ठेविलें आहे. व — —वर्तीत आमचे चुलते बाजीराव यांनींहि आपणांस "सदरहु जवाहीर आमच्या-

कडे पाठवावें" या मजकुराचे पत्र **महादाजी रामचंद्र** यांच्या बरोबर पाठविलेलें आहे. त्याच पत्रांत "सदर जवाहीर मशारनिले **महादाजी** यांबरोबर पाठवावें" असेंहि लिहिलेलें होतें. तेंहि पत्र मला मिळालें त्याच्या उत्तरीं 'मयत **रघुनाथराव** यांनीं सदर जवाहीर कर्जाऊ गहाण म्हणून **कंपनी** अंग्रेज बहादर यांजवळ ठेविलें होतें. कर्जाऊ रुपये परत मिळाल्यावर सदर जवाहीर परत देण्यांत येईल" असें लिहिलेलें होतें. महाराज, मी अद्याप या बाबतींत आपलेकडून पत्रोत्तर येईल म्हणून वाट पहात स्वस्थ आहे. परंतु मी आपल्या ठिकाणीं (मनांत) असें ठरविलें आहे कीं, सदरहु जवाहीर विकून टाकावें. तरी या स्नेहपत्रानें हा मजकूर आपणास कळवून तसदी देत आहे. मी असें कीं, गहाण जवाहीर सोडविण्याची आपली मर्जी असेल तर सहा लाख रुपये रोकड रकम पाठवावी. मी सदर जवाहीर परत करण्यास तयार आहे, नसल्यास नाहीं. मोठेदीदाराच्या हस्ते सदर जवाहीर चांगले किंमतीस विकलें जाईल. सरकार **कंपनी** व आपण यामध्यें असलेल्या स्नेहावर नजर देऊन या बाबतींत आपणांस खबर देणें हें मासें कर्तव्य आहे. स्नेहवृद्धी-शिवाय जास्त काय लिहावें ? नेहेमी मुबाचा काल असो.

माधवराव नारायण पेशवा यांस, आर्. एच्. बॉडॅम्.
मुंबई, २१ डिसेंबर १७८५.

पत्रांक ६२ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्
शके १७०७ मार्गा० व० १० ता २६।१२।१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडत प्रधान यांचे सेवेसी, विशेष— आपणांस जाहीर करण्यांत येत आहे कीं, पावसाळ्यामुळें (अथवा अडचणीमुळें) डभोई साली करतांना आमच्या **कंपनी** सरकारच्या माणसांनीं तेथें टाकलेली लढाऊ शस्त्रें परत आमच्या ताब्यांत देण्याकरितां आपण हुकूम तेथील पंडिताच्या नांवें दिला होता परंतु सदर पंडितानें अद्याप आमच्या लोकांच्या ताब्यांत तीं दिलीं नाहींत. शिवाय, सनद माझ्या नांवें नाहीं. करितां आपल्या सेवेसी विनंति केली जात आहे कीं, सदर सुरत येथील सरदारांपैकीं कोहीं माणसें व भडोच येथील **कंपनी** सरकारचे कोठीदार हेहि तेथें जातील त्याच्या हवालीं सदर शस्त्रें करण्याबद्दल पहिल मजकूर यांचे नांवें ताजी सनद करून पाठवावी. बहुत काय लिहिणें ?

माधवराव नारायण पेशवा, यांस आर. एच्. बॉडॅम्
मुंबई, २६ डिसेंबर १७८५ इ.

पत्रांक ६३ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्
शके १७०७ माघ शु० १२ ता १० फेब्रुवारी १७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष—

परस्पर स्नेह व दोस्तीवर नजर देऊन मिस्तर चार्लस वार् मालेटसाहेब यांस इमजातर्फे पूर्ण अखत्यार देऊन आपल्या दरबारीं रहाण्याकरितां म्हणून पाठविले आहेत. मिस्तर मजकूर यांस आपण परस्पर सरकारांचा विश्वासुक हितचिंतक समजाल अशी उमेद आहे सदर मिस्तर यास आपण रहस्यांत घेऊन प्रेमानें त्यांशीं वागून त्यांस मान द्याल एवढी तसदी मी आपणांस या स्नेहपत्रद्वारें देत आहे मी असें ऐकिले आहे कीं, आपणांस परदेशी हरएक पदार्थाचा फार शोक आहे. म्हणून मिस्तर मजकूर यांजबरोबर माझ्याकरितां आफ्रिकेमधून नुकताच आलेला सुंदर व लहान शहामृग पक्षी आपणांकडे पाठविला आहे आपण कृपेनें तो स्वीकाराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

माधवराव नारायण पेशवे, यांस — आर् एच् बॉडॅम्
मुंबई १० फेब्रुवारी १७८६

पत्रांक ६४ — ॥ श्री ॥ — बॉडॅम्

शके १७०७ माघ शु॰ १४ — रा॥ १२।२।१७८६ इ

श्रीमंत पेशवासाहेब माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी—

विशेष– मी पाठविलेल्या पत्राच्या उत्तरीं तीन स्नेहपत्रें सोबतच्या दोन पत्रांसह पोहोंचलीं त्यांपैकीं एक कादरी जहाजाच्या मुक्ताशाबद्दल कंपनीचे अमलदाराच्या नांवे जिवाजी गोपाळ सरसुभेदार यांजकडून व दुसरें पत्र आपणाकडून मुंबईच्या अमलदाराच्या नांवें 'मुंबईशहर सोडतांना तेथें कंपनी अंग्रेज बहादर यांनीं ठेविलेलें लढाईचें सामानसुमान वगैरे नुरुद्दिन हुसेन खान यांजबरोबर पाठविण्याची आज्ञा केल्याप्रमाणें वेळींच पोहोंचलें' या मजकुराचे होते तुम्हांस विनाय तेहून 'मयत रघुनाथराव यांनीं गहाण कर्जाऊ ठेविलेलें जवाहिर गहाणाची रोकड रकम न घेता परत त्यास द्यावें' अशा मजकुराचा हुकूम आम्हांस पाहोंचल्याबद्दल मजकूर आपल्या पत्रांत आहे तर त्याच्या उत्तरीं कळवितों कीं, विलायतेहून असा हुकूम आलेला नाहीं तथापि आपली मर्जी असेल तर सदर गहाण जवाहिरबद्दल रोकड सहा लाख व पंचवीस हजार रुपये द्याल तें परत करण्यात येईल नाहीं तर नाहीं सदर जवाहिर वाटेल त्या किंमतीस विकण्यांत येईल तरी कृपेनें या बाबतीत असा जबाब देऊन खुशी करावी नुरुद्दिन हुसेनखान सर चार्लस वार मॅलेटसाहेबाबरोबर पुण्यास रवाना झाले आहेत जरूर गोष्टीबद्दल तपसीलवार मिस्तरमजकूर आपणांस जाहीर करतील . . विशेष बहुत काय लिहिणें .

पेशवे यास, — आर् एच्. बॉडॅम्
मुंबई, १२ फेब्रुवारी १७८६

पत्रांक ६५ ॥ श्री ॥ सर चार्लस् वार मॅलेट्

शके १७०७ फाल्गुन शु. १३ पो १२।३।१७८६ इ.

मे० बाळाजी जनार्दन मदारुल्महाम् यांस–सलाम, विशेष, माझ्या पत्राच्या उत्तरीं आपलें कृपापत्र पावलें. माझ्याकडील खबर समजून झालेला आनंद व परस्पर सरकारांच्या दोस्ती बाबद्दल मजकुराचे तें होतें. त्यामुळें मला अत्यंत सुख वाटली. कारण त्यांत परस्पर मैत्रीची उत्कंठा अमर्याद दर्शविलेली होती. विजयी फौजेस मिळण्याकरितां मी मुंबईहून नावडलीव रवाना झालो. ईश्वरेच्छेनें लौकरच आपल्या सेवेसी येईन. सर्वां पटेलसाहेब (शिंदे) यांजकडून एक आपल्या नांवें व दुसरें श्रीमंतसाहेबांच्या नांवें अशीं दोन पत्रे माझ्याकडे आलीं तीं आपल्या सेवेसी पाठविलीं आहेत. तीं आपण वाचालच. वरकड मजकूर बहिरोपंतजीच्या जबानीवरून समजेल. विशेष–वैभववृद्धि पर्येच्छित होवो.

पत्रांक ६६ ॥ श्री ॥ मॅकफर्सन्.

शके १७०७ फाल्गुन व० ३. पा० १८।३।१७८६ इ.

(ता १३।१२।१७८५.)

मे० दवसाहेब (1) यांस— विशेष– बंगालच्या गव्हर्नर जनरलीच्या जागेवर मिस्टर हेस्टिन (हेस्टिंग्ज्) बहादर यांच्या ठिकाणीं मला नेमल्याबद्दल आपलें अभिनंदनपर पत्र आलें व सोबत एक पोषाख परस्परांतील निकट दोस्तीवर नजर देऊन पाठविला तो पोहोंचून मला फार आभारपूर्वक आनंद झाला. कारण, मी आपला एक अकृत्रिम खरा स्नेही व आपल्या राज्याच्या कारभाराची भरभराट व्हावी असें मनापासून इच्छिणारा, आणि आपण व सरकार कंपनी यांमधील स्नेहाची अभिवृद्धि करण्यांत तत्पर आहे. सन १७८१ इ. मध्यें हिंदुस्थानांत आल्यापासून आपण व कंपनीसरकार यांमधील दोस्ती पक्की करून तंटेबखेडे नाहींसे करून परस्परांचें नातें व मेळेपणा वाढविण्यामध्यें मी किती खटपटी व तजविजी केल्या तें सर्व आपल्या (सरकारच्या) कारभाऱ्यासहि माहीत आहे त्या वेळेपासून आजपावेतों आपण व अंग्रेजबहादरांचे साहेबलोक यांमधील दोस्ती वृद्धिंगतच होत आहे. व जोंपावेतों मी या गव्हर्नर जनरलच्या अधिकारावर आहे तोंपर्यंत दोस्तीची कामें पार पाडण्यांत केसभरहि तफावत होणार नाहीं, व आपल्या राज्यासंबंधीच्या बाबतींतहि मी दोस्तींत फरक करणार नाहीं. आपला स्नेह माझ्याशीं जितका आहे तितका सर्व हिंदुस्थानांत इतर कोणाही इसमाशीं आहे असें मला आढळत नाहीं. कारण, इंग्रज साहेबलोक आपल्या ताब्यांतील मुलखापेक्षां फाजील मुलखाची अपेक्षा करीत नाहींत व गैरवाजवी फायदाहि इच्छित नाहींत. तरी आपणांस लढाईच्या किंवा शांततेच्या प्रसंगीं इंग्रज लोकांच्या स्नेहाचा जितका फायदा होईल

नितक्या दुसऱ्या कोणाचाहि होणार नाहीं मी माधवराव शिंदे यांजबरोबर हमेशा पत्रव्यवहार करीत आहे कारण, रावसाहेब (शिंदे) हि मला अकृत्रिम स्नेही असें मनापासून समजतात सदर रावसाहेब हे माझ्या मनांतील सर्व गुप्त गोष्टी जाणतात सदर रावसाहेब हे आपले मीठ मागारे (रिश्तासूक व रुनहा) असल्यामुळें यांनीं आपणांस माझ्या व त्यांच्या अंतःस्थ स्नेहासंबंधीं मजकूर कळविला असेलच हल्लीं माझ्या मनांत असें आहे कीं, कंपनीसरकारासंबंधीं बोलणें चालणें करण्याकरितां आपणाजवळ व काम धारा आमच्यातर्फे एक माणूस अधिकृत वकील म्हणून हजर असावा सबब, कपतानिकृकदृक्षाच्या नोकरांपैकीं एक निवडक माणूस मिस्टर मॅलेटसाहेब यांस आपल्या सेवेसी हजर राहण्याकरितां कायम केलें आहे आपणांसहि जर याप्रमाणें त्यांनीं आपल्या दरबारीं रहाणें मंजूर असेल तर आपण साहेबमजकूर यांस मुलाखेचार लिहावें कीं, 'हे पत्र पावतांच आमच्या सेवेसी हजर व्हावें'—पूर्वीं ज्या वेळीं आपणा परस्परांमध्यें करारमदार कायम झाला त्या वेळीं माधवराव शिंदे मुखत्यार होते म्हणून पूर्वीपासूनच मी मिस्टर मॅलेटसाहेबाच्या बाबतीत त्यांस (शिंदे यांस) लिहिलेंच होतें. त्याचप्रमाणें मिस्टर मॅलेटसाहेबासहि शिंद्याकडे जाऊन स्नेह करावा म्हणून लिहिलेलें आहे. शिंदेसाहेबांनींहि आपणांस याबद्दल लिहिलें असेलच. व मिस्टर मोसूकहि आपल्या सेवेसी हजर होऊन तपशीलवार मजकूर जाहीर करतील. इकडे आमपास मिळणाऱ्या वस्तूचा नजराणा साहेबमजकूर यांजबरोबर आपणांकरितां पाठविलेला आहे तो जरी आपणांस साजेसा नाही तरी आपण त्याचा स्वीकार करून मला आभारी कराल अशी आशा आहे. वरचेवर कुशलपत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे बहुत काय लिहिणें !

जॉन मॅकफर्सन्

पत्रांक ६७ ॥ श्री ॥ सर चार्लस् मॅलेट्
शके १७०७ फाल्गुन व० ८ पौ २३।३।१७८६ ई

मे० बाळाजी जनार्दन साहेब यांस—सलाम विशेष—हल्लीं कलकत्त्याहून एक श्रीमंताच्या नांवें व दुसरें आपल्या नांवें व सोबत एक माझ्या नांवें अशीं पत्रं आलीं त्यांत तुफानामुळें गिवान बंदरांत गेलेलें तेथील माणसांनीं करारमदाराविरुद्ध ताब्यांत ठेविलेलें इंग्रजी जहाज श्रीमंतसाहेबाकडून करारप्रमाणें परत देण्यासंबंधीं सनद घेण्याबद्दल मजकूर आहे श्रीमंतांच्या नांवचें पत्र त्याजकडे पाठविलें आहे व आपलें पत्र इशारतेनें लवकरच पोहोंचविलें. अहेहून खबर रेकू यतें कीं, मुंबईहून रवाना झालेलीं चार जहाजें सरकार पंडित प्रधानसाहेबांच्या माणसांनीं बंदर गिवांत्रमध्यें नेलीं आहेत तरी हा सल्ला मनास आणून वचन प्रमाणास अनुसरून

सदर जहाजे सोडण्याबद्दल निक्षून ताकीदीसह व पत्रोत्तरासह गव्हर्नर जनरल साहेब जनरल बंगाला यांचें नांवें पत्र मजकडे लवकर पाठवाल अशी आशा आहे. यानंतर पुण्यास दाखल होण्यावेळीं गव्हर्नर जनरलचें एक पत्र व नंतर मुंबई गव्हर्नरचीं दोन पत्रें व त्यानंतर गव्हर्नर जनरलचीं दोन पत्रें अशीं आपलेकडे रवाना केलीं आहेतच त्यापैकीं एकाचेंहि उत्तर आपले कडून आलें नाहीं. (कदाचित्) रस्त्यांत असेल. याबाबतींत जलदी करणें चांगलें. विशेष.

पत्रांक ६८ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०७ फाल्गुन नंतर. मार्च १७८६ इ. नंतर

रावसाहेब मुषफक मेहरबान बिरादराद् नारायणराव मुनशी यांस-सलामत् —किमयाप्रमाणें परिणामकारक अशा आपल्या भेटीची इच्छा आहे. आपल्या पत्रावरून सर्व समजलें. व आपणांस कळावें कीं, जनरल मिस्तर आडम एस्कायर यांनीं मला श्रीमंत महाराजांच्या सेवेसी रहाण्याकरितां मुंबईहून पुण्यास पाठविलें आहे. मी तेथें हजर असणें म्हणजे हें एक परस्परांतील वाढत्या एकीचें व दोस्तीचें चिन्हच होय. येथें पोहोंचल्यावर समजलें कीं, नानासाहेब व सर्व सरकारच्या फौजा अगोदर रवाना झाले आहेत, हलीं साहेबांच्या मर्जीवर अवलंबून आहे. आपल्या सेवेसी कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आज पासना (पाषाण) मुक्कामीं उतरलों आहे. काल रात्रीपासून मार्गांतील उष्णतेमुळे प्रकृतीला थोडा थकवा आलेला आहे. तरी एखादें आरामशीर घर राहण्याकरितां परवानगीनें मिळेल अशी आशा आहे. नानासाहेबांची भेट घेण्याची व श्रीमंत महाराजांच्या सेवेची पद्धति याबद्दल व इतर योग्य गोष्टीबद्दल आपण मला सल्ला स्पष्ट लिहून कळवीत जावा. इतर प्रत्येक महत्वाची गोष्ट मी आपणांस निवेदन करीन. सुदैवानें स्नेहाची भेट फार दिवसांनीं होत आहे म्हणून फार आनंद होत आहे. मला फार इच्छा होती. याउपर आपला अधिकार आहे. जनरलसाहेबाकडून श्रीमंतसाहेबांसाठीं (यासोबत) एक खलीता आहे. पढून यहुत होय. पुरवणी—नानासाहेबांस मी जे पत्र लिहिलें आहे त्यांत आपल्या जबानीचा मी हवाला दिला आहे. माझा व्यक्तिविषयक सर्व मजकूर समजाविण्याची कृपा करणें अवश्य आहे.

पत्रांक ६९ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०७ फाल्गुन नंतर. मार्च १७८६ नंतर.

गोपाळरावपंत यांस-विशेष-स्नेहपूर्वक आपणांस कळवितों कीं, पापूर्वी कारभारीसाहेबांचें रुजवात पोहोंचलें. त्यांतील मजकूर जनरलसाहेब मजकूर

यांस जाहीर केला. त्यांचें उत्तरीं त्यांनीं लिहिलें आहे कीं, उन्हाळ्या करक आहे व नानासाहेब मुद्दां लवकरच परत येतील तोपावेतों पुण्यांत थाट पहावी. सदय या गोष्टींची खबर अमृतरावजू यांस मी दिली. त्यांनी कळविलें कीं, तुम्ही याच वेळीं मुंबईकडे कूच करावें. त्यावरून त्यांचे हुकुमाप्रमाणें मी मुंबईस कूच केलेलें आहे. या बाबतीतील सर्वांबद्दल मी कारभारीसाहेबांस लिहिलेलें आहे. तरी त्यांजकडे दाखल कराल अशी आशा आहे. जास्तीत जास्त तीन चार दिवसांत पटापावेतो पोहोंचणें होईल.

पत्रांक ७० ॥ श्री ॥ बॉडॅम्
शके १७०८ वैशाख व० ८ ता १४।५।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान पेशवासाहेब यांस—

विशेष— आपले तारीख २५ माहे जमादिलाखर रोजीं लिहिलेलें पत्र उत्तम समयां पोंहोचून परम संतोष झाला व मीं त्यांचें उत्तर मिस्तर मॅलेटसाहेबबहादुर यांस लिहिलेलें आहे. मिस्तर मजकूर हे आपल्या सेवेसी सर्व मजकूर जाहीर करतील. मिस्तरमजकूर हे पूर्ण विश्वासुक समजून उभयतां सरकारांतील हरएक भलाईच्या गोष्टीबद्दल कांहीं किंतु न आणितां त्यांशीं वागावें. मिस्तरमजकूर माझ्या लिहिण्याप्रमाणें आपल्यास मजकूर निवेदन करतील तो आपण पूर्णपणें लक्ष्यांत घ्यावा. आपणांहि या गोष्टीबद्दल सर्व मजकूर तपशिलवार गव्हरनर जनरल मि. मेकफारसनसाहेब बहादर यांस मशाल्यांत लिहून कळवाल अशी आशा आहे. त्यानंतर गव्हर्नरमजकूर यांजकडून जसा हुकुम होईल त्याप्रमाणें अमलांत आणलें जाईल. प्रत्येक गोष्टांत भलाईंचें लक्ष आपण घातल्यास विजय व यश प्राप्त होईल अशी मला खात्री आहे. आपण व कंपनीबहादर यांमधील स्नेहसंबंध वरचेवर वृद्धिंगत झाल्यानें परस्पर भूषणावह होईल. या कामीं मी नेहमीं तयार आहें असें समजावें. विशेष काय लिहावें!

आर. एच्. बॉडॅम्

माधवराव नारायण पेशवा यांस.
मुंबई, १४ मे १७८४.
विल्यम् थॉमस सॅंडिफोर्ड.

पत्रांक ७१ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्
शके १७०८ आषाढ शु॥ ९ ता ७।७।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवसीः—विशेष—
मी कळवितों कीं, मी आपल्या कृपेनें सुखरूप आहे. सुरत बंदराच्या चौथबद्दल

आपण व काशीनाथ हरी व नवाबसाहेब कायमुद्दौला यामध्यें तंटा पडला होता, त्याचा निकाल सदर चंद्राचे सरदार मिस्तर रामसे यांच्या विचारें झाला. मी आपणांस व नवाबसाहेबांसहि पूज्य मानतों व प्रत्येक सरकाराच्या भलाईची मला फार अपेक्षा आहे त्यामुळें मी मोठा खुप आहे. यामुळें मोठमोठीं कामें शेवटास गेलीं. राजारामामध्यें एकचित्तता कायम असणें ही गोष्ट त्यांस अत्यंत जरूर आहे. सदरबद्दल तपशीलवार हकीकत काशीनाथ यांजकडे सोंपविली आहे. माझ्या अधिकारांत माझ्या हातून होण्यासारख्या कामाची आपण मला आज्ञा केल्यास ती मला खुषीस कारणीभूत होईल. स्नेहरूपावृद्धि जास्त व्हावी यापेक्षां जास्त काय लिहूं ! सौख्यकाल नेहेमी असो.

महादूराव पेशवा यांस, आर्. एन्. चॉर्डेम.
मुंबई, ४ जुलै १७८६.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७२ ॥ श्री ॥ अँड्र्यूज् रॅमसे.
शके १७०८ आषाढ शु० १२ ता। ८।७।१७८६ ई.

श्रीमंत पंत प्रधान साहेब यांस–विशेष–बलसार परगण्याचे गुमास्ते आनंदराव भिकाजी यांच्या मार्फत आपलें कृपापत्र उत्तम समयीं प्रविष्ट झालें व त्यांतील मजकूर समजला. आपण लिहिलें होतें कीं, " परगणे बलसार व भूत मर्समवारी (?) यांजपासून तीन हजार रुपये सुरतेच्या नवाबानीं फाजील घेतलेले आहेत. तरी त्यांस विचारपूस करून सदरहू फाजील रकम परत देववावी. " आपल्या लिहिण्याप्रमाणें सदर नवाबसाहेब यांजशीं बोलणें केलें. नवाबसाहेबांनीं हेंच उत्तर पाठविलें कीं, " परगणे बलसार हा नवाबवजीर आसफजाह याची जहागीर आहे व येथील अमलदार शेखमहमद ताहर नांवाचा आहे. परगणे बलसारकडून दरसाल मांडवी लेवाजम्याशिवाय आठ हजार रुपये घेत असत. त्यानंतर हाफिज् मसुदखान यानें नवाब सफदरखान यांस या जागेबद्दल विनंती करून ती हस्तगत केला. हेहि याच प्राचीन वहिवाटीप्रमाणें वसूल करीत आले. व शिवाय, सदर नवाबानीं प्राचीन वहिवाटीसंबंधीं फार खटपट केली परंतु त्यांत फरक झाला नाहीं. " याशिवाय नवाबसाहेब म्हणतात कीं, " परगणे मजकूराचे देसाई व रयत यांजपासून एक हजार रुपये कमी करून सात हजार रुपये घेतले. " सदरहू देसायांचा राजीनामा लिहिलेला सदर नवाबसाहेबांजवळ आहे. बलसारच्या सर्व परगण्याशिवाय परगणे पानेरामधील नोविसों रुपये हे तर वेगळेच आहेत. सदरहू तीन हजार रुपये फाजील असलेले परत देण्याच्या ऐवजीं उलट आपणांपासून ते अशी अपेक्षा करितात कीं, त्यांचेवर आपली असलेली कृपा व मेहेर-

निजेच्या वाढवडिलांशीं आपल्या स्वामींशी वाडवडिलांचा परस्पर असलेल्या स्नेहसंबंध लक्षांत आणून आपण आपल्या कामगारांस असा हुकूम सोडावा कीं 'ज्यांनी केलेले एक हजार रुपये चंद्रा देऊन बगैरे आठ हजार रुपये करावेत.' नवाबसाहेब जें बोलले तें आपणांस निवेदन केलें आहे. विशेष लिहून आपला वेळ घेत नाहीं. कळावे तारीख ११ रमजान १२०० हिजरी.

अँड्र्यूज् रॅमसे.

पत्रांक ७३ ॥ श्री ॥ मॅकफर्सन्

शके १७०८ आषाढ व० १० ता २०।७।१७८६ इ.

मे. माधवराव नारायण पेशवा सवाई यांस— विशेष. आपल्या फौजेशीं इंग्रजी फौज मिळविण्याकरितां नव नाकिशीचीं पत्रें महादजी शिंद्यांकडून दरबेवर मला आलीं आहेत. याशिवाय ते हें इकडील नदरीवरून असें कायम समजतें कीं, आपल्या लष्करांशीं सामना देण्याकरितां स्वतःची फौज टिपु सुलतान तयार करीत आहे. इंग्रजी धर्मांत येशूचा जन्मदिवस जो अत्यंत मंगल व शुभ असा लोक म्हणतात त्या तारीख २५ डिसेंबर रोजीं आलेले वकील चिमणलाल यांस, मुधोजी भोंसले यांचे वकील विश्वंभरपंडित यांस व महादजी शिंद्यांचे वकील भगवंतराव यांस मी पुढीलप्रमाणें थोडें भाषण केलें— 'आम्हा सर्व इंग्रज लोकांचा पूर्ण हेतु असा आहे कीं, पूर्वी पेशवेसाहेबांशीं झालेल्या करारमदारानमाणें परस्पर दोघांचा व एकीचा वाग एकीच्या विरुद्ध एकजीव होऊन टवटवीत होवो व त्याच दोस्तीच्या बागेंतील कळ्या एकीच्या पाण्यानें दिवसानुदिवस विकसित होवोत.' याच प्रकारें सदरहु वकीलमंडळीस समजाऊन म्हणालों कीं, "मिस्टर मॅलेटसाहेब याच गोष्टीकरितां सरकारकंपनीकडून पेशवासाहेब यांच्या हुजूर गेलेले होते. ईश्वरकृपेनें दोन्ही दुप्पट वाढविण्यांत मी तत्पर राहीन." त्यास मी हीहि गोष्ट बोललों कीं, "जरी टिपु सुलतान व कंपनी यांजमधील झालेल्या करारनाम्याअन्वयें शत्रूच्या (टिपुच्या) मुलखांत त्याच्या फौजेशीं लढण्याकरितां टिपुच्या शत्रुत्वावर नजर देऊन कंपनीसरकारच्या फौजा पाठविणें हें जरी शक्य नाहीं, तथापि पेशवासाहेबांशीं असलेल्या मैत्रीस व एकीस अनुसरून मुंबईच्या साहेबांस 'पेशवासाहेबांस शत्रूशीं लढण्याकरितां लागेल तितकी फौज तयार ठेवावी' याप्रमाणें लिहिलें जाईल." आपल्या वकीलानें ही गोष्ट आपल्या सेवेशी जाहीर केली असेल अशी मला खात्री आहे. त्याच वेळीं आपले खरे व अत्यंत स्नेही असलेले नवाब निजामुल-मुल्क निजाम अलीखान बहादर यांस पुढीलप्रमाणें मजकूर लिहिलेला आहे. "इंग्रजसाहेब व नवाबसाहेब यांजमधील झालेल्या करारनाम्यास अनुसरून इंग्रज-

साहेब हे मनापासून मदतीकरितां हजर आहेत. ज्या मार्गानें परस्पर दोस्ती व एकी वृद्धिंगत होईल —मी दिवसानुदिवस स्नेहवृद्धि व्हावी असें इच्छितों—त्या मार्गाशिवाय इतर मार्ग केव्हांहि (स्वीकारला जाणार) नाहीं." लाहोर कर्नाटक व बालाघाट या प्रांताकडून चोहोंकडून कांहीं अफवा माझ्या कानीं येत आहे. ही गप्प खरी अथवा खोटी कशीहि असो. मी आपल्या स्नेहाच्या बाहेर कोणत्याहि प्रकारें नाहीं. मनापासून हजर आहे. ही गोष्ट आपणास कळविणें माझें एक कर्तव्य समजून हें स्नेहपत्र **लाला चिमणलाल**—सरकारचे वकील—यांजबरोबर माझ्याकडून आपल्या सेवेसी पाठविलें जात आहे. या स्नेहपत्रासंबंधीं सविस्तर हकीकत सदर **चिमणलाल** यांच्या जबानीवरून आपल्या लक्षांत येईल. मला आपला स्वतःचा अकृत्रिम स्नेही समजून हमेशा प्रेमपूर्वक कुशल कळवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ।

जॉन मॅकफर्सन्.
२० जुलई, ८६.

पत्रांक ७४ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७०८ भाद्र० व० ५ ता १२।९।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान यांस—विशेष. आज ता. १८ माहे जिकाद सन २८ मवाफिक ता १२ माहे सपटबर सन १७८६ इसवी रोजीं मी गव्हर्नर जनरलीच्या कामकाजासंबंधीं सर्व अधिकारासह विलायेतेहून कलकत्यास पोहोंचून गव्हर्नर जनरलच्या गादीवर (अधिकारावर) बसलों. आपण व कंपनी सरकारामध्ये प्राचीन पासून सर्व जगास जाहार असलेली मैत्री व एकी—पूर्वीच्या गव्हर्नर जनरलाशीं चालत आल्याप्रमाणें—पक्की झालेली आहे. माझ्या अकृत्रिम स्नेहपूर्ण अंतःकरणांत ईश्वरकृपेनें सध्यां त्याच्या पेक्षाहि जास्त मैत्री वाढण्याबद्दल कळकळ वाटेल. व एकजीवाप्रमाणें दोस्तीच्या गोष्टी दिवसेंदिवस दुप्पट वाढतील हें अगदीं पहिल्या प्रथम नजरेस येईलच. माझ्याकडून दोस्तीच्या कामांत कोणत्याहि प्रकारें केव्हांहि कसूर होणार नाहीं. आपल्या कृपेनें मला खात्री वाटतें कीं, मला एक अकृत्रिम स्नेही समजून आपली कुशलवार्ता कळवाल. व आपण केलेली सूचना अथवा आज्ञा—कोणत्याहि कामासंबंधीं—केल्यास ती मला संतोषकारकच होईल. बहुत काय लिहिणें ।

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ७५ ॥ श्री ॥ सय्यद नुरुद्दीन हुसेन
शके १७०८ कार्तिक व० ८ ता. ३०।१०।१७८६ इ.

सरदार सेनापति फुलाकु गुलवाही मशियाचे कनवाकु राव हरि पंडित यांस—मेहरबानंनंतर मेहेरबानी विनंति की, आज ता० ७ मोहरम रोजी हें पत्र लिहिण्याचेवेळीं मार्गी प्रकर्षी अमळ दर्या शांती होती परंतु हल्लीं दुष्पानें अंमल केला आहे. यापूर्वी असलेलें पत्र काश्मार्गे नानासाहेब यांचे भेटीस पाठविलेलें आहे. त्यावरून इकडील सर्व माग समजून येईल. समक्ष भेट होईपावेतों आपल्या प्रकृतीचें व श्रीमंत नानासाहेबांचें कुशल कळविण्याची आज्ञा व्हावी. आपलें वैभव व आयुष्य वाढो. विशेष.

पत्रांक ७६ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलीस्
शके १७०८ मार्ग. शु. १२ ता. २।१२।१७८६ इ.

अति थोर व उच्च पदवीचे व दोस्तीचे आधार बाळाजी पंडित यांचें ईश्वर रक्षण करो—अलीकडे हिंदुस्थानांत निरनिराळ्या तंटेबखेड्यांची आग उठली असल्यामुळें परस्परांतील गुप्त गोष्टी लिहून कळविण्याची फार शंका व भीति वाटते. म्हणून आतां परस्पर गुप्त मजकूर सांकेतिक शब्दांनीं अथवा चिन्हांनीं लिहिणें हाच दूरदर्शित्वाचा व शहाणपणाचा मार्ग दिसतो. सबब अशा गोष्टीकडे नजर देऊन मी पत्र लिहिण्याचें मुद्दाम थांबविलें. आतां सांकेतिक शब्द व चिन्हें घातलेला एक इंग्रजी मसुदा मी आपल्या ज्ञानानें तयार करून तो मिस्तर मॅलेट साहेब यांजकडे पाठविला आहे. सदर साहेबांकडून त्यांतील प्रत्येक अक्षर आपण तपशीलवार समजावून घेऊन त्याला इतकें महत्त्वाचें समजावें की, जणूं काय मासींच बोललों आहे. निकडीच्या हकीकतीचें पत्र कुशलवृत्तांतसह वरचेवर लिहित असावें. बहुत काय लिहिणें!

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ७७ ॥ श्री ॥ (१)
शके १७०८ १७८६ इ.

नवाबसाहेब (?) यास—श्रीमंत दादासाहेब यांचा इंग्रजांशीं सलोखा झाल्यानंतर काशी तालुक्याकडे जाण्याचा विचार झाल्यावेळीं तुकोजीराव होळकर व महादजीराव शिंदे यांच्या फौजा हरि बाबाजी यांच्या सैन्याधिपत्या-

---

१ याच मजकुराचें एक पत्र श्रीमंत माधवराव नारायण पेशवे यांच्या आलेलें आहे, त्याची पैवस्ती तारीख १०।१२।८६ इ. आहे

सालीं कायम होत्या. सांप्रत, सदर फौजेशीं लढाई करण्याकरितां श्रीमंत दादासाहेब हे तयार आहेत. आपणांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र पाठवीत आहे. महादजीराव शिंदे हेहि या कामांत विशेष तजवीजीत आहेत. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक ७८ ॥ श्री ॥ यॉर्डम्

शके १७०८ वैशाख व० ३. ता. १६।५।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवेसी–विशेष. पाऊस सुरु होण्यापूर्वी विजयदुर्ग मिर्यां (!) किल्ल्याच्या खर्चाकरितां उरणच्या साष्टींतून साळी धान्य सोडून देण्याची आपली इच्छा दर्शविणारें आपलें कृपापत्र पोहोंचून मनास समाधान झालें. याच बाबतींत मी आपल्या पहिल्या आज्ञेस नकाराचें उत्तरीं तपसीलवार लिहिलें आहेच. परंतु अद्यापहि आपली ती आज्ञा मानली जावी अशीच आपली इच्छा आहे. जरी ही चाल वहिवाटीविरुद्ध आहे तथापि आपल्याविषयीं माझ्या मनांत जी हितबुद्धि आहे तिचें प्रत्यंतर म्हणून व आपणांस खुष करण्याकरितां व आपणहि माझे खरे हितचिंतक आहांत व उत्तम तऱ्हेनें मुलखाची चिरकालीन आबादानी व्हावी या गोष्टी हल्लीं परस्परांत समाधानपूर्वक चालत आल्या आहेत म्हणून उरणच्या अंमलदारास सदर गल्ला जकात न घेतां व कोणत्याहि प्रकारें हरकत न करितां सोडण्याबद्दल मी हुकूम पाठविला आहे. हें सर्व मी स्नेहास्तव केलेलें आहे हें आपल्या लक्ष्यांत येईल अशी मला खात्री आहे. इतकेंच नव्हे तर मी आपला एक हितचिंतक, आपली गादी सुरक्षित राहो व परस्पर दोस्ती जास्ती होवो व उभय सरकारामध्यें सलूख राहो अशी इच्छा बाळगणारा असल्यामुळें ही गोष्ट घडून आली असें विचारपूर्वक समजून सरकारचे अधिकारी या पुढें अशा कामांत दोस्तीमुळें कोणत्याहि प्रकारें हिला हरकत करणार नाहींत. बहुत काय लिहिणें ! तारीख २७ रजब १२०१ हिजरी.

माधवराव नारायण पेशवे यांस, आर् एच्. यॉर्डम्.
मुंबई, १६ मे १७८७
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७९ ॥ श्री ॥ यॉर्डम्

शके १७०९ ज्येष्ठ व० १३ ता १२।६।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंतप्रधान यांचे सेवेसी—विशेष— आपलें कृपापत्र बंदर चेऊलचे सुभेदार शीयप्रसाद नांवाचा यांस कैद केल्याबद्दल मजकुराचें पोहोंचलें. परस्पर सरकारामध्यें स्नेहभाव दृढ होत असावा ही

अशी आपली इच्छा आहे त्याप्रमाणें माझीहि आहे. त्यास (!) सोडण्याबद्दल पुष्कळ वेळां हुकूम दिलेले आहेत. या सरकारच्या मताप्रमाणें आलेलेहि मत, अंजनवेलच्या गलबतानीं नोकरी नावाचें गलबत जप्त करून घेऊन चंद्रास दोन वर्षांपूर्वी नेलेलें आहे तें सोडण्याची तजवीज करावी, असें अमेलच. जरी चंद्रमल हा आपल्याबरोबर कौलनामा घेऊन पेंढन जाण्याचा विसरला तथापि तें माला्चे गलबत इंग्रजांचें निःसंशय आहे. मिस्तर मॅलेट्साहेब यांजकडे जें नोंदणीयुक्त त्यांना केलेलें आहे त्याची नक्कल माझ्या नजरेस आली आहे. आपणांसहि सदर गलबत सोडवून देण्याची आवश्यकता वाटेल अशी माझी खात्री आहे. व याबद्दल घेऊलच्या सुभेदारास हुकूम कराल अशी उमेद आहे. बहुत काय लिहिणें ! ता० २५ माहे शाबान सन १२०१ (हिजरी).

माधवराव नारायण पेशवे यांस, आर्. एच्. बॉइँम्.

मुंबई, १२ जून १७८७.

पि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८० ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७०९ आश्विन शु० ७ ता १८।१०।१७८७ इ.

मे. बाळाजी पंडित यांसी—

—विशेष—आपल्या व माझ्या परस्परांतील मैत्रीची व एकीची व स भावाची मर्यादा इतकी पक्की झालेली आहे कीं, जगांत उदाहरणार्थ म्हणोंदासल । झाली आहे. याकरितां जवळच्या व दूरच्या स्नेहांस कळावें म्हणून हें स्नेहप लिहिलें जात आहे कीं, राज्याचीं अंतःस्थ गुप्त कारस्थानें माहीत असणें हें मो मोठ्या सरदारांना व आधारभूत माणसांना अवश्य आहे. म्हणून कंपनी अंग्रे बहादरच्या ताब्यांतील मुलुखांतील इंग्रजांचीं ठाणीं व इतर सुभे यांतून यावें अ मला योग्य वाटलें. सबब माहे रमजानमध्यें माझा कूच करण्याचा हेतु काय झालेला आहे. ठरलेल्या वेळीं मनांत योजिलेलें काम करीन. आपणामध्यें व माझ्या मध्यें परस्पर संबंध व दोस्ती व एकी अगदीं पक्की मजबूत आहे म्हणून वरील हकीकत समजणें हें दोस्तीचें कायमचें चिन्ह समजलें जाईल अशी मला खात्री आहे. पत्र म्हणजे अर्धी भेट आहे असें समजलें जानें. म्हणून वरचेवर कुशलपत्र पाठविणें हा स्नेहधर्म जाणून खुषी करीत असावें, बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक ८१. ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्.

शके १७०९ आश्विन व० १०. ता ४। ११। १७८७ इ.

मे. बाळाजी पंडित यांस–सलामत–सरकार कंपनी अंग्रेजबहादूर व सरकार पेशवासाहेब यामध्यें जो दोस्ती व एकी उत्तम प्रकारें मजबूत आहे तिला अनुसरून सरकार पेशवासाहेब यांच्या वकिलाचा विश्वासूक भाऊ लाला चिमणलाल हा आपले कडून मिस्तर जॉन मॅकफर्सन साहेबांच्या अमलांत त्यांजकरितां कांहीं नजराण्यासह त्यांजकडे येऊन पोहोचला होता. परस्पर सरकारांच्या दोस्तीच्या पायाचा मजबूतपणा जगांत लहानथोर माणसांत म्हणीदाखल झालेला आहे. साहेब मजकूरहि दोस्तीच्या पायास चिकटून राहिल्यामुळें त्यांनीं सुलूक गोष्टींनहि हयगय केलेली नाही. मीहि पूर्वीपेक्षां अधिक दोस्ती व एकी वाढविण्यांत मनापासून तत्पर राहीन. लाला चिमणलाल यांनीं आपलेकडे जाण्याकरितां मजपाशीं परवानगी मागितली. त्यांच्या विनंतीप्रमाणें त्यांस रवाना केले व पेशवासाहेबाकरितां कांहीं नजराणा स्नेहासारखा अल्पाहिशा पद्धतीप्रमाणें त्यांच्या स्वाधीन केला आहे. श्रीमंत पेशवासाहेब यांच्या सेवेसी स्वीकार होईल असा योग्यतेचा हा नजराणा जरी नाहीं तथापि पूर्वीपासून स्नेहधर्म पाळून तो मजबूत करण्याकरितां पाठविला आहे. आपण त्याचा स्वीकार करून मला आभारी व आनंदी कराल असी आशा आहे. वरचेवर तिकडील हकीकत व कुशलवार्ता कळवून सुखी करीत जावें. बहुत काय लिहिणें ।

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ८२ ॥ श्री ॥ वॉर्टम्

शके १७०९ मार्ग० शु० १ ता. १०।१२।१७८७ इ.

तिकडून उत्तर येताच आपणांस लिहून कळवीन, त्यावरून आपणांस सविस्तर सम जून येईल. बहुत काय लिहिणे ! तारीख ३० माहे सफर सन १२०२.

पेशवे यांस, आर्. एच्. बॉईम्.
मुंबई, १० डिसेंबर १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८३ ॥ श्री ॥ बॉईम्
शके १७०९ मार्ग० शु. १४ ॥ २३।१२।१७८७ इ.

मे० बाळाजी पंडित नाना फडणवीस यांस—विशेष—हल्लीं मुंबई बंदराचा अधिकार सोडून जनरल × × × ह्या जहाजांत बसून विलायतेस जाण्याचें ठरविलें आहे. सबब आपणास खबर देत आहे. हेतु असा आहे कीं, जानेवारीच्या आरंभीं जहाजावर स्वार होऊन रवाना होईन. आपल्या मनांतील कोणतेंहि इष्ट कार्य माझ्याकडून होण्यासारखें असल्यास तावडतोब खबर द्यावी. व अशी खबर देणें दोस्तास अवश्य आहे. अतां मिस्तर रामसे साहेब हे अधिकार चालवितील. आपली जी आज्ञा असेल ती त्यांस लिहिली असतां त्याप्रमाणें घडून येईल. आपण नेहमीं सुखी व आनंदी असावे अशी माझी इच्छा आहे. बहुत काय लिहिणें ! ता. १२ रबिलावल
सन १२०२.

नाना फडणवीस यांस, एस्. आर्. एच्. बॉईम्.
मुंबई, २३ डिसेंबर १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८४ ॥ श्री ॥ एन्. मॅकफर्सन्
शके १७०९ १७८७ इ.

मे. बाळाजी पंडित फडणवीस साहेब यांस—विशेष—मी आपल्या परमसुखदायी मैत्रीची अपेक्षा दर्शवीत आहे. आपलें स्नेहपत्र पोहोचून परम आनंद झाला. आपलें कुशल समजून समाधान झालें. मी आपल्या सरकारचा एक हितचिंतक असून दोघां सरकारांमधील मैत्रीच्या भलाईची इच्छा करतो. व ही गोष्ट मी आपणांस नेहमीं जाहीर करीत आहे. परमेश्वराची कृपा अशी आहे कीं, पुष्कळ दिवस परस्परांत कोणतेंहि प्रकारें भेद दृष्टीस पडला नाहीं. विलायतेंतील बादशाही बड्या सरदारांपैकीं एक असलेले व हल्लीं येथें वडेसाहेब असलेले अर्ल् कॉर्नवॉलिस् यांच्या व आपल्या बुद्धिमत्तेमुळें

राहील अशी मला खात्री वाटते. पूर्वीचे वडेसाहेब **जॉन् मॅकफर्सन्** बहादर कौन्सि-लांत सदर लॉर्डसाहेबांच्या जवळ असतात. व त्यांची त्यांच्याशीं विशेष दोस्ती आहे. **श्रीमंत राव** बहादर हे ज्या वेळीं दोन वर्षांचे होते त्या वेळीं हुजूर समारंभास मी हजर होतों. अलीकडे रावसाहेब यांची बुद्धिमत्ता, शौर्य, धैर्य वगैरेबद्दल ऐकून फार समाधान झालें. आपण सदर **रावसाहेबांच्या** हुजूर माझी आठवण द्याल अशी आशा आहे. विशेष—आपले सर्व दिवस नेहमीं सुखांत जावोत.

मॅकफर्सन् !

पत्रांक ८५ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्.

शके १७०९ पौष शु० ३ ता। १२।१।१७८८ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान यांस—विशेष.—फरकाबादेपावेतों **कंपनी** अंग्रेज बहादरांच्या खुद्द मुलखांतील फौजेची पहाणी करून मुक्काम करीत करीत मीं ईश्वराच्या कृपेनें व मदतीनें ता. १६ सफर सन २९ रोजीं सुखरूपपणें कलकत्त्यानजीक दाखल झालों. **कंपनी** सरकार व आपण यांच्यामधील परस्पर ऐक्यावर नजर देऊन हरएक गोष्टीची खबर देणें जरूर आहे. नेहमीं अपेक्षित कुशलपत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ८६ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्

शके १७१० आषाढ व० १४ ता। १।८।१७८८ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी विशेष—आमच्या संबंधांत व्यापाऱ्यांच्या जहाजावर भरलेल्या मालावरील करामुद्दा **कादरी** गुराब सोडून देणेबद्दल धोलकाचे सुभेदार यांच्या नांवें आलेलें आपलें आज्ञापत्र त्यांस दिलें. परंतु मारनिल्हेनें सदर गुराब सोडलें नाहीं व किंमतविगैरे कांहि दिला नाहीं. या कारणामुळें आमच्या मनास फार आश्चर्य वाटलें. पुन्हां त्या बाबतींत आपणांस तसदी द्यावी असें माझ्या मनास अवश्य वाटलें. तरी हें स्नेह पत्र घेऊन येणाऱ्याबरोबर त्या मालाच्या किंमतीचा कर सोडणेबद्दल व गुराब सोडणे-बद्दल सक्त ताकीदीचें आज्ञापत्र कृपेनें द्याल अशी आशा आहे. म्हणजे असें झालें असतां सदर इसम तें मजजवळ आणील नंतर मी येथून स्वतःच्या माणसाबरोबर सदर सुभेदाराकडे पाठवीन व स्वतःच्या मतलबाकडे लक्ष देवून सदर गुराब व त्या मालाची रोकड कींमत आपल्या ताब्यांत घेईन......विशेष:—

पेशवे यांस आर्. एन्. बॉडॅम्.

१ आगष्ट १७८८.

पत्रांक ८७ ॥ श्री ॥ विल्यम मेडोज्.

शके १७१० भाद्र० श० ११ ता ११।९।१७८८ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पेशवा पंत प्रधान यांचे सेवेसी......
सलामत-विशेष- (अर्लेसिन येटेल्या) अगोदर मुंबईचे योगानें मी मुंबई बंदरास ता. ४ माहे जीलूजे रोजी येऊन पोहोचल्याबद्दल आपणास खबर देत आहे. व **ऑनरेबल कोर्ट ऑफ डायरेक्टर** यांचे हुकमावरून नामदार मिस्तर रामसे साहेबापासून अधिकाराचा चार्ज (ताबा) मी आपल्याकडे घेतला. आणि पुष्कळ दिवसांपासून दोघां राज्यकर्त्यांमध्यें परस्पर मजबूत असलेल्या स्नेहाबद्दल व एकीबद्दल ऐकून फार आनंद झाला, माझ्या अधिकारांत जितकी भलाई करणें शक्य आहे तितकी मी हामखीन असा माझा हेतु आहे. व या माझ्या हेतूप्रमाणेंच स्नेहपत्रें परस्पर पाठवीत जाऊन मनेच्छा कळविण्याचा आपलाहि हेतु असेल, अशी माझी खात्री आहे. स्नेहवृद्धीची इच्छा असावी यापेक्षां जास्त काय लिहावें! आनंदाचा काळ नेहमी असो. तारीख ९ माहे जिल्हेज. सन १२०२.

पेशवे यांस विल्यम् मेडोज्
मुंबई ११ सप्टेंबर १७८८
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८८ ॥ श्री ॥ जेमस् हर्टले.

शके १७११ ज्येष्ठ व० ९. ता १७।६।१७८९ इ.

मे० **बाळाजी पंत जनार्दन यांसः**— विशेष-भेटीची अपेक्षा दर्शवून कळवितों कीं, आपलें रुपापत्र **रघुनाथ रणछोड वकील** यांजबरोबर आलें तें उत्तम समयीं प्रविष्ट झालें. त्यांतील मजकुरानें अन्तःकरण आनंदास्वादित झालें. व सर्व मजकूर ध्यानीं आला. व मशारनिल्हेच्या जबानीवरूनहि समजला व हें एक माझ्या खुषीस कारण झालें. याचप्रमाणें मला आपल्यापैकींच एक असें समजून कोणत्याहि कामाबद्दल आज्ञा व्हावी अशी अपेक्षा आहे. त्यांत माझ्याकडून बिलकूल कसूर होणार नाहीं. बहुत काय लिहिणें!

पत्रांक ८९ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७११ माघ० व० ४ ता ३।१।१७९० इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांस—
विशेष—प्रीतीनें भरलेलें, समाधानयुक्त असें आपलें रुपापत्र व सोबत त्या प्रांतांतील दुर्मिळ वस्तूंचा नजराणा मेहरबान मिस्तर **मॅलेटसाहेबामार्फत** आला तो उत्तम-

समयीं पोहोंचून अन्तःकरणरूपी बागेस टवटवी आली व हेंच पराकाष्ठेच्या दोस्तीचें व प्रमाचें प्रमाण आहे. आपणांमधील परस्पर दोस्तीचें नातें व अन्तःकरणापासूनच्या एकीचा दृजा हे वज्राप्रमाणें दृढ झाले आहेत. प्राचीनपासून चालत आलेल्या दोस्तीचा धागा रक्षण करण्याचा परस्पर हेतु असल्यामुळेंच आपण हा बेहेंगामी वस्तूंचा नजराणा—ज्याच्यापेक्षां अधिक उत्तम असा नजराणा असेल अशी कल्पना करणें शक्य नसलेला—आपण पाठविला त्यामुळें या अकृत्रिम स्नेह्यास फारच आनंद वाटला. मी आपला स्नेही या नात्यानें असें लिहिणे हें वहिवाटीविरुद्ध समजलें जाईल तथापि मला आपले उपकाराचा उल्लेख केल्यावाचून दम निघतच नाहीं. आपणां दोघांमध्यें बरोबर असा (नजराण्याचा) प्रकार घडण्यामध्यें परिणाम येवढाच कीं, उपकार हा होय. सदरहू जिनसांची किंमत व महत्व परस्परांच्या मुलखांतील तज्ज्ञ व्यापारी लोक उत्तम प्रकारें जाणतात. माझ्या अन्तःकरणांतील हेतु **मिस्टर मालेटसाहेब** यांच्या मार्फत आपणांस समजतील. आपल्या कृपापत्रांची अपेक्षा करणारा व आपल्या महत्वाची इच्छा करणारा असें मला समजून वरचेवर (पत्रद्वारें) आठवण करीत जावी. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक ९० ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७११ फाल्गुन व० १ पौ २१।३।१७९० इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंडत प्रधान यांस विशेष—यापूर्वी **टिपू नायकानें** कौलकराराविरुद्ध केलेल्या वर्तनाबद्दल व त्यानें द्वेषरूपी सांकीस चालना दिल्यामुळें त्या गोष्टीचा बंदोबस्त करण्याकरितां माझा **चिनापट्टणाकडे** जाण्याचा हेतु असल्याबद्दल मजकुराचें पत्र इकडून पाठविलेलें पोहोंचून व वाचून आपणांस सर्व मजकूर समजला असेलच. तें पत्र रवाना केल्यावर **कंपनी** अंग्रेज सरकारांनीं **जनरल मेडोज्** सेनापति यांस चिनापट्टणच्या गव्हर्नरच्या अधिकारावर नेमिलें आहे असें समजलें. सदर सेनापति साहेबांची बुद्धिमत्ता, चतुराई, शौर्य व कामाकाजाचा अनुभव याबद्दल मला पूर्ण भरंवसा आहे. ही खबर समजल्यामुळें माझा चिनापट्टणास जाण्याचा बेत रहीत केला. ही खबर आपणांस कळविणे जरूर समजून मुद्दाम हें स्नेहपत्र पाठवीत आहें. इत्यकारें आपला एक कुशलचिंतक मला समजून वरचेवर पत्रें पाठवून सुख कराल अशी आशा आहे. बाकी मजकूर मिस्तर मॅलेटसाहेबांच्या जबानीवरून कळून येईल. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक ९१ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ वैशाख शु० ६ ता॰ ४।५।१७९० इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान यांस—विशेष. इकडील स्नेहभावाच्या उत्तरीं 'आपणांकडून लाला सेवकराम यांच्या मार्फत नजरनजराणे आले ते पोहोंचून परम संतोष व स्नेहवृद्धीचें द्योतक असें वाटलें' या मजकुराचें आपलें पत्र आलें तें पावलें. त्याप्रमाणेंच मिस्तर मालेट साहेब यांजमार्फत आपणांकडून त्या शांतातील वस्तुंचा नजराणा आला तो पोहोंचला, आपलेकडील पत्राचें उत्तर आलेल्या नजराण्याच्या वस्तूंच्या याद्यांसह पाठविलें आहे. मिस्तर मॅलेटसाहेबांच्या मार्फत आपणास तें मिळेल. नेहमी माझ्या नजरेसमोर असलेल्या जुन्या दोस्तीचा संबंध आपल्या लक्षांत येईल. आपल्या भेटीचें सुख मिळेपावेतों याचप्रमाणें बरोबर पत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९२ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ वैशाखानंतर मे १७९० इ. नंतर

पंडित साहेब यांस—विशेष-आमच्या लष्करच्या कांहीं पलटणी लष्करांत दाखल होण्याकरितां घाटमार्गें येत आहेत. सबब सदर पलटणींच्या येण्याचा मार्ग आपल्या लष्करांतून आहे. म्हणून, स्नेहपूर्वक लिहीत आहे कीं, सदर पलटणींचा एक साहेब माणूस आपल्या सेवेस जात आहे, तरी आपल्या लष्करांतून सदर पलटणीस रस्ता देणेबद्दल आपल्या कामगार अधिकाऱ्यांचे नांवें एक परवाना सदर साहेबापाशीं द्याल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें.

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९३ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ श्रावण व. ४ ता २८।८।१७९० इ.

मे. माधवराव नारायण पेशवा—यांस-विशेष-नवाबसाहेब वाला कद्र नबाब वजीरूल मुमालिक बहादर यांनीं तीर्थ प्रयाग ऊर्फ अलाहाबाद येथे यात्रेकरूंवरील कर पूर्वीपेक्षां फार कमी केला असल्याबद्दल खबर मला माहीत होण्याकरितां कृपेनें कळविली, व मी स्नेहास्तव सदर नवाबसाहेबांनीं पाठविलेल्या त्या पत्राची नक्कल करून काळजीपूर्वक आपणाकडे पाठवीत आहे. नवाबसाहेब मजकूर यांच्या मनांत विशेष दया असल्यामुळें यात्रेकरूंची सुखसोय विशेषेंकरून

पहाण्याची त्यांची इच्छा असलेली ते उत्तमप्रकारें अमलांत आणतील अशी मला खात्री वाटते, वरकड गोष्टी मिस्टर मॅलेटसो बहादर यांच्या सांगण्यावरून आपणांस कळून येतील. मला आपण आपला एक हितचिंतक जाणून नेहमीं कुशलपत्र पाठवून आनंदवीत जावें. कळावे बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९४ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ मार्ग० शु. १३ ता १६।११।१७९० इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडित प्रधान यास-विशेष—

श्रीशाच्या कृपेनें व मदतीनें ता० १८ माहे आक्टोबर रोजीं रात्रीं किल्ला नंदीदुर्ग ऊर्फ गर्डूनशिकोह (शत्रूचा बळकट किल्ला) विजयी फौजेच्या हिंमत बहादरांच्या हल्ल्यानें जिंकला गेला. दुर्गभेदक व अत्यंत बलाढ्य अशा (आमच्या) लोकांच्या जंगली लढाऊ सिंहासी हिंमतीच्या धडाडीनें किल्ल्यांतील वेढलेले लोक शेळीच्या स्वभावाप्रमाणें जागा सोडून पळून गेले. त्यांच्या दुर्दैवानें ती वेळ रात्रीची झाल्यामुळे किल्ल्याच्या तटावरून दोऱ्या टाकून खालीं उतरून पळून गेले. कांहीं लोक मारले गेले व कांहीं ईश्वराच्या कोपरूपी दोरींत किल्ल्याबरोबरच कैद केले गेले. हा ताजा विजय पुढील दिवसानुदिवस वाढणाऱ्या वैभवाचें पूर्वचिन्हच होय. या गोष्टीमुळें तो ईश्वर आपणांस व सर्व स्नेह्यांस सुखी राखो. किल्ला मजकूर जिंकणे फारसें जरूर नव्हतें, परंतु, असला बळकट किल्ला शत्रूच्या ताब्यांत असणें म्हणजे गरीब बिचाऱ्या येणाऱ्या जाणाऱ्यास एक मोठी अडचण होती. सदरहू जमीन तिपाहि दोस्त सरकारांच्या फायद्याची नव्हती असें नाहीं. म्हणूनच त्याकरितां इतकी खटपट केली. व (वाटेंतील) त्यांचा असलेला कांटा उपटून टाकला. व्यापाऱ्यांस आतां लष्कराकडे रसदगल्याची नेआण करण्यास कोणताहि त्रास होणार नाहीं. ईश्वरकृपेनें व स्नेह्यांच्या सदिच्छेनें याचप्रमाणें इतर सर्व कामें मनाप्रमाणें शेवटास जातील. आपण आपलें कुशलवृत्त वरचेवर कळवून खुष कराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९५ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ मार्गशीर्ष— डिसेंबर १७९० इ.

पुरवणी—

प्रसंगामुळे जवळ असलेल्या कांहीं तोफा व मोरचाल टाकून दिल्या होत्या, परंतु नंतर लवकरच कावेरीनीरापासून ते थेट गंजाम शहरापावेतों शत्रूंस नेण्यास

आराम झालेले लोकांस मोरचल ईश्वरकृपेने व मेहेरबान साहेबांचे सरकारच्या तावयांत पुन्हा आले. व त्या आवास ठिकाणी सरकार कंपनी अंग्रेज बहादर यांचे ठाणे कायम झालें. शत्रूकडील कोणीहि माणूस माझ्या विजयी सैन्यास तोंड देण्यास पुढें आला नाहीं. आपणांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र लिहिलें आहे. पत्र पाठवीत जावें!

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९६ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस
शके १७१२ माघ व० ३ ता। २१।२।१७९१ इ.

मेहेरबान रावसाहेब यास (!) —विशेष—इकडील माझ्या अंतःकरणांतील टिपू नायकाच्या बाबतींतील कामाची वाट काय लावावी याबद्दल दुर्लक्ष न करण्याजोग्या गोष्टी आपणांस मिस्तर मालेटसाहेब बहादर यांनी उत्तम प्रकारें समजाऊन सांगितल्या असतीलच. ये बाबतींत पुन्हा आपणास तसदी देण्याची जरूरी काय आहे! यापूर्वींचा सर्व विशेष प्रसंग लक्षांत आणिला असून आपणां परस्परांत असलेल्या पक्क्या मैत्री व करारमदाराप्रमाणें वागणूक व भलाई यांवर नजर देऊन जुलूम नाहींसा करणें व तसा मित्रांचें व सार्वभौम मित्रांचा फायदा वगैरे करण्यामध्यें शक्य तितका मी गाफील राहाणार नाहीं कारण, यापूर्वीं आपणहि या बाबतींत केलेले परिश्रम व प्रयत्न पाहून मला फारच समाधान वाटलें. व म्हणून हें पत्र मी लिहीत आहे. मला इतका अमर्याद आनंद होत आहे कीं, तो मी वर्णन करू शकत नाहीं. तो सर्वेश्वर परमेश्वर शत्रूचा निःपात करण्याबद्दल आपल्या सुसहृदु सरकारच्या बांधेकऱ्यांच्या मनांत प्रेरणा करो. ईश्वरकृपेनें परस्पर मैत्रीचा करारमदार पूर्णतेस गेलेला आहे. सदर करारांत मुख्य गोष्टीकडे पाहिलें तर ती लोभी शत्रूस शिक्षा करणें व त्याचें कान उपटणें ही होय व ती ईश्वर पूर्ण करो. तिन्ही सरकारांमधील दोस्तीचा दर्जा वाढविण्याकरितां शक्य तितकी तत्पर जगाच्या अस्तित्वापावेतों प्रत्येक सरकार अमलांत आणीत आहे सद्य स्थितिसंबंधीं माझ्या मनांतील गुह्य गोष्टींमध्यें ईश्वरकृपेनें कांहीं अडचण न आली तर मनाप्रमाणें त्याची तजवीज होईल क्वचित् मनुष्याला अनिरोधाचीहि सुटका नसते. माझी विश्वासपूर्ण इच्छा अशी आहे कीं, साप्रत बंगाल प्रांताची राज्यव्यवस्था उत्तम तऱ्हेनें चालली आहे. चिनापट्टणसंबंधीं सुद्धां मी स्वतः तिकडे जाऊन टिपु मजकुराचें राजकारण सर्वांशानें तडीस लावण्याचा विचार आहे. याबद्दल पूर्ण विचार मनांत केला आहे चिनापट्टणसंबंधीं कारभारहि पूर्वींप्रमाणेंच माझ्या ध्यानांत आहे व सरकार कंपनीची सर्व कामकाजासंबंधीं वस्ती जेथें त्याचा संबंध आहे तेथें व्हावी ही माझी भावना आहे. त्याचप्रमाणें आपल्या व कंपनी सरकाराचे दरम्यान असलेल्या दृढ व जुन्या दोस्तीमुळें आपल्या पुण्याकडील कारभारासंबंधींहि मला वरील प्रमाणें

यानें व म्हणून टिपूनायकाचा झगडा मिटविणे हें अवश्य आहे. ईश्वरकृपेनें तिन्ही-सरकारांमधील दृढ असलेल्या करारनाम्यांतील भागीदारीचा मजकूर मला पूर्ण संमत आहे सबब पूर्ण विचारांती असें ठरवून लागलीच ठरलेल्या जागीं जाण्याकरितां जहाज तयार ठेवण्यास सांगितलें आहे. वचनाप्रमाणें किंवा प्रत्यक्ष करून दाखविण्यापेक्षांहि पुण्याच्या कारभाऱ्यांशीं माझी दोस्ती आहे ही खात्री मनांत समजून मी तिकडे जाण्याचा इरादा करीत आहे आपण मला आपल्यापैकीच एक आहे असें जाणून व कामें शेवटीस लावण्यास योग्य समजून चालावें. मीहि आपणांस तसेंच समजतों. इकडील वरकड वर्तमान मिस्तर मालेटसाहेबांस माझेजागीं समजून तपशीलवार इथेंमून त्यांजमार्फत मला कळवावी. मीहि आपणांस असेंच कळवीन बहुत काय लिहिणें।

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक ९७ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ फाल्गुन व० ३. ता० २३।३।१७९१ इ.

रावसाहेब मेहरबान दोस्त हरिपंत फडके यांस—सलामत—आपल्या सांगण्यावरून लिहिलेल्या मिस्तर मॅलेटसाहेब बहादर यांच्या पत्रावरून पुणें मुक्कामाहून आपली रवानगी व श्री. सरकार माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान बहादर यांचे लष्करातह कूच व पोंहोचणें वगैरे तपशीलवार मजकूर मला समजून अमर्याद खुषी व आनंद वाटला. सरकार मजकुराच्या मोठेपणाविषयीं व अनुकूलविषयीं आपल्या अंतःकरणांत विशेष आस्था व हितचिंतन कायम आहे. पेशवे सरकार, निजाम सरकार, व इंग्रज सरकार यांच्या परस्पर दोस्तीसंबंधीं आपणाकडे सोंपविलेली कामें पार पाडण्यांत आपलें अंतःकरण तत्पर असतें. वास्तविक, सरकार कंपनी व नवाबसाहेब यांनीं झेंडे जेथें कायम केले आहेत तेथें सोंपविलेलें कामगिरी पार पाडण्याकरितां आपणांस सैन्याचें आधिपत्य व अधिकार देऊन नेमलें ही गोष्ट समजून पेशवासाहेब बहादर यांचा अनुभव व धाडस पाहून मला इतका पराकाष्ठेचा आनंद झालेला आहे कीं, तो मोठमोठीं दफ्तरें लिहून सुद्धा दर्शविणें अशक्य आहे. या आपल्या सोंपविलेल्या कामांत मोठ्या अन्नें व प्राणें ईश्वर कृपा करो व तिन्ही सरकारांच्या कामकाजाचा योग राहो. आतां, मी निवडक फौज व अनुभवी स्वार व मताप्रमाणें तोफखाना व दुर्भेदक तोफा यांसह कोलार मुक्कामीं सुखरूप पोंहोंचून एक तासाचाहि विलंब न करितां बंगलोर किल्ला घेण्याकरितां रवाना होत आहे. ईश्वराच्या कृपेनें व स्नेहाच्या प्रेमानें थोड्याच अवकाशांत तेथें पोंहोंचेन. नवाब निजाम अलीखान

संबंधीं. आरंभीं कामगिरी बजावण्याकरितां मेहरबान राजा तेजवंत बहादर यांस अधिकार देऊन विजयी फौजेसह शत्रूच्या मुलखांत गंजीकोटपावेतों आपलें निशाण उभारलें. मुक्काम मजकूर व कंदनूर येथें असतेवेळीं माझी विजयी फौज यांजमध्यें कांहीं अंतर असल्यामुळें सदर राजासाहेब यांच्या तरि पत्र मजला लष्करास आल्या फौजेसह येऊन मिळावें व भागीदारीनें एकीच्या कायद्यानें आम्हांस सामील व्हावें म्हणून लिहिलें जात आहे. ईश्वर आपल्या यत्नास उत्तम फळ देऊन सैनिकांच्या कामांत उत्तम प्रकारें यश देवो. मी सरकार नामदार पंडित प्रधान पेशवासाहेब यांस व सरकार नबाब निजाम अलीखां बहादर यांस या लढाईचा शेवट मन प्रकारें करण्यामध्यें कंपनी इंग्रेज बहादर गवर्मेंटनें विशेष लक्ष्यपूर्वक तत्पर असावें असें व दूरदर्शी मुत्सद्द्यांच्या व विश्वासूक थोर सरदारांच्या प्रमाणें आपणहि तत्पर व परिश्रम भागीदार दोस्तांचीं कामें पार पाडून फायदे करण्याकरितां शक्य तितके मनःपूर्वक करित आहांत हें जाणून मी आपला सल्ला विचार घेत आहे. ईश्वरकृपेनें ज्यांच्या स्नेहाचा व एकीचा धागा अंतःकरणांत पवित्रपणानें स्थिर व कायम आहे त्या थोर व सन्मान्य सरदारांच्या मनांतील हेतु निःशंकपणें आपल्या भागीदारांच्या कामांत परस्पर मदतीनें यश व भरभराट प्राप्त व्हावी असा आहे व पुढेंहि तो राहील. या लढाईतील प्रत्येक भागीदारांच्या विजयी सैन्याचा पराक्रम व परिश्रम तिन्ही फौजा एका ठिकाणीं झाल्यामुळें तात्पर्यतेनें व मनाप्रमाणें दिसून येईल. आपण आपल्या बुद्धीनें तुलना करावी कीं, आपलें स्वतःचें सैन्य माझ्या सैन्यास मिळाल्यावर मनाप्रमाणें यशप्राप्ति होऊं शकेल. वास्तविक, याप्रमाणें केलें असतां मला फार सुखकारक होईल किंवा आपल्या बरोबरचे पंडित प्रधान यांच्या सैन्याकडून कूच करविलें व माझ्या लढाईच्या मुक्कामाजवळ फक्त तें आणून आपले इष्ट हेतु साधण्याकरितां योग्य तो तत्पर अमलांत आणणें यापेक्षां कोणता मार्ग उत्तम व सुखाचा दिसेल ? दोघांच्या फौजा एकत्र करणें आपणांस योग्य वाटल्यास मी देखील या गोष्टीस महत्त्व समजून चालू कामाचा शेवट उत्तम प्रकारें लावण्याकरितां आपणाशीं सल्लामसलत घेणें हें मी समाधानाचें कारण समजेन. वरकड, मला आपला हितचिंतक समजून वारंवार पत्रें लिहून खुष करीत असावें. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९८ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ भाद्र शु. ५ पो ३।९।१७९१ इ.

श्रीमंत पंडित प्रधान महाराजाधिराज सवाई माधवराव नारायण बहादर यास विशेष. विजयी फौजेच्या पराक्रमानें व परशुरामभाऊ साहेबांच्या

बुद्धिकौशल्यामुळे धारवाडचा किल्ला जिंकल्याबद्दल व तेथें आपलें ठाणें कायम झाल्याबद्दल मजकुराचें आपलें कृपापत्र उत्तम समयीं पावलें व त्यामुळें इष्ट वार्ता समजली. आपणामध्ये असलेल्या परस्पर दोस्तीमुळेंच मी हें पत्र आपणास लिहित आहे. आपली फौज शूर व अनुदार असल्याचें सर्वत्र हिंदुस्तान व दक्षिण देशांत प्रसिद्ध आहे. खरोखर तीं आपलें शिपाईगिरीचें कामांत पटाईत आहे. तिचे सरदारांची बहादुरी व भाऊसाहेबांचें धोरणामध्ये अग्रेसरत्व या सर्व आपल्या कल्याणाच्या गोष्टींचा योग जमून आल्यामुळें ही गोष्ट घडून आली. आपली फौज लढाईच्या इरायानें जिकडे फिरेल तेथें तीस विजय खास मिळेल व जरी वज्राप्रमाणें दुर्भेद्य असा शत्रूचा किल्ला असला तरी तो आपल्या विजयी फौजेच्या ताब्यांत येईल अशी मला खात्री वाटते, हल्लीं ईश्वरी गुप्त कृपेनेंहि तिचा सरकारांची विजयाची आनंद-कारक वार्ता चारी बाजूंने मनुष्यांस समजली आहे, त्यामुळें दोस्तांचें अन्तःकरण प्रफुल्लित झालें आहे व शत्रूचें संकोच झालें आहे. मला ही खबर समजून इतका विलक्षण आनंद झालेला आहे कीं त्याचा उल्लेख या एवढयाशा पत्रांत करतां येणार नाहीं. पुढें होणाऱ्या उत्तरोत्तर विजयाची ही एक प्रस्तावनाच आहे. याप्रमाणें आपणा सर्व दोस्त मंडळीस सुख होवो. मी आपला एक हितचिंतक जाणून नेहेमीं कृपापत्र पाठविण्याची तजवीज व्हावी. बाकी गोष्टी सिस्तर मालेट साहेबा मार्फत समजतील बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९९ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१३ आश्विन शु० ९ ता ६।१०।१७९१ इ.

मे. हरिपंडित साहेब यांस — विशेष. ज्या जगांतील रहिवाशांच्या अंतःकरणरूपी बागेला टवटवी आणणारा असा सौख्यवर्धक दसरा सणाचा मंगलकारक दिवस आहे. ज्या अर्थी या सुखकारक दिवसाला आपला सर्व परिवार व जरीपटका हे मिरवणुकीकरितां शोभा आणणारे व आपणास सुखी करणारे आहेत त्या अर्थीं एक हत्ती मित्रत्वाच्या नात्यानें शकुनार्थ मी आपणांकडे पाठवीत आहे. जिच्यामुळें परस्पर दोस्तांस सर्व सुख होतें त्या परस्पर दोस्तीच्या व एकीच्या सांगडीमुळें आपण या हत्तीचा स्वीकार केला असतां मला फार आनंद होईल. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०० ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ मार्ग० व० ३ ता १३।१२।१७९१ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांस—विशेष. पिनापट्टणाम जवळच्या इरादा अलस्याकडून मला मसलपातांगें जाहाज नावडतीप तयार करण्याचा वगैरे माझा हेतु असल्याबद्दल पूर्वी मी आपणांस पाठविलेल्या पत्रावरून हें वेर्मा समजलें असेलच व शिवाय मेहरबान मॅलेटसाहेबानीं आपल्या सत्यवादी वचनावरून इकडील हेतूबद्दल सविस्तर हकिकत आपणांस समजाविली असेलच. ईश्वराच्या कृपेनें व निश्चयाच्या सद्हेतूनें लवकरच थोडक्या अवकाशांत कलकत्त्याहून पिनापट्टणास ता० ६ माहे रबिलाखर रोजीं पोहोंचलों. आपणामधील परस्पर कायम असलेल्या जुन्या दोस्तीवर नजर देऊन मी या मुक्कामीं येऊन पोहोंचल्याबद्दल खबर न देणें म्हणजे परस्पर एकचित्ततेच्या बाहेरची गोष्ट करण्यासारखें होईल म्हणून मावडतीप या स्नेहपत्रानें लिहिलें आहे. ईश्वर या स्नेहास विजयाचें व परस्पर इष्टसिद्धीचें साधन करो. इतक्या दोस्तीच्या काळांत आपल्या परस्परांत दुही होणें शक्य नाही अशी मला ईश्वराच्या कृपेनें पूर्ण आशा आहे. हीच आता मी कलकत्त्यास होतों तेव्हांपासूनच ईश्वराच्या पूर्ण कृपेनें करीत आहे. पूर्वीप्रमाणेंच आपणांमध्यें परस्पर अंतःकरणांतील गुप्त गोष्टींचा पत्रद्वारें अधिकाधिक संबंध जडेल. मॅलेटसाहेबांच्या पत्रांत इकडील सविस्तर मजकूर आपणांस कळविण्याकरितां लिहिला आहे तो ते आपणांस निवेदन करतील. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०१ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ मार्ग० व० ११ ता २१।१२।१७९१ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब यांसः— चारी दिशेनें ताज्या जयाची आनंददायक वार्ता आमच्या कानीं शुभसमयीं आली. प्रत्येक देशाकडून व शहराकडून येणाऱ्या रहिवाशांच्या कानीं जयाची खबर आली. ज्याच्या बळकटीबद्दल जगांत प्रसिद्धि म्हणी थोर आहे असा या देशांतील बळकट व निकडक किल्ला सावंतीदुर्ग ऊर्फ **माकसरली (?)** ता. २४ माहे रबिलाखर रोजीं ज्यांची दोस्ती व एकी ईश्वरकृपेनें पर्वताप्रमाणें स्थिर आहे अशा सहकारी दोस्तांचें शुद्ध मन व ईश्वराच्या ठिकाणीं भाव या मुळें व **कंपनी** *इंग्रेज बहादूर यांच्या विजयी फौजेच्या पराक्रमानें केलेल्या हल्ल्यामुळें* दोहतास दिवस होण्याचे हातांत आला. (जिंकला). त्याचे फार लोक मारले गेले व बरेच कैद केले गेल्यामुळें शत्रूच्या मनांत अनावर दरारा बसून ते खिन्न झाले आहेत. अशा प्रकारचा विजय मिळणें हें दोस्तांच्या अंतःकरणास अत्यंत उल्हास-

कारक आहे. हरिपंडित तात्यासाहेब हे आमच्याबरोबर असल्यामुळें दोस्तीच्या परस्पर भरभराटीच्या दृष्टीनें उभयाच्या मनास संतोष आहे. तथापि, आपण दूर असल्यामुळे आपणांस परस्पर कामाबद्दल सुखी करण्याकरितां आपलें अभिनंदन करीत आहे. ईश्वरकृपेनें परस्पर हेतुप्रमाणें दिवसेंदिवस भरभराट आहे ईश्वर या मार्गेमुळें आपणास व आपल्या मित्रांस हजारपटीनें सुखी ठेवो वरकड मजकूर सर चार्लस वार मॅलेट साहेब हे तोंडीं जाहीर करतील. तिन्ही सरकारच्या परस्पर सबधांत मला आपला भरभराट इच्छिणारा एकजीव स्नेही समजून पत्रेंवर कुशलवार्ता लिहून व तिकडील वर्तमान कळवून आनंदवीत जावें. बहुत काय लिहावें ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०२ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७१३ १७९१ इ.

मेहरबान मुहिब्बान सलामत (?) यापुर्वी मेहरबान परशराम यांनीं किल्ल्यास वेढा दिला. तेथील किल्लेदार खानानें व इतर वेढले गेलेल्या इसमांनी लढाईंत जातीनें मुळीच कसूर केली नाही. तथापि किल्ल्यांतील वेढलेले लोक अगदीं निरुपाय होऊन तंगीस लागले. अखेरीस सदर लोक ता २ शाबान रोजीं स्वतःच्या प्राणरक्षणा करितां बाहेर पडले. व सरकारचें ठाणें सदर किल्ल्यामध्यें बसलें. या गोष्टीमुळें ईश्वर स्नेह्यांस व विशेषतः आपणांस मंगल करो. मी ता १ माहे मजकूर रोजीं नबाब-आसफजहा याचेकडून रवाना होऊन मोपला फौजेस तुंगभद्राकांठीं घाट उतरून तळ दिला होता तेथें दाखल झालों. ता. १० माहे सदर रोजीं श्रीमंत पेशवे यांच्या व मदारुल् महामच्या आज्ञेप्रमाणें चिरंजीव लक्ष्मणराव लॉर्ड कॉर्नवॉलिस याच्या फौजेशीं मिळण्याकरितां बड्या सरदारांबरोबर रवाना झाला आहे सदर चिरंजीव हा कूच दर कूच करून गजीकोटामार्गें इमज कंपनीच्या फौजेस सामील होऊन जनरल मजकूराची भेट घेईल. मी कर्नूलपासून दोन कोसांच्या अंतरावर सदर नदीकांठीं आहे. कळावें म्हणून लिहिलें आहे आपण कृपापत्र पाठवाल अशी आशा आहे.

पत्रांक १०३ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७१३ १७९१ इ.

मेहरबान राजा (?) यांस—आपल्या भेटीच्या अपेक्षेचें वर्णन कोठवर करूं ? परतु प्रत्येक गोष्ट कालावर अवलंबून आहे. आज ता ९ शाबान रोजीं मी तुंगभद्रा नदीकांठीं कर्नूल येथें दोन कोस अंतरावर सुखरूप असून चिरंजीव लक्ष्मणरावास बड्याबड्या सरदारांबरोबर व विजयी फौजेबरोबर आपलेकडे पाठविलें आहे.

नंतर निजाम सरकारांच्याबद्दल मार्गानें निघडे वगैरे. आपण पुढें येऊन त्यास मिळून एक विचार लॉर्ड कॉर्नवॉलिसच्या कौन्सिल मिळावें. कदाचित् निजामाच्या पोटीपण्यापूर्वीच आपली व इंग्रजांची गांठ पडली तर आपण निजामास एकविचारें दोघांनीहि घेऊन मिळावें. व आपली कुशलवार्ता व पत्र निजामास कळवावें म्हणजे तो येथे येईल. हमेशा कुशलवार्ता व कामकाज लिहीत जावें कारण मी आपणांस माझे समजत आहे.

पत्रांक १०४ ॥ श्री ॥ (अफांटचा नवाब)
शके १७११ १७८९ इ.

मेहरबान रावसाहेब (प्रधान) यांस— विशेष— आमच्या चार पिढ्यापासून व आपल्या चार पिढ्यांपासून परस्पर चालत आलेला व आपल्या व माझ्या दरम्यान असलेला स्नेहसंबंध जो आहे तो अनिर्वचनीय आहे. परंतु वस्तुस्थिति अशी आहे कीं, प्रसंग पडला असतां मदत करण्याच्या वेळीं तो स्नेहसंबंध कसोटीस लागतो. आपण पर लिहिल्याप्रमाणें कसोटीस उतराल असा मला पक्का भरंवसा आहे. वरकड गोष्टी जनार्दनराव हे आपल्या सेवेसी जाहिर करतील. कारण, ज्याचा पाया अशाश्वत आहे अशा या कारखान्यांत म्हणजे जगांत प्रेम व स्नेह याशिवाय कोणतीहि गोष्ट जगाच्या दफ्तरांत कायम राहणारी व स्मरण करणारी अशी नाहीं. प्रेम व स्नेहरूपी बागेस वहावृद्धि जाणे अवश्य आहे त्याप्रमाणें आपण रावसाहेब यांच्या सांगण्यावरून आमच्यावर मेहेरबानी करावी हें योग्य आहे. दोस्तांचे हक्क संभाळणें व त्यांस मदत करणें, सत्य पाळणें इत्यादि गोष्टी आपल्या नजरेसमोर राहणें न्यायास अनुसरून आहे. विलायतच्या अंग्रेजी राज्यांत लार्ड कार्नवालिस हे एक फार मोठे दरज्याचे आहेत. ते स्वाभाविक शहाणे आहेत, सर्वगुणसंपन्न आहेत. इकडील कामाची व्यवस्था लावण्यासारखे आहेत, दोन्ही सरकारांच्या दोस्तीचा पाया मजबूत करणारे दक्ष आहेत. शपथेवर सांगतों कीं, पुष्कळ दिवसापासून दोस्तांची अशी अपेक्षा होती कीं, ईश्वरकृपेनें सांप्रत इष्ट वस्तु प्राप्त झाली आहे. यास आपणहि एक ईश्वरी देणगीच समजावें, कारण, पुष्कळ गोष्टींचा यांत–निर्गम–होणार आहे.

पत्रांक १०५ ॥ श्री ॥ जे. फनवे.
शके १७१४ चैत्र शु० ५ रा ३० । ३ । १७९२ इ.

मे० हरीपंडत फडके यांस—विशेष, मनांतील भावना लेखणीच्या जिभेंतून उतरवून दासविणें फार कठीण कर्म आहे. म्हणून लेखणीरूपी घोड्याचा लगाम या (कागदरूपी) मैदानावर रोखून धरून फक्त मुद्यापुरतेंच लिहीत आहे. त्यापूर्वी

मदारुल् महामकडून सामोरें जाण्याबद्दल ताकीद आपणांस दिलेली असल्याबद्दल मिस्टर मालेट साहेब यांजकडून हमेशा पत्रें येतात, त्यांतून समजलें. त्यांच्या आज्ञेप्रमाणें प्रथम भेटण्याकरितां आपण तावडतोब चंदगान अल्लींच्या मोंगल फौजेशीं मिळून सामोरें जाल अशी आशा आहे. परंतु, मिस्टर स्टुअर्ट साहेबांच्या पत्रावरून समजतें कीं, मोंगल फौज रायचुरीमध्यें सोडावून थांबली आहे असें दिसतें. लॉर्ड कॉर्नवॉलिस यांचें पत्र ता. २५ माहे रजबचें आलें. त्यांत कंपनीची फौज मोंगल फौजेशीं मिळण्याकरितां बंगलोराहून गुरमकोंड्याकडे गेल्याचें लिहिलें आहे. ती त्याप्रमाणें मिळेलच. आपल्या खुषीचें सविस्तर पत्र वरचेवर पाठवून आनंदवीत जावें, कारण, तीच खबर तशी गव्हर्नर जनरल बहादर यांजकडे आम्हास कळविणें आहे. बहुत काय !

जे. कनवे.

पत्रांक १०६ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१४ श्रावण. आगष्ट १७९२ इ.

मेहरबान नानासाहेब यांस—आमच्या स्नेहाची व दोस्तीची अमर्यादित अपेक्षा दाखविणारें आपलें पत्र पावलें. आपण आमची कुशल वार्ता विचारली आहे याचें कारण आपल्या स्नेहाळु अंतःकरणांत आमच्याविषयीं अत्यंत प्रेम व स्नेह आहे हेंच होय. असो. विलायतच्या बादशहानें—ईश्वर त्याचें राज्य व देश चिरायु देवो — मला किताब दिल्याबद्दल खबर आपणांस समजून फार आनंद झाल्याबद्दल व इतरहि आपल्या अनेक चांगुलपणाच्या हकीकती मेहरबान सर चार्लस मालेटसाहेब यांच्या पत्रावरून उत्तम रीतीनें समजल्या. आपण या (आमच्या) राज्याचे जुने दोस्त व मोठे खरे प्रेमी स्नेही आहांत. त्यामुळें आपणास ही आनंदाची खबर ऐकून फारच आनंद झाला असेल अशी मला खात्री आहे. तो ईश्वर आपल्या सर्व स्नेह्यांस असाच आनंद देवो. या प्रमाणाच आपण वरचेवर कुशल पत्र पाठवून प्रत्येक बाबतींत मी आपला एक हितचिंतक आहे हें जाणून मला आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०७ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१५ अधिक वैशाख व० २ पौ २८।४।१७९३ इ.

श्रीमंत रावसाहेब यांचे सेवेसी—आपलें पत्र सर जॉन शोअर साहेबांचे नांवें कलकत्त्यास मी येण्यापूर्वी लाला गुलाबराय यांची नेमणूक त्याच्या मयत बापाच्या जागेवर केली असल्याबद्दल मजकुराचें—आलेले वाचून फार आनंद झाला

लाला मगजूर हा कार हुशार व सद्गुणी असल्यामुळें त्याची या जागेवरील नेमणूक अगदीं योग्य व उत्तम केलेली आहे. हें पाहून माझ्या अंतःकरणास अत्यंत समाधान वाटलें. या सरकारांनींही आपल्याशीं असलेल्या दोस्तीस व स्नेहास अनुसरून सदरहू लाला यांचा योग्य तो मानमरातब ठेविला. महाराजांनीं यांनीं आपणांस या सर्व गोष्टी कळवून त्यामुळें आपणांस हि आनंद झाला असेलच अशी मला खात्री आहे. आपण आपलें कुशलपत्र स्नेहास पाठवून वरचेवर पत्रद्वारें स्नेह वाढवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०८ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१५ अधिक वै० व० २ ता २८।५।१७९३ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडत प्रधान यांस–विशेष, आपल्या शुभलग्नाची उत्तम वार्ता ऐकण्याची मनापासून उत्कंठा असतां त्या समारंभाची खबर समजून इतका आनंद झाला आहे कीं तो या पत्रीं लिहितां पुरवत नाहीं. सदर लग्न घडून आल्यानें जवळच्या व दूरच्या सर्व हितचिंतक स्नेह्यांस व विशेषतः आपणांस ईश्वर सुखी करो, व त्याचीं गोड फळें परमेश्वर आपणांस देवो. मी विशेष आनंदानें आपलें अभिनंदन करीत आहे आपणांस दीर्घायुष्य, वैभव वगैरे देण्याबद्दल ईश्वरास मी प्रार्थना करीत आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०९ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१५ वैशाख शु० ३ ता १३।५।१७९३ इ.

मे० नाना फडणवीस यांसः—

परस्पर एकीचा व स्नेहाचा असलेला दृढ संबंध, सरळपणानें व वचनाप्रमाणें पाळल्यामुळें व परस्पर कामकाज भरभराटीनें पार पाडल्यामुळें, दिवसेंदिवस दुप्पट वृद्धिंगत झालेला आहे. असें आहे तथापि परस्पर विश्वासामुळें कोणताहि आडपडदा न ठेवितां उघडपणें परस्पर सरळपणानें वागून कामांत गुह्य गोष्टी समजाविण्याचा कधीं कधीं प्रसंग पडतो. ईश्वरानें घडवून आणलेला आपला परस्पर संबंध पूर्वीपेक्षां अधिक मजबूत होऊन तो जगाच्या स्तुतीस पात्र होईल. मी वरील सर्व गोष्टी मनांत उत्तमप्रकारें समजून व इंग्रजसरकारचे एक हितचिंतक मित्र असे आपणांस समजून ज्यांत इंग्रजलोकांचा संबंध आहे अशा हरएक गोष्टीची खबर आपणांस देणें, हें परस्पर शुद्ध भावास अनुसरून करण्याच्या अनेक गोष्टींपैकी एक आहे असे

मी समजतों. या एकंदर परिस्थितीप्रमाणें ज्याप्रमाणें हिंदुस्थानांत अशक्य वाटणारी अशी शांतता व सौख्य येथील लोक अनुभवीत आहेत त्याप्रमाणें विलायतेंतहि शांतता व सौख्य नांदत आहे. आणि म्हणून ही गोष्ट आपणांस जाहीर न करणें हें मित्रत्वास व निष्कपटपणास अनुसरून होणार नाहीं असें जाणून व दोस्तीचें व एकीचें हें एक कर्तव्य मानून परस्पर भेदभाव मनांत न आणतां मुख्य विषयाकडे मी वळतों. आपणापासून पुढील गोष्ट छपून न रहावी तो अशी-इंग्रज लोक व फ्रेंच लोक धर्मार्थ परस्परांच्या भरभराटीस कारणीभूत असलेल्या स्नेहास अनुसरून दोन्हीकडील थोरथोर सरदार कांहीं वर्षांपासून परस्पर वागत आले आहेत. अलीकडे तीन चार वर्षे झालीं असतील तेव्हांपासून फ्रान्स देशांतील हलक्या मतांचे रहिवाशांनीं ज्यांचा धंदा नेहमीं आगलावेपणाचा आहे त्यांच्या व जुलुमी लोकांच्या चिथावणीवरून धामधूम करण्याचें डोक्यांत घेऊन आपल्या देशांतील सरकारी कायदे मोडले, जे प्रत्येक देशांत राज्याचे खांब समजले जातात अशा थोर थोर सरदारांस व स्त्रियांस बाहेर हाकून दिलें, व सैतानी उपदेशामुळें अनेक प्रकारचे उत्पात करण्याचें पाप त्यांनीं संपादिलें. त्यांनीं आपला जुलमी हात बादशाहाच्या मस्तक र मंडळींच्या पदरापावेतों घातला व त्याचा अपमान केला. अखेर त्यांनीं आपल्या जुलमाचें निशाण येथपावेतों उभारलें कीं, त्या दुर्दैवी जमावानें निर्भयपणे तरवारीच्या घावानें सदर बादशाहाच्या अस्तित्वाचा धागा इहलोकापासून परलोकांत ओढून नेला (बादशहास ठार केलें). त्या मुलखांत त्यांनीं कायदेकानूंचें बंधन तोडलेलें आहे अशा स्थितींत शेकडों वर्षांपासून परदेशीय बादशाहा व सरदार यांच्याशीं राजकारण करण्यांत योग्य असे जे बुद्धिमान चतुर मंत्री व अधिकारी त्यांसही नाहींसे केलें. आपल्या स्वतःच्या देशांत भयंकर अविचारी वर्तन ज्याअर्थी अमलांत आणले आहे त्याअर्थी दुसऱ्या जातीच्याहि बाबतींत त्याचया अंतःकरणांत ते तसेच आणतील यांत नवल तें काय! असो. अलीकडे विलायतच्या वर्तमानपत्रावरून असें ऐकण्यांत येतें कीं, त्या बंडखोर टोळीनें आपल्या देशांत अत्यंत अव्यवस्था व तंटेबखेडे उपस्थित केलेले आहेत. इतकेंच नव्हे तर, लढाईची व मारामारीची आग विलायतच्या मोठमोठ्या सरदारांसहि त्यांनीं नेऊन पोहोंचविली आहे, बरींच वर्षे अव्यवस्था झाल्यामुळे अवश्य खर्चाचे रकमेस तूट व बाध आला व त्यामुळें दर्यावी व खुष्की फौजा खर्चास न मिळाल्यामुळें हुकमतींत रहाणें जवळ जवळ अशक्य आहे. असें आहे तथापि त्यांनीं इतर सरदारांप्रमाणें इंग्रज लोकांवरहि भगडीचें व दांडगाईचें निशाण उभारलें आहे. मात्र इंग्रज लोक सर्व लहान थोर मंडळींशीं ज्या सरळपणानें व मित्रत्वानें पुष्कळ दिवसांपासून वागत आले त्याप्रमाणें वर्तन ठेविलेलें आहे. शिवाय केवळ निष्कारण अशा प्रकारचें सदर जमावाचें आम-

घ्याशीं वर्तन पडलें तर तें कोण सहन करूं शकेल ! सबब, या कृत्याचें निराकरणार्थ व्यवस्था लावणें जरूर जाणून या चळवळीच्या मूळ उत्पादकास शिक्षा करण्याकरितां विलायतेंत व हिंदुस्थानांत हि तजवीज केलेली आहे. व मी ही सबर विलायतच्या वर्तमानपत्रांवरून समजून यंगान्यांतील स्वारीचा (फ्रेंचाच्या) ताब्यांत असलेली बंदरें व वसाहती आपल्या ताब्यांत घेतल्या आहेत. ईश्वरकृपेनें पुन्हा एसादे वेळेस या दुष्ट चळवळ्यांना हिंदुस्थान व दक्षिण यामध्यें व आसपासच्या मदेशांत असलेल्या शांततेचा भंग करण्याची ताकद राहूं नये अशा प्रकारची तजवीज करण्यांत येईल. मला आपण सर्वथैव आपला एक हितचिंतक जाणून हमेशा कुशलवार्ता लिहून खुषी करीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ११० ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१५ ज्येष्ठ व० १० ता ३।७।१७९३ इ.

श्री० रावसाहेब याचे सेवेसी.—देशप्रेमामुळें मी कांहीं महिन्यांपूर्वी विलायतेस जाण्याचें निश्चित ठरविलें. त्याप्रमाणें मी विलायतेंत गेल्यावर येथें कंपनीच्या जागेवर कोणी तरी नेमून मला रजा मिळावी म्हणून मी विलायतेस विनंति केली व तिकडून आलेल्या पत्रांवरून पहातां ती मंजूर झाल्याचें समजतें. प्रथम बंगाल कौन्सिलमध्यें सरकारी कामावर नेमलेले **सर जॉन शोअर** यांची नेमणूक गव्हर्नर जनरलच्या जागेवर माझ्या सूचनेप्रमाणें झाली. साहेबमजकूर हे कलकत्त्यास हल्लीं आलेले आहेतच. परंतु विलायतेस जाण्याकरितां वारा अनुकूल नाहीं म्हणून मी ४५ महिने येथें अडकून पडलों आहे. सदर मुदतींत **सर जॉन शोअर** साहेबांस आपणासंबंधीं स्नेहाच्या वगैरे सर्व गोष्टी सांगून ठेवीत आहे. सदर साहेब हे येथें असल्यामुळें परस्पर सरकारामधील दोस्तीबद्दल त्यांस पूर्ण माहिती असल्यामुळें त्यास फारच आनंद झाला व ज्याप्रमाणें मी आपणाशीं सम्मभावानें वागलों त्याप्रमाणें वागण्याची त्यांची उत्कट इच्छा आहे. तथापि आपल्याविषयीं असलेल्या स्नेहामुळें व प्रेमामुळें इतकें लिहिणें जरूर आहे कीं, मी विलायतेस गेल्यावर हल्लींचे नेमलेले गव्हर्नर जनरल **सर जॉन शोअर** हे आपल्याशीं स्नेहानें व प्रेमानें वागतील, **सर जॉन शोअर** यांजसंबंधीं ज्यांत मजकूर आहे असें हें पत्र पाहून आपणांस आनंद होईल म्हणून मुद्दाम हें पत्र पाठवीत आहे. निघेपर्यंत मी आपल्या आहे त्या अधिकारावर राहीनच. तरी आपण मला आपला एक हितचिंतक समजून पूर्वीप्रमाणें कृपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. फार काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक १११ ॥ श्री ॥ पी. एस्.

शके १७१५ श्रावण शु० ६ नंतर १३।८।१७९३ इ. नंतर

*रावसाहेब बाळाजीपंडत (फडणवीस) यांस— विशेष—चिना पटणाकडील कामकाजाबद्दल व्यवस्था लावण्याकरितां तेथें जाण्याचा नबाब गव्हर्नेर जनरल यांचा इरादा असल्याबद्दल सविस्तर मजकूर त्यांच्या पत्रावरून आपणांस समजला असेलच. त्याप्रमाणें नबाबसाहेब मौसूफ हे ता० १३ माहे आगष्ट सन चालू रोजीं कलकत्त्यास रवाना झाले. विलायतेस जाण्याच्या मुदतींत या सरकारचा चिनापटणकडील कामकारभार मी व इतर कौंसिलदारसाहेब यांजकडे सोंपविला आहे. हा मजकूर आपणांस कळविणें जरूर समजून मुद्दाम पत्रीं लिहीत आहे. इंग्रज कंपनी व आपण या दोघामधील परस्पर दृढ असलेल्या दोस्तीस व एकोस अनुसरून दोस्तीचा पाया दृढ करणारीं कुशलपत्रे लिहून मन खुष कराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

पी. एस्.

पत्रांक ११२ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१५ भाद्र० शु० १२ ता १७।९।१७९३ इ.

या पूर्वी चिनापट्टणकडील कामकाजाचा उलगडा करण्याकरितां माझें जाणें लांबलें आहे व त्यानंतर जहाज निघण्याचे वेळीं विलायतेस जाण्याचा माझा इरादा असल्याबद्दल वगैरे तपसीलवार मजकूर स्नेहपूर्वक लिहून आपणांस कळविला तो समजला असेलच अशी मला खात्री वाटते. हल्लीं ईश्वरकृपेनें व स्नेह्यांच्या सुदैवानें माझ्या सर्व कामांतून मी मोकळा झालों आहे. व विलायतेकडे जहाज हांकण्यास अनुकूल व मनाजोगा वारा झाला आहे. मी (आपला स्नेही) चिनापट्टण मुकामीं जहाजावर बसून विलायतेकडे रवाना झालों. याउपर सर जॉन शोअर साहेब बहादर माझ्या मागें गव्हर्नर जनरलच्या अधिकारावर नेमलेले आहेत, ज्याप्रमाणें आपण माझ्याशीं एकीचा व दोस्तीचा पत्रव्यवहार करीत होता त्याच मार्गें त्यांच्याशींहि पुढें सुरू ठेवाल अशी आशा आहे. आनरेबल साहेबहि दोस्तीसाठर व दोस्तीस व एकीस अनुसरून माझ्यापेक्षांहि अधिक आपणाशीं वागतील अशी खात्री आहे. बहुत काय लिहिणे ?

कॉर्नवॉलिस

---

* याच मजकुराचें दुसरें एक पत्र सखारामबापूंच्या नांवचें आहे.

पत्रांक ११३ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१५ आश्विन व० १२ ता॰ ३१।१०।१७९३ इ.

मे० पेशवा सवाई माधवराव यांस— विशेष— आपल्या शुभ विवाहाची खबर समजून आपलें अभिनंदन केल्यां करतां येईल अशी मार्झे मन अपेक्षा करीत असतांना **सर चार्लेस मालेट** यांचेकडील आलेल्या पत्रांतील आपल्या विवाहाच्या शुभवार्तेचा मजकूर वाचून मला इतकी खुशी वाटली कीं, तिचें वर्णन या अशा संक्षिप्त पत्रांत मानूं शकणार नाहीं. या विवाहाच्या योगानें ईश्वर विशेषतः आपणांस व आपल्या भवबदूरांचा मित्रांस भरभराट व चातुर्याचें फळ देवो. मी मोठ्या उल्हासानें आपलें अभिनंदन करीत आहे. आपल्या दीर्घ आयुष्याकरितां व क्षेमप्राकरितां ईश्वरास प्रार्थना करीत आहे. बहुत काय लिहिणें ।

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ११४ ॥ श्री ॥ शोअर

शके १७१५ पौष व० १३ ता॰ २९।१।१७९४ इ.

श्रीमंत पेशवेसाहेब यांस— आपणा परस्परांतील दोस्ती व स्नेह झालेला आहेच व आपलें परस्परांचें कामकारभार एकच आहे. या बाबतींत स्नेहपूर्वक लिहीत आहे. परस्परांचे हक्क न्यायनीति व स्नेह हे सर्व **कंपनी इंग्रज** बहादर यांच्या डोळ्यापुढें सतत आहेत. **नवाब +सादतअलीखान बहादर** हे कंपनीसरकारच्या मदतीनें गादीवर बसले. गादीवर तेच वारस आहेत. सर्व लहान मोठ्या लोकांनीं त्यांस मान्य केलें आहे. व हें तंट्याबखेड्यावांचून घडून आलें ही फार आनंदाची गोष्ट आहे. असो. स्नेहास बरोबर पत्र पाठवीत जाऊन कुशल कळवून संतोषवीत असावें अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें ।

जे. शोअर.

पत्रांक ११५ ॥ श्री ॥ (चिनापटण)

शके १७१६ भाद्र० शु० १४ ता॰ ८।९।१७९४ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस— विशेष— प्रेसिडेंटनचे **बादशहा** यांच्या हुकमावरून प्रधान कारभारी वगैरे यांनीं मला येथील कारभारावर नेमल्यावरून मी येथें चिनापटणास पोहोंचून सूत्रें हातीं घेतलीं आहेत. सबब आपणास लागलींच कळवीत आहे. आपणा परस्पर सरकारांत असलेला दृढ

+ लखनौचे.

स्नेहसंबंध व एकीरूपी याग नेहेमीं दिखागार व दस्तऐवीत आहे असें पाहून मला फा आनंद होत आहे. व यासंबंधीं प्रत्येक भलेपणाचें काम आपण सांगाल ते करण्या मी तत्पर राहीन. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक ११६. ॥ श्री ॥ **सर जॉन शोअर.**

शके १७१६ माघ० व० ३० पा. १९।२।१७९५ इ.

बाळाजी पंडित यांस- विशेष—

प्रत्येक शब्दांत श्रीमंत **पेशवे** सरकार व **नवाब आसिफजाहा** बहादर व सरकार **कंपनी** अंगेरज बहादर यांमध्यें परस्परांत दोस्तीमुळें पराकाष्टेचें एक मन होतें व **टिपु-सुलतान** च्या मोहिमेमध्यें हि तिघांनीहि फार श्रमपूर्वक फायदा करून घेतला, ही पूर्वीची स्थिति मला चांगली आठवते. हल्लीं **पेशवेसाहेब** व **नवाबसाहेब** यांमध्यें शक्य तितके प्रयत्न मनें साफ करण्याकरितां केले तरी सुद्धां परस्परांत वैर दिसून येत आहे, त्यामुळें माझ्या अंतःकरणास फार खेद होत आहे. या एकीच्या बाबतींत तिघा सरकारांत ती पूर्वींप्रमाणेंच कायम असणें हा तिघांसी एक मोठा कायमचा आधार होईल व (त्यामुळें) हिंदुस्थान देशांत हि शांतता राहील. यांत अडथळा आणणारी गोष्ट केव्हांहि घडणार नाहीं. एहतेशामुदौला **सर चार्लस वार मालेट्** बहादर याजकडून या सर्व गोष्टी तपसीलवार आपणांस (**बाळाजी पंडित** यांस) व पेशवे सरकारास जाहीर जाल्यास बरेच दिवस झाले आहेत. जो तंटा **पेशव्यांच्या व नवाबाच्या** नुकसानीला कारणीभूत होतो ता तोडून फायदा करण्याकरितां व उभय सरकारामध्यें मनें साफ करण्याकरितां मी हरएक प्रकारें परिश्रम व प्रयत्न केलेले आहेत. त्यांत कोणतेहि प्रकारें कसूर केलेली नाहीं एवढें मला समाधान वाटतें. दोन्ही सरकाराचा जो कोणी दोस्त असेल (मग तो कोणी हि असो.) त्यानें याच-प्रमाणें करणें प्राप्त होतें. याशिवाय, तीन्ही सरकारामधील स्नेह पुष्कळ दिवसांपासून वृद्धिंगत होऊन कायम झालेला असल्यामुळें **कंपनी** सरकाराचाहि नफा आहे ही गोष्टहि माझ्या स्नेहपूर्ण अंतःकरणांत वागत आहे. त्यानंतर माझे सर्व प्रयत्न निष्फळ झाले व महाराजसाहेब व **नवाबसाहेब** यांच्या मधील बिघाडाचें मूळ कारण समजलें नाहीं. व ज्या स्नेहाचा उपयोग व परिणाम परस्परांचा वलगडा करण्यांत झाला असता त्या स्नेहास अनुसरून सलूखाकरितां शक्य ते प्रयत्न केले तरी ती गोष्ट घडून येत नाहीं हें सर्व पाहून माझ्या स्नेहपूर्व अंतःकरणास अत्यंत खेद होत आहे. अखेर या सर्व गोष्टीमुळें दोन्ही सरकारांतील बिघाडाची अत्यंत वाईट गोष्ट पाहून—अशी गोष्ट केव्हांहि न घडो अशी मी पूर्ण आशा करितों. तिन्ही सरकारामधील पूर्वी दोस्तीमुळे मला समजत असलेल्या व माझ्या अंतःकरणातील, गोष्टी तायइतोव वेळ न गमावतां लिहून कळविण्यात गुंतलो आहे. बरकड गोष्टी साहेब मजकूराच्या (= **मालेट**

साहेबांच्या) जबानी वरून आपणांस व महाराजसाहेब यांस जाहिर होतील आपण मला एक हितचिंतक जाणून कुशल पत्र पाठवून सुखी करावे अशी आशा आहे. फार काय लिहिणें !

जे. शोअर

पत्रांक ११७ ॥ श्री ॥ शोअर

शके १७१७ श्रावण शु ८ ता २४।७।१७९५ ई

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस—विशेष इकडून लढाईची हकीकत व दरम्यान तहासमयीं मजकूर लिहून पाठविलेले पत्राचे उत्तरी आपले कडून कृपापत्र, असे प्रकारें उत्तर येईल अशी खात्री वाटत नसतांना, उत्तम समयीं आलें तें पोहोंचून फारच समाधान वाटलें व सर्व मजकूर तपशीलवार समजला आपण व नबाब आसफजाहा यांजमध्यें परस्पर बेबनाव व झगडा असल्याबद्दल समजून फार काळजी लागली होती परंतु ती आतां आपली परस्पर दोस्ती झाली आहे हें कळून आमच्या सरकारची आपणा दोघां सरकारांशीं अत्यंत स्नेह व एका असल्यामुळे, दूर होऊन अत्यंत आनंद झाला ईश्वरी योगानें घडून आलेले परस्पर दोस्ती व एकीचे फायदे हे दोघांचे मनास पूर्णपणें समजले आतां परस्पर स्नेह व एकीचें जें स्वरूप आहे तें ईश्वरी कृपेनें शाश्वत टिकावें ही आशा फार आहे आपला आगेयाचा एक हितचिंतक समजून नेहमीं कृपापत्र पाठवून सुख करीत जाल अशी आशा आहे बहुत काय लिहिणे !

जे शोअर

पत्रांक ११८ ॥ श्री ॥ डॅनिअल् सीटन्

शके १७१८ माग शु० ५ नंतर ४।१२।१७९६ नंतर

श्रीमंत पंडत प्रधानसाहेब यांस— डॅनियल् सीटन यांजकडून विशेष— आपलें कृपापत्र पोहोंचून परमानंद वाटला व त्यांतील महाराजाकडून आपणांस पेशवाईचीं वस्त्रें मिळाल्याबद्दल आनंदकारक मजकूर ऐकून जवळ-दुरच्या मित्रास अनंत सुख झालें ईश्वर आपणांस यशस्वी सुदैवी व वैभवी, सुखी व सिंहासनाचा अलंकार, पृथ्वी आहे तोंपावेतों करून सर्व इष्टसिद्धि करो व त्याबद्दल त्याच्या दरबारीं त्याचे आभार मानतों तो अत्यंत श्रेष्ठ ईश्वर आपल्या विश्वो-दायानें आपणांस सुखी राखो हितचिंतकाचे आभार व आशीर्वाद हे मनगाचें द्योतक आहे ईश्वरकृपेनें आपण व इंग्रजकंपनी सरकार यांमधील दोस्तीचा संबंध कायम मजबूत होवो अशी प्रार्थना आहे माझ्याकडून होण्याजोगें काम करण्या

बद्दल आपण सूचनाज्ञा कराल तर तें मी करण्यास खुषी आहे. बहुत काय लिहिणें. ईश्वर आपणांस सुखी राखो.

डी. सीटन्

पत्रांक ११९ ॥ श्री ॥ चेरी

शके १७१८ पौषानंतर डिसेंबर १७९६ नंतर

महाराजासाहेब यांस— विशेष— आपलें स्नेहपत्र उत्तम समयीं पावलें. त्यांतील प्रत्येक अक्षर व शब्द यांत स्नेहाचा सुगंध होता. त्यामुळें प्राण व प्रेम या जुल्यांच्या मगजांत घमघमाट झाला. आमचें मन अत्यंत सुप्रसन्न असतांना गादीनशीन झाल्याबद्दलची शुभवार्ता त्यांत असलेली समजली ज्या लोकांनीं आपणास गादीवर चसण्याच्या कामीं अडथळा केला त्यांस यथायोग्य शासन झालें आहे, व आपण आनंदानें यशस्वीपणानें पुण्यास दाखल झाला. **राव बाळाजी जनार्दन** हे कोंकणांतून येऊन त्यांस आपल्या भेटीचा लाभ झाला य प्रमाणें आपणा दोघांची युति झाल्यावर **अयासाहेब बहादर** व तमाम सरदार यांस श्रीमंत हुजूर महाराजासाहेब यांनीं वस्त्रें दिलीं. याप्रमाणेंहि मजकूर त्यांत होता या वार्तेमुळें जवळदूरच्या स्नेह्यांस व मला अत्यंत आनंद झाला. सदर सुदैवी पत्राचें अभिनंदन प्रत्यक्ष लक्ष्मीनेंच आनंदानें केलें. या शुभवार्तेनें माझा अंतःकरणरूपी प्याला आनंदरूपी दारूनें इतका भरून गेला कीं त्याचें किंचित् वर्णन करीन म्हटलें तर दफ्तरें लागतील—या गोष्टीस एक ईश्वर साक्ष आहे. या ईश्वरदत्त राज्यारोहणामुळें जवळदूरच्या अभीष्टचिंतकांस व विशेषतः आपणांस ईश्वर नेहेमीं सुखी करो. आपण सरकार व **कंपनी**सरकार या परस्परांतील स्नेह, प्रेम व एकी नेहेमी मजबूत व कायम आहेच. व यामुळेंच नवाब गव्हर्नर जनरल **सर जॉन शोअर बारोनेट**साहेब बहादर यांनींहि आपणांस कलकत्त्याहून पत्र पाठविलें असेलच. त्यावरून परस्पर स्नेहरीति व वागणूक ही लक्ष्यांत येईलच. याच गोष्टीकडे मीहि नजर देऊन आपल्या अखंड वैभवाबद्दल व चिरायुष्याबद्दल शुद्ध अन्तःकरणानें ईश्वराजवळ प्रार्थना करीत आहे. मला आपला एक हितचिंतक नेहेमीं समजून वरचेवर याचप्रमाणें कुशलपत्रें पाठवून आभारी करावें. नेहेमी सुखाचे दिवस असोत.

ओ. एफ्. चेरी.

पत्रांक १२० ॥ श्री ॥ (?)

शके १७१९ चैत्र. एप्रिल १७९७ इ.

श्री. महाराजासाहेब (1) यांस —विशेष —आपलें रुपापत्र मेहेर-

मानीनें पाहून बहुमान झाला. आपल्या कृपेच्या अनेक गोष्टी लाला आनंदराम यांच्या जबानीवरून समजल्या. लाला मशारनिल्हे हे इंग्रजांच्या थोर साहेबांशीं व जनाबे अली वजीरुल् मुमालिक यांच्याशीं भेटून परत आपल्या सेवेसी येतील. महाराज, आपल्या कृपेमुळें मी आनंदी कां न व्हावें ! लाला मजकूर हे तोंडीं कळवितील. हमेशा पत्र पाठवून मला मान देऊन खूष कराल अशी उमेद आहे, नेहेमीं खुशीचा काल व इष्टसिद्धि असो.

पत्रांक १२१ ॥ श्री ॥ सर जॉन शोअर
शके १७१९ वैशाख शु० ५ ता १५।१७९७ इ.

श्रीमंत पेशवे साहेब यांस—विशेष—अत्युच्च थोर कुलीन महाराजांचा ऐश्वर्य—समृद्धि—महत्व—वैभवरूपी बाग कालवायूच्या अपघातापासून सुरक्षित राहून नेहेमीं हिरवागार, टवटवीत, विकासी व मनोहर राहो. मी (आपला अकृत्रिम स्नेही) नवाबसाहेब वजीरुल् मुमालिक यांस भेटण्याकरितां लखनौस नुक ताच गेलों होतों. एकमेकांच्या सहवासांत मात्र कांहीं दिवस आनंदांत गेले. तेथून निघून मी कलकत्ता मुक्कामीं ता० १ माहे मे सन चालु मुताबिक ता० ३ माहे जिल्काद् सुखरूपपणें परत आलों. दुभाषी स्नेह्यांची नीति व मेहरबानी यांची मला आठवण होते. म्हणूनच स्नेह्यांची कुशलवार्ता जाणण्याची फार इच्छा आहे. मला खरा स्नेही समजून वरचेवर कुशलपत्रें लिहून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

जे. शोअर.

पत्रांक १२२ ॥ श्री ॥ सर जॉन शोअर
शके १७१९ वैशाख शु० ६ ता २५।१७९७ इ.

***श्रीमंत रावसाहेब महाराजांचा** अत्युच्च व थोर कुलीन-ऐश्वर्य-समृद्धि महत्त्व वैभवरूपी बाग कालवायूच्या योगानें सुरक्षित राहून नेहेमीं हिरवागार, टवटवीत विकासी व मनोहर राहो. मी लखनौकडून प्रवासाहून परत कलकत्त्यास आलों तेव्हां आपलें कृपापत्र मिळालें. त्यांत आपणांस पेशवाईची बहुमानाचीं वस्त्रें ता० ४ जमादिलाखर रोजीं दिलीं गेल्याबद्दल वगैरे दोस्तीचा अत्यंत आनंदकारक मजकूर वाचून फारच समाधान वाटलें. यापूर्वीं आपणांस मी अभिनंदनपत्र पाठविलें आहेच. आतां पुन्हां अभिनंदन करतों व दोस्तीची व स्नेहाची वृद्धि होवो, अशी आशा करितों. याममार्गेंच आपली कुशलवार्ता वरचेवर कृपापत्रद्वारें कळवून मला संतोषवाल अशी मला आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें !

जे. शोअर

---

* असेंच दुसरें एक पत्र नाना फडणिसांचे व आहे.

पत्रांक १२३ ॥ श्री ॥ वेलस्ली

शके १७२४ पौष वद्य १०. ता १८।१।१८०३ इ.

श्रीमंत राव अमृतराव साहेब—यांस—विशेष—आपलें कृपापत्र पावलें. त्यांतील मजकूर—यशवंतराव होळकर व महाराजा शिंदे यांचे सरदार यांमध्ये परस्पर वैमनस्य येऊन तंटे सुरू झाल्याबद्दल व श्रीमंत महाराज पंडित प्रधान साहेब यांची स्वारी किल्ले महाडकडे जाण्याबद्दल व आपण पुणे मुकामीं येण्याबद्दल व इतर गोष्टींबद्दल—समजून फार आनंद वाटला. या गोष्टी आपण केवळ स्नेह व एकी यांवर नजर देऊनच मला मुद्दाम कळविल्या आहेत. ईश्वरकृपेनें सरकार अंगरेज बहादर व सरकार पंडित प्रधान व आपले सरदार या परस्परांत प्राचीनपासून मैत्री व एकीचा संबंध चालत आला आहे. आपण व सरदार मंडळी यांमध्यें जें सख्य आहे त्यामुळें अंतकरणास अशी आशा वाटते कीं, सदरहु सरदारांच्या ठिकाणीं दोस्तीचा पाया विशेषच भक्कम होवो. आपले थोर वैकुंठवासी पहिले श्रीमंत रघुनाथराव साहेब व इंग्रज सरकार यांमध्यें असलेली कमालीची दोस्ती व त्यांशी व आपणांशी व आमच्या सरकारच्या लोकांशी परस्पर चालले वर्तन यांवर नजर दिली असतां आम्हांस अशी खात्री आहे कीं, त्यांहिपेक्षां आपली दोस्ती व प्रेम जास्तच आमच्या हृदयावर कोरलेलें आहे. हिंदुस्थान व दखन या देशांतील सर्व रयतेस सुख व आराम मिळावें हें नेहमीं आमचे नजरेपुढें ध्येय आहे. इंग्रजसरकार व नवाबसाहेब मीर निजाम अलीखान बहादर यांनीं काजकामें एकरूपच असल्यामुळें सदर नवाबांच्या अंतःकरणांत असाच प्रकारची इच्छा प्रच्छन्न असली पाहिजे. सदर नबाब साहेबांच्या पत्रांवरून आपणांस समजलें असेलच. इंग्रजसरकारानीं आपल्या व मराठे-सरकारांच्या सरदारांच्या कामकाजासंबंधीं बोलणें चालणें करण्यास पूर्ण अधिकार दिलेले कर्नल क्लोजसाहेब हे आपल्या सेवेसी जाहीर करतील; त्या वरून वरील बाबतींत माझ्या मनांतील विचार व गोष्टी समजून घेतील. मी आपला एक कुळहितु समजून बरचेवर अंहार्षी कृपापत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें !

वेलस्ली

पत्रांक १२४ ॥ श्री ॥ लॉर्ड क्लीफ् गव्हर्नर
बंदर चिनापट्टण

शके १७२५ आषाढ व० ६ ता १०।७।१८०३ इ.

श्रीमंत बाजीराव रघुनाथ पंत प्रधान यांस— विशेष- आपलें कृपापत्र नागोजीराव वकील यांजबरोबर येऊन पोहोंचलें व त्यामुळें फार आनंद

झाला. हिंदुस्थानांत आपला व इंग्रजसरकार यांचे परस्पर स्नेह व हितसंबंध इतके एकवटलेले आहेत कीं, ते एकरूपच दिसत आहेत. व आपल्या निर्मल अंतःकरणांतहि ते तसेच ठसलेले आहेत हें पाहून मला फार आनंद झाला. आपल्या मुलखांत असलेली शांतता कांहीं दिवस नाहींशी झाली होती ती आपण गादीवर आल्यामुळें पुन्हां प्रस्थापित झाली. व असाच हेतु आपणा दोघा सरकारांचा होता. आशा आहे कीं, ईश्वरकृपेनें हिंदुस्थानच्या रयतेस सुख असावें; हा हेतु इंग्रजांचा आहे व आपलाहि तो तसाच असावा. नागोजीरावास या कामावर आपण नेमिलें आहे ही फार समाधानाची गोष्ट आहे. व सदर वकिलांचा मानमरातब योग्य प्रकारें ठेवण्यांत आल्हांस आनंद वाटतो. वरचेवर पत्रें पाठवून कुशल कळवाल अशी आशा आहे. विशेष.

पत्रांक १२५ ॥ श्री ॥ लॉर्ड क्लीफ् गव्हर्नर
बंदर चिनापटण

शके १७२५ माद्र. शु. १३ ता ३०।८।१८०३ इ.

श्रीमंत पंडित प्रधान यांस— विशेषः– ईश्वरकृपेनें मद्रास शहरीं मार्से येणें झालें. इंग्लिस्तानच्या थोर बादशहाच्या विचारपूर्वक हुकमावरून त्यांच्या कारभारी व इतर थोर पदरच्या मंडळींनीं मद्रासचा अधिकार माझ्याकडे सोंपविला आहे. व त्याचीं सूत्र मी आपल्या हातांत घेतलें आहे. सबब ही खबर मी आपणास लिहून कळवीत आहे. येथील जुना पत्रव्यवहार, कागदपत्रें वगैरे पाहून त्यांतून आपली व कंपनीसरकारची उत्तम प्रकारची मैत्री पाहून इतर कामें सोडून प्रथम आपलेकडे पत्र पाठवीत आहे. आपला परस्पर स्नेहरूपी बाग नेहमीं ताजा टवटवीत व वृद्धिंगत राहील अशा कामांत मी नेहमीं तत्पर राहीन याबद्दल आपण खात्री बाळगावी. आपण पत्ररूपी मेघाच्या वर्षावानें त्यास नेहमी विकासित, प्रफुल्ल कराल अशी मला उमेद आहे. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक १२६ ॥ श्री ॥ सर जॉर्ज बार्लो.

शके १७२६ मार्ग. व० १३ नंतर २९।१२।१८०४ इ. नंतर

बाजीराव पंडित प्रधान यांस— विशेष– पूर्वीपासून आपला परस्पर स्नेह आहे म्हणून मजकुराचें आपलें स्वदस्तुर आलें तें पावलें. हल्लीं आपण व सरकार कंपनी इंग्रजबहादर यांच्यामधील दोस्ती वाढत आहे. सबब मी आपल्या कुशलवर्तमानाची अपेक्षा नेहमी करीत आहे व आपणहि आमच्या कुशलतेची अपेक्षा तशीच करावी. याउपर विशेष. आपलेकडून सुरी उधव वकिलीच्या कामावर आपण नेमलेले हे येथें आले आहेत. व ते आपलें काम यथायोग्य करीत आहेत. हें ऐकून

आपणासहि आनंद वाटेलच. त्यांजमार्फत इतरहि स्नेह्यांच्या व एकीच्या अनेक गोष्टी आपण कळविल्या त्याहि सर्व पूर्णरंगे समजल्या. आमच्या समक्ष भेटींत हुरी उधव यानें तिकडील स्नेह्यांच्या वगैरे गोष्टी सांगून फार खुशी केली. त्यांची एकंदर चालचलणूक पाहून आम्हांस फार आनंद होत आहे. आतां परस्पर सरकारांमध्यें ईशकृपेनें घडून आलेला जो स्नेह त्यांत फरक न होतां उत्तरोत्तर वृद्धिंगतच होत जाईल व आमचीहि मेहरबानी त्यांजवर हमेशा राहील हें आपण खात्री बाळगावी. स्नेहास वरचेवर पत्र पाठवून कुशल कळवाल अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें ?

• जी. एच्. वार्लो.

पत्रांक १२७ ॥ श्री ॥ ए. पी. फरी

शके १७६४ चैत्र शु० ३ ता। १३।४।१८४२ इ.

महाराज साहेब यांस (१) विशेष—दर्शनापेक्षा दाखवून कळवितों कीं, आपलें कृपापत्र पावलें; त्यांतील प्रत्येक ओळींत कृपा व प्रेम भरलेलें होतें. त्यांतीलहि प्रत्येक अक्षर दोस्तीच्या अत्तराने इतकें सुगंधित होतें कीं त्यामुळें मन सुवासित होत होतें. मी आपल्या पत्राची उत्सुकतेनें वाट पाहतच होतों, इतक्यांत ते पोंहोचलें, त्याबद्दल मी आभारी आहे. आपली कुशलवार्ता न समजल्यामुळें मनास लागलेली काळजी ते आल्यामुळें दूर झाली व समाधान झालें. आपल्या गुणांचा एक चहाता समजून याचप्रमाणें प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत आठवण करण्याची कृपा व्हावी. बहुत काय लिहिणें. तारीख १३ माहे एप्रील सन १८४२ इसवी.

(सही) ए. पी. फरी.

पत्रांक १२८ ॥ श्री ॥ टॉमसन.

शके १७७६ १८५४ इ.

मेहरबान (१) साहेब बहादर यांस—विशेष— जरी मी सरकारी कामांत अतिशय गुंतल्यामुळें आपल्या दरबारीं बाह्यतः हजर रहातां आलें नाहीं तथापि अंतःकरणांतून मात्र दर क्षणास माझी जीभ आपल्या स्तुतिमुळें ओली होती. आपलें कृपापत्र न आल्यामुळें मन एकप्रकारें अस्वस्थ होतें तों इतक्यांत आपलें पत्र ता. ३० शावान सन १२६८ हिजरीचें— 'आपण काशी पवाराचे होते एक छडी पाठविली होती ती जुनी होती त्याच नमुन्याची दुसरी एक छडी आमचेकडे पाठवावी' या मजकुराचें उत्तम समई येऊन पोंहोचलें. त्यामुळें मला इतका हर्ष झाला व माझा मान आकाशापावेतों जाऊन भिडला. तो ईश्वर आपणांस मोत्यांत पाणी आहे तोंपावेतों व सूर्यांत तेज आहे तों पावेतों सुरक्षित ठेवो व आपली इष्टसिद्धि करो. व यामुळें मला अभिमान वाटेल. आपण आज्ञा केल्याप्रमाणें छडी

लोकरच पाठविणार होतो परंतु पाहिल्या छडीप्रमाणें छडी नव्हती. कारापुर्वांत वगैरे मी तपास केला पण मिळाली नाहीं. आतां कलकत्त्याहून मागविली आहे. कांहीं दिवसांनीं आन्याबरोबर आपणांकडे पाठवीन. आतां जवळ असलेली एक पाठविली आहे. स्वीकार होईलच. मला आपला एक हितचिंतक समजून आपले कुशल व माझ्याजोगें काम कळवून कृपा केल्यास मला अभिमानास्पद होईल.

अर्जी खैरतलब मिस्तर
टामसन—साहेब
टामसन.

पत्रांक १२९ ॥ श्री ॥ (?)
शके (?) ता. (?)

मे० पंडित साहेब यांसः—आपलें कुशलपत्र पोहोचून फार आनंद झाला. बोरोबाच्या पाटकर वगैरे मंडळींसह भगवंतरावांनीं जागा सोडून सालकडा (?) किल्ल्याचा आश्रय केला व गुप्तपणे हणमंतराव हे भगवंतरावास सामील झाले. व नंतर भगवंतराव यांनी आपल्या फौजेसह व पसाजी शिंदे कोल्हारवाला यांसह भगवानराव गोविंदराव व पांडुरंगराव व रामचंद्र गणेश यांजवर मौजे वडगांव येथें पारणा (—?) नदीच्या कांठीं हल्ला करून तेथें लढाई झाल्याबद्दल व शत्रू येता कर्दामुळे पळून गेल्यामुळें कांहीं प्रांत प्रतापामुळें हातीं आल्याबद्दल मजकूर समजला. त्यामुळे आम्हांस फार आनंद झाला. जें कांहीं होतें तें श्रीमंत माधवराव नारायण यांच्या प्रत पानें होत आहे. वरकड, ठीक आहे. 'इंग्रजाचा वकील व आपण यामध्यें झालेला करारनामा अमलांत आणणें व वकील मजकुरानीं कलकत्त्यास व मुंबई बंदराचे गव्हर्नरास पत्रें पाठविणे, तंटेबखेडे मिटवून शांतता कायम करणें या बाबतीत आम्ही त्यांस पत्र लिहिलेलें आहे. उत्तर आल्यावर आपणास कळवू' ही हकीकत समजली. पत्रोत्तर आल्यावर वस्तुस्थिति मला कळवालच. वरकड गोष्टी आणखी पत्रीं कळवीन. सुमकाल व इष्टसिद्धि असो.

पत्रांक १३० ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस ८
शके १७०९ कार्तिक शु० ९ ता १८।११।१७८७ ई.

मे० माधवराव नारायण पंडित प्रधान पेशवासाहेब यांस—
विशेष—विलायतेहून परत येऊन येथील सर्व गोष्टींचा अधिकार व मुखत्यारी घेतल्याबद्दल पत्र मी आपणांस लिहिले होतें त्याचे उत्तरीं आपलें आनंददर्शक कृपापत्र आलें तें पावलें. आपण व इंग्रज बहादर यामधील दोस्ती व एकी पूर्वीपासून कायम चालत असलेली आहे, सबब मलाहि ती मंजूर आहे. व त्या योगानें दोस्तीचा

पाया दिवसेंदिवस मरभक्कमच होईल. आपण पत्राबरोबर **लाला सेवकराम** याचा मुलगा **लाला गुलाबराय** याजबरोबर सोबतच्या यादीप्रमाणें कांहीं जिनसा पाठविल्या त्याबद्दल मी फार आभारी आहे. आपल्या पत्रांतील मजकूर वाचून फार आभारी झालों. आमच्या राज्याशीं आपला दोस्तीचा संबंध पुष्कळ दिवसापासून चालत आलेला आहे व तो परस्पर एकरूप आहे. मलाहि तोच संबंध मनापासून राखला पाहिजे. ईश्वरकृपेनें परस्पर दोस्तीरूपी जो बाग आहे तो एकीरूपी पाण्यानें हमेशा हिरवागार व टवटवीत राहील. **लाला गुलाबराय** सुखरूपपणें कलकत्त्यास पोहोंचले, व मला भेटले. व आपण पाठविलेल्या यादीप्रमाणें जिनसा त्यांनीं मला दिल्या. मीहि स्नेहपूर्वक त्यांचा स्वीकार केला. तें एक स्नेहाभिवृद्धीचें कारण घडलें. **नानासाहेब फडणवीस** यांच्या शुद्ध दोस्तीबद्दल वगैरे मजकूर मीं आपणांस लिहिलेला आहेच. त्याशिवाय वरकड गोष्टीबद्दल **मिस्टर मॅलेटसाहेब** यांच्या पत्रांवरून ते आपणांस जाहीर करतील. मला अशी खात्री आहे कीं, परस्पर दोस्तीच्या दृष्टीनें आपल्याजवळ असलेले **मिस्टर मॅलेटसाहेब** हे आपल्या कामांत पूर्वीप्रमाणेंच वर्तन ठेवतील. हमेशा कृपापत्रें पाठवून आनंदवीत जावें. बहुत काय लिहावें ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १२१ || श्री || वलंद बताप जनरल

शके १७१२ १७९०६

रावसाहेब परशराम भाऊ यांस—विशेष—हल्लीं टिपुसाहेबाशीं जो आमचा तह होत आहे त्यांत दर रुपयापैकीं सहा आणे असा हिस्सा ठरत आहे. परंतु इतर गोष्टी मात्र मनाप्रमाणें जुळत नाहींत. म्हणून कळवितों कीं, माझा पूर्ण हेतु असा आहे कीं, आपण सर्व सरदारांशीं एकदिल होऊन जो कांहीं मुलूख वगैरे पदरांत पडेल त्याचा चवथा हिस्सा मला द्यावा व आपण बाकीचे तीन हिस्से आपणांमध्ये वांटून घ्यावेत. याच गोष्टीबद्दल आपलीं पत्रें आमच्याजवळ पूर्वींच आलेलीं आहेत व आमचींहि आपणाजवळ आहेत. तेलेला पुढें येतील. इतर वरकड गोष्टींची विचारपूस करण्याकरितां आपल्या सेवेसी **अहमद अलीखान** यास पाठविलें आहे आपली मर्जी असल्यास या गोष्टीचा निकाल करून तातडीनें खबर द्यावी. म्हणजे त्याप्रमाणें आमचेकडून देशास केली जाईल. वरकड मजकूर मशारनिल्हेच्या जबानीवरून लक्ष्यांत येईल. जास्त काय तसदी देऊं ! हमेशा मुलाचा काल असो.

पत्रांक १३१ ॥ श्री ॥ चलेंद वताप जनरल
शके १७१२ १७९० इ.

मल्हारराव होळकर यांस—विशेष—(जनाल मूसी येल यांनी मल्हारावास पाठविलेल्या पुढील पत्राप्रमाणेंच मजकूर आहे).

पत्रांक १३२ ॥ श्री ॥ जनराल मूसी वेल.
१७९० इ.

*मल्हारराव होळकर यांस—विशेष— हलीं टिपुसाहेबांशीं आमचा तह ठरला आहे कीं, रुपयांकरितां सख्य यावेत. परंतु आमची तबियत सदरहु साहेबाशीं जुळत नाहीं. म्हणून माझा फार हेतु आहे कीं, जर मेहरबान सवाई माधवरावसाहेब यांच्याशीं योग घडून येईल तर एकमेकांच्या एकीनें त्याच्या ताब्यांतील मुलुख आपल्या कबजांत घेऊन आनंद करूं. यापूर्वीं याच बाबतींत आपणा परस्परांचें सवालजवाब होऊन असें ठरलें आहे कीं, जो मुलुख व मालमत्ता आपल्या ताब्यांत येईल त्यापैकीं तीन हिस्से श्रीमंत रावसाहेबांनीं घ्यावे व एक चवथा हिस्सा मजयाकडे यावा. याबद्दल पत्रव्यवहार दोहोंकडे आहेच. व याकरितां अहमद अलीखान यांस आपल्या सेवेसी पाठविलें आहे. आपल्या मर्जीस आल्यास लष्कर सत्वर यावी म्हणजे त्या बाबतींत सटपट करूं. बहुत काय लिहिणें, नेहेमीं खुसी असा.

पत्रांक १३२ ॥ श्री ॥ जनराल मूसी वेल.
शके १७१२ १७९० इ.

रावसाहेब परशरामभाऊ यांस—(मल्हारराव होळकर यांस लिहिलें आहे त्याचप्रमाणें सर्व मजकूर आहे).

पत्रांक १३३ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्
शके १७१३ श्रावण व० १० ता २४।८।१७९१ इ.

श्री० माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस—विशेष— आपण व नबाब आसफजाहा बहादर व इंग्रज बहादर यांमध्यें परस्पर कौलकरार झाल्या-

---

* येथे लिफाफ्यावरील पत्त्यावरील हें नांव चुकीचें दिसतें. कारण मल्हारराव होळकर हे ता० २०।५।६६ रोजीं वारले व लिफाफ्यावरील सन ११६० हि० असा आहे.

पत्रांक १३१ ॥ श्री ॥ वलंद बताप जनरल
शके १७१२ १७९० ई.

मल्हारराव होळकर यांस—विशेष—(जनरल मुसी वेल यांनी मल्हारराव यास पाठविलेल्या पुढील पत्राप्रमाणेच मजकूर आहे).

पत्रांक १३२ ॥ श्री ॥ जनरल मूसी वेल.
१७९० ई.

*मल्हारराव होळकर यांस—विशेष— हल्लीं **टिपुसाहेबांशीं** आमचा तह ठरला आहे कीं, रुपयापैकीं सहा यावेत. परंतु आमची तबियत सदरहु साहेबाशीं जुळत नाहीं. म्हणून माझा फार हेतु आहे कीं, जर मेहरबान **सवाई माधवरावसाहेब** यांच्याशीं योग पडून येईल तर एकमेकांच्या एकीनें त्याच्या ताब्यांतील मुलुख आपल्या कबजांत घेऊन आनंद करूं. यापूर्वीं याच बाबतींत आपणा परस्परांचें सवाऊनराव होऊन असें ठरलें आहे कीं, जो मुलुख व मालमत्ता आपल्या ताब्यांत येईल त्यापैकीं तीन हिस्से श्रीमंत **रावसाहेबांनीं** घ्यावे व एक चवथा हिस्सा मजकडे यावा. यावद्दल पत्रव्यवहार दोहोंकडे आहेत. व याकरितां **अहमद अलीखान** यांस आपल्या सेवेसी पाठविलें आहे. आपल्या मर्जीस आल्यास लष्कर खबर यावी म्हणजे त्या बाबतींत खटपट करूं. बहुत काय लिहिणें, मेहेरबानी असा.

पत्रांक १३३ ॥ श्री ॥ जनरल मूसी वेल.
शके १७१२ १७९० ई.

रावसाहेब परशरामभाऊ यांस—(मल्हारराव होळकर यांस लिहिलें आहे त्याप्रमाणेंच सर्व मजकूर आहे)

पत्रांक १३३ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस
शके १७१३ श्रावण व० १० ता० २४।८।१७९१ ई.

श्री० माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस— विशेष— आपण व नबाब **आसफजहा** बहादर व इंग्रज बहादर यांच्यांत परस्पर कौलकरार झाल्या-

---

* येथे लिहिण्यावरील पत्रावरील ह नांव चुकीचें दिसतें. कारण मल्हारराव होळकर हे ता० २०।५।६६ रोजीं वारले व टिपूपावतीत सन ११९० हि० असा आहे.

पासून आजपावेतों तो पाळण्यामध्यें माझा पूर्ण हेतु आहे व तें माझें आद्य कर्तव्य समजत आहे व पुढेंहि तसेंच समजेन. ही तिघांची परस्पर एकी ईश्वरदत्त आहे. या बाबतींत सर्व गोष्टींची व्यवस्था लावण्याचें काम कंपनी अमेजसरकारांनीं मजया-वर सोंपविलेलें आहे. मयत्र ही व्यवस्था इतकी उत्तम करण्याचें माझ्या मनांत आहे की, आपण कंपनीसरकार व नबाबसरकार या तिघांच्या बाबी–शत्रू, मोठेपणा व फायदा–या संशयास्पद न ठेवितां उघडपणें दाही दिशाभर जाहीर करीन. टिपुसुलतान यांजकडून मजकडे वकील पाठविण्याबद्दल विनंति केलेली होती व ही गोष्ट मिस्तर मॅलेट्साहेबामार्फत आपणास कळलेच. परंतु ही गोष्ट दुसऱ्या पक्षास मान्य नाही, कारण ही बाब करारामध्यें नसल्याची शंका आहे. मित्रांच्या सुदैवानें आपली विजयी फौज हरि पंडित तात्यासाहेब यांच्या हाताखालीं असलेली इकडील फौजेस मिळाली. सदर पंडितसाहेब हे करारी, पद्धतशीर काम करणारे व हित-चिंतक आहेत. आपण त्यांस विजयी सैन्याचें आधिपत्य दिलेलें असल्यामुळें त्यांच्या ठिकाणीं असलेला आपला विश्वास जाहीर आहे. तात्यासाहेबांची बुद्धिमत्ता व चातुर्य प्रत्येक कामांत दिसून येतें. परंतु विशेषतः वकील पाठविण्याबद्दल टिपू-कडून आलेल्या विनंतिबद्दल ते विशेष विचार करीत आहेत. या तीन दोस्त सरकारांच्या बाबतींत टिपुसुलतानाचा काय हेतु आहे याबद्दल माहिती मिळवि-ण्यांत ते गुंतलेले आहेत. दुसऱ्या पक्षास ही गोष्ट मान्य का नाही याबद्दलहि ते तपासत आहेत. या सर्व गोष्टींचा त्यांनीं उडा लावून या कामांत असलेल्या सरका-रांच्या विश्वासूक माणसांस एकत्र करून जें त्यांत ठरेल तें उघड होईलच असें ठरविलें. त्यांस अनुसरूनच मी शांतचित्तानें दुसऱ्या पक्षाकडे लक्ष न देता टिपूचा वकील या तीन सरकारांच्या बाबतींत बोलण्याकरितां येण्यास मंजुरी दिली आहे. टिपुसुलतानानें या तिघांच्या नांवें पत्रें लिहिलेलीं आहेत. त्यात त्याचा वकील इकडे पाठवून दोस्तीचा पाया मजबूत करण्याबद्दल विनंती केलेली आहे. मी आमच्या पत्राचे उत्तरीं त्यांस ही गोष्ट कबूल आहे. तिन्ही सरकारांची भलाई एकी व फायदा क्षणोक्षणीं माझ्यापुढें आहे याबद्दल आपण खात्री ठेवावी. आपल्या अभिप्राया-शिवाय व दुसरा पक्ष नबाबमजकूर याचे हेतु समजल्याशिवाय टिपूच्या वकिलाच्या बाबतींत काम तहकूब ठेवून बोलणेंचालणें करणार नाहीं. तात्यासाहेबांशीं या गोष्टी-बद्दल माझें सलगत चालत असतें. वरकड मजकूर, तात्यासाहेबांच्या लिहिण्या-वरून व मिस्तर मॅलेट् साहेबांच्या जबानीवरून आपणांस समजतील. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक १३४ ॥ श्री ॥ मॉर्गन्
शके १७११ १७८७ इ.

मे० नानासाहेब बाळाजी पंडतः—

यांस—आपलें सुवर्णाचें पत्र मिळालें. श्रीमहाराजहुजूरकडून पोषाख, शिरपेंच, कगा भरगची, हत्ती व तरवारीची मूठ हे मिळाल्याबद्दल लिहिलें तें समजून फार आनंद वाटला. ईश्वर आपणांस ही गोष्ट भाग्यजिणी करो, व जवळ दूरच्या स्नेह्यांस सुखी करो. मी नेहमीं ईश्वरास आपल्याकारितां हात जोडून प्रार्थना करितों. नेहेमीं सुखी असावे. विशेष.

पत्रांक १३५ ॥ श्री ॥ मॅकूलिऑड्
शके (!) ता. (!)

श्रीमंत रावसाहेब माधवराव यांस—विशेष—आपलें कृपापत्र पावलें व मजकूर समजला. सरदारांशीं व स्नेह्यांशी असलेलें माझें प्रेम व एकी अगदीं उघड आहे. म्हणून अतिशयोक्तीचा प्रकार मी करीत नाही. आपणां परस्परांत ज्याअर्थी भेद नाही त्याअर्थी आपलाहि भाव माझ्याप्रमाणेंच असला पाहिजे. कारण परस्पर साध्य वस्तु एकच आहे. सबब आपण आपलें कुशलवृत्त नेहेमीं पत्रीं कळवून कृपा करीत असावें. आपण विनंति केल्याप्रमाणें वर्तेत अडथळा न व्हावा म्हणून कपनींच्या मोहेरेनिशीं दस्तक पाठवीत आहे, पोंचेल. आपल्या मातोश्री आनंदानें व सुखरूपपणें नियमित ठिकाणीं पोहोंचतील. कारण खरेपणांत व सरळपणांत इंग्रज सरदारांची कांहीं हि कसूर नाही. हें आपणांस चांगलें माहीत आहेच. आपल्या मातोश्रीची तीर्थास जाण्यायेण्याची जबाबदारी सर्व माझ्यावर आहे. वरकड गोष्टी आपले वकीलांकडून समजतील. जास्त काय तसदी द्यावी. कळावें.

मॅकूलिऑड्

पत्रांक १३६ ॥ श्री ॥ (!)
शके (!) ता० (!)

(!) यास—कंपनी अंग्रेज बहादर यांच्या मार्फतीने असें नांव व पदवी लिहावीः–कंपनी अंगरेज बहादर याचे नोकर कलकत्याचे गवर्नर बहादर आहेत. ही गोष्ट लक्षांत घेऊन जे लिहिणें असेल तें लिहावें. बहुत काय ल्यावेंत !

पत्रांक १३७ ॥ श्री ॥ महंमद आरिफ सुरत
शके (?) वकील नि॥ वलंदेज
ता. (?)

श्रीमंत नाना फडणवीस यांस– अनुपमसेवक **महंमद आरिफ वकील नि॥ कंपनी वलंदेज** यांचे अनेक सलाम–विशेष–इकडील हकीकत आपले कृपेनें ठीक आहे. व सर्वकाल आपलें आयुष्य व वैभव यांच्या वृद्धींचें चिंतन करीत आहे. मजवर आपली सतत कृपा असल्यामुळें मी रात्रंदिवस मनापासून आपणांस चाहतो. हल्लीं सुरतबंदराच्या **वलंदेजाच्या** कोठीवर नवा सरदार आलेला आहे. आपल्या नांवें पत्रें लिहिलेलीं **संपतराव** व **गोविंदपंत** चोभ्या (?) यांच्या स्वाधीन केलीं आहेत. ते आपल्या सेवेशी येतील. वलंदेज कोठीच्या सरदारांनीं लिहिलेलें आपल्या नावचें पत्र त्याजमार्फत पोहोंचेल. तें आपण तें वाचालच. त्याचें उत्तर पाठविण्याची काळजीपूर्वक तजवीज करालच. सरदारानें लिहिलेल्या पत्राचाहि जबाब लिहालच. माझ्या पत्राचें उत्तर पाठविल्यास मजवर मोठी कृपा होईल. मी आपला दासानुदास हितचिंतक आहे. आपल्या कृपेची आशा आहे. कळावें बहुत काय ?

पत्रांक १३८ ॥ श्री ॥ बंदर सुरत–विल्यम याकूब वलंदेज.
शके (?) ता. (?)

मे० नाना फडणवीस यांस– विशेष– ईश्वरकृपेनें इकडील सर्व हकीकत ठीक आहे व त्याचप्रमाणें आपलेकडीलहि तशीच असेल अशी उमेद आहे. आपण व कंपनीचीं माणसें यांच्या दरम्यान असलेल्या दोस्तीस न स्मरतां बरेच दिवसांत दोन शब्दांचें एखादें पत्रहि आपण मजकडे पाठविलें नाहीं. या विलंबाचें कारण आपण कांहीं तरी कामाकाजांत गुंतलेले असले पाहिजेत. याशिवाय दुसरें काय समजावें ? तरी आपण विस्मरणास विसरून कृपेनें मित्रांची खबर घेण्यामध्यें लक्ष्य द्यावें. व असें करण्यात बरोबर कृपा करण्याच्या पलिकडे कांहीं नाहीं. याशिवाय जास्त वेळ आपला किती घेऊ ? अखंड वैभव व आरोग्य असो.

पत्रांक १३९ ॥ श्री ॥ वलंदेज डायरेक्टर कोठी बंदर सुरत.
शके १७१२ १७९० इ.

मे० किसनराव बल्लाळ यांस (?)– विशेष– बरेच दिवस झाले, आपलेकडून थोर आनंददायक पत्र आलें नाहीं. म्हणून अकृत्रिम स्नेह व मैत्रीरूपी सांस-

ध्येस हें पत्र लिहून दृढीकरणार्थ चालना देत आहे. आशा आहे कीं, जुन्या दोस्ती- पेक्षां अधिक दृढसंबंध ठेवून हमेशा पत्रें पाठवून मला करण्याजोगें काम सांगून आनंदवीत जावें. यापेक्षां ज्यास्त काय लिहावें? हे ईश्वरा, यांचें वैभव, आनंद, सुख, परिवार, लक्ष्मी व थोरपणा हे दिवसानुदिवस वाढो.

पत्रांक १४० ॥ श्री ॥ (?)
शके १६९८ १७७६ ई.

मे. रावसाहेब यांस– वि० – मुंबई बंदरावर इंग्रजांचा अतिशय शर्मेचा पराजय झाल्याबद्दल व आपलेकडे लष्करांत रघुनाथराव यांचे दाखल होण्या- बद्दल व मुंबईस गेलेलें लष्कर परत आल्याबद्दल व हैदरनायकास तंबी देण्या- बद्दल महारुलमहामांचा हेतु असल्याबद्दल व सदर नायकास तंबी देण्यांत उभयतां सरकारांचे कोणते फायदे आहेत व या कामीं कायतजवीज केली पाहिजे याबद्दल वगैरे मजकुराचें आपलें पत्र पोहोंचलें व फार आनंद झाला. या मोठ्या विजयाचें कारण केवळ राव पंडत प्रधान माधवराव नारायण यांचें नशीब आहे. आपणांस व सर्व हितचिंतकांस हा विजय शुभदायक होवो. नायक मजकुरास तंबी दिली असतां उभय सरकारांचा फायदा होईल अशी मला खात्री वाटते. नायकमजकुरास तंबी देण्याबद्दल दोन वर्षांपासून माझा हेतु होता. परंतु, घरगुती झगड्यामुळें तसें घडून आलें नाहीं. सांप्रत ईश्वरकृपेनें घरगुती झगडे नाहींसे झाले असल्यामुळें पुर्वीप्रमाणें बेत उत्तमप्रकारें योजिला आहे तो असा कीं, लढाईचे सामानासह मोठी फौज घेऊन तिकडे मी येण्याचें ठरविलें आहे व एक दोन छावण्या मोंवताली ठेवून नायकमजकुराचें काम काढलें पाहिजे आपण व महारुलमहाम यांनीं सदर बाबतीत कोणती योजना केलेली आहे तें मला कळवावें. मी हैदराच्या तबींसंबधी व फौजेच्या हालचालींसंबधी हुजूर पुरनूर यांस कळविलेलें आहे. आपण मुज्ञ आहात सध्यां ईश्वरकृपेनें घरगुती झगडे नाहींसे झाले आहेत. महारुलमहामांच्या विचारें नायकांच्या बाबतींत पुढें टाकलेलें पाऊल मागें घेतलें जाणार नाहीं अशी योजना करावी म्हणजे तें काम ईश्वरकृपेनें सिद्धीस जाईल. आपण व महारुलमहाम काय ठरवितां तें कळविण्याची कृपा व्हावी. विशेष. सौख्य असो. वरकड मजकूर भावाजी पंडत यांस लिहिलें आहे त्यावरून जाहीर होईल.

पत्रांक १४१ ॥ श्री ॥ (?)
शके (?) ता० (?)

———————— (?) यांस – वि • यापूर्वीची इकडील सर्व हकीकत व सदर मुंबईचे गव्हर्नर इन् कौन्सिलचे वेगवेगळे वायदे याबद्दल सेवकराम

यांजबरोबर लिहून पाठविलेले आपणांस पोहोंचले असेलच व त्याप्रों आपण तज-वीज केली असेलच. कर्नल अपटन् यानींहि येथें समक्ष डोळ्यानें जे पाहिलेलें आहे तें त्यांनीं आपणांस कळविलें असेलच. व मलुभान याचे मार्फत एक स्नेहपत्र नेहेमींप्रमाणें आपणाकडे पाठविलें होतें. परंतु ना० १० माहे रमजान पावेतों त्याचें उत्तर आपणांकडून आलें नाहीं. यामुळें माझें मन अस्वथ आहे कोणीहि एखादा मतलबाचें बोलणारा माणूस स्वत खरोखर शत्रु असून स्नेहभाव दाखवून गैरवाका गोष्टी आपल्या कानात भरवून स्नेहाचा जो शुद्ध चष्मा आहे त्यावर शत्रुत्वरूपी कचरा त्यानें न टाकावा अशी गोष्ट ईश्वर न करो. म्हणून मी पुन्हां ही हकीकत आपणांस लिहीत आहे का गव्हर्नर व मुंबई कौंसिल हे सरळ चालणारे नसून भलत्याच मार्गाचा अवलंब करून चालतील सबब हें स्नेहपत्र आपणांस लिहिलें जात आहे की, आपण गवर्नर कौंन्सिल सदर मुंबई यांस ताकीदपत्रें लिहून इकडे पाठवावींत. कारण, झालेल्या करारमदारप्रमाणें कायदेशीर चालून खरेपणाचा आपण पोषाख घालावा वरकड इतर बेवकूफ व अकलशून्य फितुर व शत्रुलोक यांनीं आपल्या अमलदाराच्या मार्फत आपणांपर्यंत कांहीं गोष्टी कळविल्यास त्यावर विश्वास ठेवू नये व त्याबद्दल मनांत दुसरे कांहीं आणू नये. आमच्या सरकारा-कडून कोणत्याहि प्रकारें करारात फरक होणार नाही. नऊ लक्षांचा मुलूख सरकारा-कडून रोकड रूपाने घ्यावा व दादासाहेबांनींहि याचप्रमाणें घ्यावा. कसा घ्यावा ते लिहीन याका मजकूर लाला सेवकराम याचें पत्रांत जाहीर केला जाईल.

॥ श्री ॥

शिक्यांचा तपशील.

उभीरांग (वरतीकडून)

१ महमद हाफीजुल्लाखान ब-हादर. (११)

२ सयद नुरुद्दीन हुसेन मीहरी. (११)

३ मिस्तर जान मॅकफर्सन गव्हर्नर जनरल बहादर(६०)

४ टॉमस डे एस्क्वायर(५८)

५ विल्यम याकूब मर्दी अराफ वलंदेज डेरेक्टर कोठी कंपनी मुबारक सुरत वगैरे

६ जुबदे नवीनान अजीमुस्शान सर जॉन व्हूट शोअर ब-हादर गव्हर्नर जनरल मुमालिके महरूसा सरकार अंग्रेज मुतालिके कीश्वरे हिंद (११७)

७ कॅपटन जॉन कनवे बहादर... (१०५)

८ कर्नल चार्लस मार्गन बहादर (३७)

९ राइट हानरबल एडवर्ड लॉर्ड क्लीफ बहादर गव्हर्नर चिनापटण वगैरा मुतालिके इंडिया सन..इसवी (१२४)

१० जॉन् ब्रिस्टो बहादर (२४)

११ विल्यम् टेलर एस्क्वायर(४)

१२ टॉमस किंग (२०)

१३ इंग्ल ई० इंड० कंप० (४०)

१४ जुबदे नवीनान् अजीमुस्शान रफीउल मकान् अशरफुल उमरा सर जॉर्ज् हेल्रू बार्लो बारॉनेट गव्हर्नर जनरल बहादर नाजम् मुमालिके महरूसा सरकार कंपनी अंगरेज़ मुतालिके कीश्वरे हिंद सन १२०२ हिजरी (१२६)

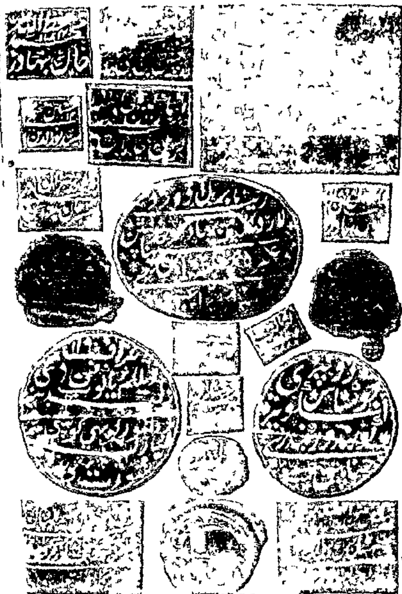
१५ कर्नल् जॉन् अपटन् बहादर ११८९ (२९)

१६ रॉबर्ट मॅचीर, एस्क्वायर(१८)

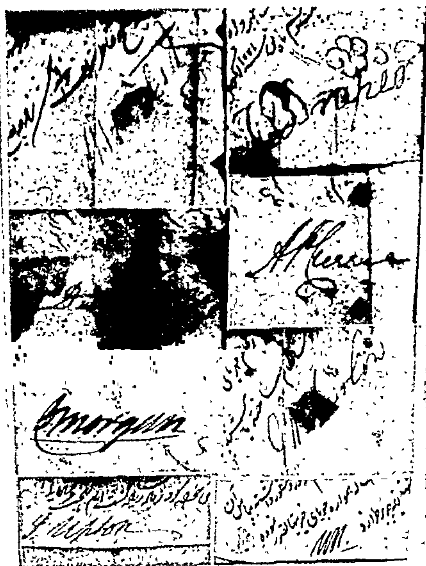
१७ चार्लस् वार मॅलेट ११९६ (६५)

१८ जोसास डुप्रे एस्क्वायर गव्हर्नदोर बंदर चिनापटण सन १७७० इसवी (१५)

१९ मशीरेखास हुजूरे सुलतान इंग्लिस्तान जुबदे नवीनान अजीमुस्शान गव्हर्नर जनरल चार्लस अर्ल कॉर्नवालिस् बहादर सिपाह सालार अफवाजे पादशाही व कंपनी मुतालिके कीश्वरे हिंद सन १२०५ हिजरी (७४)

डावी बाजू—१. मॅकलिऑड (१३५) २. डॅनियल्द मॉर्टान. (११८)
३. सी. मार्गन. (३७) . ४. जे. अपटन. (२९)

उजवी बाजू–१. डी. ड्रेपर. (६) २. ए. पी. करी. (१२७) ३. जी. एच्
[illegible] (१२६) ४. डब्ल्यू. एच्. (वारनहेस्टिंग्ज) २७.

१. जे. कनवे. (१०५) २. डी. वॉथर्स्टन (३५)
३. जॉन. मॅकफर्सन ३० नवंबर ८५. (६०)

वेलस्ली. (१२३) २. पी. टामसन. (१२८) ३. जे. बी. (जॉन ब्रिस्टो) २४

Cornwallis

१ विल्यम् मडोज् (८७) २. ज. शाअर (११६)
३ कॉर्न्वालिस (१३०)

१. आर्. एच्. बॉर्डम्. मुंबई. २७ डिसेंबर १७८५. बी. ए. थेर्सी. महादोराव नारायण पेशवा यांस. } पत्रांक. ६१.

برداخته عزیمت آنطرف به عمل آید و یک جهاونی در
هاونی ور ہمہ طرف نموده مہم نایک مذکور به انجام باید رسانید
آن مہربان و مدار المہامان مہم نایک مذکور را چه طور قرار
داده اند و جہہ تدبیر مؤثر کرده برآن اطلاع باید داد
دوستدار در باب مہم حیدر نایک و نہضت رایات
عالیات بحضور پرنور معروض داشته آن مہربان داده اند
الحال بفضله رفع فساد خانگی صورت بست از مدار المہامان
گفته مہم حیدر نایک را چنان قرار دہند که لغزش راه
نیابد و بعونه این مہم حسن انجام پذیرد و مدار المہامان عنوان
انتظام این مہم را چه طور قرار داده اند بران مطلع
باید ساخت زیاده بہجت و شادمانی باد - باقی کیفیت
مفصل از نوشته اباجی پنڈت مبرہن خواہد شد

رقعه ۱۴۱

سابق ازین تمامی کیفیت بانده بود و چگونگی مخالف
القرار گورنر و کونسل بندر بمبئی زبانی خصوصیت دستگاه
سیوکرام وکیل حواله رفته بود یقینکه رسیده به ادای
آن پرداخته باشد دکرنیل اپٹن آنچه بچشم اخلاص بین

رقعہ ۱۴۱

سلامت

راؤ صاحب مہربان کرمفرمائے مخلصان

رقیمۂ الوداد متضمن شکست خوردن انگریزان
بندر بمبئی در کمال مذلت و خذلان و داخل شدن
رگھناتھ راؤ در لشکر آنطرف و معاودت کردہ رفتن
الجماعۂ بندر مذکور و ارادۂ مدار المہامان بنابر تنبیہ جید رنایک
و منصور بودہ نوید دراینہر دو سرکار در تنبیہ نایک مذکور و استصلاح پذیرفتن ابراین مہم بزرگ

وصول فرو خنہ خاطر را مسرور ساخت ظہور این فتح عظمی
کہ محض بیاوری طالع راؤ پنڈت پردہان مادہو راؤ نراین
است بر آن مہربان و جمیع ہواخواہان مبارک و مہنا باد
فی الواقع در تنبیہ نایک مسطور فواید سرکار دولتمدار والا
دہم در سرکار راؤ پنڈت پردہان متیقن خاطر است اگرچہ
دو سال بنابر تنبیہ نایک مذکور اتفاق عزیمت آنطرف افتادہ
اما از ہم فساد خانگی صورت انتظام و انتساق نگرفت لحال
کہ بفضلہ رفع فساد خانگی صورت بستہ مقتضائے تدابیر صائبہ
چنین است کہ بہ جمعیت سنگین و سامان حرب و ضرب درست

उजवी बाजू—१. एन. मॅकफर्सन. (८८) २. जी एफ. चरी. (११९
३ पी. एस. (१११) ४. ज. टी. एम. पी. (५)

डावी बाजू—१ ॲंड्र्यूज् रॅमसे (७२) २ थामस् डे. (५८)

ملاحظہ نمودہ و بہ خرد دقیقہ یاب صواب گزین دریافتہ
بود بسمع آن مہربان رسانیدہ باشد و نیز علی التواتر محبت نامہ
کلولبان عبارت روانہ آنصوب ساختہ اما تا تاریخ دہم شہر رمضان
المبارک در جواب یکے ازان خوش دل نہ کردند ازین معنی
خاطر اختصاص ماثر منتظر بمقربین نگران خدا نخواہد کہ از کسے
غرض گویان انصاف دشمن در لباس دوستی آمدہ سخنان
نادرشت بگوش آن مہربان رسانیدہ منہل خلاص و وداد
را بہ خاشاک بیگانگی انباشتہ سازد بنا بران و وندارہ
تازگی بہ نحو بر کیفیت می پردازد کہ گورنر و کونسل بندر ممبئی
نا موربعزین کہ بر خلاف آئین راستی و درستی است بمیان آوردہ
راہ و بد معاملگی و بدسلوکی میشوند لهذا امر قوم خامہ یگانگت و
اخوت طراز میگردد کہ آن مہربان بہ گورنر و کونسل بندر ممبئی تاکید
وتشدد روانہ آنصوب نمایند کہ موافق قرار درستی امورات
نمودہ است از حرکات لغو بازدارد بد و سالک مسالک راست
معاملگی را شعار خود سازد و دیگر گفتہ و نوشتہ مفتریان و
مدعیان نافہم حوار عاملان پیش آنمہربان می آرد اعتبار و قابل اعتماد
نگردد و سنجاط راہ نباید نماید و ازین سرکار در قرار نامہ تجاوز نشدہ
نسبت زیادہ و ملک نہ لک روپیہ موجب نقد از سرکار بگیرند دواد
صاحب ہمین آئین بگیرند آئین نوشتہ خواہد شد باقی کیفیت
بہ تفصیل در خطالالہ سیوک رام نگارش خواہد نمود تمام شد

صاحب مہربان مشفق قدردان سمو المکان عالی شان
قدر افزاے خیر اندیشان مزین و مجلی جاہ
بعد تمناے دریافت خدمت سراسر مسرت کہ
اہم مطالب و اقصاے مآربست مکشوف رای
خورشید ضیاے می گرداند کہ مدت مدید منقضی
شدہ کہ از ورود نامہ نامی مسرت افزاے خاطر
نگردیدہ - لہذا بہ جہت استحکام مواد اخلاص و
یک جہتی متحرک سلسلہ یگانگی گشتہ بہ ابلاغ این
رقیمہ نیاز پرداختہ تر صدآنست کہ روابط خصوصیت
و اخلاص قدیم بدستور سابق بل ازان در افزایش
و ازدیاد مرعی داشتہ ہموارہ از ارسال رسل و
رسایل معہ کارہ و خدمت لائقہ مسرور و مبتہج
می ساختہ باشند زیادہ ازین چہ اطاعت نماید
الہی ایام عیش و نشاط و ترقیات حشمت و اقبال
و تمکنت و اجلال روزبروز در افزایش و ازدیاد
باد برب العباد ؎

ساختہ بہ عنایت تلطف ناجات متوجہ احوال
مخلصان یک رنگ خواہند شد - ہر آئینہ
بعید از تلطفات تہ دلی نخواہد بود زیادہ ازین چہ
منصدع اوقات گرامی گردد ؛
ایام دولت و کامرانی مستدام باد ؛

ہو المعز

رقعہ ۱۳۹

بہ سامی خدمت صاحب مہربان
قدردان عالیشان سمو المکان کرم فرمائے و ملجائے
خیر اندیشان صاحب کشن راؤ بلال دام دولتہ
معز باد

مسند دولت و اقبال و وسادہ جاہ و جلال
رفعت و عوالی مرتبت ابہت و معالی منزلت

مسند دیوان علو رتبت و دسادۀ بارگاہ شوکت
حشمت آن منبع الحسنات منیع الشان سمو المکان
والا قدر قدردان خیر اندیشان ہموارہ زیب افزای
و زینت پیرائے باد ۔

بعد گذارش مراتب عبودیت و آرزومندی
بدریافت دولت خدمت وافی البہجت مرفوع
رائے خورشید ضیائے می گرداند ۔ بفضل او سبحانہ
مجازی احوالات این جائے در ہمہ حال مقرون
بحمد و شکر است امید کہ جریان اوقات گرامی نیز
قرین صواب و عشرت و انبساط بودہ باشد با
وصف روابط حقوق یک جہتی ہائے کہ فیما بین
کوٹھی ما مردم و آن مجموعہ حسنات کہ بدرجۂ کمال
متحقق و بہ میانست دیر یست کہ دو کلمہ بہ عنوان
یاد فرمائے بہ نام این مخلص بے ریا اصدار نیافتہ
موانع آن بجز افزونی اشتغال دنیوی چہ تصور نمودہ
آید رجا و اثق آن است کہ اسحال فراموشی را فراموش

دولت بزبذریعہ آن والا شان بہ نظر مبارک
خواہد گذشت در حصول جواب آن البتہ
توجہ سامی مرعی خواہد شد و جواب رقیمہ کہ
سردار مذکور بہ گرامی خدمت نوشتہ - نیز
صادر شود و بندہ ہم در جواب بہ عطائے
مرحمت نامہ در سرافراز شود - زہے عنایت
بندہ بندہ و بجان و دل فدوی است امیدوار
تفضلات زیادہ عرض حد ادب !

نوید آفتاب دولت درخشان باد

رقعہ ۱۳۸

بندہ آل محمد
از نسب
عارف ۱۱۹۱

منظر فیض اثر صاحب والا قدر خداوند امال و
امانی نانا پھڈنویس صاحب مدظلہ العالی -

بگذرد

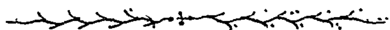
(ہوالمعز)
رقعہ ۱۳۷

خداوند آمال و آمالی خدایگانی مدظلہ العالی

بندہ بلا اشتباہ محمد عارف وکیل کوٹھی ولندیز
بہ ادائے تسلیمات و بندگی جبہہ بخت افروختہ
و بہ ادراک کورنشات و سرافگندگی تارک سعادت
افروختہ ذرہ وار بعرض سامی نامی می رساند کہ
بہ میامن فیوضات گرامی احوال این کثیر الاختلال
مقرون بہ خیریت ہاست و ہمہ اوقات بدعائے
ترقیات عمر و دولت مشغول از انجا کہ بندہ خو کردہ
عنایات سامی است شب و روز جان و دل بجناب
دولت مآب می باشد درینولا بر کوٹھی سورت
ولندیز سردار نو آمدہ است عرائض بہ جناب
بندگان عالی متعالی معروض داشتہ حوالہ
سنیپے اوہ گوئندہ ہنپھرچو تھہ نمود آنہا عزم بسمت
جناب والا می دارد اغلب کہ عہدہ سردار کوٹھی

به احتیاط و خوبی ها در هر مکان تیرت ذمه دوستدار است باقی مراتب از گذارش وکیل آن مهربان واضح خاطر شریف خواهد شد - زیاده چه تصدیع دهد
ایام بهجت و مسرت مدام بکام باد

Macleod.

رقعه ۱۳۶

مشفق مهربان سلامت

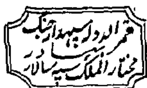
نام بر سر نامه کمپنی انگریز بهادر قلمی فرمایند و القاب نظر برین که گورنر بهادر در کلکته نوکر کمپنی انگریز بهادر اند - آنچه مناسب باشد قلمی فرمایند -

زیاده چه تصدیع دهد

رانب مرقومہ مطلع ساخت از فضل الٰہی پاس مراتب
دوستی و اتحاد و احراز مراسم یک جہتی و وداد با
سرداران و دوستان بہ قسمیکہ پیش نہاد خاطر دوستی
مظاہر است اشہر و اظہر و این معنی احتیاج بمبالغہ
رسمیہ ندارد و یقین حاصل کہ آن مہربان نیز درین
معنی موصوف و معروف اند از انجاکہ فیمابین و انتظر
جدائی و مغائرت نیست و کارہا واحد است درین
صورت چشم از مہربانی ہا اندازد کہ پیوستہ بدین دتیرہ
بہ ترقیم شمایق بہجت علایق متضمن مژدۂ خیریت ہا
مسرور و منبسط خواہد داشت مہربان من حسب
درخواست آن مہربان دستک عدم مزاحمت راہ
بہ مہر کمپنی ابلاغ می دارد خواہد رسید و یقین بنکہ
والدۂ شریفہ آن مہربان بہ خوشی و خورمی و خاطر
جمعی ہا رہگذرائے منازل مقصود خواہد شد چون
در راستی و درستی سرداران انگریز بہیچ وجہ
قصوری نیست و آن مہربان این معنی را خوب
واقف اند آمد و رفت والدہ شریفہ آن مہربان

بدریافت این معنی نہایت سرور حاصل شد حق تعالیٰ
بہ آن مہربان مبارک کند و بہ جمیع دوستان دور
و نزدیک ہمایون سازد۔ دوستدار ہمیشہ دست
بدعاست کہ

زیادہ ایام بہجت و نشاط مدام باد

رقعہ ۱۳۵

مہاراجہ صاحب مشفق بسیار
مہربان مخلصان مہاراجہ مادہوراؤ بہادر
سلمہ اللہ تعالیٰ

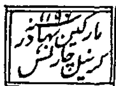
سویم جمادی الثانی سنہ

مہاراجہ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
مہربانی نامہ بہجت افزا مشعر نوید خیریت و استحکام
بنیان خلوص و ودادچہرۂ وصول افروختہ مسرور زد بر

معظم الیه و زبانی مسٹر مالٹ صاحب بهادر به اطلاع
آن مهربان خواهد آمد که
زیاده چه برطرازد

Cornwallis.

رقعه ۱۳۴
سنه ۱۷۹۲ع

انشاء الله تعالیٰ - برآن مطالعه نانا صاحب مشفق مهربان
کرم فرمائے محبان نانا صاحب بالاجی پنڈت سلمه الله تعالیٰ
موصول باد

راؤ صاحب کرمفرما

خط مسرت نمط چهره وصول افروخت آنچه از
حصول خلعت و سرپیچ و جیغه مرصع و فیل و قبضه
شمشیر از حضور سری مهاراجه نوشته بودند

استحکام سررشتهٔ دوستی و یگانگت و نجزئی سوال و
جواب مصالحت باہر سہ سرکار متحده آمدن وکیل
از طرف او قبول و منظور ساخت در بینولا ٹیپو سلطان
بہادر بہ نام ہر سہ سرکار مکاتبات متضمن بر استدعا
تصفیه و تاسیس اساس محبت و وداد نوشته است
مخلص ہم پاسخ رقیمۂ الوداد موسومہ خود اجابت
آمدن ایلچی از طرف راهر قوم ساخت آن مہربان یقین
مطمئن باشند کہ عزم مصمم برائے پاس مراتب معہوده
فیمابین دو احدیت و یکسوئے منقوش مزاج در باب
سود و بہبود ہر سہ سرکارات بدرجہ مساوات
در ہر آن و زمان مد نظر داشته مخلص مراتب معہوده
محولہ ایلچی طرف ثانی شده تا ہنگام انکشاف خاطر
عاطر آن مہربان و نواب صاحب معظم الیه در جواب
دہیزان متوقف خواہد گشت چون فیمابین تاتیا صاحب
بہادر و مخلص دفعاتاً مصلحت و مشوره این معنی بہ
وقوع آمده باقی مراتب از نوشته جات تاتیا صاحب

اختیار سرداری فوج عظیم همراه ظاهر و هویدا است
استصلاح و صوابدید تا تیا صاحب معزالیه در مراتب
روبکار علی مخصوص در باب استدعای ٹپو سلطان
جهت روانه نمودن شخصے ایلچی برائے تصفیه هر سه
سرکار در میزان غور و تامل به واقعی می سنجد و ازانجا
که تا تیا صاحب معزالیه استصلاح وقت برائے دریافت
کل کیفیت و مراتب معاوضات و مبادلات هر چه
مکنون خاطر ٹپو سلطان بهادر نسبت به هر سه سرکارات
مشارکه بوده باشد و از روئے طریق و اطوار حصول
مقام طرف ثانی بچه قسم صورت تمشیت میانے صلح
نواند گشت معلوم گردیده در باب اجتماع معتمدان
از طرف سرکارات متعلقه این مهم چه صلاح و مستحسن
خواهد شد تفرز باید ظاهر ساخته و نیز عدم احتمال
این مدعا حسب الرواج بدون آمدن ایلچی بیان
نموده اند لهذا مخلص بشرط طمانیت و دل جمعی
از طرف اراده طرف ثانی برائے انضباط و

سود و بہبود سرکار آن مہربان و سرکار نواب صاحب
معزالیہ و سرکار کمپنی انگریز بہادر مشہور چار دانگ
عالم گردد - چنانچہ بمد نظر این معنی ما مخلص بنابر عدم
وقوع مراتب مشبہ در تقدیم مدارج عہود و میثاق
فیمابین کہ فی الواقع از باعث رجابت استدعائے آمدن
ایلچی از طرف ٹیپو سلطان بہادر پیش مخلص برتو اند
از دلہامی تواند گشت نوعی استدعائے این مدعا
از جانب طرف ثانی پسند خاطر نہ گردد و بیقین از
مضمون نوشتہ و خواند فیمابین ٹیپو سلطان بہادر و
مخلص سابق ازین بنابر انکشاف آن مہربان بجنس
نقل نمودہ پیش مسٹر مالٹ صاحب بہادر مرسل گردید
صدق نیت مخلص درین باب منقوش مزاج گشتہ
باشد معہذا چون از اقبال محبان فوج ظفر موج سرکار
آن مشفق بسر کردگی پنڈت صاحب بسیار مہربان
ہری پنڈت تاتیا صاحب بہادر کہ مزاج مستحکم در تقدیم
امورات معہودہ و منضبط در خیرخواہی آن مہربان متحقق
با فوج اینطرف ملحق گردید مخلص بہ لحاظ عہدیت و
اعتماد سرکار آن مہربان نسبت بہ مشارالیہ کہ از روئے

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر
حوادثِ زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز
شاداب شگفتہ و خنداں باد۔
از انجاکہ از بروے تمشیت عہود و میثاق فیمابین
سرکار آن مہربان و سرکار نواب صاحب عالیشان
نواب آصفجاہ بہادر و سرکار کمپنی انگریز بہادر
حفظ مراتب معہودہ و پاس مدارج موعودہ اہم مطالب
دلی و مقدم مرام قلبی مخلص بفضلہ تعالی شدہ است
و خواہد شد لہذا منجملہ جانفشانی و ترددات مسلوبر
انجام و انصرام امورات این مہم روبکار با فتح فیروزی
و نصرت و نام آوری کہ بر ہر یک از سہ سرکار مشار
از مستلزمات لازم و مہتم منصوری باید کہ ہر چہ در وسط
این سررشتۂ احدیت خداداد تعلق از سرکار کمپنی
انگریز بہادر گرفتہ و مغوض بہ مخلص کشیدند باندرج
بخوبی حسن انجام باید کہ اہم مطالب سررشتۂ شراکت
در حجاب شکوک محتجب تواند ماند بلکہ اشتہاد خاطر
مخلص مساوات جہت نگہبانی و سرسبزی مہمات

زیاده پرداخته شود - زیاده چه نویسد ؎

ایام جمعیت و شادمانی مدام باد

ازین جهت یک رقعه پرسرام بهاؤ صاحب را فرستاده است ؎

رقعه ۱۳۳

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ارل کارنواکس بهادر سپه سالار
افواج بادشاهی و کمپنی متعلقهٔ هند

تاریخ ۲۴ ر اگست سنه ۱۸۹۱ع

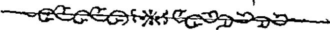
بمطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مشفق بسیار مهربان سمو القدر بلند مکان امیر الامرا مختار الملک وکیل مطلق مدار المهام سلطنت عمدهٔ ارکین خلافت باوفادار سپه سالار سعادتمند فرزند خاص سر پمینت بندت پیردهان مهاراجه سوائی مادهو راؤ نراین بهادر - سلمه الله تعالی موصول باد

بست وسویم ذیحجه سنه ۱۳۰۸ هجری برمقام پونه معرفت مستر مالت رسید

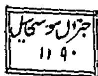
صاحب مہربان قدردان عظیم الشان سلامت
بعد اظہار مراتب سلام اشتیاق مکشوف خاطر خلت
مظاہر میدارد دریں روزہا صلح مایان از ٹیپوصاحب
بحساب فی روپیہ شش آنہ بہ وقوع آمدہ است
لیکن طبیعت مایان بمشارٌ الیہ موافقت نمیکند
لہذا عزم مصمم آنست کہ اگر موافقت مایان با راو
صاحب مہربان سوائ ما دہورا وصورت بندد
بہ اتفاق یکدیگر ممالک محروسہ در تحت و تصرف خودہا
آوردہ بہ خوشی و خورمی باید بود چون در زمان
سابق جواب و سوال این معنی درمیان آمدہ
است قرار یافتہ بود کہ آنچہ از بہ ملک و مال و اموال
در تحت و تصرف آید ۳ حصہ راو صاحب و حصۂ
چہارم بہ این جانب خواہد بود چنانچہ نوشتہ ہاے
این طرفین موجود اند بنا بران احمد علیخان را بہ
گرامی خدمت فرستادہ شدہ است اگر در خاطر
آن ہمہ صاحبان آید زود اطلاع دہند کہ بہ سرانجام

آید چہارم حصہ اینجانب وتتمہ سہ حصہ تفہیم آلضاحبان خواہد گردید- چنانچہ سابق نوشتہ ہائے این معنی از طرف آن سمت نزد مایان ونوشتہ ہائے مایان در آنجا موجود است حاضر خواہد بود ازین سبب بجہت بندوبستی بعضے جواب وسوال احمد علیخان را بگرامی خدمت ابلاغ یافتہ اگر مرضی آلضاحبان باشد- سرانجام این کار نمودہ بسرعت سریعہ اطلاع دہند کہ نگران ازاین طرف نیز بہ عمل آوردہ شود باقی حقیقت زبانی مومی الیہ بروز خواہد گردید زیادہ چہ تصدیع دہد ایام جمعیت وشادمانی مدام باد

بہ این قسم یکرقعہ ملہارراؤ ہولکر را ارسال فرمودہ است

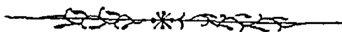
رقعہ ۱۳۲

بہ شرف مطالعہ صاحب مہربان قدردان عظیم الشان ملہارراؤ ہولکر دام محبتہ مشرف باد

بتحریر ونرسیل شفقت نامجات خاطر مشتاق را
همیشه مورد سرور نامحصور می سازند -
زیاده چه برطرازد -

Cornwallis.

رقعه ۱۳۱

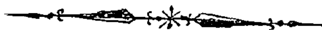

راؤصاحب مشفق مهربان مخلصان سلامت
بعد اظهار سلام اشتیاق مکشوف خاطر محبت ذخائر
می دارد درین روزها صلح مایان از ٹیپو صاحب بحساب
فی روپیه شش آنه مقرر یافته اما سبب بعضے امورات
موافقت مرضی ها صورت نمی بندد لهذا اقلمی میگردد
که در خاطر مایان عزم مصمم آنست که به اتفاق آن همه
صاحبان یکدل شده آنچه ملک وغیره در تحت تصرف

راحدیت دیگر نگہاست ورو ابطا اخلاص فیما بین بہ
رتبۂ یکتا دلیہا منصور مخلص را کہ پاس مراتب از دل
ملحوظ است انشاء اللہ تعالیٰ گلستان محبت ہائے فیما
بین بر آبیاری وا حدیت ہا ہموارہ بہ نضارت و
طراوت خواہد بود لالہ گلاب رائے بخیریت و عافیت
در کلکتہ رسیدہ بہ مخلص ملاقات نمودند و جنس مرسل
آن مشفق بہ تفصیل ذیل موافق فرد علیحدہ رسانیدند
نظر بر یک جہتی ہا قبول گشت و باعث استحکام سلسلہ
اتحاد منصور شد دیگر مراتب از گذارش مسٹر مالٹ
صاحب گردد باید در خطوط موسومہ این جانب از
مراتبات صفوت و رسوخیت نانا پہر نویس بہادر
بہ سرکار آن مشفق قلمی ساختہ اند بدریافت
آن مہربان خواہد آمد یقین خاطر این جانب کہ بہ مد نظر
دوستیہائے فیما بین خود و سرکار فیض آثار کمپنی
انگریز بہادر بر نظر بر خدمت ماموره صاحب موصوف
بحضور آن مشفق سر رشتہ تفقد و احترام قسمیکہ
در ہمہ سبب بحال صاحب معزالیہ بہ ظہور آمدہ
است بالفعل ہم مسلوک خواہد بود درینجا کہ ہموارہ

مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان
مصون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شگفته و
خندان باد۔
مفاوضہ شفقت طراز مشعر بر کمال لطف و اشفاق
بہ پاسخ رقیمۃ الوداد کہ بعد رسیدن خود از ولایت
بہ مختاری و مدار المہامی مہمات جزو کل این ضلع
سمت ترسیل نمودہ بود وا ینکہ روابط محبت و وداد
و مراسم واحدیت و اتحاد فیما بین سرکار فیض آثار
کمپنی انگریز بہادر و آن مشفق از دیرباز متحقق و
ثبت و پاس این مراتب از طرفین ہمیشہ منظور و
ملحوظ می باشد درین صورت اساس وداد و
اتحاد یوماً فیوماً بدرجہ اعتلا و ارتقا خواہد رسید-
با دیگر مراتب یکتادلی ہا معہ اجناس مرسلہ بموجب
فرد علیحدہ معرفت لالہ گلاب رائے خلف عزیز القدر
لالہ سیوک رام موصول و شادمانی آورد مسرور و نیز
مراتب مرقومہ مطلع و مشکور اخلاص و اختصاص
معنوی آن مشفق ساخت فی الواقع سلسلہ دوستیہای
آن مشفق بہ این ریاست از قدیم مسلسل بہ درجہ

رسیدن اجوبه آن از تاثیر و کرسی نشینی مقدمه اطلاع
داده خواهد شد مرقوم بود موضوح گشت یقین که
بعد وصول مجاوبه از حقایق آن مسیر ور خواهد ساخت
بعضے مراتب از خطوط دیگر هویدا خواهد شد

زیاده ایام جمعیت و شادمانی بکام باد

رقعه ۱۳۱

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ارل کارنوالس بهادر سپه سالار
افواج بادشاهی و کمپنی متعلقه هندوستان

بتاریخ ۱۸ ماه نومبر سنه ۱۷۸۷ع

مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان
راؤ مادهو راؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردهان بهادر
سلمه الله تعالی

هفتم رجب المرجب سنه ۱۲۰۲ هجری رسید بمقام پونه

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه صاحب مشفق

رقعہ ۱۲۹

سلامت

پنڈت صاحب مشفق مہربان کرم فرمائے مخلصان

مفاوضہ بہجت معاوضہ چہرہ وصول فروختہ مسرور ساخت
آنچہ از برخاستہ رفتن پاٹکر وغیرہ ہمراہیان بھگونت راؤ
وگرفتن مومی الیہ پناہ قلعہ بساں کردہ ومتفق وشریک شدن
ہنومنت راؤ گماشتہ بھگونت راؤ باجمعیت خود
از ساجی سندیہہ کولھار دالہ وریختن بر فوج بھوان
راؤ وگوبند راو وپانڈورنگ راؤ ورام چندر
گنیش بر موضع تاب مقاومت وبدست افتادہ
غنائم از قسم اقبال وغیرہ بقلم آمدہ بود موضوح
گشت درین معنی موجب سرور خاطر دوستان شد
ہرچہ شود از یاوری طالع مادھوراؤ نراین میشود
باقی خیریت است آنچہ بعمل آمدن قرارنامہ فیمابین
وکیل انگریز وآن مہربان ورروانہ کردن وکیل
مسطور خطوط بہ کلکتہ وبہ گورنر بندر بمبئی ودیگر ہمہ
فساد ان در باب رفع شر ونفوذ صلح واین کہ بعد

است سلامت داشتہ بمراتب اعلیٰ کامران دارد
کہ باعث عزت افتخار خود از ان متصور است آنچہ کہ
در مادہ ارسال نمودن چھڑی یعنے چوبدستی ارشاد
بود خواہم کہ فی الفور بعمل حکم عالی سازم مگر چھڑی بہ
وضع و نمونہ سابق موجود نہ بود در کارہ پور و غیرہ ہم
تلاش بہ عمل آمدہ دستیاب نہ شد الحال از ضلع کلکتہ
طلب کردہ ام یقین کہ بہ مرور ایام خواہد رسید بر وقت
رسیدن فی الفور ابلاغ خدمت خواہد شد و یک عدد کہ
بالفعل موجود بود ارسال حضور است بہ ملاحظہ الور
خواہد گذشت این خیرخواہ را نیز خیرخواہ جاہ ۔ دولت
تصور فرمودہ دائما از ایراد کوائف خوشی مزاج
معہ کار خدمات لائقہ سرفرازانہ و کامیاب می فرمودہ باشند
کہ باعث افتخار خود از ان متصور است فقط

زیادہ جمعیت باد

عرضی

خیرطلب مسٹر ٹامسن

P. To mson.

مہاراجہ صاحب عالی دودمان رفیع المنزلت سمو
المکان نوازش فرمائے مخلصان زاد شوکتہ‘‘ کے
بعد شرح تمنائے ملاقات بہجت آیات کہ خلاصہ
مطالب دلی و بہمین مآرب قلبی است مشہود ضمیر عطوفت
تخمیر نمودہ می آید اشفاق نامہ تلطف آمود کہ از
ہر سطرش بوئے محبت و ولا بہ مشام جان میرسید
و ہر حرفش بہ نشر روائح خلت و صفا دماغ اشتیاق
و تمنا معنبر و معطر می گرداند در عین انتظار رنگ
وصول بدان محبت رہ بجستہ مسرور و مشکور مہربانیہا
ساخت و خاطر نیاز ما شر کہ از عدم ادراک مژدہ صحت
و اعتدال مزاج سامی نگرانیہا داشت طمانیت وافر فرا
اندوخت امید کہ خاطر مخلص را پیوستہ مشتاق مکارم اخلاق
خود تصور فرمودہ بہمین منوال تا حصول ملاقات بہجت
سمات بترقیم و ترسیل الطاف نامجات یاد فرما و کرم
نما باشند زیادہ ایام بہجت و شادمانی مدام بکام باد
المرقوم ۱۳ سیزدہم ماہ ۱۵ اپریل ۱۸۴۲ عیسوی

A.P.Currie.

رقعه ۱۲۸

سنہ ۱۸۵۵ء

بعرض می رساند بندگان عالی متعالی خداوند نعمت بسیار
مهربان سربسر سمینت مهاراجه سالک رام بهادر دام اقباله
آداب که در خور بندگیها تعلق دارد بتقدیم رسانیده
معروض خدمت فیضدرجت می گرداند اگرچه بسبب ظاهر از باعث
کثرت کار ریاست کار از احضار دربار عالی تبار دور و مهجور
مگر در باطن هر لحظه و هر ساعت از اوصاف ذات حمیده
صفات رطب اللسان عذب البیان می باشد درین زمانه
که بغیر صدور نوازش نامجات خاطر را یک گونه
بخاطر راه یافته بود که پروانه حضور فیض گنجور
محرره ۰ سه شعبان سنه هجری بخلاصه ارشاد این معنی که
آنچه چوبدستی به زمان سابق بدست کاسی سوا حضور این
جانب آمده بود کهنه گردید چوبدستی یعنی چهری دیگر به نمونه
وضع سابق دیگر ارسال حضور سازند در ساعت سعید و
زمان حمید شرف صدور یافته هزاران هزار سرفرازی و
کامرانی بخشیده و از صدور نوازشنامه باده عزت و
افتخار این خیرخواه با اوج آسمان رسیده او سبحانه
تعالی آن ذات عالی را تا آب در گهر و تاب در مهر انور

مہاراجہ صاحب عالی دودمان رفیع المنزلت سمو
المکان نوازش فرمائے مخلصان زاد شوکتہ'

بعد شرح تمنائے ملاقات بہجت آیات کہ خلاصہ
مطالب دلی وبہین مآرب قلبی است مشہود ضمیر عطوفت
تخمیر نمودہ می آید اشفاق نامہ تلطف آمود کہ از
ہر سطرش بوئے محبت و ولا بہ مشام جان میرسید
و ہر حرفش بہ نشر و روائح خلت و صفا دماغ اشتیاق
و تمنا معنبر و معطر می گرداند در عین انتظار رنگ
وصول بدان محبت ریختہ مسرور و مشکور مہربانیہا
ساخت و خاطر نیاز ما شر کہ از عدم ادراک مژدہ صحت
و اعتدال مزاج سامی نگرانیہا داشت طمانیت وافر فرا
اندوخت امید کہ خاطر مخلص را پیوستہ مشتاق مکارم اخلاق
خود تصور فرمودہ بہمین منوال تا حصول ملاقات بہجت
سمات بترقیم و ترسیل الطاف نامجات یاد فرما و کرم
نما باشند زیادہ ایام بہجت و شادمانی مدام بکام باد

المرقوم ۱۳ سیزدھم ماہ اپریل ۱۸۴۲ عیسویہ

A. P. Currie.

به مندرجها مفصل مطلع ساخت دعزیزالقدر مشارٌالیه نیز
از ملاقات خود و اظهار اخبار و مراتب یگانگی ہائے
آنطرف بمرتبهٔ نهایت مسرور و منبسط نمودند و مشاهده
اطوار و اوضاع برگزیده موی الیه موجب ازدیاد
ابتهاج و انشراح گردید و در خاطر شریف یقین
تصور دانند که بمقتضائے موالفت و مواخذتیکه به
فضلهٔ تعالیٰ فیما بین هر دو سرکار بلا مغائرت و مباینت
زیب استحکام دارد عزیزالقدر مشارٌالیه همواره مورد
توجهات این سرکار خواهند بود نظر صدکه مخلص را
پیوسته مترصد و منتظر دریافت نوید صحت و عافیتہا
تصور داشته مدام به ارقام مهربانی نامجات بهجت
آیات سمات مسرور و شادکام می ساخته باشند۔
زیاده چه برطراز د

G. H. Barlow

رقعہ ۱۲۷

بتاریخ ۱۳ ر اپریل ۱۸۰۳ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان سریمنت پیشوا سوائی مہاراجہ باجی راؤ پنڈت پردھان بہادر

گلشن دولت واقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب و شگفتہ وخندان باد ۔

مہربانی نامہ نوددافزا متضمن اینکہ از قدیم الایام فیما بین سرکار آن مشفق و سرکار کمپنی انگریز بہادر رابطۂ خلت وولا منوط و مربوط بودہ و حالا از طرفین مدارج یگانگی و اتحاد ترقی و تزاید پذیرفتہ ازین جہت نظر برین معنی کہ خبر خیریت مخلص بہ آن مشفق و نوید صحت مزاج مہربانی امتزاج آن مشفق مخلص علی الدوام می رسیدہ باشد خصوصیت دستگاہ عزیز القدر ہری ادہو بہ صیغہ وکالت از سرکار آن مشفق مامور شدہ اند کہ درینجا رسیدہ بہ اظہار مدارج دوستی پرداختہ از حاضرباشی خود مسرت افزائے خاطر دوستی ماثر با دیگر مراتب یگانگی و یک جہتی تا بہ صحابت عزیز القدر مشار الیہ وصول بہجت شمول نمودہ مبتہج و مسرور

ارباب عظام مدار المهام کمپنی انگریز بهادر لوازم حکومت مدراس به مخلص مفوض گشته زمام اهتمام آن به قبضهٔ اختیار درآورد - چنانچه این معنی را مرقوم قلم اخلاص رقم می گرداند نظر بر مراتب مسرت خاطر خلّت مظاهر از ملاحظهٔ ضوابط محبت صمیمی و روابط مودت قدیمی که فیما بین سرکار آن مشفق (شفیق) و سرکار کمپنی انگریز بهادر حسن نو شق پذیرفته است مقدم بر جمیع امور دیگر می سازد و هم به طمانیت آن مشفق می پردازد که در اجرای اقتدار مفوضه همگی نیت حق طویت مخلص در امر یکه گلشن محبت و دفا را آب و رنگ افزاید و گلبن مودت و صفا را به تازگی گراید مرعی و مصروف خواهد بود نظر قب که همواره به رشحات سحاب گرامی مفاوضات گلزار همیشه بهار یگانگی و یکتا دلی را خورم و خندان دارند.

زیاده ایام بهجت و شادمانی مدام به کام باد.

رقعه ۱۲۶

تاریخ ۲۹ ر دسمبر سنه ۱۸۰۳ع

زبده نوئینان عظیم الشان رفیع المکان اشرف الامرا سر جارج هنگر یاربیو ہارٹ گورنر جنرل بهادر ناظم ممالک محروسه سرکار کمپنی انگریزی متعلقه کشور هند سنه ۱۲۱۸ هجری

واجب و لایق است مسرت بر مسرت خواہد افزود
نزفیکہ ہموارہ بہ رشحات سحاب گرامی مفاوضات
توجہ آباشتہ گلزار ہمیشہ بہار یگانگی و یکتا دلی بہ شگفتگی
ہائے گوناگون و ازہار بوقلمون ریان و خندان دارند
زیادہ ایام شادمانی مدام بکام باد۔

رقعہ ۱۲۵

تاریخ ۳۰ ر اگست ۱۸۰۳ء
بہ سامی مطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان پنڈت
پیردھان قدردان کرمفرمائے مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ فائز باد
دوازدہم جمادی الاول ۱۲۱۸ھ
۷ ر جمادی الآخر ۱۲۱۸ھ

راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان کرمفرما، مخلصان
سلمہ اللہ تعالیٰ
بفضل ایزدی اتفاق و ردو صحب با اخلاص بہ بلدہ مدراس
صورت بستہ بہ استحسان و استصواب جناب فلک
رکاب شاہ کیوان بارگاہ بادشاہ جمجاہ انگلستان
ادام اللہ ملکہٗ و اقبالہٗ و برطبق قرارداد

راؤ صاحب مشفق مہربان پنڈت پردھان قدردان
کرم فرمائے مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ
نافہ مملوئے مشک مہربانی یعنے صحیفہ انیقہ گرامی معرفت
اگوجی راؤ وکیل موصول شادمانی شمول گردیدہ مشام
اتحاد را بہ روایح محبت و وداد معطر نمود ازانجاکہ اطمینان
کلی حاصل است کہ صلاح و فلاح سرکار آن مشفق و سرکار
قوم انگریز بہادر در ملک ہند نوعے مختلط است کہ گویا
حکم واحدیت دارد لہٰذا از ملاحظۂ اینکہ تصدیق این مقال
بصفحہ خاطر ضیاگستر سامی نیز مرتسم است موجب مزید
مسرت خاطر و فرحت باطن و ظاہر گشت بہ محاسن مبانی
مکنونات صدر بین الدولتین آن مشفق بر ذ سادۂ ریاست
بزرگان مجدداً متمکن گردیدند و مراتب امنیت کہ از چندی
زایل شدہ بود در وسعت آباد ملک سامی از سر نو جلوہ
نمائے عرصہ ظہور گشت و ترقب چنان است کہ بعون و صون
الٰہی ملاومت مکنونات مودت آیات مرقومہ موجب
حسن استقرار و استحکام امنیت و رفاہت عامہ رعایا
وکافہ برایا در جمیع ممالک ہند کہ ہموارہ این معنی پیش نہاد
ہمت ارباب ریاست انگریز است خواہد بود۔ تقرر
ناگوجی راؤ بنا بر حاضر باشی اینجا خیلی مسہ
رعایت مراتب اعزاز و اکرام کہ نسبت

صاحب ممدوح بہ دریافت آن مشفق رسیدہ باشد
تمامی مراتب مرکوزات خاطر مخلص کہ نسبت باین
مقدمات است مفصل و مشروح از اظہار شہامت
و عوالی مرتبت ابہت و معالی منزلت کرنیل کلوس
صاحب بہادر کہ بالتخصیص جہت سوال و جواب جمیع
امور فیما بین سرکار انگریز بہادر اختیار و اقتدار
می دارند ہویدا اے خاطر مہربانی ماثر خواہد گردید
ترصد کہ مخلص را پیوستہ خواہان خیر و خوبی ہائے تصور
داشتہ مدام بہ ارقام مہربانی نامجات صحت و
یگانگت آیات مسرور و شادمان می نمودہ باشند
زیادہ چہ برطراز د

Wellesley.

رقعہ ۱۲۴
۱۰ جولائی سنہ ۱۸۰۳ ء

بسامی سطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان
پنڈت پردہان قدردان کرمفرمائی مخلصان
باجی راؤ رگھوناتھ مکھی پردہان راجہ ساہو
چھترپتی آرش تدہان سلمہ اللہ تعالی فایز باد

۲۰ رشہر ربیع الاول سنہ ۱۲۱۸ ء

ریٹ ہانرل
اڈورڈ لارڈ کلیف
بہادر گورنر آن
چیناپٹن وغیرہ متعلقہ
ولایت جنوبی

جمیع سرداران آن سرکار روابط دیک جہتی و اتحاد
ہموارہ معقود و مربوط بودہ و ہست بمقتضائے نیکو
خواہی کہ این جانب پیوستہ نسبت بہ جمیع سرداران
سرکار دارد مترصد و مترقب دلی چنان است کہ فیمابین
سرداران موصوف بنیان موافقت و موالفت حسن
استحکام و زیب التیام پذیرد و علی الخصوص نظر بر
کمال محبت و اتحادیکہ فیمابین والد ماجد آن مشفق
سرمیت رگھوناتھ راو بیکنٹھ باشی و سرکار انگریز
بہادر در حسن سلوک و ارتباطے کہ درمیان بیکنٹھ باشی
و آن مشفق و اہالی این سرکار جاری بود و تمنائے
آرزوئے سود و بہبود آن مشفق زیادہ تر در دل
محبت منزل منقوش و مرتسم است برای آسایش
و آرامش ممالک ہند و دکن و رفاہ و فارغ البالی سکنہ
رعایا و عامہ برایائے ممالک مزبور در جمیع اوقات مطمح
نظر و نصب العین میدارد و یقین کہ مکمن و مبطون بودن
ہمین قسم تمنا و خواہش در خاطر خورشید مظاہر نواب صاحب
والا قدر عالیشان نواب میر نظام علیخان بہادر ہم کہ
کلے امور متعلقہ سرکار نواب صاحب معزو سرکار انگریز
بہادر بہ عہدہ حکم و الا دارد از نوشتہ جات نواب

خط گورنر جنرل بہادر بتاریخ بست و پنجم شوال المکرم ۱۲۱۷ھ رسید۔
مرقومہ ۱۸ ماہ جنوری ۱۸۰۳ء مطابق ۲۳ شہر رمضان المبارک ۱۲۱۷ھ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال راؤ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ دائماً سرسبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد۔
مہربانی نامہ تودد افزا متضمن کیفیت ظہور مقابلہ و مجادلہ نسبت بعض مخالفت فیما بین جسونت راؤ ہولکر و سرداران مہاراجہ سندھیہ بہادر و تشریف بردن مہاراجہ صاحب مشفق سری منت پنڈت پردہان بہادر بہ طرف قلعہ مہاڈ۔ و تشریف آوردن آن مشفق در مقام پونہ و اطلاع دادن این سعی مخلص نظر بر محبت و یک جہتی ہا با دیگر مراتب یگانگی و یکرنگی وصول بہجت شمول آورد و مسرور و بہ مندرجہ مفصل مطلع ساخت بہ فضل الٰہی فیما بین سرکار انگریز بہادر و سرکار سرکمینت پنڈت پردہان بہادر و

ومبارک باد پرداخته است دریں صورت لوالی
تجدید مبارکباد وابراز تمنائے استدامت مکنت
وحشمت آن مشفق دیگر چہ بہ خامہ اتحاد در آرد
نزصد کہ مخلص را پیوستہ مترصد دریافت مژدہ خیریتہا
انگاشتہ ہموارہ ہمبریں بہ ارقام مہربانی نامجات
نوددآیات مسرور ومبتہج می نمودہ باشند۔
زیادہ چہ برطرازد

J. Shore.

زبدہ نوائینان عظیم الشان
گورنرجزل عمدۃ الملک
وسرکار کمپنی متعلقہ کشوارسند

رقعہ ۱۲۳
تاریخ ۱۸ ار جنوری
سنہ ۱۸۰۳ء

بمطالعہ ساطعہ راو صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلندمکان راؤ امرت راؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ۔
موصول باد

شادمان می کرده باشند
زیاده چه برطرازد

J. Shore.

رقعہ ۲۳۲

بتاریخ ۲ر مئی ۱۷۹۷ء

گلشن دولت اقبال چمن حشمت اجلال مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصرِ حوادث زمان مصون و محروس بوده همواره سرسبز و شاداب و شگفته و خندان باد
مخلص بعد ورود از سفر لکهنو به مقام کلکته به وصول مهربانی نامه که متضمن بر مژده مخلع گشتن آن مشفق به خلعت پیشوائی به تاریخ چهارم شهر جمادی الثانی وغیره مراتب لود دواتحاد بود بمرتبه نهایت مسرور و مبتهج گشت ازانجا که قبل ازین به مقتضای یگانگت و یک جهتی ها به ارقام تهنیت

رقعہ ۱۲۱

بتاریخ ۱ ر مئی ۱۷۹۷ء

گلشن دولت و اقبال وچمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب شگفتہ وخندان باد۔

مخلص کہ درین روزہا جہت حصول مواصلت صوری نواب صاحب والا قدر عالیشان نواب وزیر الممالک بہادر در لکھنؤ رفتہ بود چندی در عالم مجالست و مصاحبت یکدیگر مسرور الوقت بودہ از آنجا مراجعت ساختہ بتاریخ اول ماہ مئی سنہ حال مطابق سیوم شہر ذیقعدہ مع الخیر و العافیت وارد مقام کلکتہ شدہ بیاد اخلاق و الاشفاق دوستان تر زبان و بنا بر دریافت نوید خیریت ہائے محبان منتظر و نگران است رجا کہ مخلص را دوست بے ریا و معروف دوستیہا انگاشتہ مدام بہ ارقام مہربانی نامجات خیریت سمات مسرور و

رقعہ ۱۳
۱۴ اپریل سنہ ۱۸۹۷ء

گلشن دولت و اقبال ریاض چمن و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان مخلصان فیض رسان زمان افضال ایزد متعال سرسبز و شاداب باد۔
بعد تقدیم مراسم بندگی و نیاز مشہود رائے خورشید ضیائے می گرداند - عنایت نامہ تلطف مشحون کہ بہ توجہات کمال شرف صدور یافتہ عز ورود فرمود جمیع مراتب توجہات بے غایات عالی زبانی لالہ اندر رام دریافت نمود لالہ مشار الیہ از جناب اقدس اعلیٰ و صاحبان انگریز و جناب عالی وزیر الممالک بہادر صاحب مدظلہ العالی دلجمعی نمودہ شرفیاب خدمت فیض مواہب می گردد نیاز مندچہ امنت گرامی را سعادت نمی داند مفصل لالہ موصی الیہ معروض خواہد ساخت امید کہ ہموارہ بہ ورود شفقت ناجات عنایت سمات معززہ و مسرور بندہ باشند ایام دولت و کامرانی مدام باد۔

بدوستان و دولت خواہان دور و نزدیک خصوصًا
مبارک و مہنا فرماید چون از قدیم فیمابین این دو
دولت خداداد یعنے سرکار آن والا قدر و سرکار کمپنی
انگریز بہادر رابطہ واحدیت و یک رنگی و واسطۂ
یگانگت و یک سوئی منوط و مربوط است چنانچہ نواب
صاحب معلیٰ الالقاب نواب گورنر جنرل سرجان
شور برونٹ صاحب بہادر دام اقبالہٗ بہ وفور
انبساط محبت نامہ بہ مضمون این معنی از کلکتہ
مرسل فرمودہ باشند مراتب انضباط سر رشتۂ
اختصاص محبت و موالفت از مضمون آن واضحرائے
مہرانجلائے خواہد گردید نظر بر آن نیاز مسند
شرائط مبارک بادی بہ تقدیم رسانیدہ
برائے استدامت ذات والا کمالات آن والا قدر
از حضرت کبریا جلشانہٗ بہ صدق دل دست بدعا
است نیاز مند را مستدعی ترقیات و عافیات روز افزون
پنداشتہ ہموارہ ہمین قسم بہ ورود شگفتہ
نامجات لطف سمات معزز و مشکور می فرمودہ
باشند زیادہ ایام بہجت مدام باد

G. F. Cherry.

شده بودند به سزائے اعمال رسیدند و آن والا
قدر به فرخی و فیروزی داخل لوہ گڑھ پونه شدند راؤ
صاحب مشفق مهربان راؤ بالاجی جنارد ن از ضلع
کوکن رسیده مستفید ملازمت آن والاقدر شدند و
بعد قران السعدین یعنے ملاقات آن والاقدر و ابا
صاحب بهادر آن والاقدر به خلعت پیشوائے و
ابا صاحب بهادر و جمیع سرداران به قدر مناصب از
حضور میمنت مهاراجه صاحب بهادر مخلع شدند - چون
اطلاع این نوید به دوستان و خیراندیشان دور و
نزدیک واجب بود بنا بران به نیاز مند نیز که از قدیم
خیراندیش صمیم است مطلع فرموده دردمسعود فرموده
دماغ جان را معطر و مشام روح و روان را معنبر
ساخت این نامهٔ اقبال کز ان سو آمد دولت
ز نشاط تهنیت گو آمد خدا شاهد حال است که به
اطلاع این گلبانگ بشارت آنقدر ساتگین خاطر
مالامال رحیق شادمانی کرد که اگر شمهٔ از ان تسوید نماید
دفترے باید ایزد تقدس تعالیٰ اجل جلاله این جلوس
میمنت مانوس به ذات مصدر حسنات آن والا
قدر بر جمیع هواخواهان آن دولت خداداد عموماً و

کلام است زیاده ازین دولت و اقبال شامل حال
آن فرخنده فال باد ❁

D.L. Seton.

رقعه ۱۱۹
دسمبر ۱۸۶۹ء

گلشن دولت و اقبال وچمن حشمت و اجلال
مهاراجه صاحب والا قدر عالیشان سمو المکان به
آبیاری افضال ایزدی دائماً مخضر و سیراب باد
گلدستهٔ بوستان صفوت و صفاینے رنگین نامه بهار
افزا که از هر حرف ولفظش رائحهٔ موالفت معنوی و
شمائم و موانست باطنی به مشام جان محبت نو امان
فائز می شد درینکا میکه بر خاطر ابواب انبساط باز
بود متضمن بر نوید بهجت جاوید اجلاس مسند ریاست
گری وتمکن بر منصهٔ دولت عظمی دا مینکه خیره سران
عداوت نشان که مصدر تخلل دران دولت خدا داد

پنڈت پردھان والاشان بلندمکان خلوصیت مسر
دا ئیل سیٹھ بعدادائے ہدیہ اخلاص و دعا و اتحاف
تحفۂ محمدت و ثنا مبرہن رائے عالم آرائے بیضا
ضیاء میدارد کہ ورود عنایت نامہ لطف شمامہ
باعث افتخار گردید و از استماع مضمون مژدہ موزدل
یعنے عنایت خلعت اقبال طاعت و رونق افزا
شدن برچار بالش پیشوائے از مہاراجہ زبدہ
قدرہ و فورنشاط و کمال انبساط بہمہ خیرخواہان
قرب و بُعد محصل گشتہ - حق سبحانہ تعالی آن سرچشمہ
فیض رابہ شادکامی و اقبال باعزت و عشرت زیبندۂ
مسندرياست تا ابدالدہر داشتہ کامیاب مقاصد
صوری و معنوی دارا د وحبہ وکرمہ شکر این عطیہ کبریٰ
بجناب ایزد متعال بجا آوردہ او جلشانہ از کرم عمیم
خویش مبارک و میمون و فرخندہ ہمایون کناد کہ شکر و
ادعہ خیراندیشان دیباچہ میمنت است امید از قادر
مطلق آنکہ مابین سرکار عالی و سرکار اقبال پناہ کمپنی بہادر
ہمیشہ دوستی و اخلاص بارشتہ مربوط و استوار باشد
و از ایماء فرمایشات این صوب ذخیرہ اندوز نشاط
می فرمودہ باشند کہ در التزام آن حصول بہجت مالا :

دوستی ماشراست رقع گر دید رحاۓ واثق کہ فواید
حسن اتفاق ویک رنگی منقوش خواطر بگذشتہ
حالا بعنوانیکہ سررشتۂ موافقت و مصالحت بہ تازگی
التیام وانضباط پذیرفتہ است از فضل الٰہی مدام
ومستدام منضبط ومستحکم خواہد بود مترصد کہ مخلص را
مترصد دریافت مژدۂ صحت و سلامتی ہا انگاشتہ
پیوستہ بہ ارقام مہربانی نامجات مسرت آیات
مسرور وشادمان پنداشتہ باشند۔
زیادہ چہ برطرازد ۔

J. Shore.

رقعہ ۱۱۸

بتاریخ ۲۴ دسمبر ۱۷۹۶ء

ادام اللہ تعالیٰ اقبالہ
زینت بخش مسند وزیب افزاۓ چار بالش حشمت
وکامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر عظیم المنزلت

بہادر پنڈت پردہان سلمہ اللہ تعالیٰ کے

موصول باد کے

۷ ر شہر محرم سنہ ۱۲۱۱ ہجری رسید کے

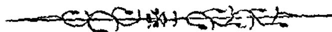
گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبزد شاداب شگفتہ و خندان باد کے

مہربانی نامہ نوددشمامہ بہ پانچ رفیقہ الوداد متضمن حالات جنگ و درمیان آمدن صلح و آشتی کہ منتہائے از روئے جبر طلبان یکرنگ آن متصور نبود در خوش ترین ہنگام رشتہ وصول بہ ابتہاج شمول نمودہ مسرور و بہ مندرجہا مفصل مطلع ساخت مخلص از ملاحظہ صورت نا موافقت و منازعت فیما بین سرکار آن مشفق و نواب آصفجاہ بہادر بہ مقتضائے کمال یگانگت و یک جہتی ہا کہ ما بین سرکارات موصوف و این ریاست متحقق است تشویش و تردد دیکہ بدرجہ اتم لاحق حال داشت - الحمد للہ از درہ یافت نوید تجدید موافقت و مرافقت فیما بین کہ موجب کمال سرور و شادمانی خاطر

اطمینان ہم ازین بدوستدار حاصل است کہ جہت
حصول تصفیہ فیمابین سرکار مہاراجہ صاحب و نواب
صاحب معزو برائے انسداد پرخاش کہ ہر آئینہ
منتج نقصان سود و بہبود سرکار مہاراجہ صاحب
و نواب صاحب موصوف متصور است در سعی و
کوششہا ہیچ نوع قصور از دوستدار بہ عمل مشاہدہ
و این معنی ہر یکے دوست و متحد آن ہر دو سرکار است
لازم و مفترض بود ما ورائے آن در خاطر دوستی
ماثر این معنی ہم جلوہ ظہور داشت کہ بحال و برقرار
بودن یگانگت و اتحاد فیمابین ہر دو سرکار از قدیم
الایام زینت استحکام یافتہ در سود و بہبود سرکار
کمپنی ہم دخلے کلی دارد پس از مشاہدہ این معنی کہ
مساعی متکاثرہا دوستدار پیش رفت نشد و اینکہ
از عدم ابراز مواجب ناموافقت فیمابین سرکار
مہاراجہ صاحب و نواب صاحب ممدوح برائے تقدیم
لوازم صلاح مقتضائے عالم دوستی کہ در باب تعیین
طریق تصفیہ مؤثر تواند بود قابو دست نہ داد تاسف
ہائے کمال بخاطر دوستی ماثر راہ یافت بالآخر دوستدار
بہ مقتضائے این مراتب و نظر بر قبائح عظیمہ پرخاش

سابق ازین سرکار مهاراجه صاحب مشفق مهربان
سمو القدر بلند مکان راو پنڈت پردهان صاحب
بهادر و سرکار نواب صاحب آصف جاه بهادر
و سرکار کمپنی انگریز به کمال واحدیت و یکیت در
یک معامله متفق اللفظ والمعنی بود و فوائد عظیم که
از نبرد و جان فشانی هرسه سرکار در انجام
مهم ٹیپو سلطان حاصل شده بالفعل ازین معنی
که فیمابین سرکار مهاراجه صاحب موصوف و
سرکار نواب صاحب معز با وجود سعی و کوششهای
که به مدنظر تصفیه به عمل آمده صورت ناموافقت
مشاهده می شود لهذا تاسف و ملال در خاطر اتحاد
ماثر رو داده دوستدار را رجای واثق
همین بود که از مشاهده فواید موافقت و مرافقت
بنیان دوستی فیمابین هرسه سرکار روز بروز ترقی خواهد پذیرفت
و درین سررشته یگانگت و اتحاد که تا بحال و برقرار بودن وسیله قوی
استدامت هرسه سرکار و امنیت ملک هندوستان است
امریکه موجب خلل باشد به وقوع نخواهد آمد و مدت
مدید است که خلاف این همه مراتب به مهاراجه صاحب موصوف
از اظهار احتشام الدوله سر چارلس واسالث بهادر واضح شده است

موجب مزید مسرت و باعث کمال فرحت خواہد بود
و آن قدردان بیقین خاطر باشند - در ہر امر کہ
باعث استحصال این مطالب مرغوب بودہ باشد
مخلص بہ توجہ موجہ مجد و مساعی خواہد بود زیادہ
ایام جمعیت و شادمانی مدام باد ۔

رقعہ ۱۱۶

تاریخ ۷ ار فروری ۱۸۵۹ء

زبدہ نوابان عظیم الشان
مرجان بہونت غور بہادر گورنر جنرل
ممالک محروسہ سرکار انگریز
متعلقہ کشور ہند

راو صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی
پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ ۔
بست و ششم رجب المرجب ۱۲۷۵ھ بمقام ریگنی
بر کنارہ سینا ۔
معرفت مسٹر مالٹ رسید ۔

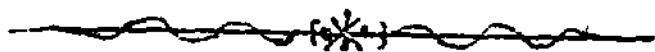
راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت
اینجانب بیاد حالات اوقات ماضیہ این کہ چندسے

۱۳ ربیع صفر ۱۲۰۹ھ
۸ ربیع الاول ۱۲۰۹ھ معرفت مسٹر مالٹ
از دست سید نورالدین حسین رسید۔

راؤ صاحب مہربان پنڈت پردہان قدردان کرم فرما مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ ۔
بعد اظہار اشتیاق مواصلت کثیر المسرت مشہود رائے تو ددا اقتضا نمودہ می آید درین ایام مخلص وارد چنا پٹن گردیدہ حسب الارشاد فیض بنیاد ارباب عظام مختار الانتظام امور سرکار ملا نربل کوبنی انگریز بہادر و بہ صوابدید بادشاہ سکندر جاہ گریٹ برٹن سعادت وطن خلد اللہ ملکہ وسلطنتہٗ ایام انتظام ریاست اینجا بجوزہ اختیار داقتدار خود درآوردہ فی الفور برائے اطلاع بآن مہربان نگارش نمودہ از بن جاکہ بہ فضل الٰہی فیمابین سرکارات ہمدیگر مراتب یگانگت و موافقت و مدارج موالفت و مخالصت بہ آئین بہین منوط و مربوط است شادابی و سرسبزی چمنستان یکرنگی و یک جہتی و نضارت پیرائے گلستان یگانگت و یکتادلی بہ دوست دار

بہادر مبارز جنگ بہ ذریعۂ اعانت سرکار کمپنی بہادر
بر مسند ریاست موروثی خود کہ درباب حقیقت نواب
صاحب موصوف است بہ ریاست مزبور جمیع خاص و
عام اعتراف دارند متمکن شدند۔ وچون ازین امر
بلا وقوع نوعی ہنگامہ و فساد صورت پذیر نشدہ۔
موجب مزید مسرت و ابتہاج خاطر گشت۔ این
معنی را واسطہ سرور وانبساط خاطر اشفاق ماثر
تصور ساختہ بہ خامہ و داد در آمدہ ترصد کہ مخلص را
پیوستہ مترصد دریافت خیریت ہا انگاشتہ ہموارہ
بہ ارقام مہربانی نامجات مسرت آیات مسرور و
شادمان می نمودہ باشند۔
زیادہ چہ برطراز د۔

J. Shore.

رقعہ ۱۱۵

بتاریخ ۸ ستمبر ۱۷۹۴ء

بہ سامی بسطالعہ راو بسیار مہربان قدردان کرمفرمائے
مخلصان سلمہ اللہ تعالی فایز باد۔

رقعہ ۱۱۴

تاریخ ۲۹ر جنوری ۱۷۹۴ء

زبدہ نوآئینان عظیم الشان
سرجان بروملٹ شور بہادر گورنر
جنرل کمپنی ممالک محروسہ سرکار
انگریز متعلقہ کشور ہند

مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان
مہاراجہ مادھو راؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردہان
بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ کے
۲۶ر ربیع الثانی ۱۲۰۸ھ معرفت مسٹر مالٹ رسید

گلشن دولت واقبال چمن حشمت واجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون ومحروس بودہ ہموارہ سرسبز وشاداب
وشگفتہ وخندان باد ۔
ازانجا کہ روابط یگانگت ویک جہتی ہا فیمابین منوط
ومربوط است وامورات طرفین بمنزلہ واحد متصور
درین صورت بہ خامہ اتحاد می آرد کہ بہ مقتضائے
لوازم انصاف واحقاق حقوق کہ ہر آئینہ پاس آن
پیوستہ ملحوظ ومطمح نظر سرکار کمپنی انگریز بہادر است
نواب صاحب والا قدر عالیشان نواب سعادت علیخان

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصون و محروس بوده ہمواره سرسبز
و شاداب و شگفتہ و خندان باد ٭

درین ہنگامیکہ خاطر محبت ماثر مستدعی و منتظر
دریافت نوید فرخنده جاوید بیمنت و شادی و
بہجت و مبارک باد بہا بود از مضمون مراسلات
سرچارلس مالٹ بہادر بہ اطلاع گلبانگ حسن انجام
طوی آن مشفق مہربان آنقدر اسباب مسرت
و ذخیره شادمانی ها اندوخت کہ شرح آن درین مختصرات
نگنجد ایزد برحق و خالق مطلق ظہور این شادی میمنت
مبادی بذات مجمع حسنات آن مشفق خصوصًا بر جمیع
دوستان دور و نزدیک عمومًا مبارک و مہنا سازد
و نتائج ثمرات حسنات ارزانی فرماید مخلص بہ وفور
انبساط و فرط نشاط بہ ادای مبارک بادی می‌پردازد
و برای قیام عمر و دولت آن مشفق مہربان از حضرت
منان مسالت می‌نماید ٭

زیاده چہ بر طراز د ٭

Cornwallis.

به عهده گورنر جنرلی مامور اند رجا کرآن مشفق سررشتۀ مراسلات دوستی و یکجهتی قسمیکه ازین مخلص جاری می داشتند از صاحب معزالیه نیز مسلوک خواهند داشت یقین خاطر مخلص است کہ صاحب معزالیه هم به پاس دوستی وحفظ مراتب یگانگت و یکجهتی زیاده از مخلص بدل مصروف خواهند بود ۔

زیاده چه برطراز د ۔

Cornwallis.

رقعه ۱۱۳

بتاریخ ۳۱ر اکتوبر ۱۷۹۳ع

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان زبدۂ نوئینان عظام الشان گورنر جنرل چارلس مل کارنوالس بهادر سپه سالار افواج پادشاهی وکمپنی متعلقه کشور هند

بمطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مهربان سمو القدر بلند مکان پیشوا سوائی مادهوراؤ نارائن پندت پردهان سلمه الله تعالی ۔ موصول باد

بست و پنجم ربیع الاول ۱۲۰۸ ه رسید ۔

سوائی پیشوا صاحب بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ کے
موصول باد
دہم صفر المظفر ۱۲۶۰ھ مقام پونہ معہ مستر مالٹ

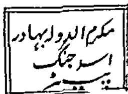
گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب
شگفتہ و خندان باد ؎
سابق ازین تمامی مراتب روانگی خود از کلکتہ و
توقف چند روز باعث در بکار بعضی امورات در
چناپٹن و بعد از آن ارادہ ولایت در ایام روانگی
جہاز مفصل بہ آن مہربان نوک ریز خامہ وداد گردید
یقین کہ مبرہن رائے محبت پیرا شدہ باشد درینولا
کہ بہ عنایت الہٰی و بہ اقبال محبان از امورات متعلقہ
این طرف فراغ دست داد و بتبدیل ہوا برای روانگی
جہاز بہ سمت ولایت باد مراد حسب دلخواہ میسر آمد
مخلص از مقام چناپٹن بالای جہاز سوار گشتم؛ روانہ
ولایت شد از انجا کہ سرجان شور صاحب بہادر بعد مخلص

روانہ گردیدہ امورات این ریاست را تا وقت عزمیت
سمت ولایت در چناپٹن باین جانب و دیگر صاحبان
کونسل تفویض فرمودند چون اطلاع این معنی بآن مہربان
لازم دانستہ درین صورت بقلم محبت رقم در آوردہ
تصدیع میدہد کہ بمدنظر رابطہ اتحاد و یگانگت کہ فیما بین سرکار
کمپنی انگریز و آن مہربان منوط و مربوط است بارقام
مراسلات خیریت آیات متضمن سرمراتبانے کہ موجب
استحکام بنیان مؤدت و وداد تواند بود مسرور و
مبتہج میساختہ باشند۔

زیادہ چہ برنگارد

P. S.

رقعہ ۱۱۲

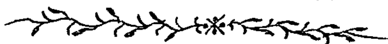

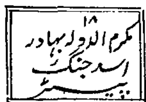

بتاریخ ۱۷ ستمبر ۱۷۹۲ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر
بلندمکان مہاراجہ مادھوراو نارائن پنڈت پردھان

پنداشته اکثر به اطلاع آن مسرور و منبسط می نموده باشند ۔ زیاده چه برطرازد ۔

Cornwallis.

رقعه ۱۱۱

بتاریخ ۱۳ ؍ اگست ۱۷۹۳ ع

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان راؤ بالاجی پنڈت سلمه الله تعالی ۔

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان سلامت

مفصل مراتب عزیمت نواب گورنر جنرل بهادر به سمت چناپٹن بنا بر انتظام و التیام امور راست متعلقه آنجا از مراسلات نوابصاحب موصوف به اطلاع آن مهربان در آمده باشد چنانچه نوابصاحب موصوف به تاریخ سیزدهم ماه اگست سنه حال در کلکته

دلنشین و خاطرنشان سرجان شور صاحب بہادر خواہد
نمود ہر چند صاحب معزالیہ در ہنگام اجلاس ریاست
مفصل از مدارج دوستی و اتحادات فیمابین سرکارات
عالیہ واقف و آگاہ شدہ موجب خوشنودی خود
پنداشتہ اند در تقدیم لوازم خیر خواہی نسبتاً این
دوستدار بدرجہ مساوی باعث مزید انبساط و انشراح
خاطر خود می پنداشتند تاہم وریں لا دوستدار بمقتضائی
وفور محبت وداد دلوک ریز خامہ اتحاد می سازد
کہ بعد روانگی دوستدار سمت ولایت صاحب معزالیہ بر
خدمت ریاست مامور شد سر رشتہ دوستی و خیرسگالی از
بخدمت راؤ پنڈت پیرزدھان بہادر و نسبت بہ
آن مہربان بدستور بذریعہ ابتہاج و شادمانی خود متصور
نمودہ بہ تقدیم مدارج ارتباط قدیم راسخ دم و ثابت
قدم خواہد ماند چنانچہ رقیمۃ الشوق صاحب معزالیہ متضمن
بر اظہار مراسم دوستی و یک جہتی برائے حصول مسرت
خاطر آن مہربان مطاوی مودت نامہ ابلاغ می دارد
تولا کرتا رسیدن موسم روانگی جہازکہ دوستدار بہ
دستور مصروف و مستعد بہ علاقہ ماموره است آنمہربان
کہ دوستدار را مستدعی خیریت و خوبہائے عافیت

۲۳ر ذیقعده ۱۲۰۰ ہجری رسید

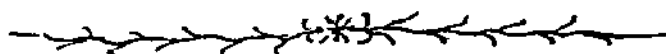
راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت

ازانجا که به مقتضائے حب وطن اراده روانگی خود سمت ولایت مصمم ساخته مدت چندها گذشت که دوستدار درخواست استقرار شخصے جهت انتظام امورات متعلقه سرکار کمپنی انگریز بهادر در هنگامی که دوستدار روانه سمت ولایت خواهد شد نموده بالفعل از مضمون مراسلات ولایت چنان به دریافت در آمد که استدعائے دوستدار مقرون به اجابت گردیده سر جان شور صاحب بهادر که سابق ازین در اجلاس ریاست بنگاله مامور شده به اتفاق دوستدار در نمشیت امورات می پرداختند بخدمت گورنر جنرلی برافراز گشتند اگرچه صاحب موصوف وارد کلکته شده اند لیکن نظر بر عدم موافقت ایام روانگی جهاز دوستدار تا عرصه چهار پنج ماه که دران هنگام از فضل الهی باد مراد مساعد سفر جهاز خواهد شد توقف ساخته است تا انقضائے ایام مذکور که دوستدار مراتب محبت و اخلاص سرکار راؤ پندت پردهان پیشوا صاحب بهادر و آن مهربان که نسبت به سرکار کمپنی انگریز بهادر متحقق و منضبط است

مخلص ہم ازین کیفیت از اخبارات دریافت نموده بنا در و مکان متعلقه آنهاره ادر بنگاله به تصرف خود آورده انشاء الله تعالی تدبیرات دستردات نوعی به عمل خواہد آورد کہ ثانی الحال این گروه خذلان پژوه را قدرت برہم زنی سررشته آشتی و امنیت در قرب و جوار ہندوستان و دکن نخواہد بود تر صد کہ این جانب را ہر گونه خوبی خواه خود دانسته مدام به ارقام مکاتبات خیریت سمات مسرور و مشغوف می کرده باشند۔

زیاده چه بر نگارد۔

Cornwallis.

القاب خاص حضور سلطان انگلستان زبدۂ نوئینان عظام انستان گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر سپه سالار افواج بادشاہی کمپنی متعلقه مشورانند

رقعه ۱۱

بتاریخ ۱۳ جولائی ۱۷۹۳ع

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی پنڈت صاحب سلمه الله تعالی۔

مطلق گردانیده چہ تعجب کہ سلوک غضبناک و ناشروع
بہ طریکہ در ملک خود بہ عمل آورند نسبت بہ اقوام دیگر
ہم پیش نہاد خاطر خودہا داشتہ باشند چنانچہ در ینولا
از روئے اخبارات ولایت چنین بہ استماع در آید
کہ این فرقہ طاغیہ با وصف کمال بے انتظامی و آشوب کہ در
ملک خودہا انگیختہ اند نائرہ جدال و قتال با اکثر
رؤسائے معظم و محتشم ولایت اشتعال نمودہ اند و ہر
چند بہ مقتضائے بے انتظامی و بے بند و بستی چند
سال جائداد اخراجات لابدی رو بہ تنقیص و تخلیل
آوردہ افواج بحر و بر بہ مد نظر عدم اخراجات و نافرمان
برداری قریب الانہدام رسیدہ تا ہم بہ اقوام انگریز
مثل سرداران دیگر علم نخوت و فساد برافراشتہ اند اگر
چہ قوم انگریز ہمیشہ حفظ مراتب محبت و اخلاص با کہ و مہ
قسمیکہ از مدتہا مرعی داشتہ اند ملحوظ و مطمع نظر می دارند
معہذا این قسم سلوک از فرقہ مذکور کہ محض بے سبب و
بے واسطہ بہ وقوع آید کی گوارائے خاطر می تواند
نمود بنا بران تردد ات و تدبیرات تلافی این حرکات
لازم دانستہ جہت سزا رسانی بانیان این فساد
ہم در ولایت و ہم در ہند تدبیر بہ عمل آوردہ اند و

که هر آئینه متمر بهتری و شادابی امورات یکدیگر بود
و همیشه سرداران ذیشان هر دو قوم مرعی میداشتند
در بینولا مدت سه چهار سال خواهد بود که کهنز بن دعوام
سکنائے ملک فرانسس که بنجار فتنه پردازی و خود
سری در سرآنها پیچیده به مقتضائے اغوائے
شرارت پیشگان و سرکشان سررشته نظم و نسق
ریاست برهم زده و قوانین حکمرانی را در ملک خود
منهدم ساخته امرایان و خوانین ذی رتبه و خطاب
را که در هر اقلیم ستون سلطنت متصور اند بدر کرده حسب
تعلیم و تلقین شیطانی مرتکب انواع شر و فساد شده
دست تطاول بے ادبی و گستاخی به دامان حال معاندان
بادشاه خود رسانیده به سر پنجه بے تمیزی گرفتار
ساختند آخر بمرتبهٔ علم سرکشی و بدعملی برافراختند که به ضرب
تیغ بے دریغ آن گروه شقاوت پژوه بادشاه مذکور
رخت هستی خود ازین دار فانی به عالم جاودانی کشید
درین صورت سررشته ریاست و حکمرانی در ان ملک
منقطع گردیده و مشیران کار پردازان با فهم و فراست
را که لایق اجرائے امورات با بادشاهان و رئیسان
ممالک اطراف قسمکه شد آمد صدها سال است بوجهه معدوم

باشند زیاده از سابق این سررشتهٔ خداداد منوط و
مربوط و مستوجب تحسین و آفرین عالم خواهد گردید
چنانچه مخلص این معنی را بالیقین ذهن نشین مزاج
خود ساخته و آن مهربان را یگی از دوستان و خیر
خواهان کمپنی انگریز تصور نموده اطلاع و انکشاف
پیش آن مهربان از هر روبکارات و سوانح که در ان
قوم انگریز به نوعی و به وجهی علاقه داشته باشند۔
منجمله مستلزمات محبت و اخلاص می نگارد و هر چند
از باعث زین وقوعات در ولایت تحرک و جنبش
سلسلهٔ آسودگی و رفاهیت که از فضل الهی و اقبال
محبان در کل هندوستان و دکهن مملو بر آرام و استراحت
خلایق است چندان ممکن به خاطر منصور نیست تاهم
عدم کوشش گذار این معنی از مهربان خلاف آیین محبت
و اخلاص پنداشته و حسب المراسم یگانگت و یک
جهتی ها انگاشته بلاتکلف به مدعا می پردازد از
مهربان مخفی نخواهد بود که ما بین قوم انگریز و
فرانسس از عرصه چند سال حفظ مراتب محبت و اخلاص

قیام وبقائے عمر و دولت آن مشفق مہربان از حضرت منان مسالت می نماید۔

زیادہ چہ برطرازد

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۹

بتاریخ ۱۳ مئی ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت
ہرچند فیما بین سررشتۂ یگانگت و یکسوئی و سلسلۂ محبت و یکتا دلیہا بذریعہ حفظ مراتب صدق مزاجی و راسخ القولی روز بروز مستحکم و منضبط و علو مدارج محبت و اخلاص بہ مقتضائے جلوہ ظہور سرسبزی و شادابی امورات یکدیگر یوماً فیوماً بہ تزاید و تضاعف تاہم بنا بر تقدیم سلوک با صفا و بے حجاب مغایرت و بہ لحاظ سلسلہ طمانیت و اعتماد کہ ہمو برا طلاع ہر اسرار دغوامض و انکشاف ہر رو بکارات اتفاقی

رقعہ ۱۰۸

منشی خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۲۸ اپریل ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان پیشوا پنڈت
پردھان سوائی راؤ مادہو راؤ نارائن بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ
۱۶ رمضان ۱۲۰۷ھ رسید معرفت مستر مالت

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
در ہنگامیکہ خاطر محبت ناشر مستدعی و منتظر دریافت نوید
فرخندہ جاوید میمنت و شادی و بہجت مبارکباد دیہا
بود بہ اطلاع گلبانگ حسن انجام جشن طوی آن مشفق
مہربان آن قدر اسباب مسرت و ذخیرہ شادمانیہا اندوخت
کہ شرح آن درین مختصرات نگنجد ایزد برحق و خالق مطلق
ظہور این شادی میمنت مبادی بذات مجمع حسنات آن
مشفق خصوصاً و بہ جمیع دوستان و خیراندیشان دور
و نزدیک عموماً مبارک و مہیا سازد و نتائج و ثمرات
حسنات ارزانی فرماید مخلص بہ وفور انبساط و فرط
نشاط بہ اداے مبارک بادمی پردازد و برای

بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ۔
رسید شانزدھم رمضان ۱۲۰۷ھ معرفت مسٹر بالک

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
مکاتبہ آن مشفق کہ در مقدمہ مامور شدن لالہ گلاب رائے
در ینجا بہ کار پدر متوفی خود بنام صاحب گرامی قدر مسٹر
شور بہ صاحب بہادر شہامت جنگ قبل ورود مخلص
در کلکتہ وصول یافتہ بود مخلص مطالعہ آن خورسندیہا حاصل ساختہ و نیز از کار گذاری
بہ لالہ مشار الیہ کہ در حقیقت مردم ہشیار و ستودہ اطوار
اند مخلص النسب واولی و ہم مستوجب کمال ابتہاج وانبساط
خاطر محبت ماثر گردید چنانچہ ازین سرکار ہم درباب عزت
وقدر افزائی مومی الیہ ہرچہ بہ مقتضائے یگانگت و یک
جہتی ہا لازم و مناسب بود بہ عمل آمد یقین کہ لالہ مشار الیہ
بہ اطلاع این معنی ہا مسرت افزائے خاطر آن مشفق
خواہید شد ترصد کہ مخلص را پیوستہ مترصد دریافت
خیریت ہائے مزاج محبت امتزاج متصور داشتہ گاہ
گاہے بہ ارقام مکاتبات تودد آیات مسرور و مبتہج
می نمودہ باشند۔

زیادہ چہ برطرازد۔

Cornwallis.

گشته با دیگر مراتب خلق و خوبیهائے ایشان در خوش
ترین زمان چهره وصول افروخته مسرور به مندرجه مطلع
ساخت از آنجا که آن مهربان دوست قدیم این ریاست
و محب صمیم مخلص اند یقین که از اطلاع این خبر بشاشت
اثر فراوان خورمی و خورسندی به آن مهربان دست داده
باشد - او تعالی سرور و شادمانی این معنی بر جمیع
دوستان مبارک کناد ترصد که این جانب را امر
گونه خوبی خواه خود دانسته همچنین نمط اکثر به ارقام
مکاتبات خیریت سمات سرور و شادمانی می کرده
باشند

زیاده چه سر نگارد

Cornwallis.

رقعه ۱۰۷

بتاریخ ۲۸ / اپریل ۱۷۹۳ء

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر سپه
سالار افواج بادشاهی و کمپنی متعلقه مشرق

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان هری پنڈت تاتیا صاحب

داده شود -

زیاده ایام بہجت و کامرانی بکام باد

J. Kunnaway.

رقعہ ۱۰۶

اگست ۱۷۹۲ء

سلامت

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان

مکاتبہ مسرت طراز متضمن براین معنی کہ بہ مقتضائی فرط
محبت وودا د دل دوستی منزل آن مہربان بہ دریافت
مژدۂ صحت و عافیت ہائے اینطرف متعلق و منتظر وبہ
تذکار دوستی و اخلاص این جانب زیادہ از حد مصروف
چنانچہ درینولا زبانی صاحب بسیار مہربان سر چارلس وار
مالٹ صاحب بہادر بہ استماع خبر بہجت اثر عطائے
خطاب مستطاب از جناب شہنشاہ گردون رکاب
یعنے بادشاہ جمجاہ ولایت خلد اللہ ملکہٗ و سلطنتہٗ
نسبت بہ این جانب سرور موفور بہ آن مہربان حاصل

عنان شبدیز خامہ را ازین وادی معطوف ساختہ بہ
مدعا می پرداختہ می شود چون از پیشگاہ مدار المہام بہادر
تاکید در باب پیش قدمی آن مہربان اصدار یافت
چنانچہ از نوشتجات مسٹر مالٹ صاحب متواتر معلوم شدہ
یقین است کہ آن مہربان بر طبق آن و بموجب فرمودہ
شریف بمواجہہ دوستدار در ملاقات اول بسرعت
سریعہ پیش قدمی نمود بہ التفاف فوج مغللا سرکار بنگالہ
عالی کہ از نوشتۂ مستر استوارٹ صاحب متعین صاحب
فوج مغللا معلوم می شود کہ چندے صورت توقف فوج
مذکور در راہیچوے بہ نظر نمی آمد الحاق با فوج کمپنی کہ
از مضمون مکاتبہ جناب عالی گورنر جنرل لارڈ کارنوالس
بہادر دام اقبالہ مرقومہ بست و پنجم شہر رجب دریافت
گردیدکہ از بنگلور برائے الحاق فوج مغللا مذکور کوچ
کردہ طرف کورمکنڈہ متوجہہ شدہ بہ عمل خواہند آوردہ
ہموارہ خاطر دوستی ماثر راجویای عافیت ہا و منتظر
اخبار اخبار تصور نمودہ بہ نگارش حالات مفصل بر
سبیل تواتر مسرور و مطمئن می ساختہ باشند۔
تا بجناب گورنر جنرل بہادر راز اخبار اخبار ہمین اطلاع

خواہش ونمنائے دوستدار درین بود - الحمد للہ کہ درین
وقت محض بہ افضال الٰہی شاہد این مرام بمنصۂ ظہور
جلوہ گر شد آن صاحب دست داد این اتفاق و
موافقت را از مغتنمات تصور خواہند فرمود کہ رونق
وخوبی بسا امور درین امر متیقن است ۔
زیادہ شادمانی باد ۔

رقعہ ۱۰۵

تاریخ ۳۰ مارچ ۱۷۹۲ء

کپتان جیان کنوی جنگ بہادر

مطالعہ ساطعہ صاحب بسیار مہربان مخلصان ہری پنڈت
پھڑکے سلمہ اللہ تعالیٰ - موصول باد ۔
تاریخ نہم شعبان رسید
مرقوم ششم شہر شعبان المعظم

صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت
شرح اشتیاق دل در زبان قلم امریست مشکل لہذا

دارد از شرح و بیان مستغنی اما حق این است کہ
صداقت و وداد ہمہ بگر احبائے صادق الوداد ببر اوقات
استعانت بہ امتحان میرسد - للہ الحمد کہ پاس این
امر نظر تقدیم اتحادات از طرف سامی یقین خاطر صفوت
مظاہر است مراتب محولہ بہ اظہار جنابہ دن راؤ واضح
رائے تفقد پیرا خواہد گردید از انجا کہ درین کارگاہ سست
اساس امریکہ نقش یادگار بر جریدہ روزگار ثبت بماند غیر
از سلوک طریق محبت و اتحاد نیست ہر آئینہ بر طبق -
اظہار راؤ مذکور لازمہ لطف و مہربانی ہاکہ موجب ترقی
آب و رنگ حدیقہ یکرنگی و اتفاق و استحکام روز افزون
مبانی مودت و وفاق باشد مرعی خواہد گردید - و
بہ مقتضائے انصاف و حق پرستی لوازم امداد و
اعانت دوستان بہ اثبات حقوق منظور و مطمح نظر
سامی خواہد ماند لارڈ کارنوالس بہادر در سلطنت
والی عظیم الاقتدار ولایت انگریز بمرتبۂ اعلیٰ و بہ اول درجہ
امارت اتحاد و اختصاص دارند و بہ فطرت رسا و خوبیہا
ممتاز و بہ اصلاح مقدمات اینطرف و تشئید بنیان
موافقت و دوستیہائے فیمابین سامی و کوینی انگریز
بہ کمال صفائی ساعی اند بنجو اثر سالہائے دراز عین

ایشان پیشتر آمده وملحق گردیده به اتفاق یک دیگر
شامل فوج لارڈ کار نوالس بہادر شوند احیاناً گر
آن مہربان قبل ازین ملحق فوج بہادر معزز شده باشند
چشمداست که ایشان به اتفاق بہادر موصوف پیشتر
آمده برخوردار مسطور را باخود متفق سازند و
از خیر خیریت استقامت خود به برخوردار را اطلاع دہند
تا آن طرف کوچ خواہند نمود ہمواره از خیر خیریت خود
و منظومات و تردداث طرفہلئے و مہم روبکار نویسان
باشد چرا که ایشان را از خود تصور می نماید

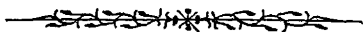

رقعہ ۱۰۴

۱۷۹۱ء

ابواب بہجت وشادمانی اسباب مسرت وکامرانی بر
روئے روزگار فرخنده آثار امارت وایالت مرتبت
ابہت وبسالت منزلت سموالقدر بلند مکان راؤ صاحب
مہربان دوستان کشاده وآماده باد
به فضله بنائے اتحادیکه از چہار پشت فیمابین بزرگان
سامی وبزرگان مخلص وآن صاحب ومخلص انضباط

اطلاع آن مهربان نگارش یافت چشمداشت که برادر سوار ملاقات جسمانی از ممکنات خیریت آئین مسرور دارند ❊

رقعہ ۱۰۳

تاریخ ۹ شعبان سنہ ۱۱۷۹ع

عزیز القدر راجہ مہربان من

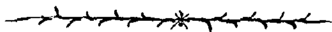
بدیدن ایشان آنچہ دل میخواہد است تا کجا شرح آن نماید اما ہمہ چیز موقوف بر وقت است امروز نہم شعبان المعظم است کہ این جانب بر ساحل دریای تنگ بہدرا در کرنول بہ فاصلہ دو کروہ نصرت خرام گردیدہ برخوردار اقبالمند جگرپیوند لچھمن راؤ رابہ معہ سرداران عظیم الشان و فوج ظفر موج بہ طرف ایشان روانہ نمودہ شد چنانچہ برخوردار طولعمر از راہ گنجی کوتہ عازم آن صوب خواہند شد باید کہ

تمامی محصوران قلعہ عاجز و زبون گشتہ تنگ آمدند
آخر الامر بتاریخ دوم شہر شعبان ہمان مسطور و منتمع
مردمان قلعہ از خود امان خواستہ ببیرون آمدند و تھانہ
سرکار دولت مدار در قلعہ نشست او سبحانہ ظہور
این امر متبرک بجمیع ہواخواہان و محبان خصوصًا بآن
مہربان مبارک سازد و دوستدار بغرہ شہر مذکور
در خدمت نوابصاحب والا مناقب نظام الدولہ
آصفجاہ بہادر رخصت گرفتہ در فوج مغلائی کہ از
گھاٹ النور عبور دریائے تنگ بہدرا نمودہ فرود
آمدہ بود داخل شد و بتاریخ دہم شہر صدر حسب الارشاد
فرض مواد سرمینت خداوند بر طبق ایما، مدار المہام
برخوردار اقبال مند جگر پیوند لچھمن راؤ معہ سرداران
عظیم الشان و فوج ظفر موج بنا بر الحاق جنرال لارڈ
کارنوالس بہادر روانہ نمودہ شد یقین کہ برخوردار
مسطور بکوچہائے نو آمد از راہ گنجی کوتہ شامل فوج
نصرت طراز کمپنی انگریز بہادر گردیدہ از جنرال موصوف
ملاقات خواہد نمود و دوستدار از کرنول بہ فاصلہ دو کروہ
برکنارہ دریائے مذکور مقرب خیام است ۔ برائے

خوشی این معنی با ہزاران بہجت وکامرانی بر آن مہربان بر جمیع دوستان مبارک و مہنا گردانا د باقی مراتب زبانی سرچارل وارمالٹ بہا در واضح خاطرعاطر خواہد گشت نزصد کر مخلص را دوست یکرنگ و خواہان سرسبزی و سررشتہ شراکت ہرسہ سرکارات عالیہ تصور نمودہ مدام بارقام مکاتبات خیریت سمات و اطلاع حالات آن طرف ہا مسرور و مطمئن می فرمودہ باشند ؎

زیادہ چہ برطرازد -

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۲

سالہ ۱۷۹۱ء

مہربان محبان سلامت

سابق ازین مہربان بر سرام محاصرہ نمود خان قلعدار آنجا و دیگر متحصنان در جنگ از خود تصور نہ کردند چنانچہ

بست وچہارم شہر ربیع الثانی قلعہ ساونتی درگ عرف
ماکڑلی کہ بہ حصانت و زرانت ضرب المثل روزگار و
بہ انضباط و استحکام منتخب قلاع این دیار بود بہمین نیت
درست و مزاج حق پرست شرکا کہ بفضل الٰہی در پاس
مراتب دوستی و تقدیم مراسم یگانگت و یک جہتی مثل
سد سکندر ثابت و مستقل اند بہ زور بازوئے بہادران
لشکر ظفر پیکر کمپنی انگریز بہادر بہ وقت برآمدن یک و
نیم پاس روز از راہ حملہ و یورش بحیطۂ تسخیر درآمد
و جماعت کثیر و جم غفیر از مقاہیر قتیل و اسیر گردیدہ -
موجب رعب و ہراس بے قیاس بخاطر مخالف
سست اساس گشت از انجا کہ ظہور این قسم فتوحات
تازہ و مبشرات بے اندازہ باعث شگفتگی خاطر
دوستان متصور اگرچہ بہ سبب قریب اتصال پنڈت
صاحب بسیار مہربان راؤ ہری پنڈت تا نیا صاحب
بہادر از وقوع این فتح خداداد منظر بہ سرسبزی امورات
شرکا موجب انبساط خاطر جانبین می گردد تاہم بجا نظر
بعد مسافت و انشراح خاطر آن مہربان نسبت بہ امورات
متعلقہ فیمابین کہ بفضلہ تعالیٰ یوماً فیوماً حسب خواہش طرفین
رونق پذیر است بہ ارقام تہنیت می پردازد او تعالیٰ

آن مهربان زبانی صاحب معزالیه دریافت خواهد گردید-
زیاده چه برطراز د ؎

Cornwallis.

رقعه ۱۰

بتاریخ ۲۱ دسمبر ۱۷۹۱ء

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بوده همواره سرسبز و شاداب شگفته و خندان باد-

درین زمان میمنت اقتران و آوان بهجت نشان که آوازهٔ فتوحات تازه از چار سو بگوش بشارت نیوش می رسید و از هر دیار و امصار اخبار فرحت آثار فتح و فیروزی سامع افروز ساکنان این دیار می شد الحمد لله و المنة که بتائید ربانی و استمداد آسمانی بتاریخ

ذہن نشین مزاج آن مشفق گردیدہ باشد الحمد للہ والمنۃ
کہ از توجہ محبان مخلص بفضل الٰہی شامل حال خود پنداشتہ
بعجلت تمام بہ عرصۂ قلیل از مقام کلکتہ در چناپٹن بہ
بخیریت تمام بتاریخ ششم شہر ربیع الثانی داخل گردید
بمد نظر سلسلۂ دوستی و یگانگت و نظر بر عہود و میثاق
قدیم فیمابین ہر دو سرکار عالیہ در رنج و راحت درجۂ مساوات
متعلق جانبین پنداشتہ مخلص عدم اطلاع و رود خیریت
آمود خود درین مقام آن مشفق بعید از روابط یگانگت
دیکتا دیلھاۓ خود ہا متصور گردید مبلا تجاوز و تساہل نوک
ریز خامہ ودادمی سازد۔ حق تعالیٰ این وداد اتحاد را
ذریعہ نصرت و فیروزی و صورت بر آمد مقصود جانبین
گرداند مخلص امید قوی دارد کہ تائید الٰہی درین معنی مشمول
تصور نمودہ و درین ایام اتفاق عدم مباینت فیمابین آن
مشفق و مخلص نسبت بہ مقام کلکتہ از یمن قدرت کاملہ الٰہ
متصور مزاج جانبین گردید نسبت بہ سابق سررشتۂ رسل و
رسائل متضمن سر انکشاف و اطلاع اسرار و غوامض
فیمابین یکدیگر پیشتر از بیشتر مروج و سلوک خواہد گردید
و در خطوط موسومہ مستر مالٹ صاحب بہادر ہمگی مراتب
مرکوز خاطر خود بنا بر اطلاع آن مشفق نگارش یافت

بمطالعه ساطعه مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان امیرالامرا مختار الملک وکیل مطلق مدار المہام سلطنت
عمدة الاراکین خلافت یار وفادار سپہ سالار سعادت مند
فرزند خاص سبحان پیوند فاص الخاص سلمہ اللہ تعالیٰ ؎

موصول باد رسید

تاریخ ۲۶ شہر ربیع الثانی ۱۲۱۸ ہجری مقام پونہ بروز شنبہ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب
مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان
مصون و محروس بوده ہمواره سرسبز و شاداب و شگفتہ
وخندان باد۔

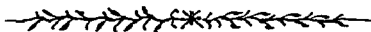
از مضمون مکاتبات محبت طراز سابق مذکور و مکنون
خاطر مخلص متضمن برارادۂ روانگی سمت چنا پٹن بمجرد
وتیاری و مہیائے جہاز لایق سواری خود در خدمت سامی
مطلع و منکشف گردیده باشد و نیز از زبان صدق ترجمان
مسنر مالٹ صاحب بہادر و از مضمون مکاتیبہ محبت
طراز مذکور کل کیفیت متوقعات این عزم معظمہ کہ صورت
تقرر در مزاج این طرف منقوش گشتہ بہ وجہ احسن

پنڈت صاحب بسیار مهربان مخلصان سلامت

از انجا که خردار روز میمنت افروز عید سعید دسهره
نزهت افزای چمن دلهای عالمیان و طراوت
پیرای ریاض خاطر جهان و جهانیان رست نظر
بر آرایش خدم و حشم و زیب و زینت نقاره و علم
که لازمهٔ جشن این روز بهجت اندوز و باعث
نشاط خاطر آن مهربان است یک زنجیر فیل به
رسم شگون و دوستی ارسال می دارد نظر صد که
آن مهربان به مقتضای سر رشتهٔ واحدیت و
اتحاد فیما بین که خوشی خاطر دوستان عین خورسندیها
متصور خواهد بود به اقبال فیل مذکور مسرت پیرای
خاطر محبت ماثر خواهد شد ۔

زیاده چه بر طراز د ۔

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدهٔ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس سپاه سپه
سالار افواج بادشاهی و کمپنی متعلقه کشور هند

رقعه ۱۰۰

بتاریخ ۱۳ دسمبر سنه ۱۷۹۱ ء

حقیقی این فتح فیروزی را مقدمه فتوحات بر آن
مشفق و بر جمیع دوستان مبارک کناد رجا که بنیاز مند
را جویای نوید صحاح مزاج وهاج متصور نموده مدام
به ارقام مهربانیها نامجات خیریت سمات معزز و مطمئن
می فرموده باشند ؎

باقی مراتب زبانی مستر مالٹ صاحب بهادر
واضح رائے محب افضلائے خواهد گشت ؎

زیاده چه سر طراز د ؎

Cornwallis,

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوئینان عظیم الشان
گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس
بهادر سپه سالار افواج بادشاهی
و کمپنی متعلقه کشور هند

رقعه ۹۹

بتاریخ ۶ ر اکتوبر ۱۷۹۱ء

صاحب بسیار مهربان مخلصان هری پنڈت
تانتیا صاحب بهادر سلمه الله تعالی

شده اند در خوشترین هنگام و اسعد ایام چهره وصول
ابتهاج شمول افروخته مسرور ره به مدارج مرقومه کماهی آگهی
بخشید ازانجاکه افواج سرکار نامدار و سرداران ذیشان
متعینه لشکر آن مهربان بنام آوری و شجاعت و جوانمردی
مشهور چار دانگ هندوستان و دکن اند هرآئینه از
کارگزاری و طریق سپه داری سرداران موصوف علی
الخصوص از تهور و تدبیر بهادر صاحب معزالیه بدولت
خواهی سرکاره این چنین کارنمایان ازمشارٌ الیه
به وقوع آمده یقین خاطر مخلص گردید که عنان عزیمت
سواران لشکر آن مهربان به عزم رزم بهرسو که منعطف
خواهد گشت فتح و نصرت غاشیه برداریش گرفته
اگر حصن حصین مخالف مثل سد سکندر مستحکم و مضبوط
خواهد بود بحیطه تسخیر افواج قاهره خواهد آمد الحمدلله
والمنة که دربنولا به تمامی تائیدات غیبی مژدهٔ فتوحات
هرسه سرکار عالی از هرچهار طرف به گوش عالمیان
می رسد و موجب سرور دل دوستان و کاهیدگی
سینه مخالفان می گردد مخلص از دریافت این مژده
فتح و نصرت به مرتبه ذخیره نشاط و انبساط اندوخت
که شرح شمه آن درین مختصر گنجایش ندارد فتاح

بمطالعہ ساطعہ راجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان امیر الامرار مختار الملک وکیل مطلق مدار المہام
سلطنت عمدۃ الاراکین خلافت یار وفادار سپہ سالار
سعادت مند فرزند خاص سری منت پنڈت پردہان
مہاراجہ دھراج سوائی مادھوراؤ نرائن راؤ بہادر سلمہ اللہ
تعالی -

پنجم محرم الحرام ۱۲۰۷ھ سرفت مستر مالٹ بمقام پونہ رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شگفتہ
وخندان باد ۔
سامی صحیفۂ تلطف طراز متضمن تسخیر قلعۂ دھارداڑ
کہ بہ تہور و دلاوری بہادران لشکر ظفر شعار و بہ حسن
تدبیر راؤ صاحب بسیار مہربان پرسرام بہاؤ صاحب
بر روئے کار آمدہ بندوبست سرکار دران مکان قرار
واقعی گردید و آں مہربان بر روابط یگانگی و یک جہتی کہ مابین
سرکار دولت مدار کمپنی انگریز بہادر و آں مشفق از قدیم
منوط و مربوط است اطلاع این خبر فرحت اثر بہ این
صوب لازم انگاشتہ مسرت پیرائے خاطر نیاز مآثر

وصوابدید خواهد سنجید کہ اشتمال لشکر ہمراہی خود با فوج
ہمراہی این جانب کہ فی الواقع این معنی باعث انبساط
خاطر مخلص خواہد شد صورت کامیابی بہ مقاصد دلی
نواندگردید بالشکر ظفر پیکر پنڈت پردھان بہادر
متعلقہ آن مہربان را کوچ کنانیدہ وصرف باستصل مقام
ظہور جانفشانی ہای مخلص ہمراہ آوردہ کوشش ومحنت
چنانچہ باید جہت استحصال امورات متوقع شریکان بہ
عمل آوردہ کدام صورت اولی وصلاح خواہد انگاشت
درصورتیکہ آن مہربان اشتمال ہردو افواج بایکدیگر
صلاح ومستحسن خواہد پنداشت مخلص این معنی را اہم
مطالب خود انگاشتہ باحسن وجوہ صلاح ومشورہ انجام
این مراتب را بہ آن مہربان موجب خوشنودیہا خواہد
دانست باقی مخلص را خواہی خواہ خود دانستہ اکثر بہ ارقام
مکاتبات مسرور می کردہ باشند

زیادہ چہ بر طراز د

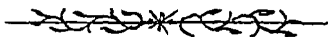
مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدۂ خوانین عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کار نوالس
بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی کمپنی متعلقہ کشور ہند

Cornwallis.

تاریخ ۴ سپتمبر ۱۷۹۱ء ۶ ربیع ۹۸

شده فوج سرکار نواب صاحب معظم الیہ در سربلندی
و نام آوری کہ حق تعالیٰ ثمرہ مثمرہ جانفشانی ہائے این
طرف و نتیجہ حق و انصاف امورات مرجوعہ کناد فواید
مشارکت بردارند مخلص سرکار نامدار پنڈت پردہان
پیشوا صاحب بہادر راؤ سرکار نواب صاحب والا قدر
نواب نظام علیخان بہادر را بدرجہ مساوات نسبت بہ
سرکار کمپنی انگریز بہادر سرگرم و متوجہ حسن انجام این
محاربہ رو بکار پنداشتہ و آن مہربان نیز در تدبیرات و
تردداتے کہ حسب قوانین دانایان دور اندیش و سرداران
ذی شان و فاکیش صورت استحصال منافعات عظیم و
تقدیم مراد شریکان عظیم الشان منصور تواند شد بہ دل
مصروف دانستہ مستصلح آن مہربان گشت صورت برکت
و ترقی امورات متوقع شریکان و نیز تقدیم مراسم امداد
و اعانت یک دیگر کہ بلاشک و شبہ مراد دلی سرداران
خیرخواہ سرکارات ذیشان کہ از فضل الٰہی مثل سد سکندر
سررشتہ دوستی و یگانگی و یکدلی منضبط و مستحکم منقوش
خاطر دارند ہست و خواہد شد از اتصال لشکر ہر سہ
سرکار و تفرقہ بہ مرکز مخلوط جانفشانی ہا و ترددات
لشکر ظفر پیکر ہر ایک از شریکان این ہم بعجلت و خاطر
جمع جلوہ ظہور خواہد یافت آن مہربان در میزان عقل

باطن وظاهر شد کہ بہ وافر طویل الذیل شرح پذیر نمی
تواند گشت حق تعالی این امر مفوضہ را با ہمہ سر بلندی
ونام آوری برآن مہربان مبارک گردانیدہ ذریعہ
رونق وسرسبزی امورات متعلقہ ہر سہ سرکار عالیہ
سازد درینولا مخلص با فوج سنگین بار وسوار ان
آزمودہ کار ونوپ خانہ حسب دلخواہ معہ اضراب التواپ
قلعہ شکن درمقام کولار بخیریت رسیدہ بلاتامل
واغماض ساعتی جہت محاصرہ وتسخیر قلعہ بنگلور روانہ
می شود وانشاء اللہ تعالی بہ توجہ دوستان درعرصۂ قلیل
درآنجا خواہد رسید ونواب صاحب والا قدر نواب نظام
علی خان بہادر بنا بر انصرام امورات مرجوعہ فیما بین
ہر سہ سرکار عالیہ والحمد للہ والمنۃ کہ درین ایام ہر سہ
سرکار در تقدیم مراتبات عہود ومیثاق مثل قیام دنیا
ثابت ومستقل ر‌ا‌ند فوج ظفر موج باختیار راؤ صاحب
مہربان راجہ تجونت بہادر متصل کنچی کوٹہ متعلقہ ملک
مخالف علم نصرت برافراختہ اند وازانجا کہ فیما بین مقام
مذکور وکندہ کاہ لشکر ظفر پیکر ہمراہ مخلص مسافت بعید
متصور نیست لہذا بنام راجہ صاحب معزالیہ نگارش
رفت کہ سواران ہمراہی خود آوردہ بالشکر مخلص ملحق

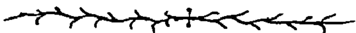

راؤ صاحب مہربان دوستان سلامت

از مضمون خطوط مرسلہ مستر مالت صاحب بہادر احوال روانگی آن مہربان از مقام پونہ با کل کیفیت کوچ و ورود متجددہ سرکار مادھوراؤ نراین سوائی پنڈت پردھان بہادر به اختیار آن مہربان بدریافت مخلص در آمده موجب سرور و مسرت بے اندازہ گشت و بعد نظر رسوخیت صمیمی و خیر خواہی قلبی آن مہربان نسبت بہ عزت و احترام و سرسبزی و شادمانی امورات سرکار ممدوح و سرگرمی و دولت خواہی منقوش مزاج آن مہربان درباب حسن انجام مقدمات مرجوعہ موحدہ فیمابین سرکار پیشوا صاحب بہادر و سرکار نواب صاحب والا قدر نواب نظام علیخان بہادر و سرکار کمپنی انگریز بہادر فی الواقع از تقرر آن مہربان بسرکردگی و مختاری فوج متعینہ جہت انصرام مہام مرجوعہ بہ سمت ممالک مستقرہ لوائے نصرت و فیروزی سرکار کمپنی و نواب صاحب موصوف مراتب جہان دیدگی و بلند حوصلگی پیشوا صاحب بہادر جلوہ افروز گردیدہ آن قدر موجب مسرت خاطر و انبساط

آن مہربان بوجہہ احسن یقین مبادی منقوش مزاج
آن مہربان است تواندشد بہ عمل خواہند آورد و باقی
مراتب بہ اظہار مستر مالٹ صاحب بہادر کہ معتمد
دبجائے مخلص اند مفصل حقایق حالات تزبرات
واقعی آن مہربان بہ این مخلص اطلاع می دہند بہ
دریافت آن مہربان خواہد درآمد ؎
زیادہ چہ برنگارد ؎

Cornwallis.

رقعہ ۹۷

تاریخ ۲۳ مارچ ۱۷۹۱ء

راؤ صاحب مہربان دوستان راؤ ہری
پنڈت تاتیا صاحب سلمہ اللہ تعالی
بتاریخ ۱۷ رجب ۱۲۰۵ھ

اثبات مراتب صدق ارادت منقوش خاطر خود برائے
انقراض تطاول و انسداد رخنہ فساد ٹیپو نایک و نیز
برائے تقدیم مستلزمات دوستی قدیم و رفاقت صمیم با
اہلکاران ریاست پونہ ہم بنا بر عمل آوری واجبات
لایق شراکت بر عہد نامجات کہ از فضل الٰہی فیمابین ہر سہ
سرکار دولتمدار مستحکم و مشید گردیدہ است، در ہر
حال منظور خاطر صفوت مآثر این اخلاص مصدر است -
لہذا این عزم را مصمم ساختہ بہ مجرد آمادہ شدن جہاز
لایق سواری از کلکتہ رہگرائے منزل مقصود خواہد گشت
مخلص مزاج خود را نسبت بہ رفاقت و واحدیت اہل
کاران ریاست پونہ کہ بہ اندرجہ ظہور ثابت قدمی
و راسخ القولی خود ہا نمودہ اند کہ مخلص لمحہ متصور است
توعدیگر در خاطر خود جا می تواند داد طمانیت کلی حاصل
ساختہ عازم آن طرف می گردد و چنان متوقع و امید
قوی دارد کہ آن مہربان ارادہ مخلص را بذات خود محض
از باعث استدعائے منقوش خاطر جہت انتظام
امورات ہم لایق الاعزاز پنداشتہ آنچہ تدبیرات
و تردداث وجہد و کوشش در صورت استحصال و
کامیابی امورات متوقعہ مخلص کہ بہ لحاظ نندی سرکار

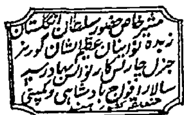
بدرجہ اتم مستحکم و موثوق گردیدہ است و بمدنظر
انجام مراتبات متوقعات عہدنامہ مذکورکہ فی الواقع
بنابر سزارسالی و گوشمالی عدوے باطمع دانہ و
حق تعالی راست آرد - برائے ارتقاے و افزایش و
ترصیص اساس مدارج اتحاد و وداد فیمابین ہر سہ
سرکار دولتمدار تا ابد الدہر نزد دات چنانچہ باید و شاید از
ہر سہ سرکار بہ عمل می آید و مخلص این مکنونات و مرکوزات
مزاج خود درباب حالات ظفر شعار رولکار کہ اگر بہ
فضل الہی کہ بشر را ازان گریز نیست اختلاف نکند -
مشتمل بر انصرام و انجام مطلب حسب دلخواہ خواہد بود
چنان مطمح نظر دارد و مطمئن است کہ این ایام را
کہ امورات متعلقہ ریاست بنگالہ بوجہ احسن منتظم
است اتفاق وقت پنداشتہ عزیمت چناپٹن را کہ
خود در آنجا رسیدہ اجراء مہم باٹیپو مذکور نماید و
مستحسن و جلی بجا منصور شدہ در مزاج خود مصمم ساخت
دا نز انجا کہ امورات متعلقہ بندر چناپٹن بدرجہ مساوات
منغبو ضہ اقتدار مخلص است و سرسبزی و
شادابے معاملات و مقدمات سرکار کمپنی انگریز
بہادر در ہر علایق ملحوظ خاطر مخلص و استدعائے

انجام مہم باپیونایک بہ تقویت تمام و بلا اغماض کہ
نشین خاطر است بوجہ احسن مستر تالٹ صاحب بہادر
دلنشین مزاج آن مہربان ساختہ باشند پس چہ
احتیاج کہ درین باب مکرر مکلف خدمت سامی
گردد ہر چند سابق ازین وقوعات را مشاہدہ نمودہ
مخلص از مسرت خاطر بے اندازہ خود در باب تردد و تدبیرات
واقعی کہ از طرف سرکار آن مہربان بہ وقوع آمدہ و بہ
مد نظر استحکام یگانگی سرکار آن مہربان دربارہ ثابت
قدمی و راسخ القولی بہ عہود و میثاق فیما بین و بنا بر
انقراض تطاول و انسداد رخنہ اقتدار معاملہ کہ سررشتۂ
یگانگت و یکدلی و شراکت و یکسوئی کہ بالفعل فیما بین
مستحکم و منضبط مثل سدّ سکندر گشت دریافتہ تدبیر
بنا بر عدم وقوع متوقعات سرکار حتی الامکان فرو
گذاشت نخواہد ساخت جہد و سعی از طرف سرکار آن
مہربان جلوۂ ظہور یافتہ نوک ریز خامہ اتحاد ساختہ
است لیکن درینولا نہ بہ اندرجہ در مزاج محبت امتزاج
مخلص ابتہاج بے اندازہ و مسرت تازہ راہ یافت
کہ از تشریح آن زبان را ازین مقالات باز دارد
ایزد کارساز و قادر توانا توفیق عدو سوزی و دشمن
گذاری نصیب اولیائے دولت ہر یکے از شریکان
این رنج و راحت سازد - الحمد للہ قطعہ عہد نامہ فیما بین

الٰہی د توجہ دوستان بازبہ تصرف سرکار در آمد و در آن مکانات صعب نہایتہ سرکار کمپنی انگریز بہادر قایم گشت و از فوج مخالف متنفسی بہ مقابلہ فوج ظفر موج این طرف نمودار است اطلاعاً این مراتب مرقوم خامہ وداد گردیدے

زیادہ چہ

Cornwallis.

رقعہ ۹۶

بتاریخ ۱۲ر فروری سنہ ۱۷۹۱ع

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان بالاجی راؤ پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ -

ہفدہم شہر جمادی الثانی سنہ ۱۲۰۵ھ بر مقام پونہ -
معرفت چمن لال رسید -

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت
از انجاکہ تمامی مراتب وپیش نہاد خاطر مخلص در باب

دوستان همگی امورات متعلقهٔ این هم رویکار بهمین
وتیره حسب دلخواه انصرام خواهد یافت رجا که مخلص را
جویای نوید صحت و استقامت مزاج مهر بالی
امتزاج تصور نموده مدام به ارقام مکاتبات خیریت
سمات مسرور و شادکام می فرموده باشند
زیاده چه برطراز د

Cornwallis.

رقعه ۹۵
دسمبر ۱۷۹۰ء

ثانیاً آنکه

نظر به مصلحت وقت چند اضراب الواپ و
مورچال مقبوضه از قبضه این طرف گذاشته شده
بود بعد از آن به سهولت و عجلت تمام مورچال مذکور
از کنار دریائے کاوری سراسر تا شهر کنجام معه
اضراب و الواپ مذکوره و دیگر اسباب و ادوات
جنگ که مخالف نتوانست برداشت به عون عنایت

همت بهادران لشکر ظفر پیکر از راه حمله سخر و مفتوح
گردید و محصوران مقهور از هیبت و صلابت نهمتنان
قلعه کشا دبیم صدمهٔ شیران بیشه وغا چون رمه از جا
آرمیده اکثرے در ظلمت شب که شام نکبت انگروه
شقاوت پژوه بود بریسمان به کنگرهٔ حصار قلعه
آویخته فرو شده رو به فرار نهادند و بعضی قتیل و
قلعه با چند نفر اسیر گشته به حبالهٔ قهر الهی گرفتار آمد
ازانجا که ظهور این فتح تازه مقدمه فتوحات روز
افزون است او تعالی خوشی این معنی بران مهربان
و بر جمیع دوستان مبارک کناد اگرچه مفتوح شدن
قلعه مذکور چندان کار نبود اما نظر برین که ماندن -
چنین مکان مستحکم بدست مخالف هر آئینه موجب
تعرض و تخلل در آمد و رفت بیچاره وغیره متردد باشد
این سر زمین متصور و هم خالی از فائده نه سرکارات
مشارکه نه بود بنابر سعی و تردد درین امر بکار برده کار
تعرض و آزار اہل حصار از دامن روزگار متردد دین این
دیار برچیده به کنار انداخت - یقین خاطر است که احال
در رسیدن رسد غله معرفت بنجارہا به لشکر فیروزی
اثر نوعے تخلل رو نخواهد داد و بفضل الہی مہ انه توجهه

رقعہ ۹۴

منشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
وکمپنی متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۱۹ر نومبر ۱۷۹۱ء

بطالع ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان امیر الامراء مختار الملک وکیل مطلق مدار المہام
سلطنت عمدۃ الاراکین خلافت یار وفادار سپہ سالار
فرزند سعادت مند خاص سربمنت پنڈت پردھان
مہاراجہ دھراج سوائی مادھوراؤ — موصول باد۔
یازدہم ربیع الاول ۱۲۰۶ھ مقام
معرفت مستر مالٹ در لشکر رسید۔

گلشن دولت واقبال چمن حشمت واجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون ومحروس بودہ سرسبز وشاداب شگفتہ و
خندان باد۔

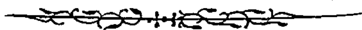
الحمد للہ والمنۃ کہ درین ولا بہ افضال ایزدی وتائید
سماوی در شب ہیجدہم ماہ اکتوبر قلعۂ نندی درگ عرف
گردون شکوہ کہ حصن محکم وحصار مستحکم مخالف بود نیروئے

سرسبز و شاداب و شگفته و خندان باد ۔

دریفولا نواب صاحب والا قدر نواب وزیر
الممالک بہادر حقیقت محصول تنبیرتهه پراگ یعنی الہ آباد
که به مد نظر آرام و رضاجوی زایران به نسبت به ایام
پیشین خیلے تخفیف نمودند برائے اطلاع مخلص لطف
فرموده اند و مخلص به مقتضائے محبت و وداد
نقل افراد مرسوله نواب صاحب ممدوح تقدیم قسم
پیش آن مشفق ارسال می دارد و رجائے واثق که
اراده نواب صاحب معظم الیه به همان طریق از فرط رحم
و شفقت که مملو بر اطمینان و حفاظت زایران است
بوجه احسن جلوه ظهور خواهد یافت باقی مراتب از
اظهار مستر مالٹ صاحب بہادر به اطلاع آن مشفق
خواهد در آمد مخلص را خواہان خیریت و مستدعی ترقیات
پنداشته مدام به وصول شفقت نامجات خیریت سمات
مسرور و مشکور می فرموده باشند ۔

زیاده چه بر طرازد ۔

Cornwallis.

راه دادن پلٹن مسطور از لشکر خود بیروانگی خواهند داد
زیاده چه برطراز د ۔

Cornwallis.

شیر خاص حضور سلطان الزمان
دبیره نوآئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس
بهادر سپه سالار افواج
بادشاهی و کمپنی متعلقه هندوستان

رقعه ۹۳

تاریخ ۲۸ ر اگست سنه ۱۷۹۰ء

مطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر
بلند مکان مهاراجه مادهوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت
پردهان بهادر سلمه الله تعالیٰ ۔ موصول باد ۔

بتاریخ ۱۶ ر شهر ذیحجه سنه ۱۲۰۴ھ در پونه رسید
معرفت سید نور الدین حسین خان وکیل انگریز ۔

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه
صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصئون و محروس (مامون و مصئون) بوده همواره

زیاده چه برطرازد

Cornwallis.

رقعه ۹۲

مشیر خاص حضور سلطان ربلستان
زبدهٔ نوییان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر
سپه سالار افواج بادشاهی
وکمپنی متعلقه کشور هیند

ماه مئی سنه ۱۷۹۰ ء

بمطالعه ساطعه پنڈت صاحب بسیار مهربان
مخلصان هری پنڈت تانتیا صاحب بهادر سلمه الله تعالی
موصول باد

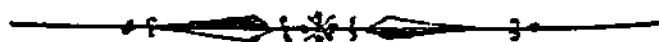
پنڈت صاحب بسیار مهربان مخلصان سلامت
درین ولا چند پلٹن لشکر مخلص از سمت گهاٹ
جهت داخل شدن به لشکر می آیند چنانچه که در راه
آمد پلٹن مذکور از لشکر آن صاحب است ـ لهذا
نوک ریز خامه وداد می گردد که شخصے صاحب متعلق
پلٹن مذکور بخدمت آن مهربان می رود منصدکه آن
مهربان همراه صاحب مذکور به اہلکاران سرکار خود جهت

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال را دُ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصرِ
حوادث زمان مصون و محروس بوده سرسبز و
شاداب و شگفتہ و خندان بادٔ

صحیفہ انیقہ در جواب رقیمۂ الوداد و الاشتیاق
مشعر بر رسید تحایف مرسلہ این سراپا وفاق و
مراتب حسن اخلاق آن مشفق معدن اشفاق
معرفت لالہ سیوک رام رونمائے وصول مباہجت
شمول گردیدہ ذریعۂ توفیر اسباب شادمانی و واسطۂ
مزید با تحف و ہدایائے آن ضلع معرفت صاحب مہربان
مستر مالٹ صاحب وصول نمودہ بو د مکاتبہ دوستی
طراز در پاسخ آن مع رسید ہدایائی مرسولۂ آن مشفق
سمت ابلاغ یافت انشاء اللہ تعالیٰ بذریعہ صاحب
موصوف خواہد رسید و مراتب دوستی و پاس اخلاص دیرینہ
کہ در ہر آن مطمح نظر و پیش نہاد خاطر دوستدار است
دلنشین و خاطرنشان آن مشفق خواہد گردید رجا کہ
تا دست داد مسرت مواصلت کہ خلاصہ دلہائی
مخلصان است ہموارہ ہمین قسم بیاد آوریہا مسرور
منبسط خواہد داشت ✦

حقیقت حال عزیمت خود سمت چناپٹن بالفعل
موقوف نمود چون اطلاع این معنی به آن مشفق
ضرور بود بلوکریز خامه محبت یگانگت نگار گشت
رجا که مخلص را هرگونه خواهان خیریت مزاج شفقت
امتزاج تصور نموده مدام به وصول صحائف شرایف
مسرور و منبسط باید داشت دیگر مراتب از زبانے
سنز مالٹ صاحب دریافت خواهد شد
زیاده چه بر طراز د

Cornwallis.

رقعہ ۹۱

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

تاریخ ۴ مئی سنہ ۱۷۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ راؤ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان راؤ مادھو راو نارائن پیشوا سوائی پنڈت
پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالی۔ موصول باد
بتاریخ نوزدهم شهر شعبان سنہ ۱۲۰۴ھ مصحوب گلاب رای رسید

تاریخ ۱۵ جمادی الثانی سنہ ۱۲۰۶ ہجری

گلشن دولت واقبال چمن حشمت واجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون ومحروس بوده سرسبز و شاداب وشگفتہ و خندان باد۔

سابق ازین رقیمۂ الوداد متضمن بر عزیمت خود سمت چناپٹن برائے تنبیہ و تدارک واقعی ٹیپو نایک کہ بلا سبب کہ این طرف بخلاف عہد و مواثیق خود و سرکار کمپنی انگریز بہادر سررشتۂ اخلاص را گسیختہ متحرک سلسلہ نفاق گشتہ بود ابلاغ خدمت سامی نمودہ یقین است کہ بمطالعہ ساطعہ در آمدہ موضح حالات گردیدہ باشد بعد ترسیل رقیمۂ الوداد مذکور بہ اطلاع مخلص چنان در آمد کہ جنرل صاحب والا قدر جنرل میڈس کہ در فن سپاہگری عدیم المثال و در ہر ریاست و سروری وحید العصر اند موافق حکم سرکار کمپنی انگریز بہادر بہ علاقہ گورنری چناپٹن وغیرہ معمور شدند چون مخلص را بر دانائی و ہوشیاری و شجاعت کار آزمودگی جرنیل صاحب معزالیہ اعتماد کلی است و نظر بر دریافت

و فی الواقع بر روئے کار آمدن این ستوده مستحسنه
فیمابین دو سرداری ذوالاقتدار آرزو و ولایت بعیداین
مسافت در حقیقت گویا برائے انتفاع از تحفہ و ہدایات
بے منتہائے تجاران ولایت یکدیگر کہ رقم شناس اجناس
ولایات ہمدیگر اند متصور است دیگر مراتب پیش
نہاد و عزم مصمم مخلص ، پاس مراتب دوستیہا مشروحاً
از اظہار مستر مالٹ صاحب بدر یافت آن مشفق
خواہد آمد مخلص را منتظر و مشتاق وصول شفقت نامجات
خیریت آیات و مستدعی و خواہان ترقیات از نہایات
پنداشتہ اکثر یاد فرما باشند ۔
زیاده چہ بر طرازد ۔

Cornwallis.

رقعہ ۹۰

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده دودمانان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس
بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۲ ر مارچ ۱۷۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند
مکان مہاراجہ مادہوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردہان
بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ موصول باد

فیوماً در نزاید و تضاعف است معہ جنس اقمشہ آن
ضلع کہ بہ طریق ہدایا و تحایف لطف فرمودہ بودند
در خوشترین زمان و بہترین آوان بموجب فرد
تفصیل معرفت صاحب بسیار مہربان مستر مالٹ صاحب
اشعہ وصول نمود فروغ گلشن امید لہا گشت و دلیل بر
کمال محبت و اتحاد و فرط مودت و وداد گردید
ازانجا کہ فیما بین رد البطال خلاص معنوی و مدارج
واحدیت قلبی بہ منزلہ سد سکندر ترصیص و تاسیس
رسیدہ و از فضل الٰہی بنائے این یکتا دلی ہا روز
برو تر بہ استحکام و انضباط قوام دارکان اتفاقات
و مواسات بہ مرتبہ اقصیٰ و منزلہ اعلیٰ فایز و جاگیر
سراست درین صورت حفظ سررشتہ موانست دیرین
و نگاہداشت سلسلہ موالفت پیشین ملحوظ و مطمح نظر
ہمدیگر چون مشفق در ترسیل این چنین جنس بے ہنگامہ
در عالم یک جہتی و یکرنگیہا بہتر ازین تحفہ و خوشتر ازین
ہدیہ بہم نمی رسد موفور خورسندی خاطر و فرط انبساط
طبیعت مہربانی و لطف مرامرعی داشتہ بہر مخلص بے
ریا اگرچہ خلاف معمول خود متصور است لیکن مطبوع
طبع ساخت و مشکور یاد فرمائیہای آن مشفق گشت

قصور نخواہد رفت زیادہ زیادہ توسن ایام
دولت و کامرانی رام باد

رقعہ ۸۹

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی و کمپنی

بتاریخ ۲۳ جنوری ۱۷۹۰ء

بمطالعہ سامطرہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان راؤ دہورا و نارا ین پیشوا سوائی پنڈت
پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالی۔ موصول باد۔
شانزدہم ربیع الثانی ۱۲۰۴ھ رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب شفیق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شگفتہ
وخندان باد۔

صحیفہ بہجت آگین و ملاطفہ مسرت قرین مشتمل بکمال اخلاق
و اشفاق و وفور ذوق و اتفاق کہ بفضل ایزدی علی الاطلاق یوما

رقعہ ۸۸

۱۲۰۲
جمس ہرنلی

بتاریخ ۱۷ رجون ۱۷۸۹ء

بہ گرامی مطالعہ نانا صاحب بسیار بسیار مہربان
الطاف نشان کرم فرمائے نیازمندان بالاجی پنت
زناردھن دام لطفہ - ۱۳ ہم رمضان
۲۲ رمضان ۱۲۰۳ ہجری رسید

نانا صاحب بسیار بسیار مہربان کرمفرمائے نیازمندان سلامت
بعد از اشتیاق ملاقات سراپا بہجت ملتمس آنکہ چون سرشت
نامہ فرحت شمیم از راہ کمال الطاف و تخلص شرفیم
بود از وکیل سرکار رفیض آثار رگھنات رچھوڑ درجین
بہین شرف ورود یافتہ از نگہت آن مشام دلہا
معطر گردیدہ بہ مضامینش آگاہی تمام رو دادہ و از
زبانی مشار الیہ نیز بہ ظہور پیوست ازین باعث
خوشنودی بدرجہ اتم این نیازمند است شرصدکہ
بدین نسق این نیاز آئین را ازان خود شمردہ ہر کاری
سر باشد ایما نمایند حتی المقدور در سرانجام آن

مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که به ذرودی بار یافت
حسن اتفاق از رسیدن این جانب در بندر معمورهٔ
مبئی بتاریخ چهارم ماه ذیحجه اطلاع می دهد که مطابق
حکم عالیشان آنرابل کورت درکتر فی الفور تعلقه
حکومت از مستر راسی صاحب در اقتدار خود در
آورده وچنانچه به پاس دوستی و یکجهتی که به استماع
آن خوشی خاطر گردیده که از مدت بسیار درمیان هردو
حکومت نامدار منوط و مربوط است اراده این جانب
است که همیشه آنچه خوبی در اقتدار این جانب باشد
به عرصهٔ ظهور خواهد آورد و یقین است که نیز اراده آنمهربان
به مطابق خواهش این جانب برای زیادتی بهبودی
طرفین را اجرا و ارسال گرامی مفاوضات دوستی سمات
یافته خواهد شد زیاده بجز شوق ازدیاد سواد محبت و
وداد چه ترقیم رود ۔

ایام بهجت و شادمانی مدام باد ۔
تاریخ نهم ماه ذیحجه سنه ۱۲۰۲ھ

Wm. Medose.

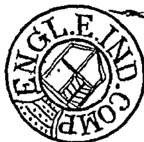
To, The Peshwa. Bombay: 11th Sept.

Wm. Thos, Sandiford, 1788.

R. H. Boddam.

To. The Peshwah,

1. August, 1788,

رقعہ ۸۷

بتاریخ ۱۱ ستمبر ۱۷۸۸ء

انشاء اللہ تعالیٰ بہ گرامی مطالعہ ذیشان بلیغ المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ
نارائن پنڈت پردھان دام شفقتہ ۔ موصول باد ۔
بتاریخ ۱۵ ار [illegible] بمقام پونہ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذوی شان بلیغ المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف ذوالاحسان مجامعہ
حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب
اعظم مہاجو مہادو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت دافی المباہجت

صاحب شفیق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راو نارائن پنت پردھان کشاده دامادهٖ بالکے

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که چون حکم آنجناب درباب واگذاشت غراب قادری معه وجه قیمت مال محمولہ آن بابت تجار متعلقہ این سرکار بنام دھونسہ صوبیدار اصدار یافته بود به صوبه دار مذکور داده شده اما مشار الیه به مخلص غراب مذکور نپرداخت و نه وجه قیمت ادا کرد ازین معنی باعث بس تعجبات خاطر اخلاص مظاهر گردید نظر بران ضرور نمود که باز درین باب متصدع خدمت سامی گردد و متر صد که توجه فرموده حکم تاکید قاطع درباب مخلصی غراب مذکور و ادائے زر قیمت مال محمول آن حواله حامله رقیمه الشوق فرمایند که درین جا نزد مخلص صادق الوداد دیبارد تا دستدار از اینجا معه آدم خود نزد صوبه دار موصوف ارسال نموده و به دعوائے مطالب خود پرداخته غراب و مبلغ قیمت مال آن قابض و متصرف شود زیاده بجز شوق از دیاد مواد محبت چه ترقیم رود

ایام بہجت و شادمانی مدام باد

نظر برآن اطلاع ہر مقدمہ و احوال آن مشفق از جملہ
واجبات و محسنات اشنت چشم داست از دوستیہای
قدیم آن است کہ ہموارہ بہ تبلیغ و ترسیل مفاوضات
خیریت آیات کہ اکثر خاطر بدریافت آن متعلق میباشد
مورد سرد رو آمادۂ انبساط نا محصور می ساختہ باشند
زیادہ چہ بر طراز د

Cornwallis.

رقعہ ۸۶

بتاریخ ۱ ر اگست ۱۷۸۸ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی سطالو ذیشان منیع المکان صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم بہا در راؤ ناراین
پنت پردہان دام شفقتہ - موصول باد
محررہ بست و ششم ذیقعدہ ۱۱۹۶ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ برروئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان

بتاریخ ۱۱ر جنوری ۱۷۸۸ء

منشی خاص حضور سلطان انگلستان زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند

راؤ صاحب مشفق مہربان
سمو القدر بلند مکان راؤ ماد ہو راؤ
نارائن پیشوا سوائی پندت پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ
غرہ ربیع الثانی سنہ ۱۲۰۲ھ بمقام پونہ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال راؤ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شگفتہ وخندان باد بہ فضل الٰہی مخلص از سیر مقامات و ملاحظہ افواج متعینہ ملازم سرکار کمپنی انگریز بہادر در متعلقہ صوبہ جات خود و علاوہ آن تا فرخ آباد بخیر و خوبی فراغت حاصل ساختہ بہ بدرقہ عنایت ربانی ہم عنان عافیت و قرین خیریتہا بہ تاریخ شانزدہم صفر سنہ ۲۹ داخل بلدہ کلکتہ گردید چون فیمابین این ریاست و سرکار دولت مدار آن مشفق واسطہ دوستی و محبت و روابط یکتا دلی ہا و مصادقت بہ درجہ واحدیت متحقق و مشید است

خیرخواه آن سرکار است و خوبی و فیروزی هردو سرکار
در دوستی یکدیگری بیند و همیشه باین معنی صلاح و اظهار
می نمود و بفضل الهی جل شانه مدت است که هیچ جدائی
بنظر نیامده است و از دانائی آن مشفق و یار لارڈ کارنوالس
صاحب بهادر که از امرایان کلان ترین بادشاه ولایت
هستند و حالا صاحب کلان اینجا یقین است که باغ دوستی
طرفین همیشه سرسبز خواهد ماند و جان میکفرسن بهادر که سابق
صاحب کلان اینجا بودند حالا نیز نزدیک لارڈ صاحب قدر کونسل
هستند و به صاحب معزالیه دوستی صمیمی دارند و وقتیکه
سرمیت راؤ بهادر دو سال بودند مخلص در حضور بر سر
معاملت بود الحال از شنیدن جوانمردی و شجاعت و
دلیری و عقل مندی راؤ صاحب بسیار خوشی و خورمی
حاصل گشت امید که آن صاحب یاد دهی نیازمندی
در حضور راؤ معزالیه خواهند نمود +
زیاده ایام بهجت و عشرت مدام بکام باد -

N. Macpherson.

رقعه ۸۵

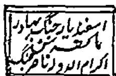
R. H. Boddam.

To. Nana Furnaveese.

Bombay. 23th Dec. 1787.

Wm. Thom. Sandiford.

رقعہ ۸۴

سنہ ۱۷۸۷ ع

بمطالعہ راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان تفقد فرمائے
مخلصان بالاجی پنڈت پھڑنویس صاحب سلمہ اللہ تعالی
موصول باد

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان تفقد فرمائے مخلصان
سلامت ۔
بعد شرح تمنائے ملاقات مسرت آیات کہ حدی
ونہایتی ندارد مکشوف خاطر مہربانی مظاہر می گرداند
مہربانی نامہ تفقد شمامہ مملو از حرفہائے صداقت آمیز
مشحون از نکتہ ہائے تودد انگیز چہرہ آرائے وصول
مباہجت شمول گردید بہ دریافت مزاج وہاج ذخیرہ

ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص نوامان
سلمہ المنان

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
کثیر الفرحت مکشوف رائے مہرانجلائے می گرداند
کہ دریںولا حکومت بندر معمورہ بمبئی گذاشتہ
رفتن در ولایت بر جہاز جنرل مقرر
نمودہ لہذا برائے اطلاع کردن کہ چنانچہ
ارادہ است کہ در اوایل ماہ جانوری سوار
جہاز شدہ روانہ گردد۔ ہیچ کاری منضمن اقتدار
این جانب مرکوز خاطر گرامی باشد بزودی
ضرور است وچنانچہ رفعت منزلت
مسٹر رامسی صاحب بالفعل حکومت خواہند کرد
آنچہ فرمایشات باشد از ترقیم نمودن بہ ایشان
حاصل خواہند شد و ہموارہ خیریت و جمعیت و خوشی
و مسرت گرامی مطلوب اینجانب است زیادہ
بجز شوق از دیاد مواد محبت چہ ترقیم رود ایام
بہجت و شادمانی مدام باد۔
بتاریخ دوازدہم ربیع الاول سنہ ۱۲۰۲ھ

ایام بہجت وشادمانی مدام باد۔

بتاریخ سلخ شہر صفر المظفر سنہ ۱۲۰۲ھ

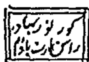
R. H. Boddam.

To The Peshwa, Bombay. 10 Ib

Decr. 1787.

Wm. THOM. Sandi-
-ford.

رقعہ ۸۳

بتاریخ ۲۳ ر دسمبر سنہ ۱۷۸۷ع

انشاء اللہ تعالیٰ گرامی مطالعہ شہامت وبسالت پناہ ذی شان منیع المکان خصوصیت واخلاص توامان بالاجی پنڈت صاحب سلمہ المنان موصول باد۔

بتاریخ ۵ ر ربیع الاول سنہ ۱۲۰۲ھ

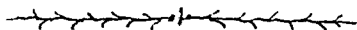

شہامت وبسالت پناہ شوکت وجلادت دستگاہ

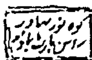
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ مفاوضہ خلت
معاوضہ محررہ ہفدہم شہر محرم مصحوب باپوجی بھیم جی متضمن بر
قضیہ فیمابین مشارٌ الیہ و برادر کلان او برائے
تقسیم نمودن املاک پدر ایشان در زمان بہترین و
آوان خوشترین چہرہ وصول بہ کشود و از مضمون
فرحت مشحون بہجت بر بہجت افزود لہٰذا نگارش
می رود کہ از تاکید کردن بہ گماشتہ پدر ایشان بنام
دیوجی داس بنظر نمی آید کہ ملک پدر ایشان در حوالہ
او شدہ یا نزدیک او و برائے تسلیم آن املاک ہیچ
حکم بودہ ازین باعث بہ گماشتہ مذکور بہ جہت نوشتن
بہ خاوند خود بھیم رائے کہ معلوم شدہ است کہ در دوارکا
باشد برائے دریافتن آنکہ در املاک او بہ چہ طور عمل نماید
و برائے دانستن ہمہ مفصلات در بابت آن املاک
حکم دادہ شدہ است وقتیکہ از انجا جواب خواہد رسید
بہ ترقیم در آمدہ ارسال داشتہ خواہد شد۔
ازان واضح رائے گرامی خواہد گردید زیادہ بجز
ازدیاد مواد صحبت چہ ترقیم رود۔

حالات آنجا بتیج و منبسط خواهد داشت که
زیاده چه نگاشته شود ۔

Cornwallis.

رقعہ ۸۲

بتاریخ ۱۰ دسمبر ۱۷۸۷ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ
نارائن پنت پردھان دام شفقتہٗ ۔ موصول باد ۔
تاریخ ۲۳ شوال ۱۲۰۲ھ بمقام پونہ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و
شادمانی ہموارہ بر روے روزگار خجستہ آثار ذی
شان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و
الاحسان مجامع حسنات ستودہ صفات صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن
پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد !

مرسوم دوستی و حفظ سررشتهٔ یک جهتی که فیما بین
سرکار دولتمدار کمپنی انگریز بهادر و سرکار پیشوا
صاحب به خوبی و بهترین منوط و مربوط است از طرف
آن سرکار پیش صاحب معزالیه رسیده بود و ندانه انجا
که استحکام آئین بنای خلت و موالفت فیمابین هردو
سرکار عالیه پیش خاص و عام ضرب المثل روزگار
است صاحب معزالیه هم در وثوق مراسم اتحاد و داد
ثابت قدم بوده دقیقه فروگذاشت ننموده بالفعل
این جانب هم در ازدیاد مواد یک جهتی و موانست
و یکرنگی زیاده از سابق بدل سعی و مصروف خواهد
بود لاله چمن لال استدعائے رخصت آن طرف ازین
جانب نمود - حسب التماس موصی الیه رارخصت نموده
شد و قدرے تحائف به رسم دوستانه برائے
پیشوا صاحب موافق فرد علیحده حواله مشارٌالیه نموده
شد هرچند این بضاعت قلیل قابل آن نیست
که بجیب خدمت گرامی پیشوا صاحب توان شد
لیکن به رسم دوستی و اخلاص که از قدیم مرسوم
دوستان صمیم است مترصد آن است که به اقبال
و پذیرای آن اینجانب را ممنون و مسرور خواهد ساخت
و همواره به ارقام مکاتبات خیریت سمات و اطلاع

زیادہ چہ برطرازد

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس
ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی و کمپنی متعلقۂ کشور ہند
۱۲۰۰ھ

رقعہ ۸

بتاریخ ۳ نومبر ۱۷۸۷ء
رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان بالاجی
پنڈت سلمہٗ اللہ تعالیٰ
بست و سوم محرم الحرام سنہ ۱۲۰۲ھ مقام پونہ رسید

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالیٰ
سابق ازین در عمل مستر جان مکفرسن صاحب لالہ رحمین
لال برادر وکیل و معتمد سرکار پیشوا صاحب بہادر با
قدرے لوازم شگون برائے صاحب معزالیہ بہ پاس

چون ارتباط مدارج دوستی و واحدیت والضباط فردیت موالفت ومخالصت فیمابین آن مہربان و دوستدار بہ مرتبہ استحکام پذیرفتہ کہ ضرب المثل ابنای روزگار است نظر برآن اطلاع حالات بہ دوستان قریب وبعید واجب دانستہ نوک ریز خامہ محب نگار می گردد کہ اطلاع دقایق ریاست و دریافت غوامض حکومت خاصہ جمیع سرداران والاکام عمایدمدارالمہام است لہذا اصلاح مخلص برائے سیر مکانات تعیناتی فوج کمپنی انگریز بہادر متعلقہ صوبہ جات خود و علاوہ آن مستحسن ومستصلح گردید۔ نظر بران درآورده ماہ رمضان المبارک بہ این عزیمت کوچ مخلص مقرر است انشاء اللہ تعالی بروقت معہوده عازم خواہد گشت چون فیمابین این جانب وآنمہربان واسطہ بود و وفاق سررشتہ اتحاد و اتفاق بہ خوبی مثبت ومتحقق است یقین کہ بدریافت این معنی دلیل اثبات دوستی ویک جہتی دوستدار متصور خواہد شد لازمہ اخلاص واختصاص است کہ ہموارہ بورود مہربانی نامجات بہجت سمات کہ المکتوب نصف الملاقات متصور است مسرور ومبتہج می ساختہ باشند۔

شادمانی مدام باد ؎

بست و پنجم شهر شعبان المعظم سنه ۱۲۰۱ع

R. H, Boddam,

To. Mahadoo Raow Narain, Peshwa.

Bombay. 12th Jun, 1787.

Wm. Thom. Sandiford.

رقعه ۸۰

بتاریخ ۱۸ ر اکتوبر سنه ۱۷۸۷ع

صاحب بسیار مهربان اعتضاد دوستان بالاجی پنڈت

بهادر سلمه الله تعالی ؎

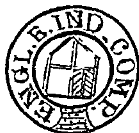
مرقوم پانزدهم رمضان سنه ۲۹

ششم محرم الحرام سنه ۱۲۰۲ه در پونه رسید -

صاحب بسیار مهربان اعتضاد دوستان سلامت

مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که مفاوضهٔ عطوفت
معاوضه متضمن بر بند بودن مسمی شیوپرشاد ازان
صوبه دار بندر چیول موصول گردید وحسب درخواست
گرامی که آن مهربان حسن مافی الضمیر و خواهش
این جانب به خلوصیت درمیان هردو سرکار
نامدار زیاده تیقن گردد وجهت گذاشتن آن
حکم داده شده لهذا توقع که آن امارت مرتبت نیز
حسن مافی الضمیر گرامی که رائے این حکومت باشد
جهت تیقن این جانب درباب کلبت بنام نوکلی
که دو سال است کلبتهائے انجنویل آنرا ضبط نموده
در بندر چیول برده اند تدبیر خواهند فرمود اگرچه
بندیل قول نامه بردن همراه خود ازینجا فراموش کرد
امّا این حقیقت بیشک است که آن کلبت مال انگریز
است ونیز بوجه احسن بغرض استنباط از کتاب مسجل
که پیش رفعت مرتبت مستر مالٹ صاحب فرستاده
شد به نظر درآمد البته آن قدردان ضروریت
همرائے رهانیدن آن کلبت خواهند دید و بصوبه دار
چیول برای این کار حکم خواهند داد زیاده بجز شوق
ازدیاد مواد محبت چه ترقیم رود ایام بهجت و

رقعہ ۷۹

بتاریخ ۱۲ / جون ۱۷۸۷ء

مہادوراؤ نارائن پنت پردان دام شفقتہ

ابواب بہجت وکامرانی واسباب مسرت وشادمانی ہموارہ برروئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجمع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم کشادہ وآمادہ باد۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت

آنها خوشی خاطر این جانب خواهد شد به عامل
اورن براے گذاشتن غلہ مذکورہا بدون گرفتن
زکات و بلا حرکت و حیلہ حکم صادر شدہ است
لہذا بیقین خاطر است کہ آن مہربان تصور خواہند
فرمودہ کہ چنین کار از راہ دوستی و مروت
بعمل در آمدہ است و آیندہ در چنین کار کارپردازان
سرکار گرامی خیال فیل و قال نخواہند کرد کہ از راہ
دوستداری است بلکہ خواہند پنداشت کہ در بنولا
مخلص این کار بہ سبب خواہش آن حشمت منزلت
کہ مافی الضمیر این ہوا خواہ است دوام سلامتی
آن مہربان دراز دیاد نیکو دوستی و حسن سلوک
درمیان سرکار والا تبار گرامی و حکومت نامدار
انگریز در ممالک ظہور در آمدہ است
زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد محبت وداد چہ ترقیم
رود ایام بہجت و شادمانی مدام باد -
ہرب العباد
بتاریخ ۲۷ شہر رجب المرجب سنہ ۱۲۰۱ ہجری

R. H. Boddam,

To. Mahadorasu, N. r. i. P. l. n.

صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہاد جو راؤ نارا ین مہت پیرد ہان کشادہ و آمادہ باز
بعد نمنائے دریافت سامی مواصلت وافی البابحت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گردانکہ بہ وصول گرامی
مفاوضہ عطوفت سعاوضہ متضمن خواہش سامی
برائے گذاشتن غلہ شالی از خلیج اورن کہ بفرستادن
آن پیش از تنزل باران جہت خرچ قلعہ نامی و یجے درگ
کر یا رغبت آن مہربان است مسروری خاطر این
جانب گردید د در رقیمۃ الشوق سابق این مخلص اسباب
نا پذیرائی درخواست اوّل آن قدردان مفصل
نگارش رفتہ بود لیکن چنانچہ تا حال و خود خواہش
سامی است کہ درین ایام پذیرا شود اگرچہ چنین وجہہ
خلاف معمول است این دوستدار بسبب تصدیق آن
رفعت مرتبت کہ مرکوز خاطر این خیراندیش است خرسندی
رسانیدن بہ سرکار نامدار آن عوالی منزلت و نیز
برائے تحقیق آن والاشان کہ خواہش کمال این محب
صمیم ست بہ آبادانی و پایداری با حسن سلوک و نیکو
دوستی کہ الحال در میان ہر دو حکومت نامدار بخوبی
و خوبی جاری است و پیوستہ در زیادتی و نشو نمائی

صورت سلوک انگریزان عازم بہ طرف متعلقہ مفوضہ جہانسی شدند فوج تکوجی راؤ ہولکر و مہدجی راؤ سندھے بہ سرداری ہری باباجی تعین بود چنانچہ درین روزہا سرکمبت دادا صاحب از سردار فوج منعینہ ہنگامہ آرا شدند برائے اطلاع آن صاحب مرقوم خامہ مؤدت طراز کردید و مہدجی راؤ سندھے نیز تردد و تدبیر این امور مستعد اند ۔

زیادہ چہ بقلم آید ایام بکام باد ۔

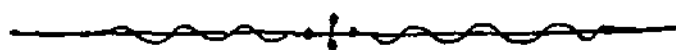
رقعہ ۸

بتاریخ ۱۶ ار مئی ۱۷۸۶ء

ابواب بہجت دکامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ برروئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات ستودہ

مثبت بدستخط خود به آیین ایما حروف معمّه واشاره
نثار نموده پیش مستر مالت صاحب سمت تبلیغ
می گردد صاحب موصوف مفصل مضمون آنحرف
به حرف ذهن نشین آن صاحب خواهند ساخت
مترصد اتحاد دلی و دوستی چنان است که از صاحب
معزالیه جمیع مراتب مدارج و مضمون مسوده مذکوره
دریافت فرموده آن چنان معتبر متصور باید فرمود
که گویا زبانی مخلص است وهمیشه مخلص را به متصور
دوست یک رنگ خود به مهربانی نامجات خیریت
سمات مسرور و مبتهج خواهند داشت که
زیاده چه بر طراز د

Cornwallis.

رقعه

سنه ۱۷۸۶ ء

نواب صاحب مشفق مهربان کرمفرمای مخلصان سلامت
درچنین که مستر میت دادا صاحب لید دست داد

رقعہ ۷۶

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ توپنیان عظام الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپالار افواج بادشاہی و کمپنی
متعلقہ ممالک ہند

بتاریخ ۲ ر دسمبر سنہ ۱۷۸۶ع

انشاء اللہ رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان
بالاجی پنڈت سلمہ اللہ تعالی
دہم ذیحجہ سنہ ۲۸ دہم صفر المظفر سنہ ۱۲۰۱ء مقام پونہ رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
چون درین روزہا باعث بلند شدن نائرہ فساد
متنازعہ بہ ضلع ہندوستان خطرہ خطیر در راہ ہا
بہ ارقام سخنان مرکوز در از اندیشہ بسیار است
بمقتضائے ہوشیاری و دور اندیشی ہمین کہ ترقیم
خطوط مرکوزات در ایما و حروف معما و اشارہ
جاری باشد چنانچہ بالفعل مخلص روانگی خطوط
ازین طرف بہ خدمت آن صاحب از مستحسنات
می دانست نظر بر خطرہ مصدورہ بہ ترقیم آن
تامل و توقف نمودہ الحال قطعہ مسودۂ انگریزی

رقعہ ۷۵

بتاریخ ۳۰ ر اکتوبر ۱۷۸۶ء

سردار سپہ سالار مشفق قدردان کرم گستر

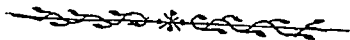
باز
معروض
راؤ ہری پنڈت
نیاز مندان

سردار سپہ سالار مشفق قدردان سلامت
کرم گستر نیاز مندان بعد ابلاغ مراسم محبت وودا د
مشہود رائے شفقت اقتضائے می دارد کہ تا
حالت تحریر کہ ہفتم ماہ محرم است مزاج قدرے
بہ اعتدال آمدہ لاکن ہنوز در سواری ضیق النفس
لاحق می شود وخطوط کہ از پیش آمدہ بہ خدمت
مدار المہام نانا صاحب مرسول داشتہ تمام
کوائف از آن واضح خواہد شد توقع کہ تا دست
داد ملاقات صوری از خیریت مزاج خود و نوید
خود حقیقت سرمینت و نانا صاحب اطلاع
می فرمودہ باشند زیادہ ایام عمر و دولت
بہ کام باد

امورات گورنرجنرلی داخل کلکته شده مسندنشین
خدمت گورنرجنرلی شد چون فیما بین کمپنی و آن
مشفق استحکام محبت و ولا و انضباط اتفاقات
و مواسا که از قدیم است به تمام عالم ظاهر و مراتب
خلوص و احدیت قسمیکه با گورنران سابق منوط و
مربوط مانده است انشاء الله تعالی الحال نیز پاسداری
آن زیاده از آن پیش نهاد خاطر اخلاص مظاهر خواهد
ماند- و جهات دوستیها که نفس واحد یوماً فیوماً در تزاید
و تضاعف خواهد بود و بیشتر از پیشتر به ظهور خواهد
آمد و بهر صورت به هیچ نوع از مخلص ضمیم بپاس لوازم
دوستی و اتحاد قصور نخواهد رفت ترصد از مهربانیها
این است که مخلص بی ریب و ریا را به تصور مصحوب
یک رنگ خود همیشه از خیریت مزاج شریف دائماً و
اشارات مهام امور سرگذشت آن عین راحت دلیست
مسرور و شادکام باید داشت
زیاده چه برطرازد -

Cornwallis,

بنابر خاطر جمعی آن صاحب از دو اجبات دانستہ
رقیمہ اتحاد ہٰذا بہ صحابت لالہ چمن لال وکیل سرکار
کہ بالفعل از دوستدار مرخص گردیدہ روانہ خدمت
شریف می شوند فرستادہ می شود مفصل حقایق از
روئے موالات نامہ ہٰذا و زبانی چمن لال مسطور
بہ دریافت سامی خواہد درآید مترصد اشفاق
و واحدیت چنان است کہ دوستدار بہ تنظور مے یکرنگ
خود ہمیشہ از خیریت محبت آیات مسرور و شادمان
می نمودہ باشند +

زیادہ چہ بزطر از د ۔

رقعہ ۴۷

حسین محمد
سید نور الدین

بتاریخ ۱۲ ستمبر ۱۷۸۶ع

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
امروز کہ تاریخ ہیجدھم شہر ذیقعدہ ۱۲۰۰ھ موافق دوازدھم
ماہ ستمبر ۱۷۸۶ع است مخلص از ولایت بہ مختاری جمیع

در ملک اوشان بہ رود اما بہ پاس دوستی دوا حدیث
پیشوا صاحب بہ صاحبان مبعی نوشتہ خواہد شد
کہ ہر قدر افواج پیشوا صاحب را برائے مقابلت
لشکر مخالف ضرور و منظور باشد متعین خواہد نمود
و یقین متصور کہ وکیل سرکار آنصاحب اطلاع این
معنی بخدمت شریف نمودہ باشد چنانچہ درمیان
وقت بہ نواب نظام الملک نظام علیخان بہادر
کہ نیز متحد بدل و دوست واقعی آن صاحب اند چند
فقرہ بدین مضمون ارقام نمودہ بود کہ موافق عہدنامہ
سابق کہ فیمابین کمپنی و نواب صاحب موصوف شدہ
است صاحبان انگریز در اعانت و استمداد آن بہ
جان و دل حاضر اند قسمیکہ انضباط و استحکام واحدیت
و دوستی از ظہور طریقہ مصدرہ خواہد شد دنوعیکہ ارادہ
دوستدار مصروف نیز ازدیاد یگانگت روز بروز است
بطور دیگر ہرگز نہ خواہد شد در ینولا افواہ چند در جند
جانب لاہور و کرناتک و بالاگھاٹ کہ از ہر چہار طرف
بہ سمع مخلص می رسد این خبر راست یا دروغ ہر چہ
باشد کسے طور دوستدار از دوستی آن مشفق بیرون
نیست بجان و دل حاضر است ارقام این معنی

بتاریخ بست وپنجم ماه دسمبر که در مذهب انگریزی روز تولد
عیسیٰ صلواة الله علیه وسلم وساعت سعید است وآن را
روز کلان گویند چمن لعل وکیل آصف صاحب وعزیز القدر
بسمبر پنڈت وکیل مود هوجی بهونسله صاحب وبهگونت
راؤ وکیل جانب مهاجی سندهیه صاحب را طلبیده
همین چند کلمات بدین نمط گفته شده که اراده جمیع
صاحبان انگریز برین مصروف است که ریاض خلوص
خلت ومودت بموجب عهد مواثیق سابق که فیما بین
پیشوا صاحب شده است به اقطار واحدیت ویکیت
کنفس واحد سرسبز باشد ولو نما فیونا غنچه هائے حدایق
آن به آب پاشی اتفاق شگفته گردد وگردیده باشد
ونیز به این طور به وکلائے مرقوم الصدر فهمانیده گفته شده
که مستر مالٹ صاحب از جانب سرکار کمپنی بحضور پیشوا
صاحب که رفته بودند محض برائے این معنی ان شاء الله
تعالیٰ در تزاید وتضاعف تشئید موالات ومودت و
مواخات خواهد پرداخت واین هم به آنها گفته شده
که اگرچه بپاس وموجب عهدنامه که به جانبین کمپنی و
ٹیپو سلطان شده است ممکن نیست که افواج کمپنی نظر
بر مخالفت ٹیپو سلطان برائے مقابل افواج اوشان

عالی اصدار فرمایند که مبلغ یکهزار روپیه کمی را ائنده
برابر کرده هشت هزار روپیه و اصل می ساخته باشند
آنچه که نواب به این مخلص بے ریا ظاهر کردند مفصل
بخدمت عالی ترقیم پیوست که بر رائے مرحمت اقتضائے
مبرهن گردد زیاده متصدعه اوقات حسنات نه گردد
ایام دولت و شادمانی مدام باد -

تاریخ ۱۱ شهر رمضان سنه ۱۲۰۰ھ

| گورنر جنرل بهادر ۱۱۸۹ سر جان مکفرسن |

بتاریخ ۲۰ جولائی سنه ۱۷۸۶ء رقعه ۳ ے
مرفوت و عوالی مرتبت اعتقاد دوستان
بالاجی پنڈت سلمه الله تعالیٰ -
نوزدهم ذیقعد سنه ۱۲۰۰ھ مقام پونه رسید

راو صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
قبل ازین متواتر خطوط از نزد مهاجی سندهے صاحب متضمن
بر مشفق ساختن افواج انگریزی بالشکر آن مشفق بتاکید
تمام پیش مخلص رسیدند و علاوه آن از روی اخبارات
جوانب و اطراف مکرر بدریافت آمده که ٹیپو سلطان در تیاری
افواج خود بنا بر مقابله بالشکر آنصاحب مستعد هستند لهذا

وزیر آصف جاه بود و از جانشین شیخ محمد طاهر نامی
عملدار درین جا می ماند از پرگنه بلسار مبلغ هشت
هزار روپیه فی سال سوائے لوازم مانڈوی میگرفت
بعد از ان حافظ مسعود خان درخواست این مکان از
نواب صفدر خان نموده در تصرف خود آوردند ایشان
هم بموجب دستور مذکور وصول می نموده بودند و دیگر
نواب معزالیه در تجویز معمول قدیم بسیار ساعی گشتند
هیچ تفاوت صورت نگرفت و نیز نواب صاحب گفتند
که بپاس خاطر دیسایان و رعایائے پرگنه مذکور مبلغ یکهزار روپیه رعایت
کرده مبلغ هفت هزار روپیه گرفته و راضی نامه دیسایان مرقوم
نزد نواب مشار الیه ناطق است و سوائے جمیع پرگنه
بلسار مبلغ دو هزار و سی صد روپیه در پارنیره علیحده
اند و نواب معزالیه در عوض مسترد کردن مبلغ سه هزار
روپیه ماخوذه خود برعکس آن چشم امیداز سرکار
دولت مدار سرمینت صاحب می دارند که پاس
توجهات خود که انصاف بزرگان سرگ باسی با
بزرگان نواب معزالیه که بود ملحوظ خاطر فیض آثر
داشته چنان احکام عاطفت برکار پردازان سرکار

انشاء اللہ تعالیٰ بشرف مطالعہ گرامی حضرت سرمینت
صاحب بلند مکان رسانند۔
تاریخ ۱۱ شہر رمضان سنہ ۱۲۰۰ھ

حضرت سرمینت صاحب پنڈت پردھان بلند مکان
فیض مظہر مخدوم قدردان صاحب ام پیشوا صاحب مدظلہ
بعد گذارش اظہار شوق گرامی خدمت سراسر
برکت کہ از اندازہ معرض بیان بیرون است مشہود
رائے مہر انجلائے گردانیدہ می آید کہ درین ایام نیک
فرجام عنایت نامہ تلطف آمود بہ معرفت آنند راؤ
بجنجی گماشتہ ارپرگنہ بلساڑ پرتو ورود ارزانی
داشت و از کیفیت مندرجہ آگاہی بخشید مرقوم فرمودہ
بودند کہ نواب صاحب بندر سورت از پرگنہ بلساڑ
وبھوت سر وبھواری مبلغ سہ ہزار روپیہ افزود گرفتہ
اند ہذا البعضرالیہ سوال وجواب کردہ ماخوذہ مذکورہ
سترد کنانند برطبق مرقومہ عالی از نواب مشارالیہ
بوجہ معقول گفت وشنود نمودہ نواب صاحب ہمین
پاسخ گفتہ فرستادند کہ پرگنہ بلسار درجاگیر نواب

مخلص خاطرداری آن عالیشان و نواب موصوف
می دارد و خواهش بسیار در بهبودی هر یک سرکار است
لهذا فرحت وافر رو بداد که به سبب این هوا خواه امری
بزرگ به انجام پیوست و جا که آینده سببی پدید گردد
که چنین اتفاق و یکدلی که برای ناموران ضرور است
پایدار باشد و تفصیل حقیقت مذکور را بر کاسی ناتھ
گذاشتند و هر وقت باعث شادمانی این جانب
خواهد بود که به هر کاره که در اقتدار دوستدار باشد
ایماء فرمایند زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت
چه ترقیم نماید ایام بهجت و شادمانی مدام باد

R.H. Boddam,
To, Mahado Raou, Peshwa,
Bombay, 4th July, 1786,
Wm. Thom, Sandiford

هو المعز
رقعه ۴۲

بتاریخ ۸ جولائی ۱۷۸۶ء

رقعہ ۱۷ بر المنان

تبالیخ ۴ ر جولائی ۱۷۸۶ء

انشاء اللہ تعالی بگرامی مطالعہ ذیشان منبع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارابن پنت پردہان دام شفقتہ

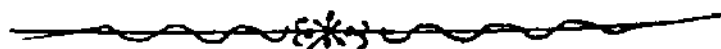

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ بر روے روزگار خجستہ آثار ذیشان منبع المکان صاحب شفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارابن پنت پردہان کشادہ و آمادہ باد۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ در بنولا بہ خوشدلی خود بہ آن عالی شان اطلاع می دہد کہ توجہہ احسن قضیہ کہ فیمابین کاسی ناتھ ہری و سرکار نواب قایم الدولہ بابت چو تھہ بندر مبارک سورت بود بہ معرفت و استصواب مستر آمسی سردار بندر موصوف فیصلہ یافت و این

کردرهر کار بار سامی که با صلاح و صواب خواهند
پرداخت فتح وفیروزی و نصرت و بهبودی ملبسرد
محصل گردد و در البطر اخلاص که فیما بین آن عوالی
نشان و اقبال پناه کمپنی بهادر در ارتباط و انضباط یافته
است روز بروز ترقی و تزاید باشد تا سود و
بهبود طرفین به عرصهٔ ظهور خواهد آمد و علی الدوام در
انجام این مرام اینجانب را به رغبت تمام مستعد ما لا
کلام خواهد انگاشت زیاده بجز شوق ازدیاد مواد
محبت چه ترقیم نماید ـ
ایام بهجت وشادمانی مدام باد ـ
برب العباد

R.H, Boddam.

To, Mahada Raou Naraim, The.
Peshwa, Bombay.
The 14 Ih May, 1786,
Wm. Thom. Sandiford.

المباہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگردانند کہ مفاوضہ
خلت معاوضہ محررہ بست وپنجم ماہ جمادی الثانی درحین
بہین و آوان خوشترین چہرہ وصول میمنت شمول
کشود مسرور و مبتہج گردانید و مخلص صادق الوداد
درجواب آن رقیمہ سامیہ بہ محرم اسرار رفعت وعوالی
نشان مستر مالٹ صاحب قلمی نمودہ است مستر معز
الیہ تمامی مصالح این سرکار درباب ارقام گرامی اظہار
خواہد ساخت و مستر موصوف را از معتمدان و معتبران
تصور فرمود درہر وقت ہرچہ بہبودی ہرکار بار ہردو
سرکار نامدار و بدبد دران میان بلا وسواس خاطر
عاطر بہ استصواب مستر موصوف می پرداختہ باشند۔
وآنچہ کہ مستر موصوف مطابق ارقام دوستدار در
خدمت آن والا اقتدار گذارش خواہد نمود آن را
بوجہ احسن ذہن نشین خاطر مبارک می فرمایند
مترقب کہ آن عوالی نشان نیز تمامی مصلحت این
مقدمہ را مفصل در بنگالہ بخدمت حشمت پناہ شوکت
دستگاہ گورنر جنرل مستر میکفرسن صاحب بہادر قوم
فرمایند تا ازین سرکار بموجب حکم خصوص سرکار
گورنر موصوف بعمل آوردہ خواہد شد توقع است

چهار سه روز تا گھاٹ رسیده خواهد شد۔

رقعه ۷

بتاریخ ۱۴ ار مئی ۱۷۸۶ء

انشاء الله تعالیٰ بگرامی مطالعه ذیشان منبع المکان صاحب حشمت وشوکت پیشواصاحب اعظم مهادو راو نارایٖن پنت پردهان دام شفقته موصول باد۔

محرره ۱۵ ماه رجب المرجب ۱۲۰۰ھ

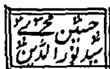
بست وپنجم رجب ۱۲۰۰ھ سواری رسید

ابواب بهجت وکامرانی واسباب مسرت وشادمانی همواره بر روے روزگار خجسته آثار ذیشان منبع المکان صاحب مشفق مهربان سراپا لطف والاحسان مجامعه حسنات ستوده صفات صاحب حشمت پیشواصاحب اعظم مهادو راؤ نارایٖن پنت پردهان کشاده و آماده باد۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی

رقعہ ۶۹

بعد ۱۸۹۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ راؤ صاحب مہربان کرمفرما گوپال راؤ جیو موصول باد۔

راؤ صاحب مہربان کرمفرما سلامت

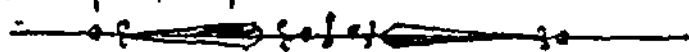
بعد اظہار مراتب اتحاد مشہود رائے شریف باد کہ سابق عنایت نامہ مدار المہام صاحب در ورود فرمود۔ چنانچہ مضمون آن را بخدمت جنرال صاحب اقبال اطلاع دادہ در جواب نوشتند کہ موسم گرما سخت است وعنقریب نانا صاحب ہم معاودت می فرمایند تا آن وقت در پونہ انتظار بکنید لہٰذا این مضمون را بہ امرت راؤ جیو اطلاع دادم، اوشان فرمودند کہ شما بہ طرف منبئی ہمین وقت کوچ بکنید چنانچہ بموجب حکم ایشان بہ طرف منبئی نمودہ شد و خرچ درین باب بخدمت مدار المہام صاحب نوشتہ ام نوشتہ بخدمت ایشان بگذرانید۔ زیادہ زیادہ در عرصہ

حالا تابع رائے صاحبان است برائے اطلاع بہ
سامی خدمت نوشتہ کہ امروز در دیرہ پاسنہ فروکش
شدہ ام واز دیشب بسبب گرمی راہم قدرے
کسل ہم برمزاج مستولی داشت توقع کہ کدام مکان
بافرحت برائے سکونت بیرانگی خواہند گرفت و
صورت ملاقات سجدست نانا صاحب وملازمت
سرہمیت ودیگر آنچہ اصلح باشد صلاحًا بہ فقیر
بہ طرح واضح آن ترقیم فرمایند دیگر بہر امورات
بالمواجہہ سامی گذارش نمودہ خواہد شد عرض این
است کہ قسمت بعد مدت از ملاقات صحبان مسرور
می سازد بسیار اشتیاق داشتم پیشتر اختیار
دوستان است خربط۔

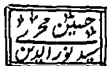
جنرال صاحب برائے سرہمینت صاحب ہم ہست
زیادہ زیادہ مکرر آنکہ

خطیکہ برائے نانا صاحب نوشتہ ام دران نیز
حوالہ زبانی آن مشفق است حالا توجہات دربیان
کردن احوال شخصیت فقیر ضرور

در راہ باشد درین باب نیز ہر قدر جلدی بہ کار
رو داولی وانسب زیادہ ایام مدام بکام روایہا باد۔

رقعہ ۶۸

۱۸۷۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بخدمت راؤ صاحب مشفق کرمفرما
منشی نراین راؤجیو رسد

راؤ صاحب مہربان مشفق برادران سلامت

بعد تمنائے سامی مواصلت اکسیر خاصیت کہ درین ولا
از قرائن قریب الوصول معلوم می شود مشہود را ئے
مؤدت اقتضائے باد کہ دربیو لا جزال با اقبال سنر
باڈم اسکو یر فقیر را ادہ بمبئی در خدمت سرکمینت دام
اقبالہ برائے حصول دوام ملازمت وحاضر باشی
کہ موجب ازدیاد محبت ویکجہتی طرفین است دانہ
بونہ فرمودہ در اینجا رسیدہ معلوم شدہ کہ نانا
صاحب وتمام افواج سرکار روانہ پیش شدہ

مردم آنجا خلاف عهد و پیمان نموده به قبض آورده
بودند و به سند واگذاشت سرمینت صاحب که
موافق عهدنامه حاصل شده جهاز مخلصی یافت
وارد شده چنانچه خط سرمینت صاحب بخدمت
شریف ترسیل یافته وخط نامی سامی انشاء الله
تعالی عنقریب بالمواجهه رسانیده می شود و از
خارج مسموع گردیده که درین ایام جهاز مرکب
که از بندر بمبئی روانه کرده بودند در بندر گریان
مردم سرکار رینڈنٹ پردهان صاحب بردند توقع که
به مجرد استماع این مقدمه موافق عهد و مواثیق سند
به تقید بلیغ درباب واگذاشت مع جواب خط ملفوفه
گورنر جنرال صاحب بهادر جنرال بنگاله مع جواب خط
نزد این جانب به زودی به رسد و سابق بوقت
داخل شدن پونه خط جناب گورنر صاحب بهادر
جنرال بنگاله و دو قطعه خط خداوند جنرال صاحب بمبئی
و من بعد دو قطعه گورنر صاحب بهادر جنرال بنگاله
به تفاوت ایام به خدمت شریف مرسول نموده
جواب یکی از آنها تا حال نرسیده اغلب که

انشاء اللہ تعالی بمطالعہ ساطعہ مدار المہام صاحب
بسیار مہربان والا فطرت عالی مکان ذی شان تفقد
فرمائے مخلصان بالاجی جنار وهن صاحب سلمہ اللہ تعالی
موصول باد
بتاریخ بست و دوم شہر جمادی الاوّل سنہ ۱۲..ھ متصل
پل برهما متصل موضع اهولی

گلشن عز و اقبال حدیقہ امانی و آمال مدار المہام
صاحب بسیار مہربان والا فطرت عالی مکان ذیشان
تفقد فرمائے مخلصان برشحات سحاب مکرمت ایزد
منان پیوستہ سرسبز و ریان باد۔
بعد شرح اشتیاق و آرزوے حصول مسرت
سامی مواصلت کثیر المباہجت کہ از احاطۂ تحریر زبان
قلم افزون و از حصر بیان قلم زبان بیرون است۔
مکشوف ضمیر منیر مہر تنویر گردانیده می آید کہ درین ولا
خطے از کلکتہ بہ نام سرمینت صاحب و آن مدار المہام
معہ نوشتہ بہ نام این جانب درباب واگذاشت
جہازہ انگریزی کہ بسبب طوفان درگریبان رفتہ

در استحکام و انضباط دوستی و اتفاقات به
برو ارند چنانچه سندھے صاحب نیز اطلاع این
معنی به آن مهربان خواهند نمود و مستر صاحب موصوف
هم بخدمت آن مشفق رسیده جمیع حالات از شرح
و بسط ظاهر خواهند ساخت و تحایف و نفایس جانب
اطراف و این بلاد که معرفت صاحب موصوف برائے
آن مشفق سمت تبلیغ می یابد اگرچه لایق آن مشفق
نیست اما منترصد به مقتضائے وفور اتحاد دلی چنان
است که از دست مسرت و وحدت در دید برائے
آن مخلص را مرهون اشفاق و اتحادات و لی ساختن
از مهربانی نامجات

JOHN MACPHERSON.

(سند دوم)

خیریت آیات که جمعیت باطنی از ان متصور باد و
شادمی نموده باشند زیاده چه برطراز د ـ

JOHN MACPHERSON.

رقعه ۶۷

تبلیغ ۲۳ مارچ ۱۷۸۶ع

را ؤ صاحب موصوف از مرکوزات و مکنونات مخلص واقفیت تمام دارند غالب کہ نظر حقوق نمک آن مشفق و روابط اتفاقات معنوی کہ سجان و بتن مخلص دارند اطلاع این معنی نموده باشند چون بالفعل اراده مخلص بر این نمط مصروف کہ شخصے وکیل مختار از طرف این سرکار برائے سوال و جواب ہر مقدمات متعلقہ کمپنی پیش آن مہربان و کارپردازان حاضر باشد لہٰذا مسٹر مالٹ صاحب را از جملہ ملازمان کمپنی انگریز بہادر تجویز نموده بنا بر حاضر باشی بحضور آن مشفق معین ساختہ و اگر آن مہربان را نیز استقامت صاحب موصوف در پونہ منظور باشد بہ صاحب موصوف خلاصہ ارقام فرمایند کہ بمجرد ورود خط آن مہربان بحضور آن مشفق ذخیره اندوز فوائد دوستی و مہربانی آن مشفق شوند چون در ایام تقرر یافتن عہد نامہ فیمابین آن مہربان و کمپنی انگریز بہادر مادھو راؤ سندھے مختار بودند لہٰذا مخلص از پیشتر درین معنی مسٹر مالٹ صاحب بدین نمط ارقام ساختہ بود کہ ازین معنی پیش سندھے صاحب موصوف رسیده

بموجب عزت و سود و بہبود طرفین بعمل آمده بود
کارپردازان سرکار آن مہربان ہم ازین معنی واقف
اندازان مدت تا این زمان اتحاد فیما بین آن
مہربان و صاحبان انگریز بہادر روز بروز درازدیاد
است و تا کہ مخلص گورنر جنرل این حکومت بحال و مقرر
خواہد ماند در پاس عہد و مواثیق خود بہیچ وجہ من الوجوه
سر موتجاوز و تفاوت نخواہد گشت در حکومت آن
مہربان مخلص بہ دوستی و اتحاد ہرگز قصور نخواہد ساخت
و آن مہربان قسمیکہ رفیق اند بہ کسی انگریز بہادر از
موافق آن دیگرے را در تمام ہندوستان رفیق خود
منصور نمیداند و چون صاحبان انگریز بہادر ملک
زیاده از ملک متصرفہ خود نمی خواہند و کفایت بموجب
مسطور را امیداند لہذا آن مہربان را یقین منصور
باشد کہ ہرچہ فواید از رفاقت صاحبان انگریز بہادر
چہ در ایام صلح و جنگ خواہند یافت از دیگرے ہرگز
بظہور نہ خواہد رسید و افتتاح الواب رسل و رسایل
فیمابین ما و ہور او سندھے ہموارہ می دارد و نظر بر انکہ
نزار کو صاحب مسلسل سلسلہ این دوستی و اتحاد ات کہ
ہستند دوست بدل و محب یکرنگ خود میداند چنانچہ

بتاریخ ہفدہم جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ھ در لشکر بمقام متصل،
کنارۂ کرشنا رسید۔
در پونہ بروز سہ‌شنبہ ۷ جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ھ رسید

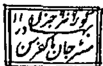
راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان توجہ پیرائے
مخلصان سلامت۔

مکاتبۂ مسرت طراز در جواب رقیمۃ الوداد مشعر بر
این کہ از تقرر امر ریاست بنگالہ بجائے گورنر ہشتن بہادر
بہ این مخلص سرور نا محصور بہ آن مشفق رو نمود و
نظر بر این کہ مخلص دوست یکرنگ و خواہان رونق و
سرسبزی امورات آن سرکار است ہر آئینہ بپاس
مراتب دوستی و اتحاد دار دیاد مواد مودت فیمابین
سرکار کمپنی و آن مشفق ہمگی ہمت مصروف دارد با
دیگر مراتب معہ یک خلعت کہ بہ مقتضائے کمال دوستی
و واحدیت برائے مخلص مرسل فرمودہ بودند اشتعہ
وصول مباہجت شمول افروختہ مسرور و مشکور اتحادات
دوستی و مہر بانیہائے دلی و مطلع بر حقایق کما ینبغی
ساخت احوال تردد و تدبیر مخلص کہ بمجرد رسیدن در
ہندوستان ۱۷۸۶ء برائے استحکام دوستی و یگانگی
فیمابین آن مہربان و صاحبان انگریز بہادر و رفع منافات

روانه شده عزم لشکر فیروزی اثر نمود وانشاء الله تعالیٰ
عنقریب مسرت اندوز سامی مواصلت موفور المعاشرت
خواهد شد ودرین ایّام دو قطعه نامجات یکے به اسمِ گرامی
آن صاحب وثانی بنام عظامی سر ہمینت صاحب از
پٹیل صاحب نزد این جانب رسیده به عالی خدمت
مرسول داشته شده بگرامی مطالعات خواهد رسید-
دیگر حقائق زبانی بهیرون پنت جیو واضح رائے عالی
می شود زیاده ترقی دولت وحشمت حسب خواهش
دلہائے دوستان یکدل باد ؛

رقعه ۷۶

بتاریخ ۱۸ / مارچ سنه ۱۷۸۶ ع

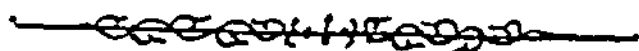
بمطالعه ساطعه صاحب مشفق بسیار مهربان توجه پیرائی
مخلصان راؤ مادهو راؤ نارائن بسوائی پنڈت پردهان
بهادر سلمه الله تعالیٰ موصول باد ؛
در شهر صفر سنه ۱۱۹۹ هـ

مہربان والا فطرت عالی مکان ذی شان تفقد فرمائے
مخلصان بالاجی جنار دھن مدار المہام سلمہ اللہ تعالیٰ
موصول باد
بتاریخ یازدہم جمادی الاول ۱۲۰۰ھ بمقام موضع
ہرتال کنارہ کشنا رسید

گلشن عز و اقبال حدیقہ امانی و آمال صاحب بسیار
مہربان والا فطرت عالی مکان ذی شان تفقد فرمای
مخلصان مدار المہام صاحب برشحات سحاب مکرمت
حضرت ایزد منان ہمیشہ سرسبز و ریان باد
بعد شرح اشتیاق آرزوی حصول مسرت
سامی مواصلت کثیر المباہجت کہ از احاطۂ تحریر زبان
قلم افزون و از حصر بیان قلم زبان بیرون است مکشوف
ضمیر منیر مہر تنویر گردانیدہ می آید کہ شفقت نامہ گرامی
در جواب مراسلہ این جانب پیر تو ورود ارزانی
فرمود چون متضمن بر دوستی ہر دو سرکار و خوشی خاطر
عاطر از خبر رسیدن این جانب بود نہایت خورمی
و نشاط دل تو دد محفل افزود چونکہ اشتیاق ملاقات
فرحت سمات زیادہ از حد داشت عجلتاً از منبع

در باب جواہر گروی مزبور ہ اداخواہند جواہر مذکورہ حوالہ سرکار سامی نمودہ خواہد شد والا جواہر مذبور بہر قیمت در فروخت خواہد آورد فلہٰذا مترقب کہ توجہ فرمودہ در این باب از جواب آخر مسرور فرمایند و در پونا بازرفعت نشان نور الدین حسین خان را ہمراہی حشمت پناہ محرم اسرار مستر چارلس وارمالت صاحب در پونہ روانہ نمودہ است و تمامی مفصل مذکورات ضروریات از اظہار مستر موصوف بہ آن جناب ہویدا خواہد گردید زیادہ بجز شوق از دیاد سواد محبت چہ ترقیم رود- ایام بہجت و شادمانی مدام باد برب العباد

R.H. Boddam,
Bombay, The, 12 th February, 1786,
To, The Peshwa,

رقعہ ۶۵

بتاریخ ۱۲ مارچ ۱۷۸۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطع مدار المہام صاحب بسیار

بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات ستودہ
صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم بہادر راؤ
نارائن پنڈت پردھان کشادہ و آمادہ باد ۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت دانی المباہجت مکشوف
ضمیر منیر شفقت تخمیری گرداند کہ سر مفاوضہ خلت معاد صدر در
رجوبہ رقایم دوستدار باد و پروانہ یکے از طرف جیواجی گوپال
سر صوبہ دار بہ نام عملدار کرہ بہ بنابر خلاصی غراب قادری
و ثانی سرکار سامی بنام عملدار دبوئی بنابر تحویل نمودن آلات
حربی وغیرہ اقبال نشان کمپنی بہادر کہ آنرا مردمان این سرکار
بوقت خالی نمودن شہر دبوئی در آنجا نہادہ اند مع رفعت نشان
نور اللہ بن حسین خان سمت ترسیل فرمودہ بودند درین ہین
موصول گردیدند زینت ارقام نمودہ اند کہ بہ مایان مفہوم
گردید کہ از ولایت بہ این جانب حکم رسیدہ است ۔
کہ آنچہ کہ کچھ نانھہ راؤ مرحوم جواہر خود در رہن اقبال
نشان کمپنی بہادر گروی داشتہ اند بدون وصول مبلغ
گروی آن را مسترد ننمایند در جوابش نگارش می رود کہ درین
باب ہر چند از ولایت چنین حکمی بمایان نرسیدہ اگر استرضای
خاطر سامی باشد و مبلغ شش لک و بست و پنج ہزار روپیہ

قبول فرمایند زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت چه ترقیم رود
ایام بهجت وشادمانی مدام باد

R.H. Boddam,

Bombay, 10 th February. 1786,

R.A. Thersy.

To, Mahadoo Raou, Narain, Peshwa,

رقعه ۶۴

بتاریخ ۱۲ ارفروری ۱۷۸۶ء

انشاءالله تعالی بگرامی مطالعه ذیشان منیع المکان صاحب
حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم مهادو راو نارا ین
پنت پردهان دام شفقته موصول باد

محرره یازدهم ماه ربیع الثانی ۱۲۰۰ھ

بتاریخ هفدهم جمادی الاوّل ۱۲۰۰ھ در لشکر بمقام متصل
کناره دریائی کشنا رسید

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی همواره

ابواب بہجت وکامرانی و اسباب مسرت وشادمانی
ہموارہ بیروئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہاو سوائی نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت داعی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ نظر براعتبار صدق
مروت آن مہربان در ینولا محرم اسرار رفعت نشان
مستر چارلس وارمالٹ صاحب را از طرف قوم انگریزان
وکیل مطلق بنا برماندن در دربار سامی فرستادہ شدہ
ویقین است کہ آن عوالی نشان مستر موصوف را مردم
معتبر و خواہان بہبودی سرکارین متصور خواہند فرمودہ
وازین رقیمۂ الوداد متصدع خدمت شدہ درخواست
می نماید کہ آنجناب مستر مذالیہ را درخلوت جا دادہ بملاقات
وصحبت لائقہ سرفراز فرمایند ومسموع رفتہ کہ مزاج آن
عالی جاہ براشیاء ہر قسم دیگر اطراف بسیار تلطف پذیر
است فلہذا بہمراہی مستر موصوف یک خوب جوان
شتر مرغ کہ درین روزہا از سواد حبش برائے این مخلص
آمدہ بود ارسال داشتہ است مترقب کہ متوجہ شدہ

فرمایند که پنڈت مذکور تمامی آلات حربی طلبوره حواله مردم
که از سردار بندر مبارک سورت تا از کوٹھی دار اقبال
نشان کمپنی بهادر متعلقه بهروچ برائے تحویل آن خواهد
رفت بنماید زیاده بجز شوق از دیاد مواد محبت چه ترقیم رود
ایام بهجت و شادمانی مدام باد

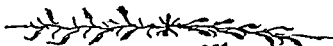
برب العباد

R. H. Boddam,

Bombay-26 Ih De: 1785,

R, A, Thersy,

To, Mahado Raou Narain Peshwa,

رقعه ٦٣

١٠ر فروری ١٧٨٦ع

راؤ صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان بهادر

راو نارائن پیشوا سری منت پنڈت پردهان بهادر سلمه الله
تعالی .

بست دوم ربیع الثانی سنه ١٢ ھ

معرفت مسٹر مالٹ رسید

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادورراؤ نراین
پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد ۔
بست و چہارم محرم ۱۱۹۹ھ بمقام پونہ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہمواره
بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان بلیغ المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب
اعظم مہادھوراؤ نارائن پنڈت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت دافی المباہجت مکشوف
ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ در ینولا اظہار نمودہ می شود
کہ آن عوالی نشان سندی بنابر تحویل آلات حربی اقبال
نشان کمپنی بہادر کہ آن را بہ مقتضائے بارش
مردمان این سرکار بوقت خالی نمودن شہر دلبوئی در
آنجا نہادہ بنام پنڈت آنجا ارسال فرمودہ بودند رسید۔
اما پنڈت مذکور تا حال آلات حربی مذکور حوالہ مردمان
ما یان نہ کرد و تمقرر کرد این سند بنام من نیست فلہذا به آن
جناب درخواست کردہ می شود کہ توجہ فرمودہ باز سند
جدید بنام پنڈت آن جا کہ حال دران متعلقہ قایم است ارسال

پرداز دکر اگر مرضی خاطر شریف بہ رہانیدن آن جواہر گروی مبلغ شش لک روپیہ مہیا شد و مبلغ مذکور در سرکار بہ طریق گرو ارسال دارند مخلص برائے واپس دادن آن جواہر مستعد است والا نہ جواہر مذکور بخوب ترین وجہ بدست خریداران فروختہ خواہد شد منظر بر ارتباط رسواخ اخلاص فیمابین آن والا شان واقبال نشان کمپنی بہادر بہ دوستدار حضور گردید کہ ازین معنی آن گرامی را مطلع نماید ـ

زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد محبت چہ ترقیم رود ـ ایام بہجت وشادمانی مدام باد ـ

Bombay, 21st Dec. 1785

R. H. Boddam, R. A. Thersy,

To. Mahado Raou Narayan Peshwa,

رقعہ ۶۲

بتاریخ ۲۹ دسمبر ۱۷۸۵ء

انشاء اللہ تعالیٰ بشرف مطالعہ ذیشان منیع المکان صاحب

مکشوف ضمیر شفقت تخمیر می گرداند که قریب مدت
دو سال است که مفاوضه لطف معاوضه محررهٔ دهم ماه
جنوری سنه ۱۸۰۸ع ارسال فرموده بودند و حلول میمنت شمول
نموده مرقوم قلم تودد رقم شده بود که داداصاحب یعنی رگھناتھ
راؤ متوفی در حین حیات خود جواهر مبلغ شش لکتا
و بست و پنج هزار روپیه بطریق امانت در سرکار نگاه
داشته اند لهذا درین باب باجی راؤ و عموی ما یان به
آن مخلص مهربان مفاوضه نگارش نموده اند که جواهر مذکوره
سجفورار سال دارند و آن مفاوضه را همراه مهاداجی رام
چندر فرستاده شده است - جواهر مسطوره را مصحوب
مهاداجی مشارالیه ترسیل فرمایند چنانچه آن مفاوضه هم
رسید و در جواب آن ترقیم شده بود که رگھوناتھ راؤ متوفی
جواهر مذکوره را در عوض قرض لکوک اقبال نشان کمپنی
بهادر گرو داشته اند عند ادائے زر قرض اقبال نشان
کمپنی بهادر واپس داده خواهد شد عوالی نشانا تا این
مدت مخلص صادق الوداد بنابر انتظاری جواب درین
باب خاموش ماند اما الحال به جائے خود چنان مقرر
نموده است که جواهر مذکوره را به فروخت آرد بنابران
اندرین رقیمة الوداد متصدع شده به اطلاع این امر می

JonMacpherson,

30 Nov. 785,

رقعہ ۶۱

بتاریخ ۲۱ / دسمبر ۱۷۸۵ء

انشاءاللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذی شان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ ناراین
پنت پردہان دام شفقتہ موصول باد ۔
ہفتم ربیع الاول ۱۲۰۰ھ بمقام پنڈھرپور رسید ۔
محررہ ۱۷ / ماہ صفر ۱۲۰۰ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ
برروئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات ستودہ
صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوائی مہادو راؤ
نارائن پنت پردہان کشادہ و آمادہ باد ۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المبانی محبت

رقعه ۶۰

بهادر ۱۱۹۶
مسٹرجان مکفرسن

بتاریخ ۳۰ نومبر ۱۷۸۵ع

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان بالاجی پنڈت
سلمہ اللہ تعالی

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالی
مفاوضہ مسرت معاوضہ مملو بوفور مہر و محبت و مشحون بصنوف
انس و مودت متضمن برانیکہ از دریافت تعلق پذیری حکومت
و ریاست وافتدار رتبہ گورنر جنرالی بنگالہ بجائے گورنر
مسٹر ہشتنن بہادر سرور موفور بہ ایشان رو نموده - با
دیگر مراتب مہربانی و ہدایائے مرسولہ دوستی چہرہ وصول
سا ہجت شمول نمود و بالاکن سرور و نشاط خاطر شد -
فی الواقع چونکہ آن اعتضاد بدل دوست کمپنی و این
دوست دار ہستند - یقین حاصل است کہ البتہ خوشی این
معنی بہ ایشان زیادہ از دیگران رو نموده باشد او تعالی
با این ہمہ خوبیہا ہمیشہ خرم و شاد و خانہ دوستی آباد دارد
مقصد کہ این جانب را ہر گونہ محو و مصروف دوستی و وا سطہ
استحکام موانست فیما بین کمپنی و آن سرکار راسخ و ثابت
تصور نموده ہمیرین نمط بہ نمایق مسرت علایق مسرور
و مبتہج می کرده باشند -

John Macpherson

بندر مبارک سورت به طریق شکایت مرقوم فرموده بودند که خلاف دستور قدیم . . . می کنند مفهوم گردید در بیولا به آن جناب اظهار نموده می آید که . . . . مخلص صادق الوداد به سردار بندر مبارک سورت مرقوم نموده است و حکم کرده است که در اجرائے متعلقه چوتهه پیشوا صاحب خللے و حرکتی درپیش نه آرند و کاروبار چوتهه و هرچه متعلق آنست مطابق دستور مستمره جاری دارند اگا درخواست کرده میشود که آن عوالی نشان علی الخصوص بچوتهه بندر مبارک حکم اصدار فرمایند که مشارٌ الیه در دیگر مقدمات بجز متعلقه خود مداخلت نکنند و مطابق چوتهه هائے سابق اوضاع خود به ظهور . . . . . درپیش آوردن قانونات جدید در متعلقه خود جرأت نه نمایند- عوالی نشان به سبب آنچه که مخلص درین باب به سردار بندر مبارک مرقوم نمود انشاءالله تعالی درعنقریب جواب آن خواهد رسید ترصد است که شکوه و شکایت از طرفین مندفع خواهد گردید- زیاده بجز شوق از دیاد مواد محبت چه ترقیم رود- ایام بهجت و شادمانی مدام باد تبرک العباد

The 24 Octo 1785,

R. A. H.

R. H. Boddam,

مطابق ہیجدہم شہر شوال ۱۱۹۹ھ

Thomas Day,

رقعہ ۵۹

بتاریخ ۱۳ اکتوبر ۱۷۸۵ء

انشاء اللہ تعالیٰ - بگرامی مطالعہ ذی شان منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان دام اقبالہ موصول باد کہ

چہارم محرم الحرام ۱۲۰۰ھ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ برروئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادھو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔ بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ مفاوضہ خلت معاوضہ درحین بہین چہرہ وصول کشود و آنچہ کہ درباب نواب

ادام اللہ اقبالہٗ - بگذرد

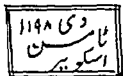
زینت بخش و سادہ امارت و نامداری زینت افزائے
مسند ابہت و کامگاری ادام اللہ اقبالہٗ

صاحب رفیع الدرجت عظیم المنزلت مشفق مہربان عالی شان مظہر لطف بیکران بعد ابراز مراسم خلوصیت و نیاز کہ شیوہ عقیدت منداں صداقت طراز است میرہن رائے بیضا ضیاء گردانیدہ می آید کہ عنایت نامہ گرامی رسید کیفیت بوضوح انجامید زینت نگارش یافتہ بود کہ کارپردازان بندگان عالی نواب صاحب در ادائے وجہ لوازم کا نتہ روغن زرد بابت چوتھہ سرکار عالی وقت ہا بہ عمل می آرند دریں معنی چوتھہ سرکار آن مہربان بحضور این جانب ظاہر نکردہ و معلوم شدہ کہ کارپردازان نواب صاحب در ادائے آن موافق معمول بوجہی قائم ہستند- فی الحال اگر قصورے دران راہ خواہد یافت و آدمان سرکار سامی بہ این جانب اطلاع خواہند کرد- البتہ تاکید کردہ خواہد شد- چون فیمابین سرکار گرامی و اقبال پناہ کونیتی انگاشش جدائیہا نیست ہموارہ بصدور شفقت نامجات مورد الطاف می شدہ باشد زیادہ چہ متصدع شود مراتب دولت و اقبال روز افزون باد
تحریر فی التاریخ بست و ششم ماہ اگست ۱۸۵۱ء

مهادهورراؤ نارراین پنت پردهان کشاده وآماده باد
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وانی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که رفعت نشان سید نورالدین
حسین خان ورنچهوژ شیونے براین دوستدار اظهار نمودند
که شوق آن جناب براین طیر بسیار است نظر بران دو بلبلا
قفس تیار نموده همراه مردمان سرکار سامی ارسال داشته
است توقع که آنرا پسند فرمایند تا باعث فرحت خاطر
اخلاص مظاهر خواهد گردید زیاده بجز شوق ازدیاد مواد
محبت چه ترقیم رود - ایام بهجت وشادمانی مدام باد
برب العباد

To, The Peshwa,
Bombay, 18AUGUST, 1785,
R. H. Boddam,

رقعه ۵

بتاریخ ۲۶ اگست ۱۷۸۵ء

بتاریخ ۲۵ ذیقعد ۱۱۹۹ هـ

بنظر مبارک صاحب رفیع الدرجت عظیم المنزلت مشفق مهربان
والاشان مظهر لطف بیکران ماهوراو پنڈت پردهان صاحب

رفافت وحسن سلوک سرکارین پرداز د
زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت چه ترقیم پردد
ایام بهجت وشادمانی مدام باد
برب العباد

R, H, Boddam,
To. Nana Furnavese, Bombay,
17 th July, 1785,

رقعه ۵

بتاریخ ۱۸ ر اگست ۱۷۸۵ع

رفعت وعوالی مرتبت مهربان دوستان سکها رام
پنڈت صاحب سلمه الله تعالی

۲۴ ر شهر ذیقعد ۱۱۹۹ھ

ابواب بهجت وکامرانی دراسباب مسرت وشادمانی
برروی روزگار خجسته آثار ذیشان منبع المکان صاحب
مشفق مهربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات ستوده
صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم سوالی

انشاءالله تعالی بگرامی مطالعه شہامت نسبالت
پناه شوکت و جلادت دستگاه ذی شان منیع المکان خصوصیت
واخلاص توامان بالاجی پنڈت جیو سلمہ اللہ موصول باد ۔
رمضان سنہ ۱۱۹۹ ہجری

شہامت و نسبالت پناه شوکت و جلادت دستگاه
ذی شان منیع المکان خصوصیت واخلاص توامان سلمہ اللہ تعالیٰ
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت مکشوف
رائے مہر انجلائے می گرداند کہ مفاوضہ خلت معاوضہ محررہ
بست و چہارم رجب المرجب در خوشترین زمان موصول
گردید و چند روز است کہ رقیمہ رفعت نشان مسرمالٹ
باین مخلص نرسیدہ لہذا از دوستدار را معلوم نمی شود
کہ رفعت نشان مذکور بہ پونہ خواہند آمد آتا بمجرد رسیدن
خبر کہ رفعت پناه موصوف بنا بر آمدن دربار سامی در راه
اند فی الفور بہ اطلاع آن خواہد پرداخت و عزت آثار
رنچھوڑ شیوے چند مذکورات مطابق حکم آن عوالی
نشان اظہار نمود جوابش بہ مومی الیہ دادہ شدہ ترصد
کہ مشار الیہ آن را بلا اشتباہ برائے مطالعہ آن
جلادت دستگاه خواہد فرستادہ و آں شہامت
پناه یقین تصور فرمایند کہ مرکوز خاطر دوستدار مصروف
براین است کہ بہ اجتہاد تمام خود درازدیاد

رنچھوڑ کر شین شیونے بہ آن عوالی نشان عیان خواہند
ساخت توقع کہ آن شہامت پناہ چنان تصور نہ نمایند کہ
بسبب ابطال و محو این دستور قدرے صورت نقص در
اخلاص طرفین واقع خواہد شد عوالی نشانا جائیکہ ارتباط
اخلاص دلی در پیش است بنا بر ازدیاد آن حاجت
مبادلت نذر چیست و ازین مخلص بنا بر پاس مروت
اتحاد فیما بین سر مو قصوری بہ عمل نخواہد آمد و بہ رنچھوڑ
شیونے بعد آمدن بندر معمورہ چینا مستولی مرض شد کہ
یک بار رہ بہ جہت ملاقات آمد تو تمامی مذکورات مطابق
حکم اظہار نمود جواب آنہا متعاقب فرستادہ خواہد شد
زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد محبت و وداد چہ ترقیم رود۔
ایام بہجت و شادمانی مدام باد۔

R.H, Boddam,
To, Nana Furnavese Bombay,
13 th July, 1785,

رقعہ ۵۶

بتاریخ ۱۷ ر جولائی ۱۷۸۵ء

تاریخ ۱۸ شعبان ۱۱۹۹ھ رسید بمقام

انشاءاللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذی شان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوائی مادھو
راو نارائن پنت پردھان دام شفقتہٗ موصول باد
محررہ ۱۱ ماہ شوال ۱۱۹۹ء

شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ ذی
شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان سلمہ اللہ تعالیٰ
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت
مکشوف رائے مہر انجلائے می گرداند کہ مفاوضہ خلت
معاوضہ مع مادہ اسپ و آہو ہمراہ رنچھوڑ کرشین شیونے
سمت ترسیل فرمودہ بودند در بہترین زمان و خوشترین آوان
موصول گردید و از مشاہدہ آن باعث فرحت خاطر اخلاص
مظاہر بہم رسید و مخلص بسرآزردہ خاطر گردید کہ اسپ و
آہو را استردنماید دیگر غزالان چند در این جا و چند
در اثنائے راہ مردہ نظر بر پاس مراتب صدور فرمان
بادشاہ و حکم اقبال نشان کمپنی بہ حکامان و عملداران
و نوکران خود بر وجہ دقیق صادر فرمودہ اند کہ بر بہانہ
از کسے مایل نذرانہ نشوند و نگیرند و معنی حکم حضور وکیل
سرکار رفعت نشان نورالدین حسین خان و عزت آثار

اقتدار مختار حقیقی است خواست بندہ پیش امر ہیچکارہ
آن مہربان بہمہ وجوہ عاقل و دانا وکار روائے عالم و
عالمیان اندتولا گر دران سود و بہبود دولت و استراحت
خلق اللہ وخوشنودی روح مرحوم مغفور و استحکام امور باشد
دران کوشیدہ سعی یاد دادہ مصروف دارند و راحت بدل
عالم رسانند واز متکلمان دعائے خیر کہ عقبش ذکر خیر
زندہ کمند نام را گیرند این مخلص صافی نہاد است از صفائی
خاطر تسطیر گردید وبہر وصیت خداوند نعمت مستقیم بودہ آرزوے
ریاست وحراست برائے اطاعت بندگی مفوضہ خویش
ندارد اگر سلوک با خاندان خداوند نعمت ماست بموجب
نوشتجات سابق پرداختہ روانگی اعظم مشار الیہ بر
طبق ارقام حال و استقبال بعرصۂ ظہور آرند - مخلص
مرہون منت اشفاق یاد دادہ مہربان وصاحبان
پونہ خواہد شد زیادہ چہ مبالغہ نماید - ایام محبت
ومخالصت روزافزون باد ٭

رقعہ ۵۵

تاریخ ۱۳ جولائی ۱۷۸۵ء

معاد و وستان اعظم نانا صاحب والا درجت انگاشته آنچه
مقاصد قلبی و مطالبی لاریبی بلا تصور جدائی خاندان کنفس
واحد از بزرگان متصور سر گذشت احوال وصیت خداوند
نعمت بهشت منزلت منظر نموده در انتظاری آمد آمد
جواب با صواب از مهربانان والا اقتدار مدت
چهار ماه گذشت و بمثابه روز اوّل در حصول جواب
بر آمد و آوازه نیا اختراع نوا رشگوفه دیگرگون استماع
یافته خاطر اتحاد ذخایر از فحوائے آن بسیار بسیار خرسندگی
حاصل کرد که صورت انجاح امورات دنیا انتظامی برین
مراتب پیش مخلصان دولت استحکام پذیر شده که
در استعجال روانگی رخصت و عوالی پناه اعظم بهکاجی
پنت صوبه دار بر طبق مرقومه سابق و لاحق خیلے وقفه
و تعویق گرفت زہے خوشی آنچه در مصلحت دانایان
دهر و مشفقان عصر نیکو پسند نزآمد از جمله خیر و صواب
است چه زهره که انحراف آن کند خنک آنست که گوئے
نیکی برد با وجود بمقتضائے این دانش و فطانت آن
مهربان و اعظم معز الیه متوجه بر فهمایش رونده اینجا شده
و صورت وصیت و نوشتجات یک سو نهاده کرم فرما
شدند بهتر بهتر مقدر عالم استحکام انجاح مرام در قبضه

مستر ہشتن بہادر موصوف کردند منز صدانکہ مخلص
را بہ طور مستر ہشتن بہادر دانستہ ہموارہ ترقیم و
ترسیل نامجات مسرور و مبتہج می نمودہ باشند زیادہ
چہ برطرازد ۔

John. Macpherson.

رقعہ ۵۴

بتاریخ ۱۷ ار مئی ۱۷۸۵ء

بگرامی مطالعہ و مبہجہ ابہت و عوالی مرتبت مہربان
دوستان اعظم ہری پنڈت پھر کے جیو زاد شفقتہ موصولباد
۲۹ شہر جمادالاول

گلشن حشمت و اجلال ریاض دولت و اقبال
مہربان دوستان از ترشحات سحاب مخالصت و
اخلاص ہموارہ سرسبز و خندان بعد
بعد اظہار مراتب اشتیاق گرامی ملاقات کثیر المباہجت
مکشوف رائے رزین خرد دوربین گردانیدہ می آید کہ
ذات ستودہ اوصاف حمیدہ وصاف درانجاح
مطالبات اہر عوام و خواص بہ محامد ذکر خاص مشہور الافاق
بہ تقریب منزلت موصوف صفت و نصفت پیش ملازم مہربان

گورنر جنرل آل بہادر مسٹر جان مکفرسن

رقعہ ۵۳

بتاریخ ۷ ابریل ۱۷۸۵ء

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
بتاریخ ہشتم ماہ فروری ۱۷۸۵ء انگریزی مطابق بست و ہفتم شہر ربیع الاول ۱۱۹۹ھ ہجری نواب صاحب مشفق قدردان نواب امیر الممالک عماد الدولہ گورنر جنرل مسٹر ہشٹن بہادر جلادت جنگ از بالائے جہاز مسمی برتن استعفائے خدمت گورنر جنرلی بنگالہ و جائے سکونت خود کہ در نوکری کمپنی میداشتند نوشتہ فرستادند چنانچہ در دو حکمنامہ سابق یکے در سنہ سیزدہم دوم و در سنہ بست و یکم جلوس شاہ والاگوہر برتن مرقوم است کہ ہرگاہ گورنر جنرل بنگالہ فوت خواہد کرد یا استعفائے خواہد داد یا تغیر خواہد شد و جائے او خالی خواہد ماند ہرکسے کہ در کونسل درجہ دویمی از گورنر جنرل خواہد داشت جانشین گورنر موصوف خواہد گردید چون بوقت دادن استعفا مسٹر ہشٹن بہادر این جانب درجہ دویمی از اوشان می داشت لہذا نظر بر استحکام مبانی محبت و وداد فیمابین اطلاع میدہد کہ از تاریخ مرقوم مخلص گورنر جنرل بنگالہ شد و قسم گورنر جنرلی نمودہ جانشین

مذکور تحصیل می کنند فلہٰذا قاضی معزالیہ بسیار زیر
نقصان وخسارہ می آمد از انجاکہ قاضی مذکور مردم
عمدہ و دوستدار از عمدگی اوشان نیکو واقف و یقین
متصور است کہ این ہمہ تردد تصرفات موضع معلومہ بدون
اطلاع آن صاحب خواہد بود منظر بران بجناب پیشوا صاحب
درخواست کردہ می شود کہ پروانہ جدید مطابق پروانہ معافی
بالاجی راؤ پیشوا صاحب ومہادہو راؤ پیشوا صاحب عنایت
فرمایند وہم حکم تاکید بنام گماشتداران حال و آیندہ بتاکید
تمام و قدغن بلیغ عنایت فرمایند کہ آئندہ نوعی و نحوی موضع
مذکور را تصدیع نرسد و مخلص ازین معنی مرہون منت
خواہد گردید و فی الحقیقت در ظہور این امر باعث نیک
نامی و انتشار عدل و انصاف درجہان خواہد بود زیادہ
بجز شوق ازدیاد سواد محبت چہ ترقیم رود ایام بہجت
وشادمانی مدام باد ـ بترتب العباد

'To, The Peshwa, Madhoraosowae

24 Dec., 1784, R. H. Bodda. M

Bombay. Ed., C. W. M.

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ چون حین سکونت
مخلص صادق الوداد در بندر مبارک سورت در خدمت آن
صاحب درباب موضع دیکالو پرگنہ سوپا متعلقہ سرکار بندر
سورت مرقوم نمودہ بود کہ این موضع موجب فرمان قضا جریان
وقت پادشاہی حضرت شاہجہان حوالہ بزرگان شریعت
پناہ قاضی ابوالحسن بنا بر اخراجات درگاہ حضرت خواجہ
دیوانی صاحب قدس سرہٗ بود - چنانچہ خواجہ مذکور جدّ
از قاضی ابوالحسن مذکور می شوند و بالاجی راؤ پیشوا صاحب
این عطیۂ عظمی حضور انور را قبول نمودہ پروانہ معافی
من کل الوجوہ صادر فرمودند بفضل الٰہی موضع مذکور چند
مدت بوجہ خوب آبادان گردید - امّا گماشتہ ان سرکار
آنصاحب از راہ غیر واجبی بہانہ ہا پیدا نمودہ مبلغ سی صد
و پنجاہ روپیہ سالیانہ طلب خود بران موضع داشتند و
وقتیکہ این معنی در خدمت مہادو راؤ پیشوا صاحب ظاہر
گردید باز پروانہ معافی بنام قاضی ابوالحسن کہ حال خادم
درگاہ اند صادر فرمودند و دستدار نیاز نفت بودن عمل
خود برانخہا دسی مطابق پروانہ بہ عمل آوردہ در تصدیع موضع
مذکور نہ کوشید و بہ اذیت آن نہ پرداخت امّا وقت عمل
سرکار آن گرامی گماشتہ ان سرکار تمامی وصول موضع

بود بارد روز سویم محرم آڈمیرل کہ داروغہ دربار بادشاہے
است در بندر بمبئی فرودکش شد خلیطہ بخدمت مربی
مرسل است امید کہ باحصول ملاقات بہ دو کلمہ عنایت
وآنچہ برائے این بے مصلحت باشد یاد و شاد فرمودہ
باشند ایام دولت و اقبال مدام باد ۔

رقعہ ۵۲

بتاریخ ۲۴ دسمبر ۱۷۸۴ء

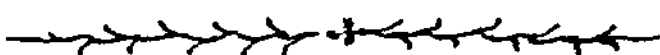
انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ
نارائن پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد
محررہ ۴ صفر ۱۲۰۰ھ ہفتم ربیع الاول ۱۲۰۰ھ
بمقام پنڈھرپور رسید

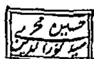
ابواب بہجت وکامرانی واسباب مسرت وشادمانی
ہموارہ بررویے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان
صاحب شفیق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادھوراؤ نارائن پنت پردھان کشادہ وآمادہ باد

اختیار می نماید چنانچه در خط فقیر قلمی است که تو نوشته
بودی که بسبب تخالف الفاظ عهد نامه جواب دهی در خدمت
مدار المهام می شود لهذا برائے تحقیق الفاظ عهد نامه
بصاحب بنگاله خصوصاً در مقدمه قلم دستان هر دو سمت
مسطور گردیده و تا آنوقت در تدبیر این امر خطیر
توقف و تعطیل راه خواهد یافت پس توقع از سرکار نیز
منت هم همین است که تا حصول جواب از ملک شرقیه در
سد و تخریب سیدی موصوف نه پردازند و خلیطهٔ دیگر
از سرکار در مقدمه طلب شتربانان صادر گردیده بود
در جواب آن نوشته اند که هر دو سرکار هرگاه واحد
است شتربانان معه سپاهی سرکار کمپنی و جواب خلیطه
سرکار سابق روانه نموده ایم فقیر از حامل رقایم تحقیق
نموده که شتربانان مذکور و جواب خلیطهٔ سرکار تا حال
پیش فقیر نه رسیده است و جز آل می نویسد که سابق
فرستاده شده این چه طور است حامل خطوط کیفیت
که روبروئے من پیشتر از روانگی من چهار روز شتربانان
از راه پنوبل معه سپاهی سرکار کمپنی روانه گشته است
ظاهراً در تهانه که وطن اوست چیزے وقفه شده باشد
عنقریب برسد دیگر آمدن دربار بادشاهی از روی
اخبار به خدمت عرض شده باشد رونق غره آمده

تنجاور بہ خامہ وداد در آمدہ بود مفہوم گردید پیش
ازین تاکید درین باب بہ مردمان تعلقہ ازان خود
دران جا قلمی گردید کہ کسے بہ تعرض و مزاحم خطوط نہ
شوند در خطوط رسانی سرکار آن مہربان وآمدن آنجا
از کسے تعرض نمی شود وآئندہ نیز ہرگز نہ خواہد شد ہموارہ
بہ ارسال محبت نامجات فرحت سمات مسرور و مبتہج
می نمودہ باشند۔ زیادہ ایام جمعیت و شادمانی مدام باد!

رقعہ ۵۱

بتاریخ ۱۲ر نومبر ۱۷۸۴ء

والا قدر بلند مرتبت عالی مقام سلامت

اباوت منزلت مشفق امیدگاہ مخلصان مدار المہام دائما
بر مسندے کار روائی بعد اظہار مراتب بندگی و نیاز
معروض رائے خورشید ضیاء میگرداند کہ حسب الارشاد
سامی آنچہ در عقل ناقص این ہیچمدان خطور نمودہ بخدمت
جنرال باقبال مع خلیط سرکار نوشتہ روانہ نمودہ شود
ازانجا کہ سخن شنیدن بیخ دولت واقعہ است و ہر قومی را
کہ حق سبحانہ تعالیٰ اقبال یار میگرداند این سبق پسندیدہ یارا

وکومپنی انگریز باستصواب گورنر جنرل مسٹر ہسٹن بہادر عمادالدوله و ابلاغ خلعت مع رقم جواہر وصول سامی ہجت شمول نموده ابتہاج پیرائے خاطر اتحاد مآثر گردید کیفیت این است که باآنکه جنارد هن شیورام در شهر جمادی الاول ۱۱۹۸ هجری در بنجا وارد شده از رسیدن خود هیچ آگہی به این مخلص نمود مگر به بست و سوم شهر محرم الحرام ۱۱۹۹ هـ خطوط آن مہربان به این دوستدار رسانید مخلص پیش ازین به جواب آنچه ظہور میتوان پرداخت لاچار بعد از وقوع نمایق مذکور مومی الیه را طلبیده موجب نه رسانیدن خطوط استفسار نموده یم لاکن مومی الیه عذر ہائے لا یانه بزبان آورد و بعد ازان گفته شد که خلعت وغیره آورده شما از طرف آن مہربان روز دیگر مقرر کرده بیارید که تابرسم معمول گرفته شود امّا مومی الیه روز هم مقرر نه کرده وازسبب آن نیز خبر نداده از انجا که دوستی به سرکار آن مہربان و کومپنی انگریز ازبس ملحوظ و مرکوز خاطر آنست که تا ابدالدهر قایم باشد بنابران ظهور قصور جنارد هن رام موجب ملال خاطر گردید و سه روز بعد رسانیدن خطوط آن مہربان خطے از طرف صاحب مہربان ماد هو راؤ سد اشیوه رسانید حنانچه جواب ایشان نیز تسطیر آمد آنچه درباده ترضو ممالعت خطوط راجه

یافته است دبارهٔ مندرج است که دوستان و دشمنان
سرکار رین شریک طرفین اند و مخلص را باسرکار گرامی
عین آرزو ست که روز بروز افزونی مواد محبت گردد و
منتظر است که موافق خاطرخواه مخلص جواب باصواب به
راقم بزودی ارسال می نموده باشند که از آن بظهور
خواهد پیوست که مافی الضمیر آنصاحب هم مصروف بریگانگت
و یک جهتی است زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت
چه ترقیم رود ایام بهجت و شادمانی مدام باد

To The Peshwa Bombay, 18 Oct 1784
ED. C.W.m. R.H.Boldom,

رقعه ۵۰

بتاریخ ۷ نومبر ۱۷۸۴ء تعالی
راؤ صاحب مهربان قدردان کرمفرمائے مخلصان سلمه الله بندت پردهان
بعد از اظهار اشتیاق مواصلت کثیر المسرت مشهود رائے نمودد
اقتضائے نموده می آید دو قطعه صحیفه انیقه تودد مشحون مشعر
ظهور دیری بوصول مکاتبات خلت آیات این طرف با
وصف استقرار دوستی و مصالحت فیما بین سرکار آنمهربان

دشمنی در باب این چنین شخصے کہ از رہ رضامندی آں مہربان
در وقت قرارداد وساطت گوویند سیو رام در پناہ اقبال نشان
کمپنی بہادر گرفتہ است و با وجود مخلص ہم درباب مشار الیہ در
رقیمہ خود مرقوم نمود کہ سیدی عبدالرحیم خان جیو یکی از رفیقان
و مخلصان اقبال نشان کمپنی بہادر اند ضرور می شد کہ ازاین
معنی مطلع می نمود و لہٰذا الحال مخلص توسط خود رہ در ہر باب کہ صورت
تفاوت با سیدی معزالیہ و آن صاحب رو بداده باشد
در انفصال آن تقدیم می نماید درین کار آن مہربان یقین خاطر
دارند کہ مخلص بلا طرفداری واز راہ انصاف بنا بر تسلی آن
مہربان و سیدی معزالیہ درین امر چنان مایل خواہد شد کہ
اگر احیاناً از معزالیہ صورت تفاوت خلاف سرکار سامی بعمل
خواہد آمد بدون بازپرسش بہ صبر و تحمل آن نخواہد پرداخت
و دیگر مخلص را ضرور دیر مطلوب است کہ آن مہربان را اظہار
نماید کہ نسبت مراتبہ حکومت این جانب را نالایق است
ہرگاہ کہ بر دابستہ اقبال نشان کمپنی بہادر یورش ہجوم و حملہ بہ
وقوع رسد در مدد و مساعدت اغماض نماید چنانچہ موجب
قرارمدار رفعت نشان چارلس گرم لین سرکار گرامی
مدد و امداد مشار الیہ لازم و بجا - علی الخصوص در افزاد
مدار حال کہ در مقام ساں بمعرفت رفعت نشان مہاراجی
سندھے بہادر بہ عمل آمدہ است این صورت تقرر و تصدیق

محررہ دوازدہم ماہ ربیع الآخر سنہ ۱۲۰۰ھ
تاریخ ہفدہم جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ھ در لشکر مقام متعلقہ دریای
در پونہ روز سہ شنبہ رسید   کنارہ کشنا رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ برروئے روزگار خجستہ آثار ذیشان رفیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادہور او نارائن پنت پردہان کشادہ و آمادہ باد۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف رائے مہر انجلائے میگرداند کہ در رقیمۃ الوداد محررہ
پنجم ماہ ذیقعدہ تمامی ماجرائے راجپوری برداد آن وقت
مرقوم رفتہ اما تا حال از کمال توجہ بجواب مسرور نفرمودند
درین اثنا باز سیدی عبد الرحیم خان جیو از سر نو بمقتضای
مربوط اخلاص دیپوسنگی با اقبال نشان کمپنی بہادر کہ از قدیم است
درخواست مدد مساعدت دوستدارانمودند و از بعضے اطراز
مخلص را ہم مفہوم گردید کہ افواج سرکار گرامی در سرحد ملک
سیدی عبد الرحیم خان از خیال مخاصمت روانہ می شوند
اما مخلص برین اعتبار ندارد چراکہ مخلص را یقین متصور کہ
بنابر بودن خلوص اخلاص آن مہربان با اقبال نشان کمپنی
بہادر در راجو بہ آخر رقیمہ دوستدار قبل از تردد خلاف راہ

و باصره بصیرت مشهود است که آنچه از کتم عدم
به وجود می آید از ملاء وجود باز به عدم می رود
به ارادهٔ متکفل نظام کل است خموشیدن به از
خروشیدن است وآرمیدن به از جوشیدن درین
صورت بغیر از رضا بقضای الهی وتسلیم بتقدیر ازلی
مسلکی قویم ومنهجی مستقیم نیست باید که آن عوالی نشان
نیز راه مصابرت پیش گرفته وارادهٔ خود گذشته
با ارادهٔ الهی سازند زیاده بجز شوق اندیاد محبت وداد
چه ترقیم رود — ایام بهجت وشادمانی مدام باد

To BalajiRao, Pandit, Madarulmham
Bombay, 4 October 1784 E, C, W, M,

R, H, BODDAM,

هو المنان

رقعہ ۹

بتاریخ ۱۸ / اکتوبر ۱۷۸۴ع

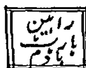
انشاء الله تعالی به گرامی مطالعه ذیشان منیع المکان
صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم مهادهو راو
[illegible] پنت پردهان شفقت موصول باد -

مکشوف رائے مہر انجلائے میگرداند کہ چون گلدستۂ بزم
و محفل نشاط ناگہان ازین جہان فانی و خاکدان ظلمانی
رخت اقامت بربست و قالب عنصری او در ہم شکست
و سلوک براہی کہ ہمہ را ناگزیر است اختیار نمودہ و
بحجابات خفا و نقاب عدم مختفی و محتجب گردید بمقتضائے
بشریت لابد از ین واقعہ جانفرسائے و حادثۂ اندوہ
افزائے عیش محافل سپہر مشاکل منغص و مکدر شدہ
و خاطر محبت مظاہر غبار آلودہ گردیدہ باشد افسوس
ہزار افسوس کہ بادۂ این خمخانہ دُرد آلود ست و نبات
شکرستان ہلاہل اندود عالم سراپینت تشنہ فریبے منزیست
پر فراز و نشیب مستی این بزم را در پے خمار یست
و عافیت این سودا در سر بخاری کدام دل کہ ازین
واقعہ جگر خون نیست کدام دیدہ کزین حادثۂ جگر گون
نیست این تودۂ خاک گذشتنی و گذاشتنی است
و این تیرہ مغاک پر کردنی و انباشتنی و پیوندہائے ہمہ
بریدنیست و خون نابہ ہائے ہمہ کشیدنی از جدائی ظاہری
آن عدیم المثال آثار تالم و تحسر عظیم در شہرستان باطن
راہ یافتہ کہ عبارت در تعبیر و تفسیر آنحال کوتاہ است
و اشارت نیز بصد کوتاہی عذر خواہ لاکن بدیدہ سریرت

پیشوا صاحب بوقت حاجت در ودادِ این چنین ضروریات توجہ فرمودہ اند نظر بر مراتبۂ اخلاص طرفین و وثیقۂ حسن مہر نظر آنجناب بیقین خاطر است کہ حال ہم درین امر از سرکار شریف حرکتے در پیش نخواہد رسید زیادہ بجز شوق از دیاد وداد و استحاد چہ ترقیم رود ایام بہجت و شادمانی روز بروز در تزاید باد برب العباد۔
محررہ بست و پنجم ماہ رمضان المبارک سنہ ۱۱۹۸ھ

(ہوالمنان)

رقعہ ۴۸

تاریخ سہ ماہ اکتوبر ۱۷۸۴ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان بالاجی پنڈت جیو سلمہٗ
محررہ ۱۷ شہر ذیقعد سنہ ۱۱۹۸ھ

شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان سلمہٗ اللہ تعالیٰ

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوائی مادھو راؤ
نارائن پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد!
دوم شوال ۱۱۹۸ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع
حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا
صاحب اعظم بہادر مہادھو راؤ نارائن پنت پردھان
کشادہ و آمادہ باد

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ چون درین روز
اطبا و حکیمان این جائے باتفاق یکدیگر جایان مقرر
نمودہ اند و صلاح دادہ اند کہ آب گرم نزدیکے بانکوٹ
درحق چندے معتبر انگریزان مریض بسیار مفید و نافع
است و رفتن آنجا ضرور و بیر مطلوب نظر بران درخواست
کردہ می شود کہ آنجناب متوجہ شدہ بصوبہ دار مہار متعلقہ
سرکار را تاکید بلیغ عنایت فرمایند کہ ایشان اگر دیگران
گرفتار چنین حالت برائے سکونت خود در آنجا جائے و
مکانے کہ خواہند بست صوبہ دار مذکور بمالغت آن نپردازد
و تاکہ در انجا خواہند ماند مانع و مزاحم نشود از انجاکہ ہمیشہ

بنجی موسی ساکن تالچری با وصف مسموع رفته است کہ
غراب مذکور باقول ونشان انگریزی سفری شده بود
با وجود بودن چنین ازمادیان سرکار آنصاحب گرفته
در کریه برده اند نظر بر مراتبات حق اخلاص بدعوی -
درخواست آن غراب پرداخت اما آنند راؤ دهولپ
ظاهر کردند کہ بوقت ضبط غراب قول ونشان انگریزی
نبود ازین سبب مخلصی غراب بعمل نیامده - فلهذا
برائے تحقیقات این بتالچری قلمی نموده است نظر بران
ازین رقیمۃ الوداد متصدیع خدمت گرامی است کہ تا وصول
جواب از تالچری تاکید فرمایند کہ غراب معه مال محموله
آن در حفظ واحتیاط امانت باشد زیاده بجز
شوق از دیاد سواد محبت چہ ترقیم رود ایام بهجت و
شادمانی روز افزون باد بہ رب العباد ۔

To, The, Peshwa, Bomboy, 23 Jun 1784
E D, C H, M, R H. Boddam,

(ہوالمنان) رقعہ ۴۷

بتاریخ ۸ ۔ اگست ۱۷۸۴ء

انشاء اللہ تعالی بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان صاحب

بهر اندوز خواهند کرد خطیکه قبل ازین مرقوم بود خواهند
گذرانید دریولا خطے از چوبته آن جناب بنام مخلص
آمده بود نقل آن درین رقیمهٔ الوداد ملفوف د مرسول
خدمت گرامی است چون شکوه وشکایت نوکر سرکار صاحب
به دوسندار ضرور گردید از روسے آن باعث نگرانی خاطر
افزود اما بعد ملاحظه ومطالعه نقل مرسله بجاے خود متصور
خواهند فرمود که باعث ناخوشی اینجانب به طرح محرّرد
مضمون مرقوم خط بجا است این مقدمه را قریب سه سال
گذشت که بحین بودن تعلقه حکومت بندر مبارک سورت
بصلاح نواب بندر مبارک به نحو بزخوب بعد تامل بسیار
استفسار این مقدمه فرموده دبه سراغ تحقیقات که سابقاً از
پیشوا صاحب مهادو راؤ د داماجی راؤ گایکوار مرحوم فصیلهٔ
مفروغ شده اند نه پرداخته وانه حقیقت آن خوب واقف
شده این مقدمه را فیصل نموده است و در هر مقدمه رضامندے
هردو طرف معدوم طرفیکه در عدم رضا مندلیست اگر بوساطت
د توسل شخصے دیگر تحریص د ترغیب محنت و تکالیف صاحب
حکومت خواهند کرد مجوز در هم و بر هم زدگی حکومت خواهد
گردید و باستفسار باز فصنیه مفروغه هیچ یک دستور العمل
صاحب حکومت قایم نخواهد ماند دیگر قادری نامی غراب بابت

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مادھو راؤ نارائین
پنت پردھان دام شفقته موصول ~~باد~~

دوم رمضان ۱۱۹۰ھ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہمواره بر روئے روزگار خجسته آثار ذیشان منبع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستوده
صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادھو راؤ نارائین
پنت پردھان کشاده و آماده باد۔

بعد تمنائے دریافت سامی سوانحات وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگرداند که مفاوضه لطف مفاوضه
چہره وصول نمود درباب رخصت شدن رفعت پناه سیادت
و نجابت دستگاه سید نور الدین حسین خان از پونه تفصیل تحریف
که مرقوم نموده بودند بوضوح پیوست منظور نظر مخلص اینکه اصلاً
در رجوع نمودن رقیمه مرسله ہم چیزے کم دبیش صورت بوقوع
آمده باشد از آنجا که از قدیم مرکوز خاطر و حال ہم مطمح نظر ہمین که
آنچه اخلاص و اتحاد درمیانست بانضباط و رونق افزونی
آن پردازد از روئے نوشته سامی باعث فرحت خاطر و بلاد
که مافی الضمیر حسب خاطر خواه بعمل خواہد رسید درین روز مطابق
ایمائے گرامی خان موصوف را روانه نموده است مستفید خدمت
صاحب شده بگذارش مطالبات مصادقت دوستدار خود را

خاطر که آنچه در حق معتمدی سرکار ازین ماجرات ناشایسته
رو داده است بے حکم آنجناب وہم بدون اطلاع مدارالمہام
کہ در لشکر تشریف داشته اند خواہد بود بنابران درخواست
خدمت صاحب اینکه بعد وصول این رقیمة الشوق حکم
تاکید و قدغن بلیغ بنام کارپردازان پونه شرف اصدار ره
فرمایند کہ در آئنده نوعی و نحوی خللے و خفگی در حق آدم
سرکار بعمل نیارند و مجوز سخن بیجا نشوند اگر مرضی
صاحب در ماندن آدم سرکار در پونه نه باشد پس باید
که دوستدار را ازین معنی مطلع نمایند تا که مخلص قاعده
سرکار صاحب را دستور العمل منظور کرده برآن عمل نماید
زیاده بجز شوق ازدیاد مواد مودت چه ترقیم رود۔

ایام بهجت و شادمانی روز بروز تزاید باد بیت العبد

To The Peshwa Bombay, 29th April, 1784.
ED, R, H, Boddam,

ہوالمنان
رقعه ٦٤

بتاریخ ۲۳ جون ۱۷۸۴ء

انشاءالله تعالی بگرامی مطالعه ذیشان منیع المکان صاحب

پیشوا صاحب باشد نظر بر ایام گرما نزدیک رسیدن فصل باران کہ بہ عجلتنا مدار المہام بالشکر از کثرت اشتغال امورات متعلقہ مہمات فراغ یافتہ مراجعت در پونہ خواہند کرد و فراغ خاطر بہ اشغال امورات سرکار خواہند پرداخت در ان وقت مستفید خدمت شدہ بجواب و سوال مرجوعہ سرکار پرداز د حکم شد کہ در پونہ بہ مانند و ملحوظ خاطر دوستدار این بود کہ در پونہ سکونت گرفتہ خطوط ہائے ہر دو سرکار را بوساطت خود می رسانیدہ باشد دیروز خطے خان موصوف رسید از روے آن چنان معلوم می شود کہ بدون خان موصوف در لشکر نمی روند کارپرداز ان پونہ بخان موصوف تاکید نمودند کہ بمبئی بر ود پیشوا صاحب ظہور این امر خلاف معمول و عدم وصول جواب رقیمۃ الوداد کہ ہمراہ خان موصوف سمت ترسیل یافتہ است پس عجیب و غریب می نماید از انجا کہ بمقتضائے حسن اتفاق ارتباط مرکوز خاطر دوستدار برافزدلی اخلاص وازدیاد اتحاد است از روے این چنان دانستہ می شود کہ کارپرداز ان پونہ سرکار صاحب نمی خواہند کہ بالعکس آن بہ عمل آرند۔ و کدورت خاطر پیدا سازند نظر بر سفارش معتمدے سرکار کہ بسجزمت صاحب ترقیم یافتہ دلتو اضع و مراعات آدمان سرکار کہ در ینجا آمدہ اند از ین مخلص بہ عمل می آید یقین

القاب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
همواره بر روئے روزگار خجسته آثار ذی شان منیع
المکان صاحب مشفق مهربان سراپا لطف والاحسان مجامعه
حسنات ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا
صاحب اعظم مهادورا او نار این پنت پردهان کشاده
و آماده باد ـ

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی السابهجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگرداند که مدت یک ماه
است که نظر بر ازدیاد مراتب اتحاد که در عنقریب فیما بین
هر دو سرکار زینت استحکام پذیرفته است سیادت و
نجابت نشان سید نور الدین حسین خان نامی مرد نجیب و
مزاج دان معتمد خود را در آنجا روانه نموده است
چنانچه رسم قدیمی است که وکیل سرکار در آنجا می باشد و
حال وکیل سرکار صاحب هم در اینجا حاضر و موجود از وقتیکه
وکیل مذکور در اینجا آمده مانده است غور و رعایت او
حتی المقدور در عمل می آید خلاصه خاطر اینکه داشته شود
و مشهور گردد که در میان هر دو سرکار محبت و یگانگت قلبی
است و خان موصوف بعد رسیدن پونه ظاهر نمودند که مدار المهام
محمد لشکر آنجناب بیرون تشریف فرموده اند و حکم از مخلص
درخواست نموده بودند که بنده در لشکر رود یا مستفید حضور

فرمایند حصول ملاقات نماید به آن وقت در پونا اقامت کنند ہمین کیفیت به راؤ صاحب امرت راو وحیوظاہر کردم فرمودند که شما به طرف منئ کوچ کنید ہرگاہ نانا صاحب خواہند آمد شما باز خواہید آمد بدست دادا بہائی این پیغام رسید رقم رقعه به این مضمون نوشته بدہید کیفیت ہمین رقعه است صبحدم کوچ بکنید۔ انشا اللہ تعالی این وقت شب بسیار رفته است صبح کوچ خواہم کرد مبراۓ اطلاع نوشته فرستادم زیاده عمر و دولت باد

ہو الغنی

رقعه ۴۵

بتاریخ ۲۹ / اپریل ۱۸۴۳ء

انشاء اللہ تعالی بگرامی مطالعه ذیشان رفیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مادہوراؤ نارائن پنت پردہان دام شفقته موصول باد از جانب جنرال رابرٹ ابر کرمبے

تاریخ ۵ رجمادی الاول ۱۲۰۴ھ

تاریخ ۱۱ر شہر جمادی الاول ۱۲۰۴ رسید

جواطلاع داده اوشان فرمودند کہ بالفعل ہمین وقت
کوچ بہ طرف مبئی بکنید ہرگاہ لشکر خواہد آمد باز خواہند
رسید چنانچہ موافق حکم ایشان کوچ کردہ شد بنابر
اطلاع بخدمت نوشتہ امروز باز آن سوار مذ نہا قریب
دہ نبھورہ مقام است فردا بیشتر خواہد شد عنقریب
بہ مبئی انشاء اللہ تعالیٰ نزد جنرال صاحب رسیدہ خواہند شد

رقعہ ۴۴

بتاریخ ۲۸ اپریل ۱۷۸۳ء

انشاء اللہ تعالیٰ بخدمت فیضدرجت والاقدر بلند مرتبت
مدار المہام ناناصاحب معروض باد ۶ جمادی الثانی ۱۱۹۷ ہجری رسید
والاقدر بلند مرتبت عالیشان مدار المہام سلامت
پیش ازین عریضہ بخدمت شریف ارسال داشتہ بود در
جواب آن یاد فرمائی معلوم شد غیر اسباب خود درست
کرد و درین مادہ خطے بخدمت جنرال صاحب نوشت
روزیکہ ارادۂ برآمدن لشکر بود جواب رسید نوشتند
کہ بالفعل موسم گرم است ہرگاہ ناناصاحب معاودت

بیماری اسپ سواری وخرید بعضے ضروریات سہ چار روز
وقف خواہد شد من بعد برسم زیادہ نہ زیادہ ے
خط فقیر را باید گزرانید و جواب باید گرفت

رقعہ ۴۳

۱۱۸۰ ہجری
سید نور الدین حسین

بتاریخ ۲۷ ر اپریل سنہ ۸۴ء
ششم جمادی الثانی سنہ ۱۱۹۸ھ رسید

والا قدر بلند مرتبت عالی شان سلامت
مدار المہام بعد اظہار مراتب نیاز مندی مشہود رائے خورشید
ضیا باد کہ سابق حقیقت آمدن خود موخریطہ برائے سرمیت
صاحب بخدمت شریف معروض داشتہ چنانچہ در جواب
آن یاد فرمائے از طرف آن عالیشان بہ عمل آمدہ چنانچہ
اطلاع ازان بہ طرف مبئی ہم نمودہ جنرال با اقبال
نوشتند کہ بالفعل موسم نہایت گرم است ونانا صاحب
ہم عنقریب معاودت نہ فرمایند دریں صورت انتظار
تشریف فرمودن مدار المہام در پونہ بکار بردہ ہرگاہ
اینطرف رونق افزا شوند از حصول ملاقات مسرت ہا
حاصل نماید چنانچہ تفسیر این مقدمہ بخدمت امرت راو

اینجا دل تنگ بودم انشاء اللہ تعالی عنقریب در خدمت
شریف مشرف می شوم در بعضے ضروریات سہ چہار
روز خواہد کشید خیریت درکار است ایام جمعیت بکام باد

رقعہ ۴۲ ۱۸ر اپریل ۱۷۸۴ء

بمطالعہ شریف بسیار مہربان کرم فرما گوپال پنڈت صاحب
۲۵ر جمادی الاول ۱۱۹۸ھ پنڈھرپور رسید

راؤ صاحب بسیار مہربان کرم گستر سلامت

عنایت نامہ مدار المہام بنام فقیر در جواب رسید موجب فرحت
و مسرت گردید لاکن آن مہربان اتحادے کہ درمیان من و
منشی صاحب یاد برابرے است معلوم شدا و خدد برائے فقیر
ہمیشہ در خط سرکار سر منت رفعت و سیادت نشان القاب
است و خطوط نانا صاحب مکرر پیش من ہستند دوام لفظ
مہربانی می نویسند و تعریف آن کرم فرما زبانی تا نتیا صاحب
بسیار استماع یافتہ و صاحب را می باید کہ قسمی کہ محبت
و اتحاد ایشان است نیز در مزید حرمت این جانب کوشش
فرمایند کہ مقدمہ خود است عنقریب (در عنقریب) در عرصہ
چند روز بخدمت سامی ملاقات میسری آمد و اینجا در تنہائی
دل تنگی بود در صحبت محبان خوش خواہد گذشت بہ سبب

وازراه عیر واجبی گرفتگی کشتی مذکور که به ظهور آمده است
مالکش زیر بار نقصان می آید زیاده بجز شوق ازدیاد
سواد محبت چه ترقیم رود - ایام بهجت و شادمانی مدام باد
برب العباد

R, H, BODDAM, 25 Ja, 1784,
To, The Pashwah,

رقعه ۱۸۴

۱۱۸۶ ہجری
سیر نورالدین حسین

بتاریخ ۱۸ ارا پریل ۱۷۸۴ء

انشاء الله تعالی بخدمت شریف والاقدر بلند مرتبت
مدارالمهام نانا صاحب معزز باد ـ
بست و هفتم جمادی الاول ۱۱۹۸ھ بر مقام پنڈھرپور

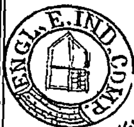
والاقدر بلند مرتبت سلامت

مدارالمهام عنایت نامه شریف در همین حین ورود
خورسندی مشمول فرمود آنچه درباب طلب فقیر ارشاد
رشاد شده شکرانه یادفرمائی اداکرده و مرضی عاصی
همین بود که در خدمت شریف حصول مقاصد شاید بلکه

ابواب بہجت وکامرانی و اسباب مسرت شادمانی
ہموارہ برروئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادورا و ُنار این بیت برہان کشادہ و آمادہ باد -
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ کشتی مہا لکھمی مالک
رستم جی جیولوکرا اقبال نشان کمپنی بہادر باشندہ بندر
مبارک سورت را از مادآن رفعت نشان گرفتہ در بسے
بُرد لظر بران دیسال مخلص صادق لوداد در باب خلاصی
کشتی مذکور بہ صوبہ دار بسئے مرقوم ساخت چنانچہ صوبہ دار
موصوف در جوابش مرقوم نمود کہ کشتی مذکور قولی ہمنہ دارد
فلہذا ابوا داوآن نہ پرداخت باز دوستدارہ بموجی الیہ
مرقوم ساخت کہ قولی کہ در کشتی است البتہ بمقتضائے
فراموشی آمدہ باشد چراکہ ضرورا لکش کشتیہا بسیار اند
وقولی ہم لبسیارہ دارد صوبہ دار مذکور ارقام نمود کہ بدون
حکم پیشوا صاحب خلاصی آن کردہ نخواہد شد بنا براں ازین
رقیمۂ الوداد متصدع می شود کہ توجہ نمودہ حکم فرمایند - کہ
کشتی مذکور معہ مال محمولہ و اجناس آن حوالہ مالکش گردد

فیصل نشد دوستدار در چند روز از کلکته به سرداری جناب
گڈھ که نزدیک کاشی است روانه شده به گڈه مذبور
رسیده سکونت خواهد کرد و همیشه از شنیدن خبر خیریت آن
مهربان خوشی و خورمی حاصل خواهد شد لیکن در باب
امورات دو سرکار همیشه به گورنر جنرال صاحب آنمشفق
خواهند نوشت دوست مستهام علی الدوام به یاد آن
مهربان مشغول است - زیاده نه باده است
بهجت و کامرانیها مستدام باد

J. UPTON,

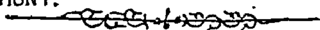

رقعه ۳

بتاریخ ۲۵ جنوری ۱۷۸۶ ع

انشاء الله تعالیٰ در پونه بگرامی مطالعه ذیشان
منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم بهادر راو
نارائن بینت پردهان دام شفقته - روانه ۲۰ ذیقعد
۱۱۹۹ هجری دوم ذیحجه ۱۱۹۹ هجری رسید

خط مذکور کشیدن صلاح نیک نمی داند و بنده می خواهم
که جواب خط شما و جواب خط من هردو یکجا ازین جا
هردو بهتر است که تا کار ربز زود می شود ـ

MONTIGNY.

هو

رقعه ۳۹

سنه ۱۷۸۳ ع

بمطالعه ساطعه باپو صاحب مشفق بسیار مهربان استظهار
مخلصان باپو سکها رام پنڈت صاحب سلمه الله تعالی موصول باد
باپو صاحب مشفق بسیار مهربان استظهار مخلصان سلامت
بعد شرح اشواق مواصلت سراسر مباهجت مکشوف خاطر مهربانی
ماثر گردانیده می آید شفقت نامه مهربانی طراز چهره وصول
افروخت ازدریافت خیریت مزاج وهاج مسرت و شادمانی
دست داد مهربان من اطلاع جمیع مقدمات بخدمت گورنر
جنرال صاحب و کونسل اعظم نموده شد تمامی مطالبات و کیفیات
مفصل دریافتند و گورنر جنرال صاحب بموجب آن به آن مهربان
خود مهربان نگاشت به تعجب مذکور میکنند که تا حال ملک ۳ لک

سرکار کمپنی بیرون کنند و در پس پنڈارم در ملک تعلقہ
آن مہربان بردند با وصف اوصاف ذاتی و صفاتی شریف
این چنین حرکت قبیح و نالایق کہ بعمل آمدہ یقین خاطر است
کہ بے اطلاع آن مہربان بود باشد لہذا از روئے انصاف
و راستی گرامی لازم است کہ بہ آنہا سزا دادہ شود - و
مردمان را کہ تاراج نمودہ اند راضی سازند دوستدار می
خواست کہ بہ آنہا ہمین طور بہ عمل آرد لیکن مخلص محض راہ
انصاف و واجبی منظور نظر میدارد - زیادہ چہ مقصد شود
ایام بہجت و کامرانی مدام باد

رقعہ ۳۸

۱۸۴۳ء

بگرامی خدمت راؤ صاحب مشفق مہربان
بعد از سلام معلوم باد کہ امروز ہشت روز شد خط صاحب
بھو سے دادہ شد و این جانب جواب خط مذکور خود نوشتہ
تیار کنانیدم لیکن انتظاری جواب خط آن مہربان بسیار
میکنم و گنیش پنڈت امروز فردا جواب خط مذکور می کشند -
لہذا جواب خط فرستادن ضرور است بسیار تاخیر در جواب

سودی ساختہ از جناب کبریائے حضرت ایزد بیچون خیریت
دارندیاد عمر و ترقی راؤ موصوف و آن صاحب مسالمت می
دارو در ینولا انہ انتقال حیدر علیخان بہ آن مہربان فرصت
دست داد جواب سوال صلح و صلاح کہ معرفت مستر اندرسین
وسہاد جی راؤ سندھیہ بہ میان آمدہ آنرا منظور داشتن خیلے
موقع و بجا چون بجمیع وجوہ در آنچہ کہ بہتری و بہبود طرفین
بہ ظہور میرسد از جانبین بہ عمل آید با وجود کہ این جانب مرد
سپاہی است لیکن بمقتضائے خیر خواہی فیمابین ظاہر
نمودہ می شود چراکہ دوستدار خواہان نیک نامی است
ونیز اگر اینجانب در خدمت گزاری و حکم برداری آقائے خود
مقصر باشد شایان نیست خونی و افزایش جاہ و جلال آقائے
خود را بیشتر از ہمہ چیز منظور دارد و از صداقت و صاف
دلی برائے راج و ریاست سامی آنچہ حسن رائے از ین
طرف بوجہ ظہور رسیدہ راستی و درستی آن از ین مرقومہ
برائے گرامی ہویدا خواہد شد و باین جانب واجب کہ بہ آن
مہربان اظہار نمودہ شود دو ہزار پنڈارہ آن مہربان در پرگنات
سرکار اقبال پناہ کمپنی انگریز دار و گردید دیر در موضعات
پرگنہ ملسر و مہوہ و بارڈولی را تاخت و تاراج کردند۔ معہذا
از ین جانب بہ سواران خود حکم نمود کہ آنہا را از تعلقہ پرگنات

موجب ازدیاد عشرت و انبساط و تسکین خاطر دوستدار
از ا ا ، ، ا فسرا بہ - زیادہ ایام جمعیت و حشمت بر زبهار

C. Morgan,

رقعہ ۳۵

ہو الغنی

بتاریخ ۲۵ر مارچ ۱۷۸۲ع

۹۶ بہادر الجحی کرنیل چارلس مارین

انشاء اللہ تعالی برائے مطالعہ نانا صاحب مشفق
مہربان توجہ پیرائے مخلصان بالاجی راؤ جنارد ہن سلمہ اللہ تعالی
بست و دوم ربیع الاول ۱۱۹۵ھ

نانا صاحب مشفق مہربان توجہ پیرائے مخلصان سلامت

بعد گذارش مراتب اشتیاق مواصلت کثیر المباہجت کہ زیادہ
از حوصلہ بیان است مکشوف رائے مہر انجلائے میگرداند
پیش ازین رقیمہ بعد وصول مکاتبہ شریفہ به این دوستدار لازم
بود کہ به آن مہربان مراسلہ در ینجانب دنگارش آرد - لیکن
الحال از غایت خوشی مرقوم می سازد و مبارک بادشادی
کتخدائی راؤ صاحب پنڈت پردھان مادھو راؤ نراین

جمن مرقوم قلم نمود سمت ترسیل یافته چنانچه در جواب
آن از طرف گرامی بر این نمط ورود شده درین ولا
نیز از طرف راو مهربان مهادجی راؤ سندھے خطے
موصول گشته که جمعیت انگریزی در ضلع بندر سورت
موجود است بر وقت بکار مشورت عمده خواهد افتاد
ازین صوب در باب جواب آن و بعضے مراتب از
راه منصوبه و مشورت به راؤ سندھے قلمی نموده
انتظار جواب آن درمیان است بعد وصول جواب
به آن مهربان اطلاع کرده خواهد شد جهت نهضت
فوج انگریزی انقضائے ایام باران درمیان
است جواب هم خواهد رسید مشفق من درین روز ها
از نوشته مستر اندرسین صاحب به دریافت رسیده
که مهادجی راؤ سندھے خطے بنا بر فرستادن دستک
راهداری وغیره بآن صاحب ابلاغ داشته اند - الحال
ازین سبب متصدعه می شود که درین وقت دستک اهداری
آن صاحب نزد دوستدار ارسال فرمایند به کوچ فوج
که بعد انقضائے بارش درپیش است عارضه وتاخیر درمیان
نخواهد ماند توقع که به ابلاغ گرامی نامجات معه مژده
حالات مزاج ولمح فرحناک می فرموده باشند که

توقع که آن مهربان نیز به ارقام گلدستهٔ محبت وداد
شاد کام و مسرور میکرده باشند که المکتوب نصف الملاقات است و باعث مزید یک جهتی ها می شود دیگر آنکه
هنوپنڈت و حارسان و جاسوسان و خدمتگاران سرکار
که همراه بودند تا مقام مذکور همراه این جانب حاضر ماندند
از اینجا مشار الیه ها را مرخص کرده شد بخدمت خواهند رسید
زیاده چه نگارش رود •

D.WATHERSTON.

رقعه ۳۶

هو الغنی

سنه ۱۷۹۲ع

ناناصاحب مشفق مهربان کرمفرمائے محبان سلامت
بعد گذارش مراتب اشتیاق سامی سواصلت کثیر البرکت
نمیم المسرت که زیاده از اندازه بیان است مکشوف برائے
تلطف اقتضائے گردانیده می آید پیش ازین رقیمه متضمن
درخواست دستک راهداری به مهر و دستخط پیشوا صاحب
و به مهر و دستخط شریف و لعد انقضائے ایام بارش کوچ
نمودن دوستدار معه فوج انگریزی از اینجا به طرف دریائے

رقعہ ۳۵

بستاریخ ۷ ار مارچ ۱۷۸۲ء

سلامت
پنڈت صاحب بسیار مهربان توجهٔ فرمایاے مخلصان
بعد شرح شوق سامی مواصلت به مدعا می پردازد از نزد
آن مهربان رخصت شده امروز که تاریخ دوم شهر ربیع الثانی
۱۱۹۶ھ روز شنبه است به فضل الهی بخیریت و خوشی خاطر
طی مسافت نموده در بندر ریبوپلی رسیده شد و همانوقت
به سواری کشتی در بندر بمبئی رفته به ملاقات جرنیل گادر
صاحب سرور دل حاصل میکند و خطوط آن مهربان
ملاحظه کرده در جواب آن شوق نامجات نوشته
روانه می نماید و اظهار حسن خوبهائے و اتحاد آن معدن
لطف که منظور خاطر است بوجه احسن و آئین خوب کرده
خواهد شد - انشاء الله تعالی امید قوی است که آنچه
اراده طرفین منظور است حسب المدعا به ظهور خواهد آمد
و روز به روز بناءِ دوستی و اخلاص فیمابین استحکام
و ترقی خواهد یافت دیگر آنکه چون همیشه ازین طرف ابواب
رسل و رسایل متضمن احوالات مفصل مفتوح خواهد بود

نیز از کلولہ توپ کشتہ می شود و نواب شکستہ فاش خوردہ
اینقدر معلوم شد کہ در حضور معروض داشت و آئندہ
فدوی امیدوار حکم منتظر ہستم بہر طور کہ حکم عالی صادر گردد
برطبق آن بہ عمل بروم واجب بود عرض رسانید۔

رقعہ ۳۱۴

سنہ ۱۷۸۱ء

بہ سامی مطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان مخلصان
سکھارام پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ موصول باد
روانہ ۱۲ از شہر ذیحجہ سنہ ۱۱۹۰ھ
بتاریخ ۷ از محرم سنہ ۱۱۹۱ھ رسید روز چہارشنبہ

راؤ صاحب مشفق مہربان مخلصان سلامت
نواب عماد الدولہ مسٹر ہستنن بہادر جلادت جنگ از بنگالہ
بہ آن مہربان کہ خریطہ ہا فرستادند چنانچہ بہ موجب ایماء
نواب معز الیہ بدست ہرکارہ ہا فرستادہ شد خواہد رسید
زیادہ جمعیت باد۔

وخبر جنگ انگریز کہ ہر چند بسیار غالب آید و سرداران عمدہ آن
از انگریز برگشتہ شدند نیز از نوشتن عرایض حضور با سوالات
مذکور تصدیق و تکذیب این خبر را نیز فدوی از جنرال تحقیق کردم
در جواب گفتند کہ ہنوز گشتہ شدن سرداران حیدر تحقیق خبر
بما نرسیدہ است و کاغذ نیامدہ است از اینجا معلوم
شد کہ آن خبر تحقیق نیست ہرگاہ از لشکر حیدر نزد جنرال
کاغذ خواہد رسید دریافت نمودہ مفصل عرض والا خواہد ساخت

رقعہ ۳۳

بتاریخ ۳ سپتمبر ۱۷۸۱ء

مشرف باد

این میرچہ نیز بحضور فیض گنجور جناب سرکمپنی دام اقبالہ
پنجم شوال ۱۱۹۵ ہجریہ رسید

باز عرض حضور عالی آنکہ
از راہ خشکی خبر لشکر حیدر در کواچین رسیدہ است
کہ سرکشتن گورنر کلکتہ لشکر برائے کمک کرنیل کوت
فرستادہ و مابین حیدر و کرنیل مذکور جنگ عظیم می شود و
پسر نواب حیدر و دران جنگ کشتہ می شود و موسی لالی

این عرض را هم بجناب فیض مآب معلی القاب سرمیت دام اقباله

روانه ۲۱ ر رمضان روز یکشنبه وقت صبح
پنجم شوال ۱۱۹۵ھ رسید

باز معروض حضور آنکه بعد از نوشتن عرضی جنرال زبنده گفتند که در حضور سرمیت اطلاع بدهید که اگر سرکار پیشوا از بادشاه ما آشتی فرمایند و اخراجات سولداد یرنگلیش از ضروریات مرحمت سازند و طلب استمداد نمایند هر آئینه بادشاه ما اعانت خواهد نمود چون بنده سوال جواب اینجا را تفویض نداشت جواب دادم که البته اگر دوستی و اخلاص بادشاه صاحب را منظور خواهد بود سرکار نیض آثار پیشوا هم در یگانگت و اتفاق قصور نخواهند فرمود - لاکن بالفعل احتیاج استمداد سرکار دولت الاقتدار پیشوا نه دارند چراکه الحال بسبب منافشه انگریز حکم راد صاحب بر جمیع اعیان و انصار دکن بل در تمام بلاد نافذ شده است که از انگریز بر گردند و فتنون درین جا حاضر کردند یقین تصور فرمایند که از اراده سرمیت ۳ لک تشون در رکاب می توانند رسید ازین سبب حاجت به فوج دیگر نیست اکثر این سوال جواب از فدوی با جنرال میشود

یافتہ و قوت قدرتی بہم رسانیدہ از جا شنت خوری ارادہای
باطل بہ خود راہ دادہ نخوت آراشدہ اند اگر چندے
دیگر اغماض چشم پوشی بہ عمل آید استیصال آنہان مشکل
خواہد شد امحال نقشہ کہ تقرر یافتہ بسیار موقع و بجا
یقین حاصل کہ درین نقشہ متجوزہ انشاء اللہ تعالیٰ خاطر
خواہ تنبہ مخالفان بہ عرصہ ظہور خواہد آمد بفضلہ پیش
نہاد خاطر مبارک بندگان حضرت را در ہمہ حال متوجہ احوال
خیر مآل و در ترقی و انتظام مہام سرکار پنڈت پردھان
کہ طرفین واحد است بران مصروف متصور گردد بہ ہیچ
وجہ جدائی و مغائرت ملحوظ نشود و مخلص خیرخواہ سرکار
پنڈت پردھانست بعضے مراتب از جواجی پنڈت
گزارش نمودہ بہ اطلاع آن مہربان خواہند پرداخت
مخلص را یکے از مخلصان خود متصور نمودہ از مسرت
نامجات یاد آوری ہا باید بود - زیادہ چہ بر طراز د
ایام جمعیت و شادمانی بکام باد

رقعہ ۲ ۳

سنہ ۱۷۸۱ ع

پنڈت صاحب مشفق مہربان مخلصان سلامت
مفاوضہ مسرت طراز متضمن اینکہ فیما بین بندگان
حضرت جناب عالی و پنڈت پردھان واحدیت باست
بوجہی جدائی و مغائرت نیست وازین ہمہ صلاح و مشورت
و عزم و تدبیر را حادور ملک دکن ریاست بندگانجناب والا
و پنڈت پردھان ہردو عمدہ و معتبر باوجود این درین
زمان انگریزان دریا باش مرتکب گستاخیہا شدہ ارادہای
باطل دردل میدارند بندگان جناب والا نفشہ مشورت
بہ تنبیہ آنہان تجویز ساختہ بہ آن صوب ارشاد فرمودند
حسب الارشاد بنیص مواد از مودھاجی بھونسلہ و حیدر
علیخان اتفاق بکدلی نمودہ در تنبیہ مخالفان شریک و شامل
گردانید درانرک ایام سرداران عالیشان با فوج و سرانجام
درضلع گجرات روانہ خواہند شد و فوج بھونسلہ مسطور
در نواح بنگالہ نمود خواہد گشت و حیدر علیخان با جمعیت
شائستہ بہ سمت چناپٹن خواہد رفت موصول گشت
فراوان بہجت و شادمانی گردانید فی الواقع درین ملت
دکن سوائے جناب بندگا نحضرت و پنڈت پردھان
ریاست دیگر نیست منصارا از چند مدت شیوہ رعینے
راازدست دادہ بوجوہات چند از چند لذت ملک کردہ

رقعه ۳۰

سنه ۱۷۷۹ء

عماد الدوله بهادر

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمه الله تعالی
درینولا به رسیدن افواه وقوعات آن طرف بآن مهربان
ترقیم ساخته واز مرکوزات خود دران باب تا بهر قدر اطلاعے
که رسیده بود مطلع نمود و نیز در ماده قراریکه باستماع رسیده
که فیمابین سرداران فوج منبی و آن مهربان تقرر یافته بوجهه
صاف بآن مهربان اطلاع داده که قرار مذکور باطل و نامنظور
محض است بعد ترسیل آن خط آن مهربان معه نقل قول و قرار
مذکور وصول گشته از ملاحظه آن و دریافت اینکه سرداران
فوج منبی عهدنامه که باعث مضرت تمام حقوق کمپنی و سبکی و
بے حرمتی کلیه نام انگریز به ظهور آورده اند تعجبهاے کمال عاید
حال گشت ماسوائے آن استعجاب تمام تر بدین راه یافته که آن مهربان
قرارنامه از جانب شخصان بے اختیار قبول کرده نوعے شروط
دران نویسانیده اند که از قبول آن مردمان که نام انگریز
بر خود گرفته باشد بے حرمتی و بے عزتی بر خود اختیار کرده
اند زیرا که به آن مهربان پوشیده نبود که سرداران مذکور
بلکه گورنر و کونسل منبی که آقاے آنها اند هیچ اختیار

رقعہ ۲۹

سنہ ۱۷۷۸ع

بمطالعہ سامطہ ناناصاحب شفق بسیار استظہار
مخلصان بالاجی پنڈت صاحب سلکم اللہ تعالی موصول باد

ناناصاحب شفق بسیار مہربان استظہار مخلصان سلامت
بعد اظہار تمنائے مواصلت وافزالمسرت کہ چون اشفاقی گرامی
بایان بنداردو مکشوف ضمیر شفقت تخمیر گردانیدہ می آید الحمدللہ
کہ دیشب خطے از کونسل اعظم کلکتہ رسید بطورے کہ در ایام
سابق دلنشین وبیقین آن مشفق کردہ بود وکونسل موصوف
حسب المدعا وخاطرخواہ آنصاحب قبول نمودند مخلص بطریق
مژدہ رقیمۃ الوداد ر ابر زودی مرسل خدمت سراسر مسرت
نمودہ انشاء اللہ تعالی درعرصہ یک دو روز مفصل مرقوم
خواہد ساخت یا آنکہ چون راؤ صاحب بسیار مہربان مخلصان
مادہوراؤ آپا صاحب تشریف فرمائے این شہر خواہند شد
بہ شرح وبسط بالمشافہ گذارش خواہد کرد زیادہ زیادہ
راست ایام بہجت وشادمانی مدام باد برب العباد ؎

در آن مصروف باشد - چنانچه پیش ازین شروط دوستی
دایمی کمپنی و قوم انگریز ترقیم یافته است در صورت عدم
قبول ایشان مالاچار گشته هر چه بنابران بوقوع خواهد آمد
حرف به ما نخواهد بود لیکن یقین خاطر این جانب است
که آن مهربان نظر بر مناسبت و منصفی شروط مطلوبه
نموده بخوشی خاطر قبول خواهند کرد و از کرنیل گادر صاحب
عهدنامه شروط مسطوره بعمل خواهند آورد هر آئینه این
معنی موجب تجدید و آراستگی و استحکامی دایمی دوستی و
اتحاد فیما بین پیشواء کمپنی و قوم انگریز و باعث نیکنامی
آن مهربان خواهد بود ـ

زیاده چه برطرازد ـ

رقعه ۱۳۱

سنه ۱۷۸۰ع

بمطالعه ساطعه پنڈت صاحب مشفق مهربان مخلصان
سلمه الله تعالی - موصول باد
روانه هشتم ربیع الاول سنه ۱۱۹۴ هـ
بتاریخ ۱۲ ربیع الاول سنه ۱۱۹۴ هـ

برائے ساختن قول قرار از رؤسائے ہندوستان نمیداشت
چنانچہ اطلاع این معنی در وقت فرستادن کرنیل اپٹن صاحب
علانیہ بران مہربان وغیرہ کارپردازان داده شده
والا نہ درصورتیکہ گورنر کونسل منبعی این قسم اختیار نمیداشتند
فرستادن کرنیل مسطوره بنابر موقوفی قولقرار ساختہ آنہا
از رگھناتھ راؤ و مقرر کردن عہدنامہ از طرف این سرکار
کہ در تمامی متعلقات کمپنی در ہندوستان محض اختیار درین
چنین باب میدارند احتیاجے ومناسب نبود درچنین صورت
لازم ومناسب بود کہ قول قرار ساختہ آنہا بحال ومستحکم
باشند اما در ماجرائے حال ظاہرا سرداران کہ نام خود
بر کاغذ گذرانیده ایشان بمقام تالیگانون مندرج ساختہ
اند اصلاً اختیار این معنی از گورنر و کونسل منبعی نمیداشتند
درینصورت ہا قولقرار مذکور بہیچ وجہ لایق ومناسب و
منظور نمی توانست شد و بالفعل این جانب مکرر بقلم می آرد
کہ عہدنامہ مسطوره بہیچ وجہ قبول نیست کہ در اصل باطل و
نامنظور محض است و آن مہربان درین معنی دلیل تکرار ندارند
زیراکہ باوصف تصدیق نامنظوری ہم چنین قول قرار بقبولیت
آن مرتکب شده اند اظہر من الشمس است کہ خواہش اینجانب
بمصالحہ ہائے رؤسائے ہندوستان تاقایم بودن آنہا

مبتہج می ساختہ باشند؛
زیادہ چہ برطرازد۔

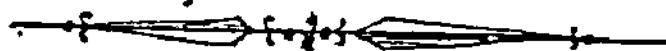
رقعہ ۲۸

۱۷۷۷ء

خصوصیت و سنگاہ اخلاص انتباہ لالہ سیوک رام
وکیل مورد الطاف مراحم و الاحسان باشند۔
از پیشگاہ حضور پرنور ایشان بنا بر استحکام بنیان
محبت و صفا نزد گورنر جنرل عماد الدولہ مسٹر ہسٹن جلاد
بجنگ بہادر و کونسل کلان بندر کلکتہ فرستادہ شد
باید کہ ایشان جمیع مراتب و مطالب بہ عنوان بہ ہمین
ذہن نشین بہادر معزز و کونسل کلان ساختہ جواب و سوال
گذاشت بندر رسالت در گھنا تھ راؤ موافق حکمنامہ درست
نمایند و ساختہ و پرداختہ ایشان در حضور منظور و مقبول
خواہد شد بر طبق نوشتہ صدر درین باب ایشان را مختار
نمودہ شد۔ تحریر فی التاریخ ۲۵ ذیحجہ ۱۱۹۱ھ ہجری
نقل از خط مختار نامہ بہ مہر سرینت پنڈت پردہان بنام
لالہ سیوک رام۔ تحریر ۲۵ ذیحجہ

کہ بر متعلقات کمپنی آنطرف ہندوستان در پیش اند
به اطلاع دوستدار رسیده درین صورت لازم و لابد
دانسته جماعت فوج از لشکر این سرکار جهت حفظ و
حراست متعلقات مسطور فرستاده شده از ان جا
کہ شاید کوچ جماعت مرقوم از راه بعض متعلقات سرکار
مرہٹہ می نزاند افتاد لهذا متصدع می گردد که آن مهربان
نظر بر دوستی طرفین پروانجات به عاملان خود برائے
عدم مزاحمت راه آنها و نیز جهت امداد و اعانت ضروری
روانه نمایند که جماعت مسطوره بفراغت تمام به جائے مقصود
برسد از ینطرف به سردار جماعت مرقوم حکم تاکید بلیغ
رفته است که بهر صورت نهجی سلوک که لایق اتحاد و یکتا
دلی متحققه جانبین بوده باشد به عمل آورند دوستدار
مکرر متصدع می گردد که اراده مضبوط این سرکار همین است
که بلا تفاوت سرمو همان شروط قول و قرار مستحکم باشد
و از ین طرف بهیچ نوع در کالی و استقلالی صلح حتی المقدور
قصور نخواهد رفت یقین که آن مشفق هم این معنی را
هم مرکوز و منظور داشته به پاس آن مصروف خواهند
بود لازمه اتحاد آن است که همواره جویائے خیریت ها
تصور نموده به ارسال نمایق بهجت علایق مسرور د

تحققه سرکارات طرفین که ازان فوائد جانبین متصور
باشد بعید است یقین که این اشاره بخلافی نوعی حرکات
که ازان هیچ رخنه پیدا نه تواند شد یک نفی خواهد بود لازم
که این جانب خواهان اخبار اختیار متصور نموده از حالات
خیریت مسرور می ساخته باشند زیاده چه بر طرازد -
مگر آنکه این جانب و صاحبان کونسل در تقدیم شرائط
عهود قول قرار بلا تجاوز و تفاوت سر مو مضبوط و مستقل
هستم لازم که از انطرف هم مد نظر این معنی توجه باشد -
زیاده چه نگارد -

رقعہ ۲۷

چارلس وار ملیت

سنہ ۱۷۸۶ ع

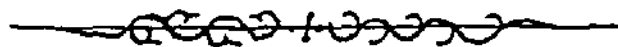
بمطالعه ساطعه مدار المهام صاحب بسیار مهربان
والا فطرت عالی مکان ذیشان تعلق فرمائے مخلصان
بالاجی مدار المهام صاحب جنارد هن سلمه
بتاریخ ۸ رجمادی الثانی سنہ ۱۲۰۰ ہجریہ
راؤ صاحب شفیق بسیار مهربان مخلصان سلامت
چون درینولا خبر مفصل و متواتر در ماده ارادت خانه

رقعہ ۲۶

۱۷۷۷ء ۶

رفعت و عوالی مرتبت مہربان دوستان سلامت
دو قطعہ خط آن مہربان یکے متضمن خواہش تمام نثر بہ استحکام
رسانیدن شروط قول و قرار و نالشات تکرار بہ نام
گورنر و کونسل منہی دوم مشتمل بر رسیدن سردار فرانسس
در پونہ و مراتب سلوک بہ او شان وصول نمودہ بمراتب
مسطورہ جہ مطلع ساخت پیشتر ازین در خط موقومہ ہفتم
شہر شعبان سنہ ۱۹ درمادہ یکے نالشات مرقومہ سلمت تحریر
یافتہ کہ از آن ارادۂ مستحکم این سرکار باستقلالی
قول و قرار فیما بین بلا ریب بتصریح دریافت می توانند شد
لہذا مکرر ار قام آن ضرور منظور نکردہ جواب این ہمہ
مراتب در خط مسطور حوالہ ساخت قبل ازین رسیدن
خط آن مہربان خبر رسیدن سردار فرانسس در پونہ و دادن
بندر متصل منہی بنام بردہ و جواب و سوال و قول و قرار
نمودن بہ ایشان نزد این جانب رسیدہ و ازین معنی
تعجب تمام سرگشت زیرا کہ بر آن مہربان ظاہر و ہویدا
خواہد بود کہ چنین حرکات از قول و قرار دوستی منضبط

وحصۂ ملک سمریست دادا صاحب بر کرسی راج نشانند
ہرچہ بخواہند از ما بگیرند و ملک ہم قریب این ضلع در حق دادہ
جی سند بے ہرچہ منظور دادا صاحب گشتہ به اتفاق را جہاے
عملہ می توانند شد وخصوصا راجہ بوندی و راجہ جسونت سنگہ
وغیرہ سرداران حاضر اند و بالفعل پر ایشان راجہ راگھوداس
ہمراہ راجہ رام سنگہ است و قلعہ گوپال بنز بدست ایشان
است وبالفعل ہشت ہزار سوار ہمراہ دارند واگر بخواہند
فوج کثیر جمع کنند و مسلح ہاے بسیار در خانہ خود دارند
وایقدر مستعد اند کہ اگر راجہ رام سنگہ وجنابعالی خط
ہندوی براے دادا صاحب نوشتہ اند و فرمودہ اندکہ
ازانجا جواب فارسی باید نوشت کہ بدست دیگرے افتتاح
نشود و براے ہمین ہندوی نوشتہ اند کہ دادا صاحب خود
ملاحظہ فرمایند و پس آن مشفق براے مقدمہ سند نو
جناب عالی فرمودند کہ مرا نوشتن مناسب نیست - شما در
عرضی خود براے دادا صاحب بنویسید چنانچہ فقیر نوشتہ
است این را گذرانیدہ سوال جواب نمودہ جواب
مرحمت فرمایند۔

عرضی رسیدند ازین طرف نیز دو جوری پیش ازین روانہ
شدہ دجوری حالا روانہ است توقع کہ آنچہ سعی در کار
سرکار باشد دریغ نہ فرمایند کہ نوز کرسی نشینی این مقدمہ
ہمہ برائے صاحب است وکارے باید کرد کہ خطی از بابو
صاحب یا ہر کہ درین ایام پیش باشد ومالک کار باشد
ازاو باید نویسانید کہ کارہ جاگیر بدون آمدن نورالدین حسین
خان صورت نخواہد گرفت ایشان را زود نوشتند و بصورت
آنچہ قرارداد و نوشت و خواند فیما بین بندہ و سامی است
قایم خواہد ماند و اگر قدیم شخص ثالث درمیان آمد برائے
ما خود بدی ندارد برائے اینکہ ہر گاہ داخل سرکار چیزے شود
از ہر جا کہ باشد مرا بہر صورت نفع خواہد شد اما مقدمہ
سامی کہ درآنجا مفرر کردہ ایم بالکل صورت می پذیرد پس از
تسلی صاحب دانا و مہربان اند ہر چہ مناسب باشد بہ عمل آرند
و برائے سبیکہ داد اصاحب نیز تاکید برائے من باید نوشت
کرزود بہ فرستند - زیادہ زیادہ بہ بہاسکر راؤجی و لالہ
فتح چند جی سلام ـ

مکرر آنکہ مقدمہ راوت جونت سنگہ روبرو ہم
بخدمت گفتہ شدہ بود در ینولا ایشان ہم خریطہ برائے بابو
صاحب و سرمینت صاحب فرستادہ اند و برائے ضلع

ازین طرف در نواح جهانسی رسیده فسادے برپا کرده
اندرین معنی را مخلص بخدمت نواب صاحب وزیر الممالک
بهادر عرض نموده موقوف کرده اند ورود مسرت شمول فرموده
مسرور مطلع گردانید چنانچه مخلص حسب الترقیم آن صاحب
مشفق تقریب این معنی به عنوان شائسته نموده معلوم کرد
که فیمابین نواب صاحب وزیر الممالک بهادر و آن صاحب مشفق
از قدیم دوستی و یک جهتی منوط و مربوط است و بالفعل هم
نواب صاحب وزیر الممالک موافقت و مرافقت مرکوز میدارند
انشاء الله تعالی در بینولا که مهاراجه پرسوتم سیناث کرسیده اند
صورت تصفیه مرکل راوجیو به عمل خواهد آمد تا دست داد
مواصلات صوری مترصد یاد فرمایها است ۰
زیاده چه ایام به کام باد

رقعه ۲۵
سنه ۱۷۷۶ء

بخدمت راؤصاحب مهربان دوستان منشی نراین راوکشن محرر
راؤصاحب مهربان دوستان سلامت
مهربانی نامجات مصحوب جوری سرکار تا قاصدان انعامی معه

بمشارٌ الیہ گفتہ شود بنابران بابوکامست راانزدآن مہربان می فرستم ہرچہ کہ گفتنی باشد بہ مشارٌ الیہ بگوئید می خواہم کہ مدام اخلاص وددستیہا روزافزون شود عیش ونشاط افزون باد۔

تحریر بست ویکم ماہ مئی ۱۷۷۶ء انگریزی دوم شہر ربیع الثانی ۱۱۹۰ھ ہجریہ

رقعہ ۲۴

جان برسٹو

بتاریخ ۱۶ ماہ جولائی ۱۷۷۶ء

بگرامی مطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان مخلصان سوائی مادھوراؤ پنڈت پردھان سری راجہ رام پرتھی مکرم بندہ مادہوراؤ ہری پنت پردہان معزز باد

۲۶ رجب ۱۱۹۰ھ

راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ

بعد آرزوئے مواصلت کثیر الافادت مکشوف خاطر مہربانی ذخایر باد۔

دریںولا تلطف نامہ متضمن اینکہ جماعہ نقل نویسان وغیرہ

نوکر کہنہ اوشان بخیر خبر با سزاد شان آمده باشند-
بیرون خواہند کرد آنہا جنگی نیستند خدمتگاران وغیره
شاگرد پیشہ باشند ملاقات وقدمبوس کرده به اوطان
خود خواہند رفت مطمئنہ ازین خبر در خاطر شدار ند نوشتہ
اند چہار آدم در شہر ہستند ازان بہ مخلص اطلاع نیست
ہرگز بہ آنہا رضائے این خبر نخواہد شد آن مہربان خاطر
نشان بدارند کہ با دعمل ما زینہار قبول نخواہم نمود کہ آنہا
در پناہ ما دعمل ما اقامت دارند حکم محکم ما ست کہ آنہا در شہر
سکونت نہ نمایند اگر مخفی خواہند آمد در عمل ما معلوم خواہد شد
ہمان وقت آنہا را بیرون خواہم کرد خاطر جمع دارند درین
خبر تفاوت نہ خواہد شد بابت فیلان وشتران واسپان
وغیره داد اصاحب نوشتہ بودند ستر کام ہم سبر جواب
صاف این معنی بہ آن مہربان داده اند کہ این | مال خود
داد اصاحب است وما یان بدون حکم آقائے خود نمی توانم
بہ آن مہربان بدہیم ہرگاہ مرضی شما باشد درین باب
بہ آقائے ما یان بنویسند برائے حوالہ نمودن ہر کتاب امروز
چہار روز است کہ بہ لکھو پنڈت آدم آن مہربان حکم نوشتہ
داده ایم یقین است تا این وقت بہ شما خبر شده باشد شما
اطلاع داده اند کہ چند مذکور در قلم نمی آید آدم معتمد بفرستند

رقعہ ۲۳

بتاریخ ۱۲ ماہ مئی ۱۷۷۶ع

بمطالعہ منہجہ صاحب مہربان دوستان عالی شان ہری
پنت بلال سلمہ اللہ تعالی در آید

بتاریخ دوم ربیع الآخر ۱۱۹۰ع

To. Hurry Phurkia,

عنایات الہی شامل حال صاحب مہربان دوستان عالیشان باد
بعد اظہار مراسم اخلاص مشہود ضمیر منیر میگرداند مفاوضہ مودت
طراز وصول نمود مضمونش بپیرایۂ ایضاح یافت در ربط روابط
دوستی کہ معرفت کارنیل اپٹن فیما بین آقائے ما و سرکمینت
پنڈت پردھان مربوط شدہ از طرف ما تفاوت راہ نخواہد
یافت حکم است و میخواہم کہ اساس دوستیہا ہمیشہ مستحکم باشد
اگر اول رقیمہ قلمی میگردید بس خوش می شد اما دیروز اختیار
تعلقہ سرداری گرفت کاروبار بدست دوستدار نبود - آن
مہربان نوشتہ بودند کہ ہزار دو ہزار آدم داد اصاحب در
شہر آمدہ این معنی کسے غلط بشما ظاہر ساختہ حکم محکم
دادہ است کہ زیادہ از دو صد آدم پیش داد اصاحب نباشد
و آن آدم آدمیان جنگی نیستند - بعد از ان چندے آدم

آن مہربان بما رسید مضمون آگہی معلوم شد مضمون خط آخری
کہ در باب پس دادن پرگنات امروز صبح وصول نمود بما معلوم
ہست چونکہ ترجمہ آن نشدہ اختیار سرداران کہ کارنیل اپٹن
را بہ پونہ فرستادند بما معلوم ہست شما و ہر عالم اعتبار نمایند
کہ ما یک چیز نخواہیم کرد کہ سرکار اقبال پناہ کو بمبئی کہ ما نوکری
اوشان میکنیم نقصان خواہد رسید حکم کہ ما متابعت اوشان
میکنم اوشان خواہند کرد ما قبول نمود بعمل خواہیم آورد بصلح و
دوستی ہمیشہ ما خوش ہستیم و محنت می نمائیم کہ این دو چیز
بعمل آید خاطر آن مہربان جمع باشد کہ ما از حکم چیند را بصاحب
دکونسل بندر مبئی اند کے ہم تفاوت نخواہیم نمود آن مہربان خود
میدانند کہ بسیار سببہا شما از مدت خواستند کہ با کارنیل کیٹن
اتفاق کردہ ہمہ کار بغیر یاد کردن ما بشارۂ الیہ ظاہر بکنند از ین
سبب قدرے توقف در کار شما شد۔ لہذا سہو شما است
سخن انگریزان ہمیشہ ثابت و در دوستی ہموارہ قائم است
اما ایشان نوکر کسے نیستند بنابران کسے جواب و سوال با ایشان
برطبق آن کہ آقا بر نوکر بکند ننماید ما در ہر وقت مستعد
کہ کار شما بسازیم کہ شما خوش شوند ایام انبساط ددام باد
تحریر دوازدہم ماہ مئی ۱۷۷۶ء انگریزی۔ بست و سویم
شہر ربیع الاول ۱۱۹۰ ہجری

مجوزاحدیت ہمدیگر نہ شوند بنابران ایشان در تمامی
لشکر خود تاکید مؤکد سازند کہ لشکریان ایشان مردمان
آیندہ ہا وروندہ ہا سرکار سری منت پیشوا صاحب را بہ
ہیچ وجہ ممانعت ومزاحمت نہ رسانیدہ مجوز اذیت نخواہند
شد اگر احیاناً بر خلاف این معنی بعمل آید دانستہ خواہد شد
کہ ایشان بر خلاف قرارنمودہ وبرقرار داد می نمایند۔
زیادہ ازین زیادہ است

رقعہ ۲۲

ہوالمعز

تاریخ ۱۲ / مئی ۱۷۷۶ء

بمطالعہ مبہجہ صاحب مہربان دوستان عالیشان ہری
پنت بلال سلمہ اللہ تعالیٰ کہ موصول باد
بتاریخ ۲۵ بست وپنج شہر ربیع الاول رسید۔

عنایات الٰہی شامل حال صاحب مہربان دوستان عالی
شان باد ۔
بعد اظہار مراسم اخلاص مشہود ضمیر منیر میگرداند چند خطوط

خواہش خاطر ماچنین کہ صلح درین ضلع باشد بعنوانیکہ لازم وواجب است ۔
زیادہ چہ ازین تشریح دہد

رقعہ ۲۱

تاریخ ۲۲ ر اپریل ۱۷۷۶ء

انشاء اللہ المستعان بمطالعہ ساطعہ مہربان اعتضاد دوستان ہری پنت بلال جیو سلمہ اللہ تعالیٰ

روانہ سوم صفر سالِ حال بوقت صبح ششم صفر رسید
مہربان اعتضاد دوستان سلامت
امروز حکمنامہ جنرل صاحب دکونسل اراں منبی معہ تعہد نامہ قرارداد بنام اینجانب رسید مضامین آن سخومت سرمنیت پیشوا صاحب ظاہر کردہ خواہد شد تا رسیدن خط اینجانب بنام آن مہربان ایشان ازانجا کوچ نکنند وازکتل عبور نسازند در تعہد نامہ مرقوم است کہ احدے از لشکر طرفین

سلمہ اللہ تعالیٰ - روانہ تاریخ ۲۸ محرم الحرام سنہ ۱۱۹۰ ہجریہ
روز سہ شنبہ ۵ ربیع صفر المظفر سنہ ۱۱۹۰ ہجریہ رسید

مہربان اعتضاد دوستان سلامت
متواتر مراسلات مودت آیات یکے مرقوم بست و دوم
وثانی محرر بست وچہارم محرم الحرام اول به بست و ہفتم
و دوم به بست و ہشتم شہر مذکور وصول نمودہ و مضامین
مندرجش اطلاع دست داد مہربانا پیش ازین متضمن این
معنی ہرگاہ کہ مراسلہ اولین ایشان وصول نمود ازان باز دو
قطعہ رقیمۃ الوداد مشعر در جواب آن ابلاغ یافتہ یقین کہ
بمطالعہ ایشان درآمدہ باشد ہر آنچہ کہ حقیقت و کیفیت
اینجانب مبدا الامر دران مرقوم است وتا حال تحریر اینجانب
بہ اہیچ حکم مبنی مشعر صلح نرسیدہ و اینجانب مبدا الامر
سر سرتی منت پنت پردھان پیشوا صاحب دام اقبالہ
بہ این امور ہرگز پذیرا نخواہند کرد و بر ایشان چنین لازم
است کہ بعمل می آرند خوب ہر آنچہ کہ بر وقت بعمل آمدنیست
بنظر خواہد درآمد مرقوم بود کہ ریاض مودت دولا سرسبز
و شاداب باشد اعتضادا ہرگاہ کہ تخم نہ پاشیدہ باشند
پس بار چگونہ خواہد آورد بلکہ امکان بار آمدنے نیست و

خیر اندیشان دور و حضور آن عالی دودمان مبارک
همایون ساخته مسند دولت و اقبال فراوان سال
بوجود فیض آمود متجلی داراد - مترقب که بصدور عنایت
نامجات محبت سمات منبسط و مشمول مهربانیها بوده باشند
آفتاب جاه و جلال از مطلع دولت و اجلال دوام طالع
ولامع باد تحریر بیست و چهارم ماه اکس سنه ۱۷۷۴ انگریزی
۱۵ ار شهر جمادی الثانی سنه ۱۱۸۸ هجری

رقعه ۱۹
سنه ۱۷۷۵ ع

رفعت و عوالی مراتب مهربان دوستان سلامت
چون یقین بخاطر اینجانب است که مختار کلی و حکومت
سرکار مرهته در دست آن مهربان است لهذا لازم
و مناسب میداند حالاتیکه فیما بین سرکار ایشان
و کمپنی انگریز در منبعی بوقوع آمده درین باب بمهربان
بنویسد از روی خطوط گورنر و کونسل آنجا بدریافت
در آمد که آنها به رفاقت جنگ و جدل بار گهنا تهه راو

رقعہ ۱۸

روبرٹ کامپیر

بتاریخ ۲۴ راگست ۱۷۶۷ء

از نظر فیض منظر رفیع الدرجت عظیم المنزلت ذوی
القدر و الاشان بلندمکان مادھوراؤ نراین پیشوا
ادام اللّٰہ اقبالہٗ بگذرد

عظیم المنزلت و الاشان بلندمکان ادام اللّٰہ تعالیٰ اقبالہٗ
زینت بخش مسند ایالت و نامداری زیب افزاے چار
بالش حشمت و کامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر
بعد اہداے ہدیہ دعا و اخلاص و اتحاف تحف محمدت و ثنا
مبرہن رائے عالم آرائے بیضا ضیاء میدارد و عنایت
نامہ نامی مشعر عطائے خلعت فاخرہ مدارج پیشوائی از
جناب دولت مآب مہاراجہ عالی درجہ بہ آن زیب
افزائی وسادہ ایالت و اشتغال آن رفیع الدرجت
بہ تنظیم مہمات مالی و ملکی و حلول بکرمت فرمودہ مسرور و
مشکور گردانید بعد تقدیم مراسم تہنیت و مبارک باد
از حضرت وہاب علی الاطلاق مستدعی کہ او سبحانہٗ
جلشانہٗ این لطیفہ بہ آن والاشان و جمیع مخلصان و

نخواہد نمود و مترصد کہ ایشان درین ع صد سرداران متعلقہ
خود برائے موقوفی جنگ و جدال از فوج کمپنی انگریز بتاکیدات
تمام خواہند نوشت کہ موجب مزاحم و متعرض صلح و مصالحہ
بوقوع نیاید ابجراتب مخلص برائے بہ تجدید آر استن صلح و
دوستی از قوم مرہٹہ و قیام و استحکام خوبی و بہبودی معاملات
کمپنی انگریز کہ سپرد اینجانب است بقلم آمد از آوازہ دانائے
و قیافہ و ہوشیاری آن مہربان کہ از ہر طرف بگوش اینجانب
مے رسد اعتماد کلی بر ایشان می دارم کہ برائے وقوع اینمعنی ہا
رفیق و ساعی بودہ حتی المقدور قاصر نہ خواہند گشت کہ بر
تقدیر مطابق ارادات و مرکوزات یکدیگر بہ ظہور نیاید قصورے
و قباحت این معنی بہ اینجانب و ایشان نخواہد شد۔
زیادہ چہ بر طراز د ؟ J. M.

رقعہ ۲۰

بتاریخ ۱۹ / مارچ ۱۷۷۵ء

انشاء اللہ العزیز بمطالعہ مہربان دوستان ہری پنت پھڑکے

شریک شده فوج کثیر برائے انجام و انصرام و قیام
پیشوائے راؤ مذکور کہ مرکوز و مطلوب او شان ست
روانہ ساختہ اند از انجا کہ اینمعنی برخلاف حکماء کمپنی کہ
در احتراز سبقت محاربہ و خلشہا از سرداران ہندوستان
بجمیع متعلقان بتاکید تمام صدور یافتہ و نیز برعکس احکام
ولی نعمت ما پادشاہ انگریزے کہ در ساختن قول و قرار
یا شروع مجادلہ بے صوابدید و اجازت گورنر جنرل و
کونسل بنگالہ پناہی وکماہی بجمیع کارپردازان کمپنی در
مکانات ہندوستان شرف نفاذ یافتہ منصور است
لہذا از ینجانب و کونسل اینجا حکم بہ گورنر و کونسل منبئی فرستادہ
شدہ کہ فوجیکہ برائے امداد رگھناتھہ راؤ فرستادہ اند- باز
طلبند و از دیگر حرکات جنگ باکسے سرداران قوم مرہٹہ
مگر در جائے کہ ضرور تر کہ بحفاظت خود ہا بیاید احتراز نمایند
اینجانب ارادہ میدارد کہ شخصے معتمد و لایق و فہمیدہ بہ پونہ
کہ دار الحکومت سرکار پیشوائے و نزدیک از منبئی است
برائے سوال و جواب سبب خلش فیمابین سرکار مرہٹہ
و سرداران منبئی و استحکام شروط مصالحہ و مضبوطی دوستی
دائمی فیمابین بفرستد لیکن تا رسیدن جواب رقیمہ ہذا دریافت
مرکوزات آن مہربان در روانہ ساختن آنکس موقوف

خیریت و جمعیت خود مسرور نہ گردیدہ درا خلاص نامہ کہ مخلص
در تاریخ نہم ماہ جنوری ۱۸۷۱ء مطابق بست و دوم رمضان
المبارک ۱۲۸۷ ہجری بنام آنصاحب نگارش نمودہ بود از قام
رفتہ بود کہ یکدفعہ از وکیل آنصاحب یعنے مادھوراؤ سدا شیوجیو
ملاقات کردہ شد و اسحال بقلم اتحاد رقم می درآید کہ دوست
طرفین آنصاحب و مخلص کہ ہست یعنے نواب والاجاہ بہادر
از بعضے مراتب کہ از وقتیکہ مادھوراؤ معزالیہ دریںجا رسیدہ ظاہر
کردہ اند مفصل با مخلص ظاہر نمودند - چنانچہ درین باب آنچہ
نوشتن بود بہ ولایت نوشتہ شد و در عرصۂ قلیل امید رسیدن
جہازات با فوج سنگین از انجاست دیگر مراتب اتحاد برنوشتہ
دوست طرفین مذکور گذاشتہ فقط ہمین درخواست دارد
کہ آنصاحب توجہہ نمودہ پیوستہ از ارسال اخلاص نامجات
متضمن خیریت و عافیت مسرور حال و فارغ البال مساحنہ
باشند -

زیادہ چہ سر طراز د ایام دولت و کامرانی برتر ابد باد برب العباد

J.D.M.P. ۹

نامجات متضمن خیریت و عافیت سامی مسرور الحال
و فارغ البال باید فرمود۔ زیادہ چہ برطرازد۔
ایّام بکام سحبان باد

J. D. M. P. ۱۹

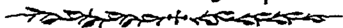

رقعہ ۱۵
بتاریخ ۹ ر اگست ۱۷۷۲ء

بگرامیخدمت راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ مخلصان
منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق
مادھو راؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ ۔ فایز باد۔
بتاریخ ششم جمادالاول ۱۱۸۶ھ ششم اگست ۱۷۷۲ء

راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ مخلصان منبع
الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمہ اللہ تعا
بعد تمہید قواعد اختصاص ہو آرزوے دریافت خدمت دایم
المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند الحال مدت مدید
شد کہ مخلص از وصول ہیچ اخلاصنامہ از طرف آنصاحب متضمن

ایام دوستی وجمعیت دائما باد۔

رقعه ۱۷

بتاریخ ۱۷ ر اکتوبر سنه ۱۸۷۳ع

راؤصاحب پنڈت پردھان مہربان قدردان فیض رسان امیدگاه نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق محسن آفاق سلمه الله تعالیٰ۔

بعد تمہید قواعد اختصاص وآرزوئے دریافت خدمت دایم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند۔ بتاریخ ہفدہم ماه اکتوبر سنه ۱۸۷۳ع مطابق بست ونہم ماه رجب سنه ۱۲۸۷ ھجری اخلاصنامہ اختصاص ختامہ متضمن خبر وفات یافتن نارائن راؤ از دست بعضے مردم بار وصول گردید چنانچه تفکر اینکه از باعث این حادثه بظهور رسیده آن قدر بود که اگر مصحوب آن نوید مسرت جاوید عزم جانشینی آن مکارم اخلاق نمیرسید موجب تاب آوری نمی شد چنانچه ہر آن در انتظار بوقوع رسیدن مژدہ مذکوره می باشم نظر براینمعنی آن مکارم اخلاق توجه فرموده ہر قدر که زود می تواند شد از مژده مذکور اطلاع بخشند که موجب مسرت وانبساط خواہد شد

ایام دوستی وجمعیت دائما باد۔

رقعہ ۱۶

بتاریخ ۲۴ فروری ۱۷۷۲ع

بگرامیخدمت راؤصاحب قدردان فیضرسان امیدگاه مخلصان منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان آفاق نارائن راؤ صاحب سلمہ قایزبالی

راؤصاحب قدردان فیضرسان امیدگاه مخلصان منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان وآفاق سلمہ اللہ تعالی

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دایم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند نظر بر استحکام دوستی کہ فیمابین اہل کوپنی و آنصاحب منوط ومربوط است - مخلص کیفیت گورنروری مستر دوپری کہ عازم ولایت گردیده واینکہ مخلص جانشین گورنر مذکور در گورنروری امورات اینضلع مامور شده است مرقوم ساختن مناسب میداند چنانچہ سعی دلی ودائمی مخلص براے اجرا و استحکام دوستی کہ فیما بین آنصاحب وکوپنی وفیمابین آنصاحب ونواب والاجاه بہادر منوط ومربوط است مصروف خواہد شد زیاده چہ برطرازد -

محسن آفاق مادهو راؤ صاحب سلمه الله تعالی موصول بار
بست و ششم ماه ربیع الثانی ۱۲۸۶ھ مطابق ۲۹ جولائی ۱۸۶۲ء

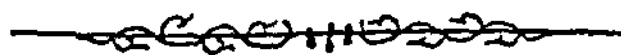
راؤ صاحب پنڈت پردهان قدردان فیض رسان امیدگاه
نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق محسن آفاق
سلمه الله تعالی

بعد تمهید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دایم المسرت
مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند - اخلاص نامه اتحاد شمامه
متضمن فتحیکه سرداران عظیم الشان آنمهربان بر قوم روحیله
در اضلاع سکرتال یافته اند وصول گردید موجب کمال مسرت
و راحت گردید حق سبحانه تعالی جمیع دوستان را ازین نوید
مسرت جاوید خوش و خورم گرداناد خوشیکه از سبب این معنی
بمخلص حاصل گردید احتیاج ارقام ندارد چرا که دوستی آن
صاحب و مخلص که هست از طرفین مستحکم است و از طرفین
چنان مستحکم است که بطور اعلی ترین رونق کارهاے یک دیگر
گویا رونق کارهاے خود از جانبین تصور کرده می شود پس
نظر برین معنی کثرت و افزونی خوشیها که به مخلص رسیده
است هیچ زبان را قدرت نیست که بیان آن بکند آرزو دے
حال خوشی خویش دریافت خواهند فرمود - چنانچه دریافت
آن بران گذاشته شد استدعا مخلص اینکه همیشه از وصول اخلاص

بھائی صاحب مشفق من سلامت

امروز از خدمت شریف مرخص شده قریب ۹ شام
در مقام انبذگری رسیده آنچه مدار المہام جواب بابت
تقرر مکان رسیده بود به نواب احتشام الدولہ بہادر گفتہ
بنابران نواب صاحب موصوف مخصوص برائے این مقدمہ خطے
بخدمت نانا صاحب وآنصاحب نوشتہ مقرر نموده بودند
وبہ سبب عدم مکان بسیار درتفکر اند درین اثنا خط جنرل
صاحب خداوند از مبئی بنام سرکمینت رسیده ملفوف خط
خود نموده ارسال داشتہ این را باید کہ دانید وجواب بابت
مکان ضرور باید گرفت زیاده خیریت ہا باد۔

رچیٹھی باجی ملفوف است

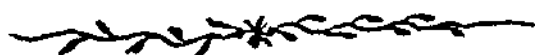

رقعہ ۱۴۳

تاریخ ۲۸ر جولائی ۱۸۷۲ء

بگرامیخدمت راؤ صاحب پنڈت پردھان قدردان فیضرسان
امیدگاہ نیاز مندان سنیع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق

اینجا گذاشته بطرف هندوپت راجه بندیلکهند تشریف بردند
وبسیار خسارها وپریشانی جناب العالی درین توقع کشیدند واین
مقدمه تا حال درست نیست امید که تاکید نامه جات بنام بالا
جیو پنڈت وخط شریف بنام وتیساجی پنڈت وتاکید
نامه بنام مکاسه دار جهانسی درینگرا و پوار ضرور باید فرستاد
که مکان مستخلص رسانیده اند ونه شود که باوجود آمدن جناب العالی
سبکی شود شرم پردهٔ خود را باید کرد۔ زیاده زیاده

محمد حفیظ الله خان بهادر

رقعه ۱۱

حسین ان محرره ۸۶
سید نور الدین
۱۸۱۷ء

مشفق مهربان . . . سلمه الله تعالی

راؤ صاحب مشفق مهربان سلامت
از روزے که از آن مشفق اتفاق رخصت افتاد عازم
اینطرف شده ایم یک آن ویک لمحه از یاد شریف غافل
نیستم درینولا جناب العالی متعالی لاله سکهرام را ابرائے بودن آنجا
روانه فرموده اند نزد آن مشفق هم حاضر خواهد ماند آن مشفق

این سال در سرکار رسید غرضکه هیچ صورت کارمانا حال
نیست و تعجب است که خود بدولت مکرر فرمودند سرتمینت
صاحب بچه دادند دایفاد رکار سهل برائے هیچ شخصی که در
تمام هندوستان مشهور شدکه نواب وزیر را آکو صاحب
مکان دو لک روپیه تواضع کردند و آخرش هیچ لهذا قیمتی
قرار یافت که بعد یکے آنکه موسم برشکال میرود - جناب عالی
خود معه قبایل تشریف می فرمایند هرچه خواهد شد روبرو
خواهد شد در که نام پرگنه از انجا نوشته می آید در پرگنه
مذکور می نشستند بیشتر هرچه مزاج مبارک باشد
زیاده زیاده۔

۱۱۸۶ یحیی سید نورالدین حسین ۱۱

۱۱۸۱ رقعه ۱۰

بخدمت شریف نانا صاحب مشفق مهربان قدردان کرمفرائی
نیازمندان ۔

نانا صاحب مشفق قدردان مهربان نیازمندان سلامت
بعد از اظهار مراتب نیازمندی مشهود رائے خورشید پیرائے باد که سابق
تمام کیفیت پرگنه کلسرا و رفتن خود معه وسواس راؤ و عدم حصول
مدعا بخدمت شریف مفصل نگارش نموده بود در ینولا جناب عالی
خود اینجا یعنے در ساکی تشریف فرمودند سوال و جواب اینجا
بدستور است لهذا ابند ... را همراه صاحبزاده قبایل سرکار معه وسواس راؤ

مشفق مہربان قدردان نیازمندان بابوسکھارام صاحب
سلمہٗ اللہ تعالیٰ بگذرد۔
راؤصاحب مشفق مہربان قدردان نیازمندان سلامت
شفقت ہائے آن قدردان کہ بحال این مخلصان مبذول است
محتاج تقریر وتحریر نیست وہمین قسم این نیازمندان ہم در
خدمت شریف خلوص اتحاد داریم ونادم است خواہد ماند و
یوماً فیوماً رو بہ ترقی خواہد آورد ہرجا کہ ہموارہ از عنایت نامجات
یاد شاد میفرمودہ باشند کہ باعث کمال خوشدلی این نیازمندان
خواہد شد در بنولا سند اخبار از شاہجہان آباد رسیدہ بود مصحوب
معتمدان بخدمت ارسالیانہ آن قدردان ملاحظہ فرمودہ از نظر
سری منت پیر دہا نصاحب مدظلہ اللہ گذرانیدہ - جنابعالی محض بر
توقع فرمودہ شریف روانہ آن سمت شدہ اند شرم داشتہ بذات
شریف است - زیادہ چہ کہ

سنہ ۱۷۷۱

رقعہ ۱۳

حسین صحیح
سید نورالدین

بمطالعہ بہائیصاحب مشفق مہربان پنڈت جیو سلمہ اللہ
تعالیٰ درآید

که از دل مصروف دولت خواهی جناب عالی اند برائے هر
امرے که در خدمت شریف ظاهر نماید توجه خواهند فرمود-
و آنرا سرانجام بعنوان خوب خواهند داد و مخلصان را
فراموش نفرموده همواره از محبت نامجات یاد فرما
باشند- بزیاده-

مگر آنکه بند اخبار شاهجهان آباد وغیره از جے پور
آمده بود فرستاده شده ملاحظه خواهند نمود بلکه مطلب
آن در خدمت سرکمینت پندت پردهان صاحب مد ظله
و با پو صاحب ظاهر خواهد فرمود و برائے امورات جناب عالی
مقید و سرگرم باید بود که آنصاحب رو بروئے این مخلصان
به زبان خود گفته اند که من از دل سیخواهم که کار جناب عالی
کرسی نشین شود و برگفته خود قایم باید بود- زیاده چه

رقعه ۱۲

سنه ۱۸۷۱ء

را زود باید فرستاد کہ ہر مقدمات ملاقات را فیصل کردہ بروند

رقعہ ۹

حسین محمد
سید نور الدین

سنہ ۱۸۷۱ء

شفقت راؤ صاحب قدر افزاے مخلصان

بابو سکھا رام صاحب ر

راؤ صاحب قدر افزاے مخلصان سلامت

بعد از عرض نیاز مندانہ معروض راے شفقت پیراے می گرداند کہ بموجب ارشاد فقیر محمد و سواس راؤ در لشکر آنجا جیورسید وحصول ملاقات نمودہ در مقدمہ جاگیر سرکار جناب عالی اسناد حوالہ کرد زبانی احوالات گذارش رفت نوعامروز فردا تا بہ منزلہا آوردہ اند وصاف میگویند کہ مکان دو لک روپیہ وصولی لیشما تنخواہ شد دو لک روپیہ تنخواہ است - در تنخواہ چہارم حصہ وصول میشود و سہ بندی ذمہ خود درین صورت جواب صاف است و فرمودند کہ اگر بابو صاحب نام برگنہ شما را در آنجا داخل سند کردہ می دادند قضیہ خوب فیصل می یافت حالا از سال آئندہ بہ شما مکان خواہد شد و مبلغ

سرداران فرنگ کہ جنابعالی نوشتہ اند و برائے داداصاحب
ہم خواہد رسید و در مقدمہ سند اینقدر درنگ چرا ست
اگر داداصاحب خود جنابعالی توقعات بسیار دارند جواب
خطوط زود باید فرستاد اندیشہ فرنگی ہمدرین خطوط قلمی
است موقوف عرضی بندہ است بخدمت داداصاحب عرض
این مقدمہ مفصل باید کنانید و سند جاگیر حاصل باید وصول
درین باب ہا تا کجا تاکید نوشتہ آمد از راہ ہم تاکید معلوم
خاطر خواہد شد اگر در خانہ کسی است یک حرف بس است ؎

رقعہ ۸

حسین الدین ۱۱۸۶
سیار توین

سنہ ۱۷۷۱ع

بخدمت راؤصاحب مہربان نراین راؤجیو

راؤصاحب مہربان سلامت

فردیکہ دیروز بخدمت فرستادہ شد ہلونا ورا قرار
نخواہند داد کہ جناب عالی سوائی اسمہائی صاحبزادہ
و برادران موقوف فرمودہ اند بگر دو سہ اسم کہ برائے
آنہا در اینجا خواہند فرستاد و بھاسکر راؤ و فتح چند جو

را ندود باید فرستاد کہ ہر مقدمات ملاقات را فیصل کردہ برونلد

رقعہ ۹

حسین محے
سید نورالدین

۱۷۷۱ء

شفقت راؤ صاحب قدر افزاے مخلصان

بابو سکھارام صاحب ر

راؤ صاحب قدر افزاے مخلصان سلامت

بعد از عرض نیاز معروض راے شفقت پیرائے می گرداند کہ بموجب ارشاد فقیر معہ وِسواس راؤ در لشکر آنجا چو رسید وحصول ملاقات نمودہ در مقدمہ جاگیر سرکار جنابعالی اسناد حوالہ کرد زبانی احوالات گذارش رفت نوعا امروز فردا تا بہ سرکار آوردہ اند و صاف میگویند کہ مکان دو لک روپیہ وصولی بشما نخواہد شد د لک روپیہ تنخواہ است - در تنخواہ چہارم حصہ وصول میشود و سہ بندی ذمۂ خود در بن صورت جواب صاف است دفرمودند کہ اگر بابو صاحب نام پرگنہ شمار ا در آنجا داخل سند کردہ می دادند قضیہ خوب فیصل می یافت حالا از سال آئندہ بہ شما مکان خواہد شد و مبلغ

سرداران فرنگ کہ جناب عالی نوشتہ اند و برائے دادا صاحب هم خواهد رسید در مقدمہ سند اینقدر درنگ چرا است از دادا صاحب خود جناب عالی توقعات بسیار دارند جواب خطوط زود باید فرستاد اندیشہ فرنگی همدرین خطوط قلمی است مافوق عرضی بندہ است بخدمت دادا صاحب عرض این مقدمہ مفصل باید کنانید و سند جاگیر حاصل باید وصول درین بابها تاکجا تاکید نوشتہ اند از راہ ہم تاکید معلوم خاطر خواهد شد اگر در خانہ کس است یک حرف بس است ؎

رقعہ ۸

سنہ ۱۱۷۷ع

حسین الدولہ ۱۱۸۶ بہادر

بخدمت راؤ صاحب مہربان نراین راؤ جیو!

راؤ صاحب مہربان سلامت

فردیکہ دیروز بخدمت فرستادہ شد هلونزاو را قرار نخواهند داد کہ جناب عالی سوائی اسهائی صاحبزادہ و برادران موقوف فرمودہ اند مگر دو سہ اسم کہ برائے اینها در اینجا خواهند فرستاد و بهاسکر راؤ و فتح چند جیو

راؤ صاحب مہربان سلامت بعد اظہار مراتب محبت
و اتحاد کہ حدے ندارد مکشوف خاطر سامی باد کہ از وقت مراجعت
دکہن یک خط سامی در اینجا رسید و سہ جوری سرکار آنجا رفتہ
ہیچ معلوم نیست کہ کار سرکار بچہ عنوانست و صاحب خطوط خود را
خود البتہ موقوف برجواب بداشتہ زود زود میفرستادہ باشند
کہ موجب اطمینانہا باشد دریولا حقیقت ہندوستان از
خارج ہم سمع شریف رسیدہ باشد کہ تمام ملک متصرف پیشوا
صاحب شجاع الدولہ وغیرہ مردم متصرف شدند و سال آئندہ
قرار کہ این امر مشکل خواہد شود مقدمہ فرنگی بسیار خوبست
کہ زور ہم دارد - و شجاع الدولہ و بادشاہ ہر دو تابع او ہستند
از جناب عالی تو ر لطف حاجی محمد خان آنہا دوست شدہ اند -
چنانچہ عرضی محمد خان کہ در حضور نوشتہ و خط حاجی محمد خان کہ
بہ برادر خود نوشتہ مفصل مطالعہ داد اصاحب باید کنانید
این ذمہ برائے بند و بست ہندوستان بسیار خوب و
عجیبست و بادشاہ زادہ درمیان سلاطین یکے بسیار
خوب است دبر سلطنت او فرنگی وغیرہ ہم حاضر اند - چنانچہ
براو ہم نوشت خواند دارند این مقدمہ را ذہن نشین دادا
صاحب باید کنانید و جواب درین مادہ دادا صاحب جنسی
نویسند کہ لائق بدیدن سرداران فرنگ باشد و تعاقب خط

عظیم المنزلت - بعد ادائے ہدیۂ اخلاص و دعا، و استکشاف
تحف محبت و ثنا مبرہن رائے عالم آرائے بیضا
ضیا میدارد از مطالعہ سامی ملاحظہ کہ ہر چند روز
وصول مکرمت فرمودہ دیگر بار آن والاشان اطلاع
شدہ کہ برائے کار آن بلند مکان کہ با متصدی
اینجا است جواب سوال مخلص شدہ کردہ اما مخلص از
جواب سوال کردن مقصر نماندہ الحال معلوم شد کہ نسبت از حصول
تقاضائے آن والاشان بیشتر است چنانچہ بمتصدی اظہار
میکنند کہ این مقدمہ را انفصال نمایند و تصور دارد کہ بوجہ
وجہ تفصیل می سازند بہ مقتضائے دوستی عمل جانبین ملحوظ
از سرانجام نمودن کار آن والاشان مسرور است آفتاب
عمر و اقبال دائما درخشان باد - تحریر بست و ششم ماہ مئی سنہ ۱۸۷۱ء
انگریزی - ہشتم شہر صفر سنہ ۱۱۸۵ ہجری

D. Draper,

رقعہ

سنہ ۱۷۷۱ء

بہ راؤ صاحب بھاسکر راؤ جی سلام
بہ لالہ فتح چند جی سلام - بہ راؤ صاحب منشی نراین راؤ جیو

و ماه رمضان تا قلیل ایام اظہار مرکوزات طرفین بہ
تفصیل موقوف کردہ شد اما مجددیکہ ایام عیدہائے مذکور
منقضی گرد و کہ در اندک ایام میشود اینجانب انتظار دارد
کہ باز از ملاقات مہربان دوستان ادہوراؤ سدا شیو
مذکور کہ مرد سنجیدہ و دانا اند مسرور خواہد گردید و درین
اثنا برائے یقین ساختن آن مہربان باز آرزو و خواہش
اہل کمپنی جہت تزاید دوستی و صلح با ہر یک کس وازین
باعث خصوصًا با آنصاحب مہربان کہ دوست قدیم و صمیم
کونسل اند این اخلاص نامہ مخلص مرقوم ساختہ است لا
زیادہ چہ بر طراز د - ایام مسرت دلکشا دمانی روز بروز
افزون باد ـ

J.D.M.P.۹

رقعہ ۶

تاریخ ۲۶ ماہ مئی ۱۷۸۱ء

(مہر: دوبری جوساس اسکویر گورنر در مندرے جناپٹن ۱۷۸۱ء)

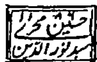
والاشان بلند مکان ادام اللہ تعالیٰ اقبالہ
زینت بخش مسند ایالت و نامداری زیب افزائے
چار بالش حشمت و کامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر

محسن آفاق مادھوراؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ وصول باد۔
تاریخ ۲۲ رمضان ۱۱۹۴ھ
ہشتم جنوری ۱۷۸۰ء

راؤ صاحب پنڈت پردھان قدردان فیض رسان امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق محسن آفاق سلمہ اللہ تعالیٰ۔
بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوی دریافت خدمت دائم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند اخلاص نامہ دوستی شمامہ مصحوب مہربان دوستان مادھوراؤ سداشیو وصول گردیدہ مسرور و مبتہج ساخت چنانچہ نواب والاجاہ بہادر سر دوست طرفین اند راؤ مذکور را ازین مخلص ملاقات کنانیدند۔ چون آن مہربان قدردان در اخلاص نامہ دوستی شمامہ مذکور تفصیل حقیقت نکردند و برای آگاہی آن ارقام ساختند کہ از زبانی مہربان دوستان مادھوراؤ سداشیو مذکور ظاہر خواہد شد منحصر از ملاقات راؤ مذکور باتفاق نواب والاجاہ بہادر مسرور گردید چنانچہ در ملاقات مسطور بعضے مقدمات را مذکور کردہ شدہ است اما درین اوقات بسبب درمیان آمدن روزہائے عید عیسویان

اگرارادہ طلبیدنِ خیرخواہِ باجمعیت درحضور باشد المحال ارقام شود کہ مع پلٹن درخدمت رسیدہ جوہر شجاعت را بر محک امتحان کامل بجائے رساند و در صورت تشریف آوری سرداران والاشان کہ بہندوستان تشریف آوردہ برفاقت آنہا حاضر گردد لیکن بسرداران درباب اتحاد و اتفاق و موافقت روبرو آوردہ شود کہ از سرکار دانستہ - در زمرہ نوکران پیشوا صاحب منسلک گردانیم و نوشتہ جات بمہر شریف بنام سرداران دادہ شود کہ بدست اوبران ملاقات کردہ برطبق ارقام دانشا و انماید تشریف و استصواب سرداران بتقدیم بندگیہائے مہمات سرکار پردازد -

زیادہ چہ گزارش رود -

رقعہ

بتاریخ ۹ جنوری ۱۸۶۱ء

بگرامیخدمت راؤ صاحب پنڈت ہردیال قدردان فیض رسان امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق

ولیم ٹیلر رقعہ ۴ ۱۷۷۰ء

بمطالعہ سامی دادا صاحب قدردان مشفق کرم فرمائے
دادا مُوراپنڈت جی سلمہ اللہ تعالیٰ وصول باد -
چہار روپیہ بقاصد انعام بدہند -

دیوانصاحب مشفق مہربان امیدگاہ نیازمندان سلامت
بندہ کہ از کلکتہ بہندوستان رسیدہ بود از مدت یکسال
برفاقت نواب نجف خان بہادر معہ پلٹن و افزابہائے
توپخانہ قیام دارد بہ اتفاق وقت راؤ غوالی قدر راؤ-
ناگھا پنڈت جی دریں ضلع اقامت دارد۔ تواتر از راؤ
وحوالہ ملاقات دست داد بدریافت مراتب قدرشناسی
مردم شناسی وجوہر ذاتی وصفائی ذات گرامی طبیعت سار
رطوبت بسیار خرسند گردید دل نیازمندان بے اختیار
بیران شد کہ معہ پلٹن بحضور گرامی رسیدہ سعادت ملاقات
حاصل نماید- راؤ موصوف از مخلص گفتہ کہ بہ باپو صاحب نوشتہ
جواب طلبیدہ میدہیم- بعد ازان ارادہ باید نمود- چنانچہ
مراتب مفصل از نوشتہ راؤ صاحب دریافت خواہد گردید

سلمہ اللہ تعالیٰ ۔

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوئے دریافت خلامت دائم المسرت لمکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند قبل ازین گورنرور سابقہ یعنے مسٹر توجیر یک قطعہ اخلاص نامہ مرقوم بست و نہم رمضان المبارک در باب عزم گذاشتن خدمت گورنرروری اینضلع وجانشین شدن اینجانب بجائے خود بہ آنصاحب اطلاع دادہ بودند۔ چنانچہ مرقوم قلم اتحاد رقم میگردد کہ مخلص بخدمت مذکور برذمہ خود گرفتہ است واینکہ آنصاحب متیقن باشند کہ در تزاید دوستی فیمابین سرکار آنصاحب وسرکار کمپنی وسرکار نواب والاجاہ بہادر وازدیاد اخلاص کہ فیما بین آنصاحب مخلص واقع ہست سعی دلی خواہد کرد زیادہ ازین چہ برطرازد عمر ودولت وجمعیت مسرور محصل باد۔

مکرر آنکہ

بہمون روز کہ گورنرور مذکور بعزم ولایت بر جہاز سوار شدہ اند مخلص از ملاقات وکیل آنصاحب مسرور شدہ بود چنانچہ اخلاص نامہ بمعہ تواضع کہ از زبان وکیل معلوم شدہ کہ آنصاحب برائے مخلص فرستادہ اند در عرصۂ قلیل روزہا باحترامی کہ لائق کمال دوستی فیمابین واقع است گرفتہ خواہد شد

مخلص یک شخص شائستہ را نزد آنصاحب روانہ خواہد کرد
و یا مسترمشارالیہ پیش آنصاحب اگر بالفعل ہم باشندبہ
مستر مذکور درین باب از نسبت سابق بتفصیل نوشتہ
خواہد شد ہمیشہ از ارقام رقایم مسرت شمایم مسرورالحال
و فارغ البال میفرموده باشند۔ زیاده چہ برطرازد بکار وینکہ
از راه نشان اتحاد یک جفت سخہ پستول کہ ہر فردش
دونالی دارد مرسول است قبول باید فرمود زیاده چہ برطرازد۔

رقعہ ۳

دو ہری
جوساس اسکویر
گورنر ورپنڈریے
جیاپٹن ۱۸۷۶ع

مورخہ ۱۰ ماه فروری ۱۸۷۶ع
تاریخ نہم ذیقعد بمقام مدن کونڈه رسید ۱۲۸۳ھ

بگرامیخدمت راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاه
مخلصان منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن آفاق
مادھوراؤ صاحب سلمہ اللہ تعالی موصول باد
تاریخ ۱۳ سیزدھم شوال ۱۲۹۲ھ ۱۰ فروری ۱۸۷۶ع

راؤصاحب قدردان فیض رسان امیدگاه مخلصان
منبع الجود والاحسان مجمع المکارم اخلاق محسن زمان آفاق

الله تعالی بعد تمهید قواعد اختصاص و آرزوئے دریافت
خدمت دایم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند
اتحاد نامه بهجه خلعت معرفت لال تکیجار ام وکیل که از راهِ
مهربانی مرسول داشته بودند وصول بهجت شمول آورد -
مسرور و مبتهج نمود گویا شان عدم انتساخ اتحاد استحکام
تصور کرده شده وکیل مذکور باز نزد آنصاحب معاودت
و مراجعت میکند - چنانچه از زبانی مشارٌ الیه آنچه که مخلص
در باب استحکام دوستی دائمی فیما بین آن صاحب
انگریزان ظاهر کرده است از زبانی موصی الیه بتمام و کمال واضح و
لائح خواهد شد مصحوب اخلاص نامه منشی خط اولین
که قبل ازین مخلص بنام آن صاحب ابلاغ داشته بود ملفوف
مرسول است و همراه خط اولین مذکور یک قطعه خط بنام
مسٹر برودم ابلاغ داشته شده بود بمشارٌ الیه در باب
اظهار کردن بعضے مطالبات که موجب استحکام دوستی
در فاقت باشد تاکید ساختیم - چون هنوز نه از طرف
آن صاحب و نه از طرف مشارٌ الیه جواب خطوط مذکور
نرسید بنا بران مخلص نمی داند که مطالبات مذکوره
مقبول خاطر آن صاحب هست یا نیست اگر مرضی باشد

بہ بندر بمبئی مراجعت کردہ اند باوصف این چون آرزوئے
مخلص جہت ازدیاد وداد طرفین قسمیکہ سابق بود ہمون قسم
است بنابران مراجعت مسترمشارٌالیہ متعرض اطلاع مرکوزات
خاطر مخلص نخواہد شد بفضل حق سبحانہٗ تعالیٰ قسمیکہ آن محسن
آفاق ارقام فرمودہ اند دوستی و یگانگی طرفین کہ ہست
مثل سدِ سکندر ہست کہ گاہے مبدّل و متغیر نمی گردد دوستی
نواب والاجاہ بہادر ہم از طرفین ہمین قسم است و نظر
برین کہ نواب موصوف ہم یک قطعہ اتحاد نامہ موسومہ
سامی ارقام فرمودہ اند۔ چنانچہ درخواست مخلص ہمین کہ
آنصاحب بطریق تواتر و توالی از آگاہ فرمائے خیریت و
عافیت و رونق افزائے کارہائے مسرور الحال و فارغ
البال می فرمودہ باشند زیادہ چہ بنگارش آرد۔
ایام محبت و مؤدت روز بروز افزون باد۔

رقعہ ۲

فروری ۱۷۶۸ سنہ عیسویہ

راؤ صاحب قدردان فیضرسان امیدگاہ نیازمندان
منبع الاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمہٗ

رقعہ ۱ (۷۸۶) فروری ۱۸۶۸ء

راؤ صاحب - قدردان فیض رسان امیدگاه بنیاز مندان منبع الاحسان مجمع الامتنان محسن آفاق مکارم اخلاق سلمہ اللہ تعالی - اخلاص نامہ آن صاحب متضمن اظہار تعجبات و اشتباه خود چه از عدم رسیدن خبر از طرف مخلص وجه از سبب آنکہ مسٹر برڈوم کہ از بندر بمبئی نزد آن صاحب رسیدند - ہیچ جواب و سوال این طرف نہ کردند - وصول مسرت شمول آورده مسرور و مبتہج ساخت تعجبی کہ آن صاحب ازین معنی دارند - زیاده از تعجبات مخلص نیست چراکہ مخلص آن مکارم اخلاق را دوستان اولین و بہترین خود شناختہ مکرر سہ کرہ اتحاد نامجات بنام آن مکارم اخلاق مرسول داشتہ است و نیز مسٹر برڈوم را اہتم تاکید کرده است کہ اگر مرضی آن محسن آفاق در تشریف آوردن این اطراف باشد از بعضے مقدمات کہ موجب پسند خاطر آن صاحب خواہد بود و نیز باعث استحکام اتحاد بطریق مضبوط تر بین تواند بود در خدمت آن صاحب اطلاع بدہد - لیکن از روے اخبار کہ درینولا رسید معلوم شد کہ مسٹر مشار الیہ

(ن)

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
فرخ آباد	۸۵
(ق)	
قاضی ابوالحسن موضع دیوگانو	۵۲
(ک)	
کارنوالیس	۷۴
تقرر بر حکومت گورنر جنرل	۷۶ ۸۰ ۸۱
"	۸۴ ۸۵ ۸۹
"	۹۰ ۹۱ تا ۱۰۳
"	۱۰۵ ۱۱۰ ۱۱۲
"	۱۱۳ ۱۳۰ ۱۳۳
رفتن برائے دیدن صوبجات و تھانہ جات	۸۰
با فوج برکنارۂ سوبھدر مقام کردن	۱۰۲
معائنہ فوج	۸۵
نذرانہ ..	۸۹
مشورۂ نواب ارکاٹ ...	۱۰۴

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
سعادت علیخان بر تخت لکھنؤ آمد...	۴ ۱۱
سکارام باپو	۴ ۹ ۱۱
″	۱۲ ۲۵ ۳۴
″	۳۹
سکندرو پنیچ گورنر چناپٹن	
بعداز ڈوپرے سنہ ۱۷۸۳ء	۱۶
سنڈی فورڈ (درولیم تھامس سنڈی فورڈ)	
سمپت راؤ	۱۳۷
سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱۸ ۲۴ ۲۷
″	۳۱ ۴۰ ۴۵
″	۴۶ ۴۷ ۴۹
″	۵۲ ۵۳ ۵۷
″	۵۸ ۵۹
″	۶۱ ۶۲ ۶۳
″	۶۴ ۷۰ تا ۷۵
″	۷۸ ۷۹ ۸۲
″	۸۵ ۸۶ ۸۷
″	۸۹ ۹۰ ۹۱
″	۹۳ ۹۴ ۹۷
″	۹۸ ۱۰۰ ۱۰۱
″	۱۰۴ ۱۱۰ ۱۱۳
″	۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۷
″	۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۳
″	۱۳۵ ۱۴۰

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
جے پور	۱۱
جیواجی گوپال سرصوبہ دار	۶۴
جیواجی پنڈت	۳۱
(چ)	
چمن لال وکیل لالہ	۷۳
چنا پٹن بندر کمپنی در مدراس	۱ - ۲
	۳ ۲۱ ۹۰
رفتن کار نویس "	۹۶ ۱۱۱ ۱۱۲
بطرف چنا پٹن	۱۰۰
چنار گڈھ	۳۹
چینتامن دکشت	۳۲
چوتھ	۵۸ ۵۹
چیری - جی - ایف	۱۱۹
چیول بندر	۷۹
(ح)	

(ت)

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳	باجی راؤ رگوناتھ پیشوا ....
۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶	رفتن بطرف قلعہ مہاڑ ....
	مکتوب ڈانیل سٹون ....
۱۱۸	برائے خلعت پیشوائی (تہنیت نامہ)
۲۳ ۴۰	باڈم آر - ایچ - گورنر بمبئی ....
۴۵ ۴۹	"
۵۲ ۵۵	"
۵۷ ۵۹	"
۶۱ تا ۶۴	"
۶۸ ۷۰	"
۷۱ ۷۸ ۷۹	"
۸۲ ۸۳ ۸۶	"
۳۷	بارڈولی ....
۱۲۶	بارلو جارج - ایچ ....
۱۰	بالاجی پنڈت ....

فهرست اسامی رجال و اماکن

نمبر بمقابل اسامی مراد از نمبر مکاتیب است

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
اباصاحب بهادر	۱۱۹
اباجی پنڈت	۱۴۰
ابوالفضل (عبارت)	۴۸
اپٹن کرنل جان	۲۲ ۲۳ ۲۹ ۳۰ ۱۳۱ ۱۴۱
احمد علیخان	۱۳۱
الاآباد = نواب وزیرالممالک بهادر حقیقت محصول نیرتهه پراگ یعنی الاآباد که بنظر آرام و رضاجوئی زائران به نسبت ایام پیشین خیلی تخفیف نمودند	۹۳
امرت راؤ پیشوا	۴۳ ۱۲۳ ۶۹ ۱۰

کل مکتوب	مرسل	۱۳ مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
	〃	مہاراجہ	۱	۱۲۰
	〃	راؤصاحب	۲	۱۴۰ ۵۰
	〃	سکارام باپو	۱	۳۴
	〃	سیوک رام	۱	۲۸
	〃	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۵۴
	〃	غیر معلوم	۳	۱۳۶ ۱۰۲
				۱۴۱

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	تعداد شمار	نمبر مکاتیب
۱	مانٹینی	راؤ صاحب	۱	۳۸
۱	محمد عارف وکیل ولنڈیز	نانا پھڑنویس	۱	۱۲۷
۱	میدوز- ولیم	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۱۷
۱	نواب ارکاٹ	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۴
۱	واٹہرسٹن- ڈی	پنڈت صاحب	۱	۵
۲	ولنڈیز	پرشرام بھاؤ ملہارگراؤ ہولکر	۱	۱
	"	کشن راؤ بلال	۱	۹
۱	ویلسلی	امرت راؤ پیشوا	۱	۳
۱	دیبج سکندر	نارائن راؤ بلال پیشوا	۱	۱۶
۱	ہرٹلے جمس	نانا فرد نویس	۱	۸
۴	ہسٹن وارن	نانا فرد نویس	۱	۰
	عمادالدولہ بہادر	راؤ صاحب	۲	۱۷
	"	غیر معلوم	۱	۲۶
۱	یعقوب ولیم	نانا فرد نویس	۱	۳۸
۱۴	غیر معلوم	پنڈت صاحب	۲	۳۱
	"	سرنیت صاحب	۱	۳۳
	"	نوابصاحب	۱	۷
	"	مہربان راجہ	۱	۳

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
	"	مہربان پنڈت	۱	۹۲
	"	مہربان راؤ صاحب	۱	۹۶
	"	ہری پنتھ پھڑکے	۲	۹۷ ۹۹
	"	بخیر معلوم	۴	۹۵ ۱۱۲
	"	"		۱۳۰ ۱۳۲
۱	کری-اسے-یلی	مہاراجہ ساتارا	۱	۱۲۷
۲	کلیف لارڈ	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۲	۱۲۴ ۱۲۵
۱	کنوے جان	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۱۰۵
۲	کنگ ٹامس	ہری پنتھ پھڑکے	۲	۲۰ ۲۱
۲	گیامبیر رابرٹ	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۱۸
	"	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۲۲
۳	مارگن چارلس	نانا فرد نویس	۲	۳۷ ۱۳۴
	"	نانا صاحب	۱	۳۶
۵	ماکفرسن جان	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۲	۵۳ ۷۳
	"	نانا فرد نویس	۲	۶۰ ۸۴
	"	راؤ صاحب	۱	۶۶
۱	ماکلی آڈ	مادھوراؤ پیشوا	۱	۱۳۵
۲	مالٹ سر چارلس وار	نانا فرد نویس	۲	۶۵ ۶۷

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
	〃	نارائن راؤ منشی	۴	۷ ۸ ۲۵ ۴۸
	〃	سکارام باپو	۲	۹ ۱۱
	/	راؤ صاحب	۱	۱۱
	〃	بہرو پنڈت	۱	۱۳
	〃	گوپال راؤ رگھوناتھ	۲	۴۲ ۴۴
۱	سٹون ڈانیل	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۱	۱۱۸
۵	شور سرجان	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۲	۱۱۴ ۱۱۷
	〃	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۲	۱۲۱ ۱۲۲
	〃	نانا فرد نویس	۱	۱۱۹
۲۷	کارنوالیس لارڈ	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۱۴	۷۴ ۸۵
	〃	〃		۸۹ ۹۰
	〃	〃		۹۱ ۹۲
	〃	〃		۹۴ ۹۸
	〃	〃		۱۰۰ ۱۰۱
	〃	〃		۱۰۷/۱۰۸ ۱۱۳
	〃	نانا فرد نویس	۶	۷۶ ۸۰ ۸۱ ۱۰۶
	〃	〃		۱۰۹ ۱۱۰

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
۱	برسوجان	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۲۴
۱	نیل جنرل موسی ″	ملہار راؤ ہولکر و پرشرام بھاؤ پٹوردھن	۱	۱۳۲
۱	پی - ایس	نانا پھڑنویس	۱	۱۱۱
۱	ٹامسن	مہربان	۱	۱۲۸
۱	ٹیلر ولیم	سوروبادادا فڑنویس	۱	۴
۴	چناپٹن بندر	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۱۱۵
	″	راگھوبادادا پیشوا	۱	۱۷
	″	مہربان راؤ صاحب	۲	۱ - ۲
۱	چیری - جی - الیف	باجیراؤ رگھوناتھ پیشوا	۱	۱۱۹
۴	ڈریپر جوسٹس	مادھوراؤ بلال پیشوا	۴	۳ ۵ ۱۴ ۱۵
۱	ڈوپرے ڈانیل	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۶
۱	ڈے تھامس	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۵۸
۱	رامسے انڈروز	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۷۲
۱	رتن بن بڈن سعداللہ خان	چنتامن دیکشت	۱	۳۲
۱۶	سید نورالدین حسین خان مہری	نانا پھڑنویس	۴	۴۱ ۴۳ ۴۴ ۵۱
	″	نانا صاحب	۱	۱۰
	″	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۷۵

فہرست اسامی مرسل و مرسل الیہ

تعداد	مرسل	مرسل الیہ	تعداد مکاتیب	نمبر مکاتیب
۲	ایٹن	نانا فرد نویس	۱	۲۹
	″	سکارام باپو	۱	۳۴
۲۳	باڈم آر- ایچ	سوائی مادہو راو پیشوا	۱۸	۴۰ ۴۵ ۴۶
	″	″		۴۷ ۴۹ ۵۲
	″	″		۵۷ ۵۹ ۶۱
	″	″		۶۲ ۶۳ ۶۴
	″	″		۷۰ ۷۱ ۷۸
	″	″		۷۹ ۸۲ ۸۶
	″			
	″	نانا فرد نویس	۴	۴۸ ۵۵
	″			۵۶ ۸۳
		ہری پنت پھڑکے	۱	۲۳
۱	بارلو سرجارج ایچ	باجیراو رگھوناتھ پیشوا	۱	۱۲۶

این مجموعه مکاتیب که مشتمل بر یکصد و چهل و یک مکتوب است همه مکاتیب علی الترتیب مسلسل نیستند۔ اگرچه منظر رعایت مناسب آن بود که همه را مسلسل و مرتب نماید۔ ولیکن اختلاف مضامین و تفاوتِ زمان مانع شد بهر حال مختصر خلاصهٔ مجموعهٔ مکاتیب حسب ذیل بقلم آمده ؎

۱ - اکثر مکاتیب مشتمل بر اتحاد و موانست فیمابین سرکار انگریز و پیشوا صاحب است ؎

۲ - حکومت تبادل تحف - و هدایا - اتحاد و تهنیت وغیره - ۳ ۱۶ ۱۸ ۵۰ ۵۵ ۵۶ ۵۷
۶۰ ۷۴ ۸۱ ۸۳ ۸۷ ۸۹ ۱۰۸ ۱۱۰
۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۵ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۲ ۱۲۵ ؎

۳ - منجمله مذکور مکاتیب ۸۹-۸۱ - ۵۵ قابل خواندن است ؎

۴ - بنهایت استدعائے ولیم ٹیلر برای حاضر باشی خود بخدمت پیشوا صاحب ؎

هندوستان رخ نمود گل همیشه بهار تاریخ است قبل از زما
ایشان اهالی اینجا از فواید این فن شریف بی بهره بودند با
از تاثیر صحبت این ماهران سیر و اخبار از هر گوشه د
وقائع نویس و تاریخ نگار برآمد و حالات مملکت خود ر
بر صفحات قرطاس ثبت نمود - چنانچه هیچ حصه ملک نیس
که تاریخ آن مسخر قلم فارسی رقم نبست ۔

۸ - پس جویندگان تاریخ این ملک اگر بخواهند که به منب
اصلی آن برسند باید که اول خود را آشنای این زبا
شیرین بیان

خوشا ترکیب و وضع بی مثالش
خداوندا نگهدار از زوالش

آنکه بر هبری این پیشوا بدر بار دربار اخبار و آثار
دیار و امصار باریابند ۔

بمبئی ۱۹ جنوری ۱۹۲۴ء

بندهٔ بی نیاز

پور سرفراز

۵ - سردار صاحب مشارٌ الیہ چند سالست کہ بفراہم آوردن مواد تاریخی کہ حالات حکومت مرہٹہ وپیشوا را روشن میسازد مشغول می باشند وسعی وجہد بسیار ذخیرۂ بزرگ از نسخہای خطی فارسی مشتمل بر کتب تاریخی و ادبی ومکتوبات و رقعات بدست آوردہ اند از میان آنہا مراسلات کمپانی انگلیس را کہ راجع بہ دربار پیشوا است انتخاب کردہ بعبارت اصل فارسی با ترجمہ وتلخیص مرہٹی کہ حقیقۃً عطر مجموعہ می باشد و بآب یاری وآتش فکر جناب شیخ عبد العزیز ابن محمد جعفر پرشین ٹیچر سرداے ہائی اسکول پونہ کشیدہ شدہ است درصورت این گلدستہ شائع میکنند -

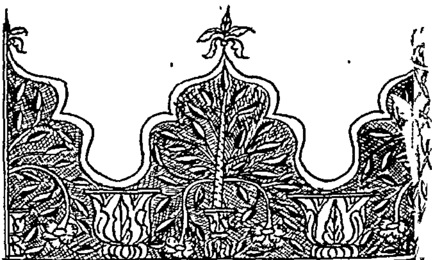
۶ - ہر کس کہ بخواند بیقین بداند کہ دران زمان نفوذ این زبان درنفوس این ملک تاچہ درجہ بود رئیس کمپانی انگلیس کہ مذہب عیسائی داشت و بخط ترسائی تکلم فرسائی میکرد - چون کارش با دربار پیشوائی افتاد کہ دران حرف مرہٹی می زدند و بر خط شکستہ (موڑی) قلم می شکستند از مرہٹی و انگلیسی ہیچ نکشاد - آخر کار قفل مشکلات ملکی ونظامی وحل معاملات دادی وخصامی بکلید فارسی مفتوح افتاد -

۷ - گلی دیگر کہ از بوستان ریاست مسلمانان در

در کشاکش طوائف الملوکی پریشان بود بکوششہاء پادشاہان عظیم الشان و بزرگان کرامت نشان در تحت فرمان قہرمان آمدہ مثال باغ جنان کام بخش ساکنان و آبرام در باشندگان شد ؎

۳ - ہمین گلی کہ در گلستان حکومت ایشان شگفت در رنگ و بو از توحید ایشان گرفت - این بود کہ در تمام ملک شرقاً و غرباً شمالاً و جنوباً کہ مسکن اقوام مختلفہ و موطن قبائل متفرقہ می بود - باوجود لغتہائے مخصوص آنہا و کثرت زبانہا سکہ وحدت اللسانی رواج یافت و زبان فارسی کہ شیرین ترین زبانہائے جہان است بر مسند عالمگیری متمکن گردید - چنانچہ ہرگاہیکہ فرانسیسی یا انگلیشی - پرتگالی - یا بنگالی - ہندی یا سندھی - عربی یا عزبلی - ترک و تاجیک یا اہل ایران و توران - مرہٹہ و مغل یا راجپوت و افغان میخواستند - کہ با اہل ملک معاملہ کنند یا مکالمہ و مکاتبہ نمایند بتوسط ہمین زبان حکام بآسانی تمام و سہولت مالاکلام نائل مرام می شدند ؎

۴ شاہد این حال و مصداق این بیان ہمین مجموعہ مکاتیب است کہ بسعی بسیار و کوششہائے بے شمار جناب فضیلت مآب المخاطب بہ سردار مجو دار (مجموعدار) مرتب شدہ است ؎

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مجموعہ دار عالم را حمد و علا کہ از مبدء وحدت این ہمہ
کثرت آفرید و خاتم انبیاء را مدح و ثنا کہ بتبلیغ توحید
متحیران وادی کثرت را باز براہ وحدت آورید
و رحمت و رضاء خالق ارض و سماء بر اصحاب رسولؐ
و پیروان مقبول وی باد کہ ہرجا کہ رفتند اعلاء کلمۃ الحق
نمودند و مشعل توحید را بنوعے مشتعل ساختند۔
و روشن داشتند کہ ظلمت کثرتِ ہمگی از میان رفت ؎

۲ - تاریخ علبستان بتصدیق این رطب اللسان
ہشت و ہزار داستان ایران براستی این داستان
شیرین زبان - ہندوستان قبل از ورود ایشان

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

